

מיצ"ב תשע"ו

מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית

חלק ב' -

נתוני אקלים וסביבה פדגוגית
בבתי ספר דוברי ערבית
לפי מגזר ערבי, דרוזי ובדואי-דרום

חשוון תשע"ח • אוקטובר 2017

ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה

בית אבגד, ז'בוטינסקי 5, רמת גן, 5252006 • טלפון: 03-5205555, פקס: 03-5205509

דוא"ל: rama@education.gov.il, אתר: <http://rama.education.gov.il>

תוכן עניינים

4	פתח דבר
6	הקדמה
9	תובנות עיקריות
13	אקלים בית ספרי
13	1. שביעות רצון
13	1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
16	1.2 שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
20	2. יחסים בין-אישיים בין באי בית הספר
20	2.1 יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים
20	2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
23	2.1.2 יחסי קרבה ואכפתיות בין מחנכים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
24	2.2 יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
28	3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים
28	3.1 שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
32	4. תחושת מוגנות וביטחון
32	4.1 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
35	4.2 מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
38	4.3 אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
42	4.4 אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
45	4.5 פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
49	4.6 מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
52	4.7 שתיית אלכוהול
52	4.7.1 שתיית אלכוהול בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע
55	4.7.2 מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול – דיווחי תלמידים בחט"ע
57	4.8 היעדר תחושת מוגנות של מורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
65	5. משמעת והתנהגות
65	5.1 התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
69	6. טיולים או סיורים מטעם בית הספר
69	6.1 השתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים מטעם בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
70	6.2 עמדות חיוביות כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
72	6.3 התנהגות התלמידים במהלך טיולים או סיורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
74	סביבה פדגוגית
74	7. היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה
74	7.1 מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
78	7.2 מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
82	8. דרכי הוראה-למידה-הערכה
82	8.1 הוראה-למידה-הערכה איכותיות
82	8.1.1 תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
86	8.1.2 פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
89	8.1.3 מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
96	8.1.4 אסטרטגיות ללמידה עצמית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
99	8.2 מתן מענה לשונות בין תלמידים
99	8.2.1 הוראה דיפרנציאלית – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
102	8.3 הערכה ומשוב
102	8.3.1 קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
105	8.3.2 מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
111	9. תרבות בית ספרית תומכת למידה
111	9.1 פיתוח מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
111	9.1.1 השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
114	9.1.2 פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
117	9.1.3 תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע
119	9.1.4 תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

119	השתתפות מורים בתהליכים של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	9.1.4.1
120	תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	9.1.4.2
122	קהילת למידה מקצועית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	9.2
122	עבודה שיתופית של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	9.2.1
124	למידת מורים מבוססת נתונים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	9.2.2
127	ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	9.2.3
129	מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	9.2.4
136	חשיבות תעודת הבגרות	10
136	תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.1
139	שאיפות וכוונות לסיום הלימודים וקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.2
139	שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.2.1
142	שאיפות וכוונות לסיום הלימודים – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.2.2
144	תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.3
147	מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בבית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.4
147	מידת ההלימה בין מסלול הלימודים לבגרות לבין כישורי התלמיד	10.4.1
150	מידת ההלימה בין היקף יחידות הלימוד לבין יכולות התלמידים	10.4.2
153	תפיסת תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.5
158	חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר	11
158	מעורבות חברתית של תלמידים	11.1
158	מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1.1
161	חינוך חברתי ועידוד להתנדבות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1.2
162	מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1.3
165	פעילויות פנאי של תלמידים	11.2
165	פעילויות פנאי – העשרה, אמנות וספורט – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.2.1
167	פעילויות פנאי – חברה, מנהיגות והתנדבות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.2.2
169	עידוד תלמידים לפעילות בשעות הפנאי – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.2.3
170	קידום סובלנות כלפי האחר והשונה	11.3
170	מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.3.1
173	מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.3.2

פתח דבר

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) פועלת להטמעת תרבות של "מדידה בשירות הלמידה" – מדידה המיועדת לתמוך בשיפור מתמיד של הלמידה וההקשר שבה היא מתנהלת בבית הספר, תוך הלימה ליעדים הלימודיים ולחזון הבית ספרי. התפיסה המובילה של ראמ"ה היא שהמדידה אינה מטרה כשלעצמה, אלא היא כלי בשירות הלמידה.

המיצ"ב – מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית – הוא מערכת מדדים בית ספריים שמטרתה לספק מידע למנהל ולצוותים הפדגוגיים בבתי הספר על תפקוד בית-ספרם במגוון של נושאים. לפיכך, מודל המיצ"ב בנוי כך שהוא כולל מבחני הישגים שמשקפים את התוצרים הקוגניטיביים של הלמידה וסקרי אקלים בית ספריים וסביבה פדגוגית שמשקפים את ההיבטים החברתיים-רגשיים-פדגוגיים. מידע רחב זה (לצד מידע ממקורות נוספים) נועד לסייע לבתי הספר לבצע ניטור של התהליך הלימודי הבית ספרי במקצועות הליבה, ושל האקלים הבית ספרי הרגשי-חברתי שבו מתרחשת הלמידה.

החל משנה"ל תשע"ה המיצ"ב מתקיים במתכונת מעודכנת. בשנת הלימודים התשע"ה חולקו בתי הספר לשלוש קבוצות אשר החליפו את ארבעת "אשכולות המיצ"ב" שהונהגו בשנים עברו. בהתאם לכך, בתי הספר בכל קבוצה משתתפים במיצ"ב החיצוני אחת לשלוש שנים. כל קבוצה מהווה מדגם מייצג של כלל בתי הספר בארץ. פרטים נוספים על מתכונת המיצ"ב המעודכנת מפורסמים באתר ראמ"ה <http://rama.education.gov.il> ובחוזר מנכ"ל תשע"ה/1, בסעיף 2-4.1.

הדוח הנוכחי כולל נתונים המתייחסים לאקלים הבית ספרי ולסביבה הפדגוגית. הנתונים הופקו משאלונים שמולאו על-ידי תלמידים בכיתות ה-י"א ומראיונות טלפוניים שנערכו עם מורים מקצועיים ומחנכים במהלך החודשים ינואר-מרץ 2016, בבתי ספר יסודיים, בחטיבות ביניים ובחטיבות עליונות.

סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב נועדו לספק תמונת מצב מפורטת בנוגע להיבטים שונים של האקלים החברתי והתהליכים הפדגוגיים בבתי הספר. בחירת ההיבטים הנבדקים בשאלונים התבססה על כמה מקורות: קבוצות מיקוד עם מורים ומנהלים, דיונים עם גורמים מוסמכים במטה משרד החינוך, היועצות עם חוקרים מהאקדמיה וסקירה של ספרות עדכנית. הסקרים עוסקים בטווח רחב של נושאים מחיי בית הספר המשקפים את מגוון התהליכים החינוכיים והלימודיים החיוניים לעשייה חינוכית איכותית. החל משנה"ל תשע"ה עודכנו והורחבו הסקרים והם עוסקים גם בהיבטים נוספים של התהליכים החינוכיים כמו, הטמעת פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה (הל"ה), מוטיבציה וסקרנות של התלמידים בלמידה, מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה ועוד. בתשע"ו התווספו שאלות חדשות על אודות סוירים וטיולים המתקיימים מטעם בית הספר, על פעילויות פנאי בהם משתתפים תלמידים וכן שאלות על תהליכי הפיתוח המקצועי שעוברים מורים בתוך בית הספר ומחוצה לו. פרטים נוספים על סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית מפורסמים באתר ראמ"ה.

תודות – דוחות המיצ"ב הבית ספריים והדוחות המערכתיים לשנת תשע"ו הם פרי עבודה מקצועית, מאומצת וקפדנית של צוות ראמ"ה ועמו שותפים רבים: הגורמים המוסמכים במשרד החינוך; חברות זכייניות – טלדור (תפעול הסקרים), מטח (פיתוח המבחנים), המרכז הארצי לבחינות ולהערכה (עיבוד הנתונים), ויועצים ממאגר המומחים של ראמ"ה.

לסיכום, אנו מקווים שהתובנות שעולות מדוח זה, כמו מדוחות מיצ"ב אחרים, יוכלו לסייע למערכת החינוך לקדם את החינוך וליישם טוב יותר עקרונות של תרבות בית ספרית התומכת בתהליכי הוראה ולמידה איכותיים ומעמיקים, ובכך לאפשר לכל ילדי ישראל למצות את מיטב יכולתם.

בברכה,
חגית גליקמן
ד"ר חגית גליקמן
מנכ"לית ראמ"ה

נתוני אקלים וסביבה פדגוגית

הקדמה

בדוח הנוכחי מוצגת תמונת המצב הכללית של האקלים והסביבה הפדגוגית בבתי הספר דוברי הערבית בישראל ובחלוקה לפי מגזר (ערבי, דרוזי ובדואי דרום) בשנת הלימודים תשע"ו, כפי שהם נתפסים ומדווחים על ידי תלמידים ומורים.

דיווחי התלמידים והמורים מוצגים בשני חלקים – אקלים וסביבה פדגוגית. כל אחד מחלקים אלו מחולק לפרקים ולתתי פרקים. חלק האקלים כולל פרקים העוסקים בשביעות רצון מבית הספר, ביחסים בין אישיים בין באי בית הספר, ביחסים בין בית הספר לבין ההורים, בתחושת מוגנות וביטחון, במשמעת והתנהגות ובטיולים ובספורט מטעם בית הספר.

חלק הסביבה הפדגוגית כולל פרקים העוסקים בהיבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה, בדרכי הוראה-למידה-הערכה, בתרבות בית ספרית תומכת למידה, בחשיבות תעודת הבגרות בעיני התלמידים ובחינוך חברתי-ערכי בבית הספר. בכל אחד מן הפרקים ותתי הפרקים מוצגים דיווחי התלמידים והמורים על שאלות שונות שהופנו אליהם בנושא הנידון, בשאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית.

שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית כוללים שאלות במגוון נושאים. בכל אחד מנושאים אלו הוצגו למשיבים כמה היגדים המתארים היבטים שונים של אותו נושא. במרבית ההיגדים התבקשו המשיבים לציין באיזו מידה הם מסכימים עם הנאמר בהיגד, שנבדק על סולם בן חמש דרגות הנע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

בעבור מרבית הנושאים המדווחים חושב מדד מסכם אחד לכל נושא. המדד מתאר את התמונה העולה מדיווחי התלמידים או המורים באותו נושא, והוא חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים השונים המתארים את הנושא. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

במקרים אחרים הוצג למשיבים סולם תשובות שונה, דוגמת סולם תדירות (אף פעם, פעם אחת, פעמיים וכו') או שאלות שהתשובות עליהן הן "כן" או "לא". לשם נוחות הקריאה מוצג מתחת ללוחות ההיגדים בדוח, פירוט של אפשרויות התשובה בסולמות השונים ומתואר אופן חישוב המדד המסכם. נוסף על כך, במקרים בהם הוצגו למשיבים בשאלון היגדים המתארים היבטים "שליליים" של הנושא, שלצורכי הדיווח בדוח הם נוסחו מחדש (כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי, בדומה ליתר ההיגדים) – גם במקרים כגון אלה מובא מתחת ללוחות ההיגדים בדוח נוסח ההיגדים המקוריים בשאלון. כמו כן, יש מקרים בהם חלק מן ההיגדים/שאלות עומדים בפני עצמם ואינם מרכיבים מדדים מסכמים. בטבלאות מסוימות המתארות התפלגות של אפשרויות תשובה שונות שנתנו למשיבים, פירוט האחוזים אינו מסתכם ל-100%, בשל עיגול ספרות אחרי הנקודה העשרונית.

בעבור מרבית הנושאים המפורטים במסמך מוצגת תחילה השוואה בין נתוני תשע"ו לנתוני שמונה השנים הקודמות: תשס"ח-תשע"ה¹. הנתונים מוצגים לפי שלב חינוך: יסודי (כיתות ה'–ו'), חט"ב (כיתות ז'–ט') וחט"ע (כיתות י'–יא), עבור כלל בתי הספר דוברי ערבית ובחלוקה לפי מגזר (ערבי, דרוזי ובדואי דרום).

¹ החל בשנת הלימודים תשע"א חל שינוי באופן העברת שאלוני האקלים הבית ספרי והסביבה הפדגוגית בקרב התלמידים והם מועברים החל משנה זו באופן אנונימי. בבדיקות שנערכו לא נמצא הבדל משמעותי בנתונים בין העברה האנונימית להעברה המזוהה.

בעבור תלמידי החט"ע, שנתונייהם החלו נאספים בתש"ע מוצגת השוואה לשנים תש"ע-תשע"ו בלבד, ובעבור מורי החט"ע, שנתונייהם החלו נאספים לראשונה בתשע"ב מוצגת השוואה לשנים תשע"ב-תשע"ו בלבד. כמו כן, עבור מדדים מסכמים או היגדים שאיסוף הנתונים עבורם החל בשנים מאוחרות יותר, ההשוואות הרב-שנתיות כוללות פחות מחזורי שנים בהתאם. בנוסף, עבור מדדים חדשים שנבדקו לראשונה בשנה"ל תשע"ו או עבור מדדים שהרכבם או אופן בדיקתם השתנה, לא מוצגות השוואות לאורך שנים. נתוני מדדים מסכמים לאורך שנים מוצגים באמצעות קו מלא, ואילו נתוני היגדים בודדים לאורך שנים מוצגים באמצעות קו מקווקו.

כאמור, תחילה מוצגים דיווחי התלמידים והמורים על המדדים המסכמים שנבדקו לאורך שנים. לאחר מכן מוצגים נתוני ההיגדים הנכללים בנושא הנתון, ולצדם נתוני המדד המסכם שחושב על בסיסם. המדד המסכם מציג תמונה כללית של הנושא. המלצתנו היא לא להסתפק רק בתמונה הכוללת העולה מתוך המדד המסכם את התחום, אלא לבחון גם את הנתונים של ההיגדים הספציפיים המרכיבים אותו. בסוף כל פרק מובא סיכום של עיקרי הדברים ולבסוף תובנות העולות מן הממצאים.

בעת קריאת הנתונים חשוב לזכור כי הם מייצגים תפיסות ועמדות **סובייקטיביות** של הנשאלים, וכי חשוב לבחון אותם באופן השוואתי (למשל לעומת שנים קודמות) על מנת לעמוד על מלוא משמעותם. זאת ועוד, ידוע כי לקבוצות משיבים שונות, הנבדלות זו מזו מבחינת רקע תרבותי או שכבת גיל יש נטייה לפרש היגדים באופנים מעט שונים ולהשיב באופן שונה על שאלות הסקרים, ועל כן יש לפרש הבדלים כאלה בזהירות הראויה.

המידע המובא בדוח תשע"ו מתבסס על שאלונים שהועברו במהלך החודשים ינואר-מרץ 2016 ל-46,369 תלמידים דוברי ערבית בכיתות ה'ט' (90% השבה) ועל ראיונות טלפוניים עם 2,362 מחנכים ומורים המלמדים את מקצועות המיצ"ב בכיתות א'ט' (70% השבה). נוסף על כך הועברו שאלוני אקלים וסביבה פדגוגית ל-15,341 תלמידי כיתות י"א (85% השבה), ול-1,446 מורי כיתות י"א (64% השבה)². בסך הכול השתתפו בסקרים תלמידים ומורים דוברי ערבית מ-141 בתי ספר יסודיים³, מ-53 חטיבות ביניים⁴ ומ-67 חטיבות עליונות⁵. פירוט היקף ושיעור המשיבים על השאלונים בחלוקה לפי בתי ספר דוברי ערבית, מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום מוצג בלוח 1 שלהלן. בתי הספר שהשתתפו הם מדגם מייצג של כלל בתי הספר דוברי הערבית.

השאלונים והסקרים פותחו על ידי הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה). השאלונים למורים ולתלמידים כוללים שני נוסחים. כל נוסח מכיל רכיב קבוע המשותף לשני הנוסחים (ליבה) ורכיב משתנה שלו נושאים ייחודיים. מבנה זה מאפשר לקבל מידע ארצי ובית-ספרי במגוון רחב של נושאים, מבלי להטיל עומס רב מדי על המשיב היחיד. בדוח הנוכחי מדווחים נתונים המבוססים על היגדים שנשאלו בשני הנוסחים (ליבה) בלבד, זאת עקב מספר משתתפים קטן יחסית של דוברי ערבית.

את הדוח הארצי מלווה קובץ נספחים שמפורסם בנפרד באתר ראמ"ה. הנספח כולל שיעורי הסכמה של התלמידים והמורים עם ההיגדים ועם המדדים המסכמים לאורך שנים, בפילוח לפי שלב חינוך בכלל בתי ספר דוברי ערבית ובחלוקה לפי מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

² בשנה"ל תשע"ו הכריז ארגון המורים העל-יסודיים על עיצומים, שבמסגרתם מורים בחטיבות העליונות הונחו לא להשתתף בסקרים ובמחקרים של משרד החינוך או גופים מטעמו. בעקבות זאת בחלק מהחטיבות העליונות השתתפות המורים בסקרים לא הייתה מלאה.

³ בתי ספר יסודיים: סה"כ 99-מגזר ערבי, 17-מגזר דרוזי, 25-בדואי דרום

⁴ חטיבות ביניים: סה"כ 36-מגזר ערבי, 6-מגזר דרוזי, 11-בדואי דרום

⁵ חטיבות עליונות: סה"כ 49-מגזר ערבי, 7-מגזר דרוזי, 11-בדואי דרום -

להלן בלוח 1 מוצגים היקף ושיעור המשיבים על שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית תשע"ו, בחלוקה לפי שכבות גיל בקרב כלל בתי ספר דוברי ערבית ובחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית (מגזר ערבי, דרוזי ובדואי בדרום).

לוח 1: היקף ושיעור המשיבים על שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית בחלוקה לפי שכבת גיל ומגזר (תשע"ו)

קבוצה	כלל בתי"ס דוברי ערבית ⁶	מגזר ערבי	מגזר דרוזי	מגזר בדואי בדרום
תלמידים				
ה'ז'	נסקרו	18,759	12,506	3,733
	שיעורי השבה	93%	93%	89%
ז'ט'	נסקרו	27,610	18,272	5,691
	שיעורי השבה	89%	89%	88%
י-ז"א	נסקרו	15,341	10,891	2,743
	שיעורי השבה	85%	87%	87%
מורים				
יסודי	נסקרו	1,597	1,050	294
	שיעורי השבה	67%	67%	67%
חט"ב	נסקרו	765	507	134
	שיעורי השבה	76%	77%	70%
חט"ע	נסקרו	1,446	1,013	188
	שיעורי השבה	64%	63%	62%

⁶ הנתונים מייצגים את סך כל דוברי הערבית בשנה"ל תשע"ו כולל המגזר הבדואי הצפוני, שאינו מוצג בנפרד בדוח זה בשל גודלו הקטן

תובנות עיקריות

בדוח הנוכחי מוצגת תמונת המצב הכללית של האקלים והסביבה הפדגוגית בבתי הספר דוברי הערבית בישראל ובחלוקה לפי מגזר (ערבי, דרוזי ובדואי דרום) בשנת הלימודים תשע"ו, כפי שהם נתפסים ומדווחים על ידי תלמידים ומורים. את הדוח הארצי מלווה קובץ נספחים שמפורסם בנפרד באתר ראמ"ה. דיווחי התלמידים והמורים מוצגים בשני חלקים – אקלים בית ספרי וסביבה פדגוגית.

אקלים בית ספרי

להלן יוצגו תובנות מדיווחי התלמידים והמורים באשר להיבטים שונים של האווירה הלימודית, היחסים בין באי בית הספר, תחושת מוגנות וביטחון, טיולים או סיורים מטעם בית הספר ועוד:

תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר

- במגזר הערבי והדרוזי, מרבית תלמידי כיתות ה'ו' (כ-82%) דיווחו על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר בהשוואה לתלמידי ז'ט' (71%) ו-י"א (כ-64%). שיעורי הדיווח במגזר הבדואי בדרום היו הנמוכים ביותר בכל שכבות הגיל (79% ביסודי, 63% בחט"ב ו-58% בחט"ע).
- כ-72% מבין המורים בשלבי החינוך יסודי וחט"ב דיווחו על שביעות רצון מבית ספר בשלושת המגזרים בהשוואה ל-65% בחט"ע. בשכבת הגיל חט"ב נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר במגזר הדרוזי (76%) לעומת המגזר הערבי (70%) והבדואי בדרום (68%).

יחסים בין-אישיים בין באי בית הספר

- בסך-הכול התלמידים מדווחים על יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים (כ-80% מתלמידי ה'ו', כ-60% מתלמידי ז'ט', וכ-50% מתלמידי י"א), ובין התלמידים לבין עצמם (81% מתלמידי ה'ו', 72% מתלמידי ז'ט' ו-64% מתלמידי י"א).
- בהשוואה בין המגזרים השונים, שיעורי הדיווח בקרב תלמידים במגזר הבדואי בדרום נמוכים יחסית בהשוואה למגזר הערבי והדרוזי בכל שכבות הגיל. כמו כן, כדאי לשים למגמת הירידה בשנה האחרונה, בעיקר בבתי ספר במגזר הדרוזי והבדואי בדרום בשכבות הגיל ז'י"א.

יחסים בין בית הספר לבין ההורים

- שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר עם המדד "שותפות הורים בבית הספר" בשלבי חינוך יסודי וחט"ב נרשמו בבתי ספר במגזר הדרוזי (85% ו-78% בהתאמה) לאחר מכן במגזר הערבי (79% ו-72% בהתאמה) ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר באופן משמעותי נרשמו בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (65% ו-68% בהתאמה). בשלב חינוך חט"ע לעומת זאת שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו בבתי ספר במגזר הערבי (67%) לאחר מכן במגזר הדרוזי 64%, ולבסוף בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (52%).
- יש לשים לב כי בין השנים תשע"ד-תשע"ו במגזר הדרוזי והבדואי בדרום נרשמה תנועתיות גדולה בשיעורי ההסכמה של המורים בחט"ע עם המדד המסכם. במגזר הערבי לעומת זאת נרשמה יציבות.

תחושת מוגנות וביטחון

- כ-11% מהתלמידים בכל שכבות הגיל ובשלושת המגזרים דיווחו על היעדר תחושת מוגנות בבית הספר, על מעורבות בסוגים שונים של אירועי אלימות ועל אלימות מילולית שבאה לידי ביטוי בעלבונות על רקע צבע עור, מוצא או דת. אלימות מילולית שבאה לידי ביטוי בקללות היא הרווחת ביותר (כ-14% מהתלמידים) וביטויי האלימות השכיחים פחות נוגעים לאלימות דיגיטלית (כ-6% מהתלמידים). ככלל, שיעורי המדווחים על תופעות אלו גבוהים יותר בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום בהשוואה למגזר הערבי והדרוזי, ובחלק מההיבטים גבוהים בחט"ע יותר מאשר ביתר שכבות הגיל.
- לאורך השנים נרשמה ירידה מתונה והדרגתית בשכבת הגיל יסודי בשלושת המגזרים בשיעורי הדיווח על היעדר תחושת מוגנות, מעורבות באירועי אלימות, ואלימות מילולית. בחט"ב נרשמה יציבות עם תנועתיות בדר"כ ואילו בחט"ע נרשמה עלייה במדדים.
- בתוך כך, מרבית תלמידי שכבות הגיל ה'ו' (כ-80%), ז'ט' (כ-70%) ו-י"א (כ-60%) דיווחו כי בית הספר עושה מאמצים למניעת אלימות. שיעורי דיווח גבוהים יותר נרשמו בבתי ספר במגזר הערבי והדרוזי.
- בשונה מהמגמות החיוביות יחסית שנצפו במגזר הדרוזי באשר למוגנות וביטחון, הרי ש-28% מהתלמידים במגזר הדרוזי דיווחו על היבטים שונים של שתיית אלכוהול בהשוואה ל-21% מהתלמידים במגזר הערבי

והבדואי בדרום. יצוין כי התלמידים במגזר הדרוזי דיווחו בשיעורים הגבוהים ביותר גם על מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול (72% לעומת כ-53% במגזרים האחרים).

- כ-17% מהתלמידים דיווחו על פגיעה מילולית מצד מורים וכ-10% דיווחו על פגיעה פיזית. שיעורי הדיווח על שני הנושאים גבוהים באופן ניכר במגזר הבדואי בדרום. לאורך השנים נרשמה מגמה של ירידה מתונה בשיעורי הדיווח בשלושת המגזרים על פגיעה הן מילולית והן פיזית של מורים בתלמידים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. בחט"ע נרשמה עלייה.
- כ-10% מהמורים חשים מאוימים מצד התלמידים וכ-12% חשים מאוימים מצד ההורים. תופעה זו נפוצה בשיעור גבוה יותר במגזר הבדואי בדרום ובמגזר הערבי, ובשיעור נמוך יותר במגזר הדרוזי.

משמעת והתנהגות

- ככלל, יותר ממחצית תלמידי ה'ו' (58%), וכ-40% מתלמידי ז'ט' ו-י"א דיווחו כי הלימודים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים.
- בהשוואה בין המגזרים עולה, כי בשכבת הגיל יסודי לא נרשמו פערים משמעותיים בין המגזרים השונים, ואילו בשכבות הגיל חט"ב וחט"ע שיעורי הדיווח במגזר הדרוזי הם הנמוכים ביותר ועומדים על כשליש לעומת כ-42% במגזרים הבדואי בדרום והערבי.

טיולים או סיורים מטעם בית הספר

- כ-88% מהתלמידים בשכבות הגיל ה'ט' ו-65% מהתלמידים בשכבת גיל י"א דיווחו כי הם השתתפו בסיור או בטיול מטעם בית הספר, כאשר במגזר הדרוזי נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר, לאחר מכן במגזר הערבי ואילו שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו במגזר הבדואי בדרום.
- ככלל, 81% מתלמידי ה'ו' לעומת כ-60% מתלמידי ז'ט' בשלושת המגזרים הביעו עמדות חיוביות כלפי הטיולים או הסיורים בהם השתתפו. תלמידים ציינו בעיקר כי הם נהנו מהטיול. שיעור נמוך יחסית של תלמידים ציין כי התכנים בטיול היו קשורים לנושאים הנלמדים בבית הספר.
- כ-18% מהתלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה" (כ-16% מהתלמידים בבתי ספר מהמגזר הערבי והדרוזי לעומת 26% מהתלמידים בבתי ספר ממגזר בדואי דרום).

סביבה פדגוגית

להלן יוצגו תובנות מדיווחי תלמידים ומורים באשר לתהליכים פדגוגיים המתרחשים בבית הספר כמו, היבטים רגשיים מוטיבציוניים בלמידה, דרכי הוראה-למידה, תרבות בית ספרית תומכת למידה, חינוך חברתי-ערכי וכד'.

היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה

- כ-90% מן התלמידים בשכבת גיל ה'ו', כ-75% מבין תלמידי ז'ט' וכ-65% מבין תלמידי י"א דיווחו על מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה ובשיעורים דומים על מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות ללא הבדלים משמעותיים בין המגזרים. עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה ברמת העניין והסקרנות בלמידה ובתפיסת התלמידים את מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות.
- בשלושת המגזרים שיעורים גבוהים יותר של תלמידים דיווחו על למידה מתוך הכרה בחשיבות הלמידה בהשוואה ללמידה מתוך הנאה ועניין. כמו כן, בשלושת המגזרים נצפו שיעורי דיווח גבוהים יותר על ההיגדים שעסקו בציפיות המורים מהתלמידים להתאמץ ולהצליח בלימודים בהשוואה להיגדים העוסקים בעידוד המורים את התלמידים להתעמק בנושאים שמעניינים אותם ובמתן חשיבות לדעותיהם של התלמידים.

דרכי הוראה-למידה-הערכה

- מרבית התלמידים הסכימו עם המדדים העוסקים בהוראה כמעניינת וברורה, בפרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות, באסטרטגיות ללמידה עצמית ובקבלת הערכה ומשוב מן המורים, כאשר שיעורי הדיווח עומדים על כ-90% בשכבת הגיל ה'ו', כ-70% בשכבת הגיל ז'ט' וכ-60% בשכבת הגיל י"א ללא הבדלים משמעותיים בין שלושת המגזרים. עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה.
- יש לציין, ששיעורי הדיווח של המורים על מתן משוב מקדם למידה (כ-90%) גבוהים באופן ניכר בהשוואה לאלו של התלמידים בשלושת שכבות הגיל ובשלושת המגזרים.

- שיעורי הדיווח של התלמידים על שימוש באסטרטגיות ללמידה עצמית גבוהים יותר בהיגד שבדק פנייה לעזרה בעת הצורך ונמוכים בהרחבת הידע באופן עצמאי.
- זאת ועוד, ככל שעולים בשלבי החינוך שיעורים נמוכים יותר של מורים מדווחים על הוראה דיפרנציאלית (86%, 79%, 75% ביסודי, חט"ב וחט"ע), בשיעורים דומים בשלושת המגזרים.

תרבות בית ספרית תומכת למידה

- כשני שלישים מהמורים דיווחו על השתתפותם במסגרות לפיתוח מקצועי כמו השתלמויות בנושאים פדגוגיים, השתלמויות בתחום הדעת ומסגרות למידה של צוות בית ספרי. כמחצית מן המורים דיווחו על השתתפות במסגרות למידה של מליאת חדר מורים ועל מפגשים מטעם הפיקוח. בכל המסגרות הללו, שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו במגזר הבדואי בדרום. שיעורים נמוכים יותר (כשליש) דיווחו על ליווי וחניכה, על השתלמויות מקוונות ועל לימודים לתואר שני. שיעורי המדווחים על מרבית המסגרות לפיתוח מקצועי גבוהים יותר בקרב המורים בחט"ע וביסודי משיעורי המדווחים בחט"ב.
- כמו כן, מעט יותר ממחצית מהמורים ביסודי ובחט"ב וכשני שלישים מהמורים בחט"ע דיווחו שעברו תהליכים של פיתוח מקצועי המובילים לצמיחה והתפתחות ללא הבדל בין המגזרים. מעל 80% מהמורים דיווחו על תרומה של תהליכי הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה. לפי דיווחיהם, לפיתוח המקצועי יש תרומה שווה לקידום הישגי התלמידים, לאיכות דרכי ההוראה, לשימוש במגוון חלופות בהערכה ולהפיכת המורה למורה טובה יותר.
- מרבית המורים (כשני שלישים) דיווחו על היבטים שונים של תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי בבית הספר, בשיעור גבוה יותר במגזר הדרוזי. עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח. תמונה דומה נרשמה גם בממדד העוסק בפיתוח מקצועי שבא לידי ביטוי בהצבת יעדים לשיפור, בעריכת תצפית לצורך שיפור ההוראה ובשיתוף המנהל בבניית תכנית התפתחות מקצועית של המורה. שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו בקרב מורים בחט"ע במגזר הדרוזי והערבי בחט"ע (52%).
- כ-84% מהמורים ביסודי וחט"ב ו-75% מהמורים בחט"ע (בשיעור הגבוה ביותר במגזר הדרוזי) דיווחו על קיומה של עבודה שיתופית של מורים בבית הספר המתבטאת יותר בשיתוף הדדי בלבטים ובקשיים בהוראה ופחות בניתוח תשובות שגויות של תלמידים וחשיבה כיצד לסייע להם.
- כ-94% מהמורים בשלושת שלבי החינוך ובשלושת המגזרים דיווחו על למידת מורים מבוססת נתונים.
- כשני שלישים מהמורים ביסודי ובחט"ב וכ-57% מהמורים בחט"ע דיווחו על ליווי וקליטה של עובדי הוראה חדשים ובעלי תפקידים חדשים, כאשר בשלב חינוך יסודי בולט לטובה המגזר הבדואי בדרום (71%), בחט"ב – המגזר הדרוזי (73%) ואילו בחט"ע שיעורי המשיבים דומים בין כלל המגזרים.
- כ-85% מהמורים בשלושת שלבי החינוך ובשלושת המגזרים דיווחו על אוטונומיה בעבודתם אך רק כשני שלישים מהם דיווחו שיש להם זמן לתכנון עבודתם בראייה כוללת מעבר לעבודה השוטפת. בהיבט האחרון נרשמו הבדלים בין המגזרים בשלב חינוך יסודי – שיעורי ההסכמה נמוכים יותר בבתי ספר במגזר הדרוזי (56%) והגבוהים יותר בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (69%).

חשיבות תעודת הבגרות

- ממבט על ניתן לראות, כי רוב תלמידי החט"ע (כ-90%) דיווחו כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות, מאמינים כי יסיימו את הלימודים בבית הספר בו הם לומדים (כ-80%) וכי עד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות (70%), בשיעור גבוה יותר בקרב תלמידים במגזר הערבי והדרוזי לעומת הבדואי בדרום.
- זאת ועוד, רובם דיווחו כי הם זוכים לתמיכה ועידוד בלימודים ממוריהם (כ-70%) וכי מוריהם מכוונים אותם למסלול לימודים שמתאים ליכולותיהם ולצבירת יחידות לימוד בהיקף מתאים (כ-75%), בשיעור גבוה יותר בקרב תלמידים במגזר הערבי והדרוזי לעומת הבדואי בדרום.
- כ-70% מהתלמידים חשים שבית הספר מכין אותם לחיים שאחרי בית הספר. שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו עם ההיגד העוסק בעידוד תלמידים לפנות ללימודים אקדמיים ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים יותר נרשמו עם ההיגד שעוסק בעידוד התלמידים להתאמץ בתחומים שאינם לימודיים.

חינוך חברתי-ערכי בבית הספר

- מרבית התלמידים (כשלושה רבעים ביסודי וכ-60% בחט"ב ובחט"ע) ומרבית המורים (כמעט שני שלישים) דיווחו שבית הספר משקיע מאמצים לעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית. מאמצים אלו באים לידי ביטוי בעיקר בעידוד פעילויות התנדבותיות, בקיום פעילויות בית ספריות נוספות למען הקהילה והחברה וביוזמה של פעילויות התנדבות למען הקהילה. פעילויות אלו נפוצות יותר בבתי ספר יסודיים מאשר בחט"ב

ובחט"ע ויותר בבתי ספר במגזר הדרוזי (לפי דיווחי התלמידים, בקרב המורים לא נרשם הבדל ניכר). לאורך השנים נרשמה עלייה בדיווחי התלמידים והמורים בחט"ע באשר למאמצי בית הספר לעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית.

- כ-80% מבין התלמידים והמורים ביסודי ובחט"ב וכ-70% מבין התלמידים והמורים בחט"ע דיווחו שבתי הספר עושים מאמצים לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה. הן בקרב תלמידים והן בקרב מורים שיעורי הדיווח יורדים עם המעבר לחט"ע בשלושת המגזרים. כמו כן מגמת השינוי בין השנים הייתה מורכבת במגזר הבדואי בדרום, ואילו במגזר הערבי נרשמו שינויים קטנים או יציבות.
- השנה נבדקה לראשונה השתתפות תלמידים בפעילויות פנאי בתחומי העשרה, אמנות וספורט ובתחומי חברה, מנהיגות והתנדבות. בעבור פעילויות בתחום העשרה, אמנות וספורט נמצא, כי עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי ההשתתפות של התלמידים (79%, 57% ו-46% ביסודי, חט"ב וחט"ע בהתאמה), בשלושת המגזרים. באשר להשתתפות תלמידים בפעילויות מסוג חברה, מנהיגות והתנדבות - שיעורי הדיווח בשכבות הגיל חט"ע ויסודי (כ-65%) היו גבוהים יותר מאשר בחט"ב (51%) בשלושת המגזרים.
- פעילויות הפנאי שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר (בקרב כמחצית מהתלמידים) בכל אחד מתחומי הפנאי שנבדקו היו בהתאמה השתתפות בחוגי ספורט ביסודי והשתתפות בפעילויות של התנדבות בקרב תלמידים בחט"ע. כמחצית מהתלמידים בחט"ב ובחט"ע וכשלושה רבעים מהם ביסודי הסכימו כי בבית הספר מעודדים אותם להיות עסוקים ופעילים בשעות הפנאי. שיעורי הדיווח דומים בשלושת המגזרים ביסודי ובחט"ב ונמוכים מעט בחט"ע במגזר הערבי.

לסיכום,

- באופן כללי, מרבית התלמידים והמורים מדווחים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר ועל יחסים טובים בין באי בית הספר, כאשר עם העלייה בשכבות הגיל נרשמת ירידה בשיעורי הדיווח. בקרב בתי ספר במגזר הבדואי בדרום שיעורי הדיווח הם הנמוכים ביותר במרבית ההיבטים. גם באשר לתופעות של אלימות, שיעורי המדווחים על תופעות אלו גבוהים יותר בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום בהשוואה למגזר הערבי והדרוזי, ובחלק מההיבטים גבוהים בחט"ע יותר מאשר ביתר שכבות הגיל.
- בשונה מהמגמות החיוביות יחסית שנצפו במגזר הדרוזי באשר למוגנות וביטחון, הרי ש-28% מהתלמידים במגזר הדרוזי דיווחו על היבטים שונים של שתיית אלכוהול בד בבד עם דיווחים (72%) על מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיים אלכוהול.
- באשר לטיולים או סיורים מטעם בית הספר, בקרב תלמידי החט"ע במגזר הבדואי בדרום, רק כמחצית מבין התלמידים ציינו שהשתתפו בטיולים או בסיורים, כרבע ציינו שהתקיים טיול או סיור אך הם לא השתתפו בו ועוד כחמישית ציינו שלא התקיים טיול או סיור מאז תחילת השנה.
- באשר להיבטים שונים של הסביבה הפדגוגית כמו מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה, מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות, וכן הוראה מעניינת וברורה, פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות וקבלת הערכה ומשוב מן המורים - לא נרשמו הבדלים משמעותיים בשיעורי הדיווח בין המגזרים השונים.
- יש לשים לב כי בחט"ע דוברות ערבית ניכרת מגמת ירידה בין השנים תשע"ה לתשע"ו בשלושת המגזרים ברוב המדדים שנבדקו (בהיבטים של אלימות- ניכרת עלייה), זאת לאחר עלייה בשנים קודמות. יש להמשיך ולעקוב אחר הנתונים כדי לקבוע האם מדובר במגמה של ממש.

אקלים בית ספרי

בתי הספר, בצד היותם מוסדות חינוך, הם גם מוסדות חברתיים שבהם מתקיימים ממשקים ויחסי גומלין רבים ומשמעותיים בעבור כל השותפים למעשה החינוכי: תלמידים, מורים, מנהלים והורים. מכלול יחסי הגומלין הללו, והתחושות הנוצרות בקרב באי בית הספר הם שמהווים את האקלים הבית ספרי. בחלק העוסק באקלים הבית ספרי נבחנו היבטים שונים של האווירה ושל היחסים בבית הספר.

מידת שביעות הרצון מבית הספר נחשבת כמדד של איכות חיים במסגרת הבית ספרית. הפרק הראשון של חלק האקלים בדוח עוסק אם כן, בסוגיה הבסיסית של שביעות הרצון והתחושה הכללית של תלמידים ושל מורים כלפי המוסד בו הם לומדים או עובדים. לשביעות הרצון ולתחושות כלפי בית הספר נודעת חשיבות, אולם זוהי איננה התמונה כולה ולא בהכרח התמונה החשובה ביותר. לפיכך, חשוב לבחון גם היבטים נוספים של האקלים החברתי והסביבה הפדגוגית בבית ספר נתון, כמו גם במערכת כולה (כפי שאמנם מבקש להראות הדוח הנוכחי). נתחיל אם כן, בתיאור עמדות תלמידים ומורים כלפי בית הספר.

1. שביעות רצון

המדדים וההיגדים שיוצגו בפרק זה משרטטים בפני הקורא תמונה המציגה את התחושות הכלליות בקרב תלמידים ומוריהם: האם הם אוהבים לבוא לבית הספר? האם הם שמחים לשהות בו? האם הם חשים שנעשים מאמצים כדי שיהיה להם טוב ונעים בבית הספר?

1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת-פרק זה מוצגים דיווחי התלמידים על אודות שביעות הרצון שלהם והשתייכותם לבית הספר. נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (כיתות ה'ו'), חט"ב (כיתות ז'-ט') וחט"ע (כיתות י'-יא). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר*
א. "אני אוהב להיות בבית הספר"
ב. "גם אילו הייתי יכול, לא הייתי עובר לבית ספר אחר"***
ג. "טוב לי בבית הספר"

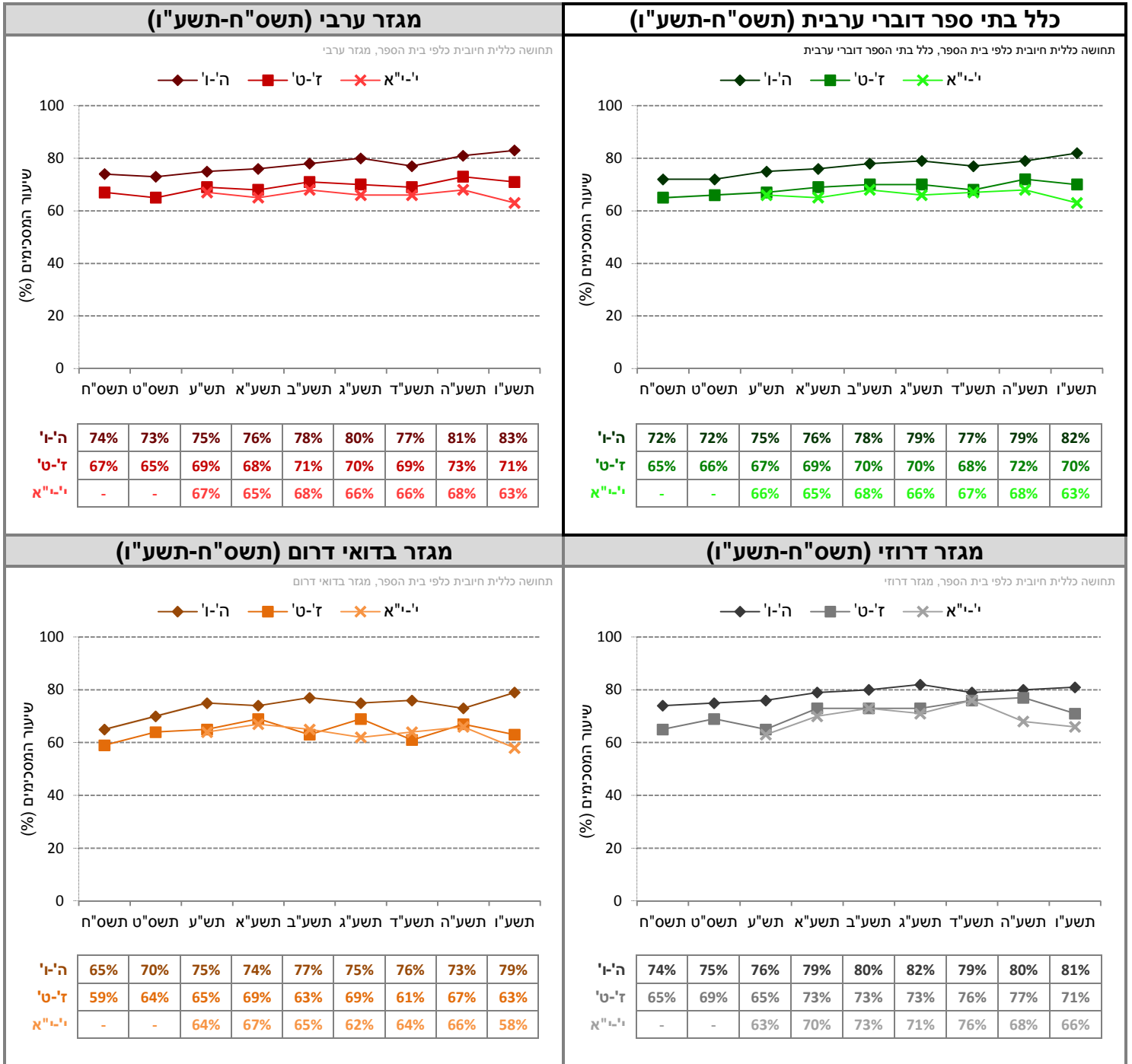
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** נוסח היגד בשאלון היה "אילו הייתי יכול, הייתי עובר לבית ספר אחר". לצורך הדיווח בדוח נוסח ההיגד מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד המסכם.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 1 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 1: דיווחי התלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו⁷

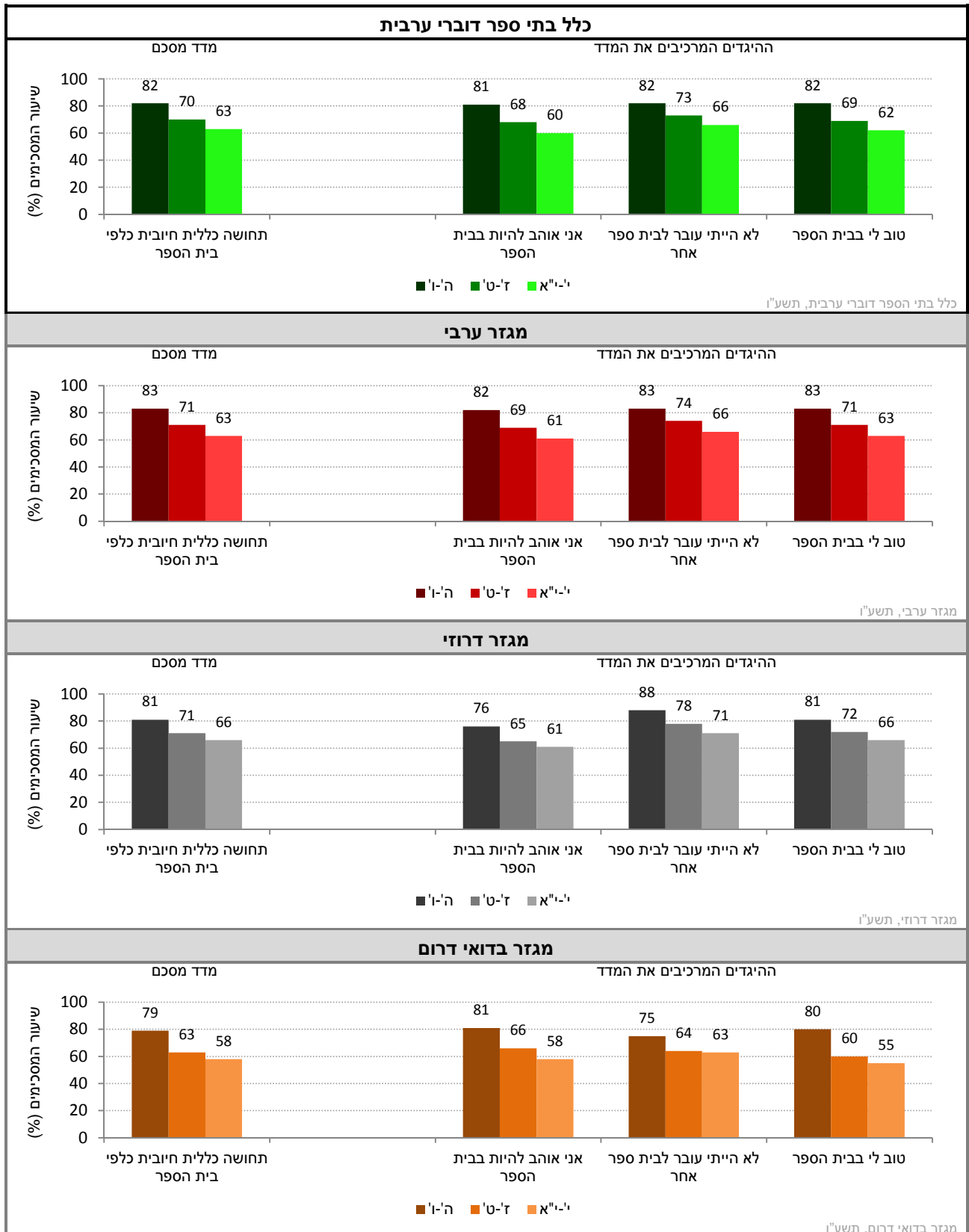

⁷ התנדויות בנתוני המגזר הבדואי בדרום נובעת ממינוע בתי הספר שבאוקלויסיה ומהעובדה שבשנים שונות נכללות בקבוצות המיצ"ב רשויות מקומיות שונות בעלות מאפיינים ייחודיים.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 2 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 2: דיווחי התלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

1.2 שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בהמשך לדיווחי התלמידים על אודות שביעות הרצון שלהם מבית הספר מבקש המדד "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" לבחון את מידת שביעות רצונם של המורים מהעבודה בבית הספר ומהתנהלות בית הספר, על-פי דיווחיהם.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שביעות הרצון של המורים מבית הספר*
שביעות הרצון מהעבודה בבית הספר
א. "אתה שבע רצון מעבודתך כמורה"
ב. "אתה לא חש שהתעייפת מעבודת ההוראה**"
ג. "אתה לא חש שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי**"
שביעות הרצון מהתנהלות בבית הספר
ד. "אתה שבע רצון מהתנהלות בית הספר"
ה. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שילמדים יהיה נעים לשהות בו"
ו. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלמורים יהיה נעים לשהות בו"
ז. "בבית הספר משתדלים ליצור תנאים שיאפשרו לי להצליח בעבודתי"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** נוסח ההיגדים בשאלון היה "אתה חש שהתעייפת מעבודת ההוראה" ו-"אתה חש שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי". לצורך הדיווח הם נוסחו מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד המסכם.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 3 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ו. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

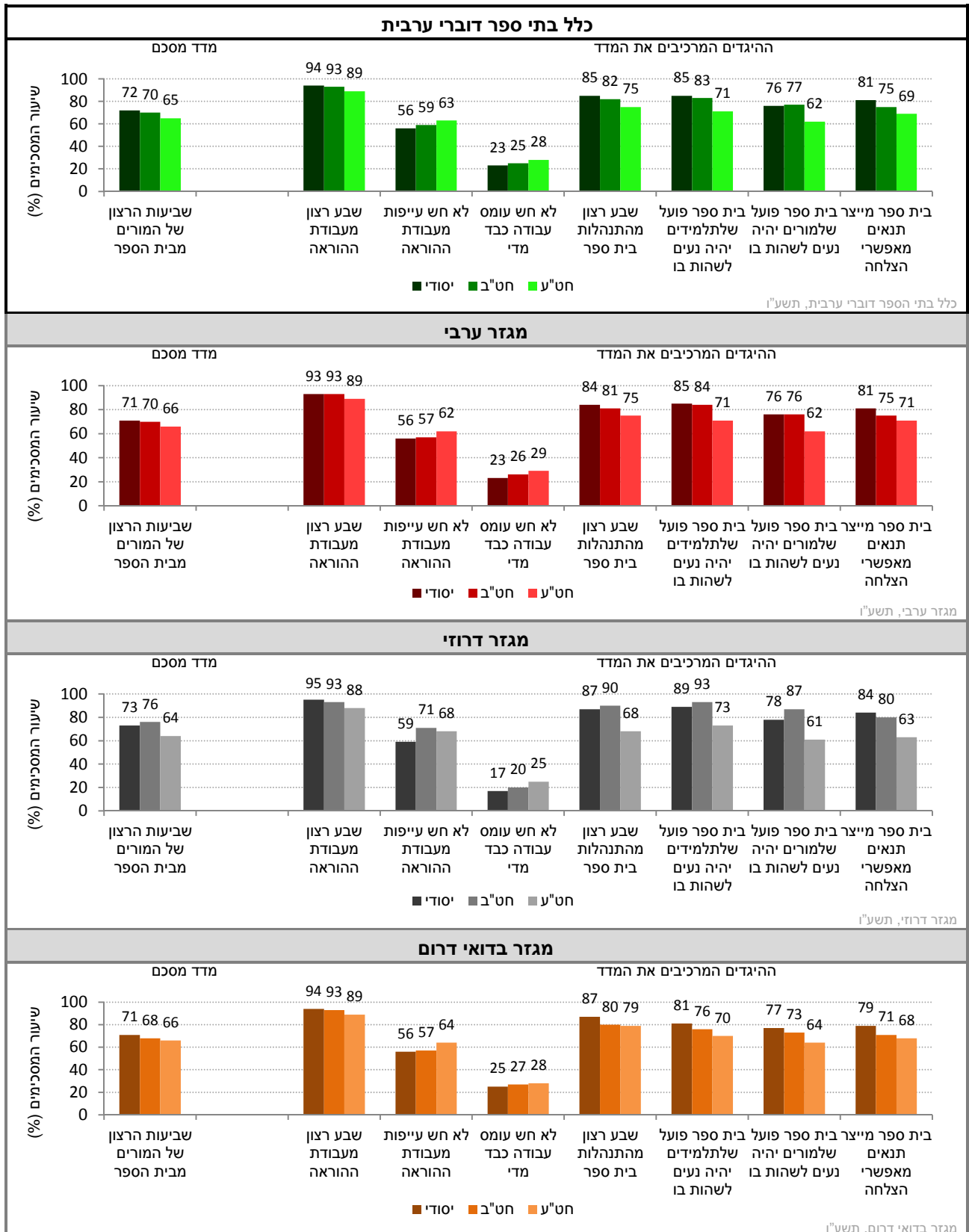
תרשים 3: דיווחי המורים על שביעות רצונם מבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 4 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 4: דיווחי המורים על מידת שביעות הרצון מבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

פרק 1: ממצאים עיקריים

תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, מרבית תלמידי כיתות ה'ו' (82%) דיווחו על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. שיעור נמוך יותר נרשם בקרב תלמידי כיתות ז'-ט' (70%) ותלמידי י'-י"א (63%).
- לאורך השנים תשס"ח-תשע"ו בשכבות גיל ה'ט' נרשמה בבתי ספר דוברי ערבית עלייה מתונה עם תנודתיות. בשכבת גיל י'-י"א לעומת זאת נרשמה ירידה קלה עם תנודתיות. תופעה זו מאפיינת את שלושת מגזרי השפה הערבית, למעט תלמידי חט"ע במגזר הדרוזי, שם נרשמה עלייה קלה עם תנודתיות בין תש"ע לתשע"ו.
- בהשוואה בין המגזרים שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר בשלושת שכבות הגיל נרשמו בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום. לא נרשם הבדל משמעותי בשיעורי הדיווח של תלמידים במגזר הערבי לעומת תלמידים במגזר הדרוזי.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם עולה, כי רוב התלמידים (כ-80% ביסודי, כ-70% בחט"ב וכ-60% בחט"ע) מדווחים שטוב להם בביה"ס, שהם לא היו רוצים לעבור לבי"ס אחר וכי הם אוהבים להיות בביה"ס.

שביעות הרצון של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע):

- עיון כללי בתרשימים מגלה כי מרבית המורים שרואיינו (כ-70%) דיווחו כי הם שבעי רצון: מעבודתם כמורים, מעבודתם בביה"ס ומהתנהלות ביה"ס.
- שיעורי המורים שדיווחו כי הם שבעי רצון גבוהים במקצת בבתי"ס יסודיים (72%) בהשוואה לחט"ב (70%) ולחט"ע (65%). תופעה זו של ירידה קלה בשיעורי הדיווח על שביעות הרצון עם העלייה בשכבות הגיל מאפיינת את המורים בכל המגזרים דוברי הערבית. עם זאת, יש לציין כי בבתי ספר במגזר הדרוזי שיעור המסכימים הגבוה ביותר נרשם בשלב חינוך חט"ב (76%).
- שיעורי המורים בשלב חינוך יסודי שדיווחו כי הם שבעי רצון דומים למדי בין שלושת המגזרים (כ-72%), וכך גם בשכבת גיל חט"ע (כ-65%). בשכבת גיל חט"ב נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר במגזר הדרוזי (76%) לעומת המגזר הערבי (70%) והבדואי בדרום (68%).
- במגזר הערבי נרשמה לאורך השנים יציבות בשלב חינוך יסודי, עלייה בחט"ב (6%) ועלייה קלה עם תנודתיות בחט"ע (2%) בשיעורי המורים המדווחים על רמה גבוהה של שביעות רצון. במגזר הבדואי בדרום בכל שלבי הגיל נרשמו עליות משמעותיות בשיעורי הדיווח של מורים, ובעיקר בשלב חינוך חט"ב (עלייה של 16% מתשס"ח עד תשע"ו). במגזר הדרוזי נרשמה לאורך השנים יציבות בשלב חינוך יסודי, עלייה בחט"ב (6%) וירידה משמעותית בחט"ע (11%).
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד (נתוני תשע"ו) עולה, כי באופן כללי מרבית המורים מביעים שביעות רצון מעבודת ההוראה (כ-90%), מהאופן בו בית הספר פועל כך שלתלמידים יהיה נעים לשהות בו (כ-80%) ומהתנהלות בית הספר (כ-80%). לעומת זאת, רק כרבע מהמורים (23% ביסודי, 25% בחט"ב ו-28% בחט"ע) מדווחים שאינם חשים עומס כבד מידי בעבודה.

לסיכום,

- במגזר הערבי והדרוזי, מרבית תלמידי כיתות ה'ו' (כ-82%) דיווחו על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר בהשוואה לתלמידי ז'-ט' (71%) ותלמידי י'-י"א (כ-64%). שיעורי הדיווח במגזר הבדואי בדרום היו הנמוכים ביותר בכל שכבות הגיל (79% ביסודי, 63% בחט"ב ו-58% בחט"ע).
- שיעורי המורים בשלב חינוך יסודי שדיווחו כי הם שבעי רצון דומים למדי בין שלושת המגזרים (כ-71% ביסודי ובחט"ב וכ-65% בחט"ע). בשכבת גיל חט"ב נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר במגזר הדרוזי (76%) לעומת המגזר הערבי (70%) והבדואי בדרום (68%).

2. יחסים בין-אישיים בין באי בית הספר

בהמשך לבחינת שביעות הרצון הכללית של תלמידים ומורים מבית הספר, יעסוק פרק זה ביחסים הבין-אישיים בין באי בית הספר: המורים והתלמידים. יחסים בין-אישיים טובים במשולש שבין תלמידים, מורים והורים הם תנאי חשוב לתפקוד בית ספרי מיטבי. לפרק זה שלושה תתי-פרקים המציגים את מערכת היחסים בין המורים לתלמידים ובין התלמידים לבין חבריהם לכיתה. הפרק הבא יעסוק ביחסים שבין בית הספר לבין ההורים.

2.1 יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים

יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים עשויים לתרום לתפקודו הלימודי ולרווחתו הרגשית של התלמיד. בתת-פרק זה מוצגים ממצאים מדיווחי תלמידים ומורים על מערכת היחסים ביניהם. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים". בהמשך מוצגים דיווחי תלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין מחנך הכיתה לבינם.

2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת-פרק זה מוצגים ממצאים בדבר תחושות התלמידים כלפי מערכת היחסים בינם לבין המורים: האם הם חשים אכפתיות מצד צוות בית הספר? האם הם חשים שיש להם למי לפנות כאשר הם זקוקים לסיוע ולתמיכה מצוות בית הספר? האם הם מקבלים את התמיכה והסיוע גם בהקשר הלימודי וגם בהקשר האישי/הרגשי/החברתי? נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (כיתות ה'–ו'), חט"ב (כיתות ז'–ט') וחט"ע (כיתות י'–יא). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" לאורך זמן בין השנים תשס"ח–תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

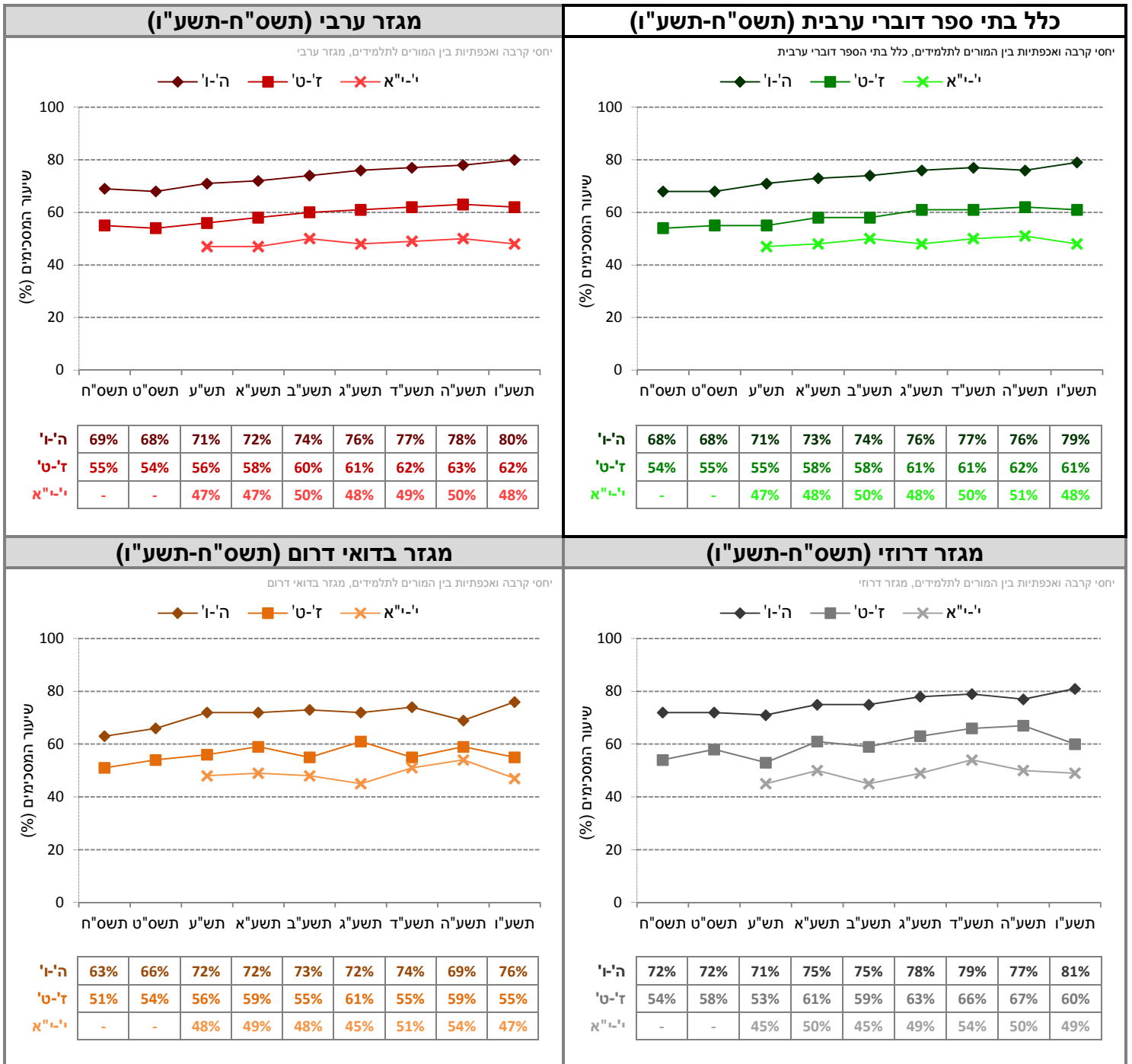
מדד מסכם: יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים
א. "יש לי יחסים קרובים וטובים עם רוב המורים שלי"
ב. "כשעצוב לי או כשרע לי, אני מרגיש נוח לדבר על זה עם מישהו מהמורים שלי"
ג. "לרוב המורים אכפת ממני וממה שקורה לי ולא רק בקשר ללימודים"
ד. "לרוב המורים חשוב מאד לדעת איך אני מרגיש בבית הספר ובכלל"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 5 מוצגים נתונים על המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 5: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו⁸

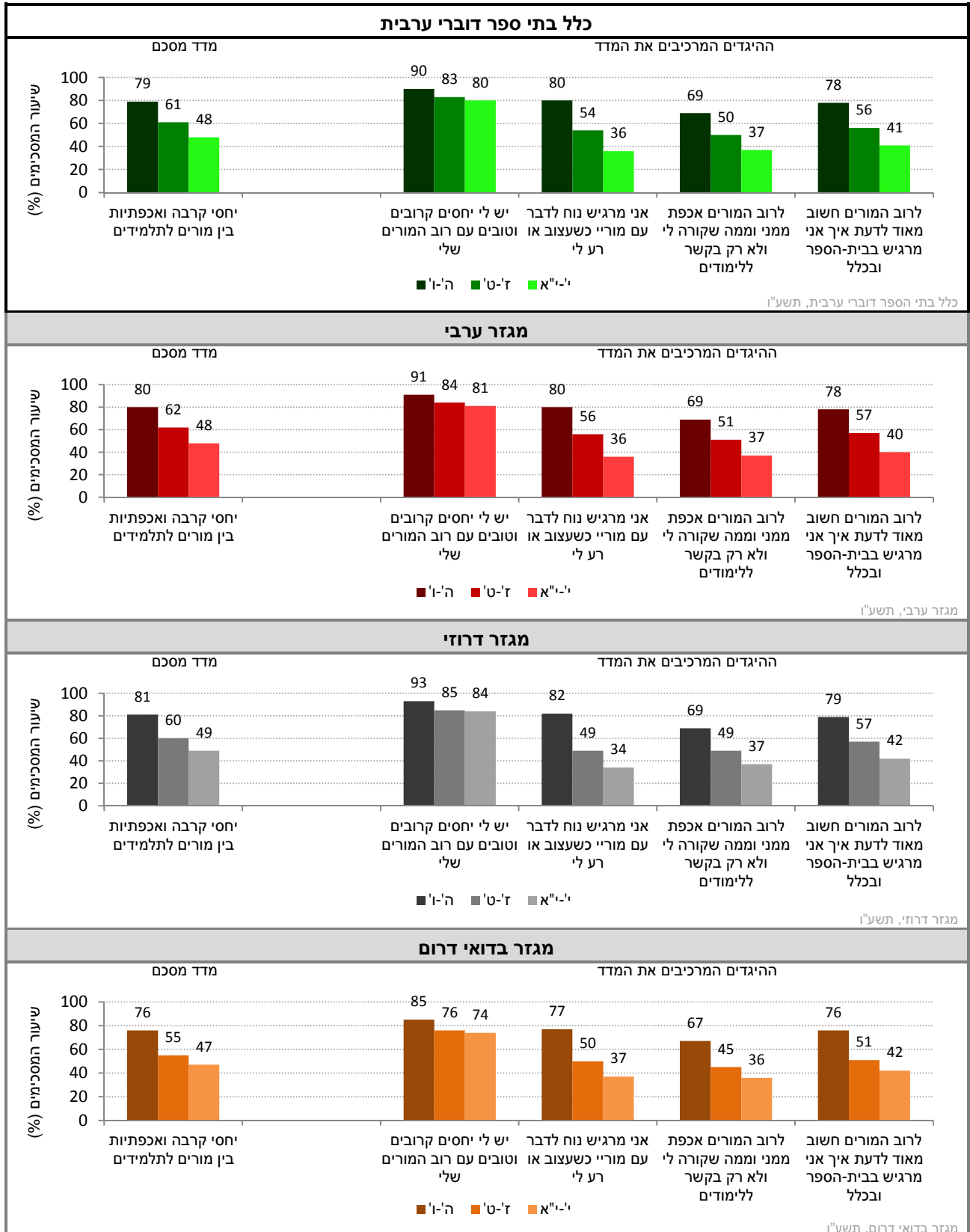

⁸ התנדויות בנתוני המגזר הבדואי בדרום נובעת ממינוע בתי הספר שבאוקולוסייה ומהעובדה שבשנים שונות נכללות בקבוצות המיצ"ב רשויות מקומיות שונות בעלות מאפיינים ייחודיים.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 6 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 6: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

2.1.2 יחסי קרבה ואכפתיות בין מחנכים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב

ובחט"ע

מחנך טוב נבחן בין השאר בזכות שיתוף הפעולה והקשר שלו עם תלמידי הכיתה. היכרות קרובה עם התלמידים, יחסים של כבוד, אכפתיות וסובלנות תורמים לאיכות הקשר בין המחנך לתלמידיו.

בשאלה נוספת נשאלו התלמידים על יחסי הקרבה והאכפתיות בין מחנך הכיתה לבינם. נתונים אלו נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי, חט"ב וחט"ע. נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה.

הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

לוח 2 מציג את דיווחי התלמידים על ההיגד: "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים".

לוח 2: דיווחי תלמידים על ההיגד: "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים" בחלוקה לפי שלב חינוך ומגזר (תשע"ו)

היגד	שלב חינוך	כלל בתי"ס דוברי ערבית	מגזר ערבי	מגזר דרוזי	מגזר בדואי דרום
למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים	יסודי	85%	86%	87%	82%
	חט"ב	69%	70%	71%	63%
	חט"ע	59%	59%	61%	55%

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

2.2 יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי בחט"ב ובחט"ע

בתת הפרק הקודם הוצגו נתונים על אודות יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים. תת הפרק הנוכחי יעסוק ביחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה. ליחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה נודעת חשיבות רבה ביצירת אווירה לימודית טובה, ובבניית מרקם יחסים חברתי פורה, התורמים גם הם להצלחתם הלימודית והחברתית.

המדד "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר טיב היחסים בינם לבין חבריהם ולברר באיזו מידה יחסים אלו מתאפיינים בלכידות, בעזרה הדדית ובאכפתיות. נתונים בדבר תופעות שליליות במיוחד ביחסים בין תלמידים לחבריהם – תופעות של אלימות – יוצגו בהרחבה בהמשך הדוח, בפרק 4.

נתוני המדד נאספו בקרב תלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

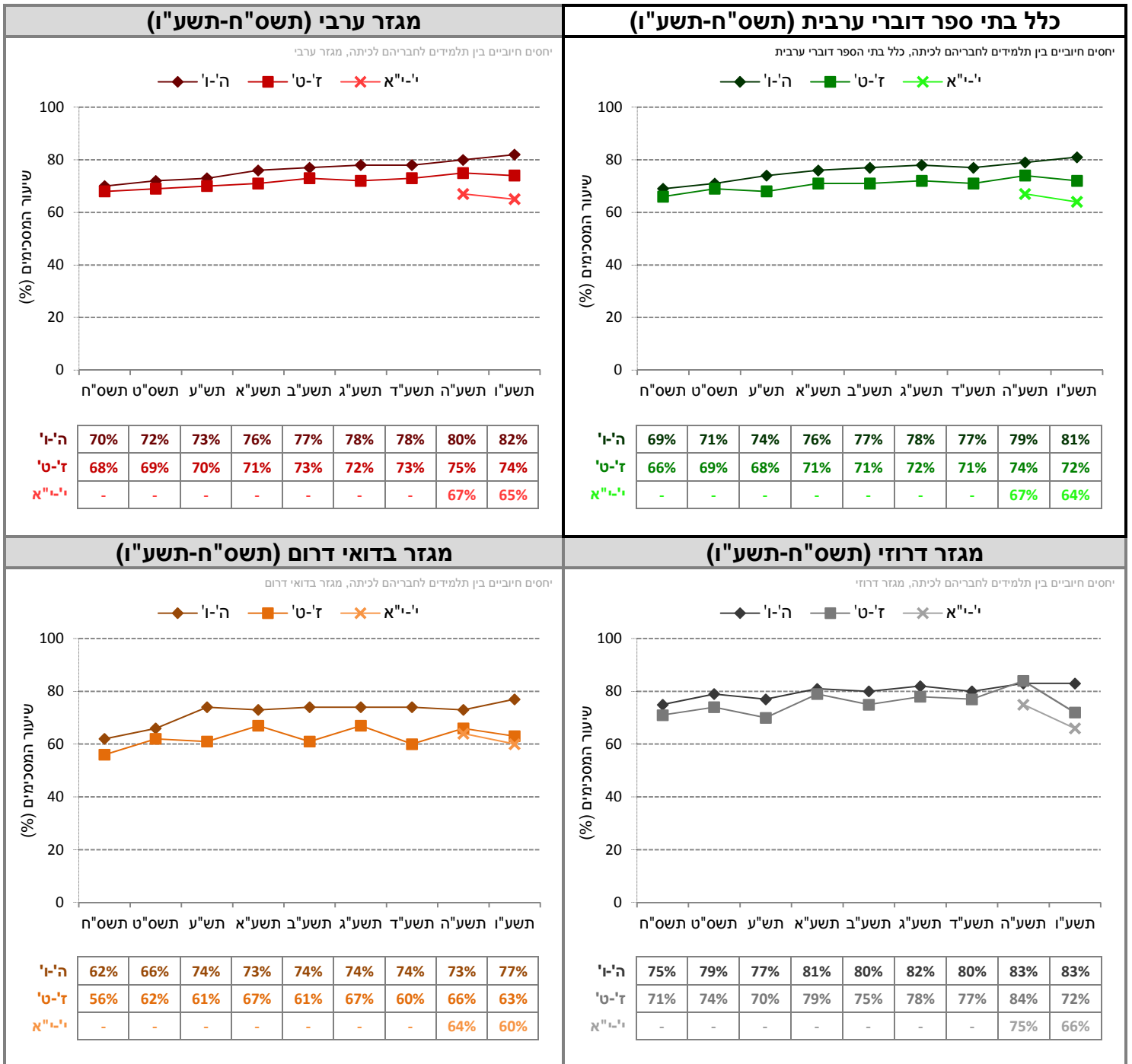
מדד מסכם: יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה*
א. "הכיתה שלי מלוכדת ומגובשת"
ב. "לרוב התלמידים בכיתה שלי יש עם מי להיות בהפסקות"
ג. "לרוב התלמידים בכיתה שלי חשוב לעזור אחד לשני"
ד. "לתלמידים בכיתה אכפת זה מזה"
ה. "בכיתה שלי יש אווירה טובה בין התלמידים"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 7 מוצגים נתונים על המדד המסכם "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 7: דיווחי התלמידים על יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו⁹

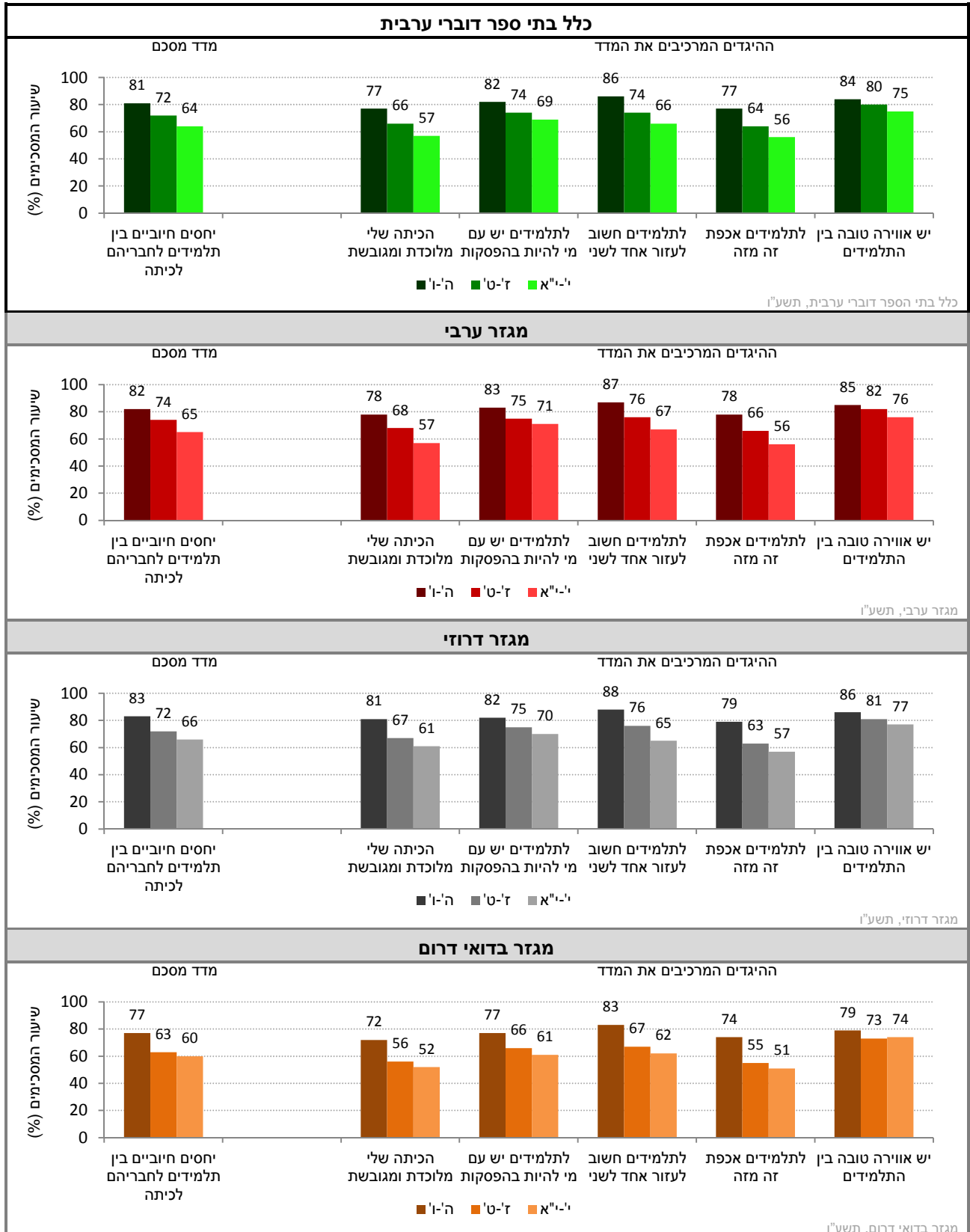

⁹ התנדוטיות בנתוני המגזר הבדואי בדרום נובעת ממיעוט בתי הספר שבאוקלויסייה ומהעובדה שבשנים שונות נכללות בקבוצות המיצ"ב רשויות מקומיות שונות בעלות מאפיינים ייחודיים.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 8 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 8: דיווחי התלמידים על יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

פרק 2: ממצאים עיקריים

יחסי קירבה ואכפתיות בין מורים ותלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, דיווחי התלמידים בשלושת המגזרים מאופיינים בשיעורי דיווח גבוהים יותר בשכבת גיל יסודי (79%) בהשוואה לחט"ב (61%) ולחט"ע (48%).
- השוואה בין המגזרים מלמדת, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר עם המדד נרשמו במגזרים הערבי והדרוזי ביסודי (כ-81%), בחט"ב (כ-61%) ובחט"ע (כ-48%). במגזר הבדואי הדרום נרשמו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר באופן יחסי בשכבות הגיל יסודי, חט"ב וחט"ע (76%, 55% ו-47% בהתאמה).
- השוואה בין נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו מצביעה על עלייה משמעותית בשלב גיל ה'ו' בשלושת המגזרים, על עלייה משמעותית עם תנודתיות בשלב גיל ז'ט' (עם ירידה בין תשע"ה לתשע"ו) ועל יציבות עם תנודתיות בחט"ע במגזר הערבי והבדואי בדרום (בו נרשמה ירידה בין תשע"ה לתשע"ו) ועלייה במגזר הדרוזי (עם יציבות בארבע השנים האחרונות).
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד, ניתן ללמוד, כי בעוד שההערכה הכללית של היחסים בין המורים לתלמידים היא חיובית למדי בכל המגזרים ("יש לי יחסים קרובים עם המורים שלי", כ-85%), הרי שבהיגדים הבודקים קשר ואכפתיות ברמה האישית/רגשית (כמו, למורים חשוב לדעת איך אני מרגיש, נוח לי לדבר עם מורי כשעצוב לי) – שיעורי המסכימים נמוכים יותר. השיעור נמוך יותר במיוחד בשכבות הגיל הגבוהות, כ-37% בחט"ע לעומת כ-75% ביסודי וכ-55% בחט"ב.

יחסי קירבה ואכפתיות בין מחנכים ותלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- כלל, כ-86% מבין התלמידים במגזר הערבי והדרוזי בשלב חינוך יסודי, כ-70% בחט"ב וכ-60% בחט"ע דיווחו כי למחנך הכיתה אכפת מהם וממה שקורה להם ולא רק בקשר ללימודים. שיעורי הדיווח בקרב תלמידים במגזר הבדואי בדרום נמוכים יותר באופן יחסי (82% בשלב חינוך יסודי, 63% בחט"ב ו-55% בחט"ע).

יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מרבית התלמידים במגזר הערבי והדרוזי כ-82% מן התלמידים בבתי ספר יסודיים, כ-73% מן התלמידים בחט"ב וכ-65% בחט"ע דיווחו על יחסים חיוביים בינם לבין חבריהם לכיתה. בקרב תלמידים במגזר הבדואי בדרום שיעורי ההסכמה של התלמידים עם המדד המסכם נמוכים יותר באופן יחסי – 77% בשכבת גיל יסודי, 63% בחט"ב ו-60% בחט"ע.
- לאורך השנים תשס"ח-תשע"ו נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח של התלמידים במגזר הערבי על המדד המסכם בשכבות הגיל יסודי וחט"ב. בחט"ע נרשמה ירידה קלה (בין השנים תשע"ה לתשע"ו). במגזר הדרוזי נרשמה עלייה בשכבת גיל יסודי, בחט"ב נרשמה עלייה עם תנודתיות עד תשע"ה ולאחר מכן ירידה משמעותית בין תשע"ה לתשע"ו (מ-84% ל-72%) ובחט"ע נרשמה ירידה משמעותית (מ-75% ל-66%). במגזר הבדואי בדרום גם כן נרשמה עלייה בשכבת גיל יסודי, עלייה עם תנודתיות בחט"ב וירידה בחט"ע.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על פערים בין היגדים שונים: בעוד שהתלמידים מדווחים בשיעורים גבוהים יותר כי יש אווירה טובה בין התלמידים, הרי שבאופן יחסי הם מדווחים בשיעורים נמוכים יותר על אכפתיות וגיבוש בין התלמידים.

לסיכום,

- ממבט על נראה, כי בסך הכול התלמידים מדווחים על יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים (כ-80% מתלמידי ה'ו', כ-60% מתלמידי ז'ט', וכ-50% מתלמידי י"א), ועוד יותר מכך בין התלמידים לבין עצמם (81% מתלמידי ה'ו', 72% מתלמידי ז'ט', ו-64% מתלמידי י"א).
- בהשוואה בין המגזרים השונים, שיעורי הדיווח בקרב תלמידים במגזר הבדואי בדרום נמוכים יחסית בהשוואה למגזר הערבי והדרוזי בכל שכבות הגיל. כמו כן, כדאי לשים למגמת הירידה בשנה האחרונה, בעיקר בבתי ספר מהמגזר הדרוזי והבדואי בדרום בשלבי גיל ז'ט' וי"א.

3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים

הורי התלמידים הם בעלי העניין העיקריים במתרחש בבית הספר, מתוך הקהילה הסובבת אותו. יחסים תקינים ופוריים בין בית הספר לבין ההורים הם תנאי חשוב ליצירת אווירה חיובית הן במישור הלימודי והן במישור החברתי. בשנים האחרונות חלה עלייה גדולה במעורבות ההורים בבית הספר. בניית שותפות אמיתית בין בית הספר להורים מתבטאת לא רק בעדכון הורים על מצב ילדיהם אלא בשיתוף של ההורים בתכנון ובעשייה הבית ספרית, בקשר הדדי עם ההורים ובקיום דיאלוג בין בית הספר וההורים תוך שקיפות מלאה וכינון יחסי אמון.

3.1 שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" מבקש לבחון את התקשורת ואת מידת שיתוף הפעולה בין ההורים לבין בית הספר, על סמך דיווחי המורים.

נתונים אלה נאספו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ד-תשע"ו, לאחר מכן נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

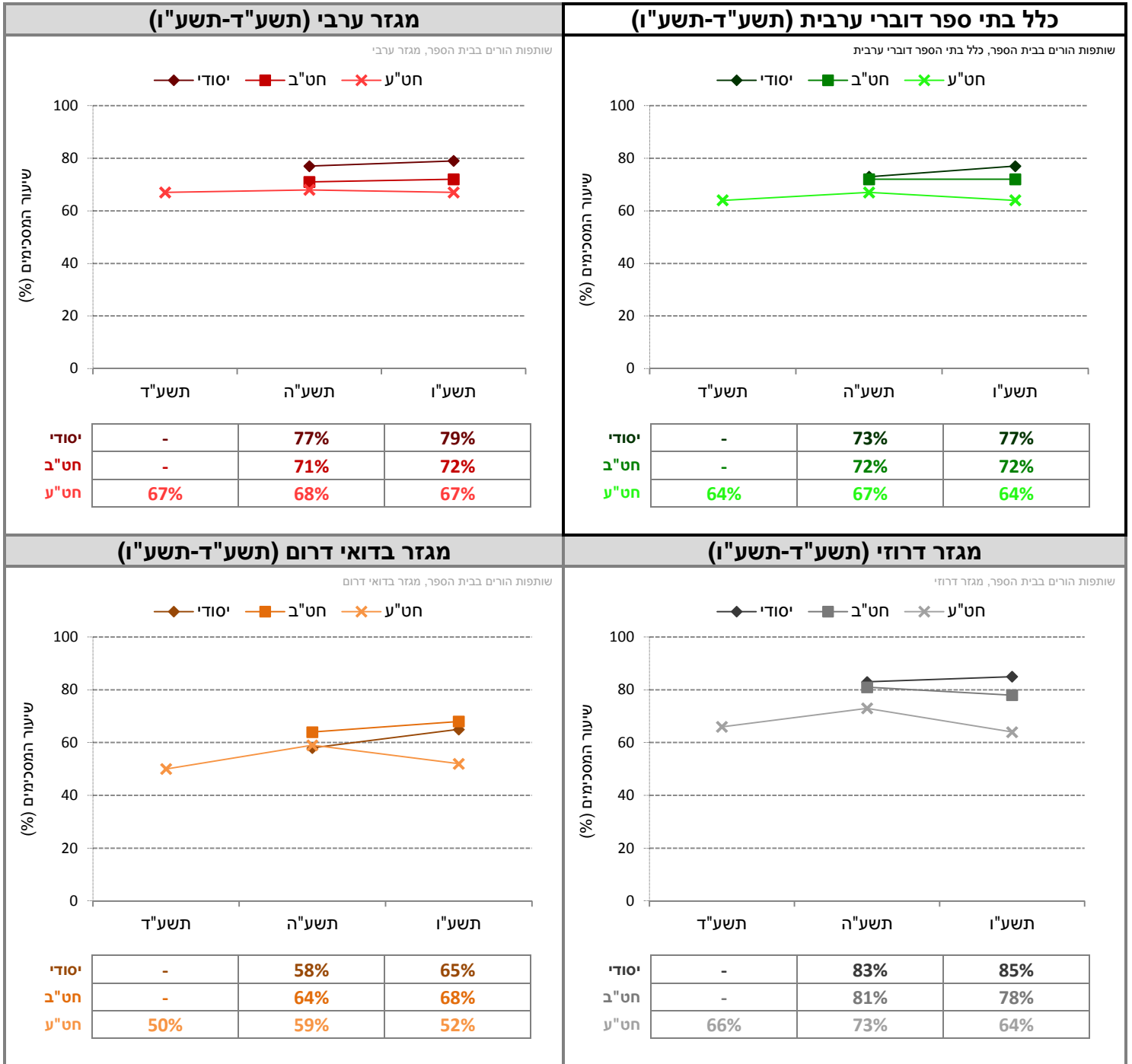
מדד מסכם: שותפות הורים בבית הספר (דיווחי מורים)*
א. "בית הספר מיידע את ההורים באופן שוטף על הנעשה בו"
ב. "להורים יש אוזן קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה"
ג. "הורי התלמידים נמצאים בקשר קבוע טלפוני, מייל, סמס וכד', עם המחנך כדי להתעדכן במצבו של הילד שלהם"
ד. "המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות הלימודית של הילד שלהם"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כמוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ד-תשע"ו)

בתרשים 9 מוצגים נתונים על המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" בשנים תשע"ד-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

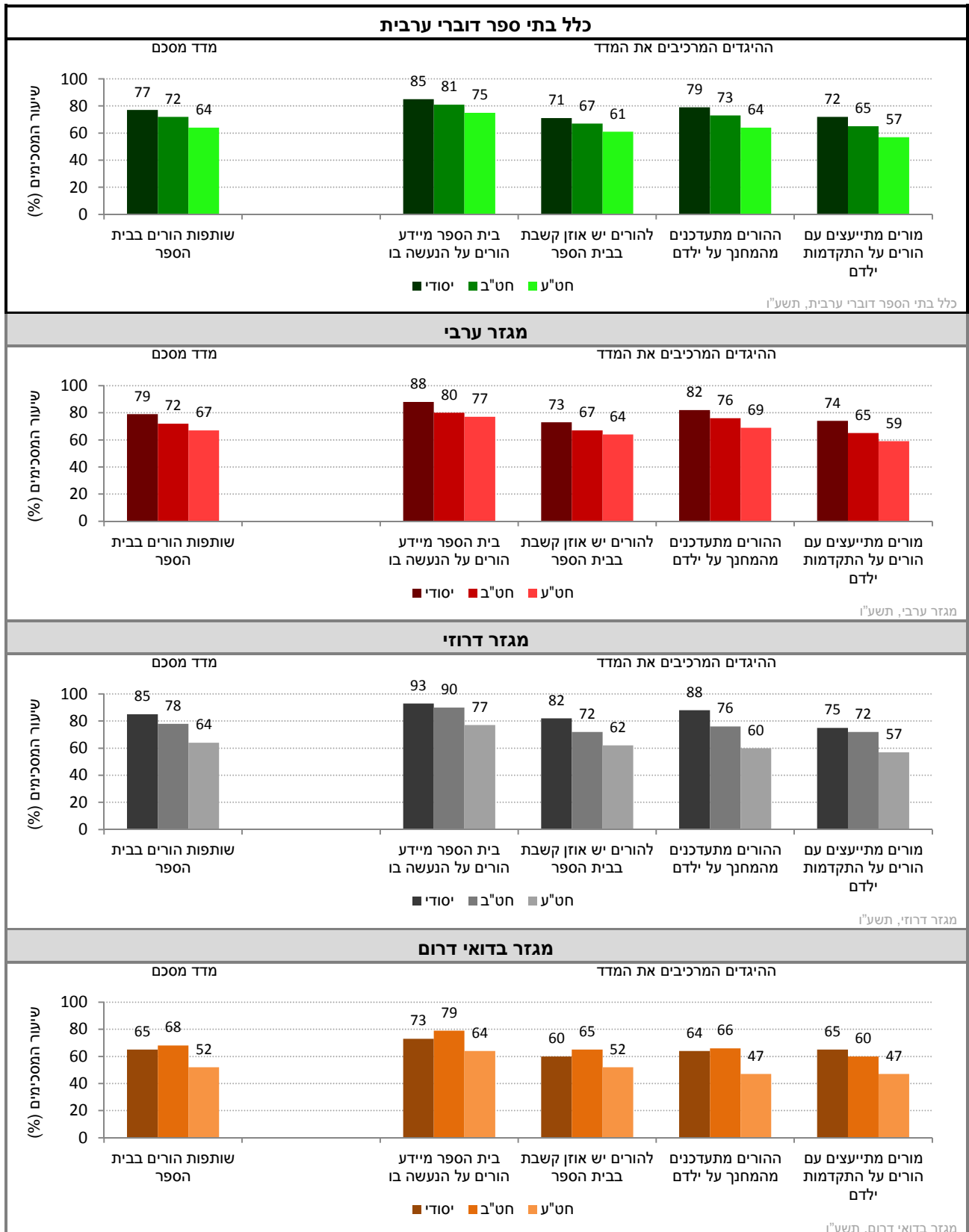
תרשים 9: דיווחי המורים על שותפות הורים בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ד-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 10 מוצגים נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 10: דיווחי המורים על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

פרק 3: ממצאים עיקריים

שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, 77% מן המורים בבתי ספר יסודיים דיווחו על שותפות הורים בבית הספר, לעומת חט"ב (72%) וחט"ע (64%).
- שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשלבי חינוך יסודי וחט"ב נרשמו בבתי ספר במגזר הדרוזי (85%-78% בהתאמה) לאחר מכן במגזר הערבי (79%-72% בהתאמה) ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר באופן משמעותי נרשמו בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (65%-68% בהתאמה). בשלב חינוך חט"ע לעומת זאת שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו בבתי ספר במגזר הערבי (67%) לאחר מכן במגזר הדרוזי (64% בעיקר בגלל ירידה של 9% בין תשע"ה לתשע"ו) ולבסוף בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (52%, ירידה של 7% בהשוואה לתשע"ה).
- בשנתיים בהם נבדק המדד המסכם בשלבי החינוך יסודי וחט"ב נרשמה יציבות יחסית בבתי ספר במגזר הערבי והדרוזי. במגזר הבדואי בדרום לעומת זאת נרשמו עליות של 7% בשלב חינוך יסודי ו-4% בשלב חינוך חט"ב. בשלוש השנים בהם נבדק המדד בשלב חינוך חט"ע בבתי ספר במגזר הדרוזי והבדואי בדרום נרשמה עלייה גדולה (של כ-8%) בין תשע"ד לתשע"ה שקוזזה במלואה בתשע"ו. בבתי ספר במגזר הערבי נרשמה יציבות.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על פערים בין ההיגדים השונים - שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו עם ההיגד העוסק ביידוע ההורים על הנעשה בבית הספר ושיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר נרשמו בהיגד העוסק בהתייעצות עם ההורים על התקדמות ילדם ובהיגד המתייחס לכך שלהורים יש אוזן קשבת בבית הספר, וזאת בכל המגזרים.

לסיכום,

- שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר עם המדד "שותפות הורים בבית הספר" בשלבי חינוך יסודי וחט"ב נרשמו בבתי ספר במגזר הדרוזי (85%-78% בהתאמה) לאחר מכן במגזר הערבי (79%-72% בהתאמה) ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר באופן משמעותי נרשמו בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (65%-68% בהתאמה). בשלב חינוך חט"ע לעומת זאת שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו בבתי ספר במגזר הערבי (67%) לאחר מכן במגזר הדרוזי (64%, ולבסוף בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (52%).
- יש לשים לב כי במגזר הדרוזי והבדואי בדרום נרשמה תנודתיות גדולה בשיעורי ההסכמה של המורים בחט"ע עם המדד המסכם בין השנים תשע"ד-תשע"ו. במגזר הערבי לעומת זאת נרשמה יציבות.

4. תחושת מוגנות וביטחון

נושא האלימות בבתי הספר הוא אחד הנושאים החשובים העומד על סדר יומה של מערכת החינוך ונמצא במרכז השיח הציבורי בישראל בשנים האחרונות. גם בית ספר המתאפיין במוטיבציה גבוהה של תלמידים ובהשקעה רבה של הצוות עלול להיכשל בהשגת יעדיו, אם באי בית הספר סובלים מאלימות ופועלים באווירה של פחד והיעדר מוגנות. פרק זה עוסק בכמה היבטים של אלימות והתנהגויות סיכון בקרב תלמידים: מעורבות באירועי אלימות פיזית, חברתית ומילולית, אלימות דיגיטלית, שתיית אלכוהול, פגיעת מורים בתלמידים ועוד. בנוסף נבדקה גם תפיסת תחושת המוגנות של התלמידים וכן מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות של התלמידים. לבסוף נבדקו גם דיווחי מורים על היעדר תחושת המוגנות שלהם.

לתשומת לב: בעוד שבפרקים הקודמים ערכים גבוהים יותר במדדים המסכמים ובהיגדים הצביעו על תמונת מצב חיובית יותר, הרי שבפרק זה בחלק מהנושאים (היעדר תחושת מוגנות של התלמידים; מעורבות באירועי אלימות; אלימות מילולית; אלימות דיגיטלית; שתיית אלכוהול; פגיעה של מורים בתלמידים; והיעדר תחושת מוגנות של מורים) ערכים גבוהים יותר מצביעים דווקא על רמות גבוהות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

4.1 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" משקף את המידה שבה תלמידים חשים חוסר ביטחון אישי בבית הספר, דהיינו היעדר מוגנות וביטחון מפני אלימות ומפני הצקות (תלמידים אלימים, מריבות בכיתה, חשש לחפציהם וכו'). נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

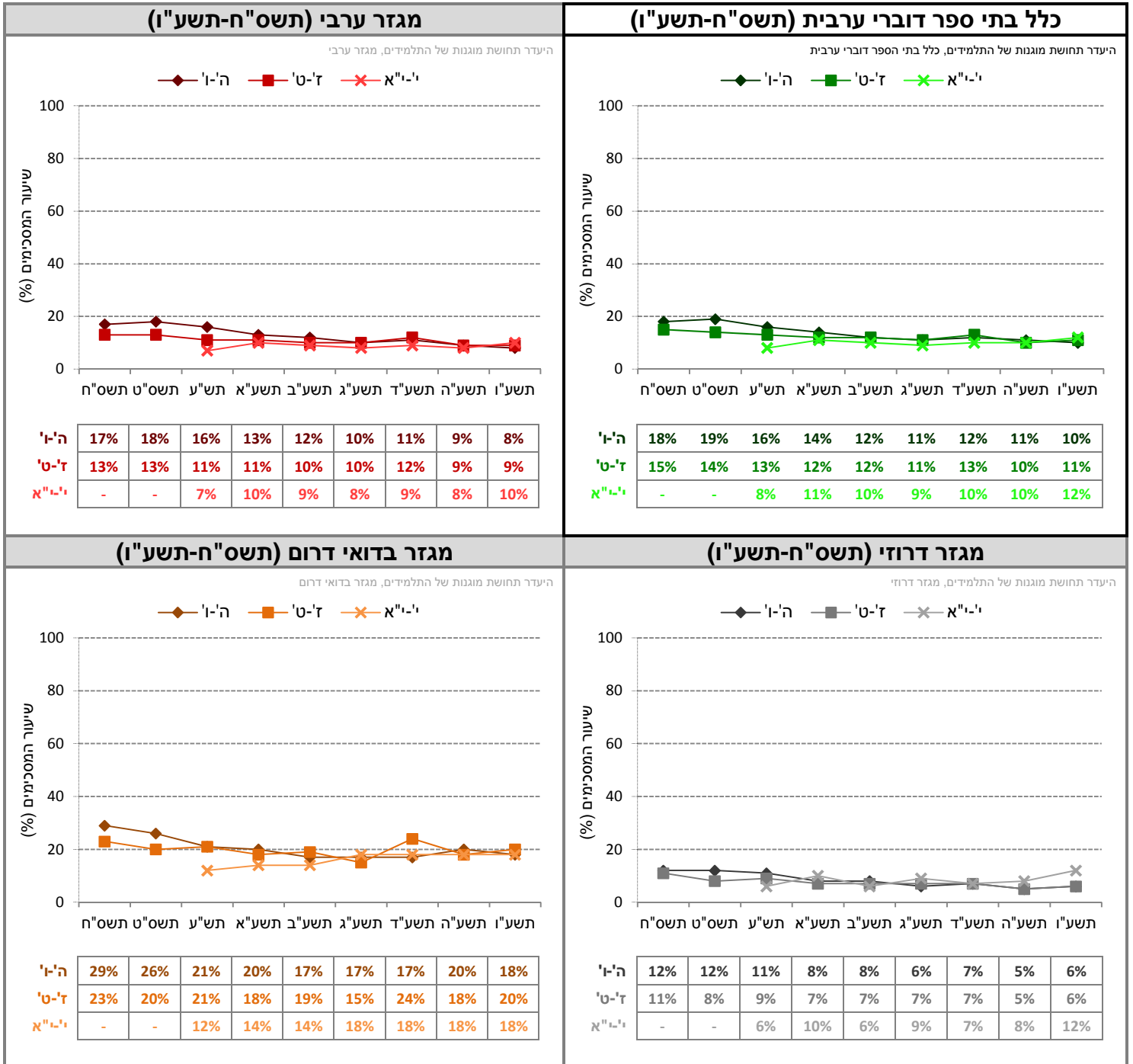
מדד מסכם: היעדר תחושת מוגנות של התלמידים*
א. "לפעמים אני פוחד ללכת לבית הספר, כי יש בו תלמידים שמתנהגים באלימות"
ב. "לפעמים אני מעדיף להישאר בהפסקות בכיתה, כי אני חושש שיפגעו בי"
ג. "יש בבית הספר מקומות שאני פוחד להסתובב בהם"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 11 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 11: דיווחי התלמידים על היעדר תחושת מוגנות של התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו*

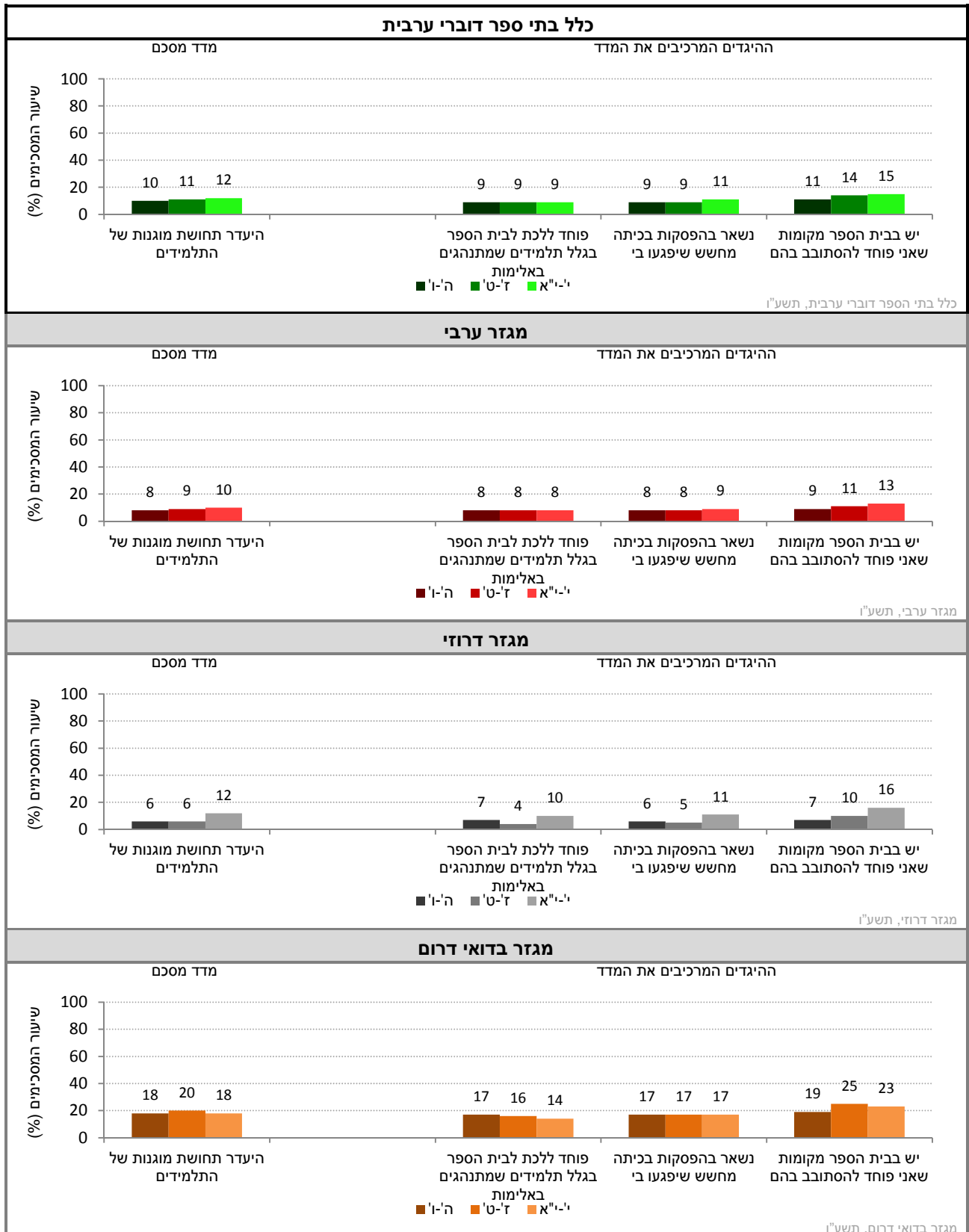

* במדד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 12 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 12: דיווחי התלמידים על היעדר תחושת מוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

4.2 מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים על חשיפתם לאירועים אלימים בבית הספר במהלך החודש שקדם להעברת השאלונים. התלמידים התבקשו לדווח על טווח רחב של אירועים אלימים, מסוגים שונים ובדרגות חומרה שונות, החל מדחיפות ואיומים, דרך הפצת שמועות, חרמות ונידוים, וכלה בפגיעות שכללו שימוש בחפצים או באגרופים¹⁰.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מעורבות באירועי אלימות* (קורבנות)	
אלימות	
א.	"בחודש האחרון מישהו מהתלמידים דחף אותי"
ב.	"בחודש האחרון קיבלתי מכה או בעיטה או אגרופ מאחד התלמידים שרצה לפגוע בי"
אלימות חמורה	
ג.	"בחודש האחרון אחד התלמידים השתמש במקל, באבן, בכיסא או בחפץ אחר כדי לפגוע בי"
ד.	"בחודש האחרון מישהו מהתלמידים נתן לי מכות חזקות"
ה.	"בחודש האחרון אחד התלמידים איים שיפגע בי בבית הספר או אחרי הלימודים"
ו.	"בחודש האחרון מישהו מהתלמידים סחט ממני באיומים כסף, אוכל או דברי ערך"
אלימות עקיפה	
ז.	"בחודש האחרון אחד התלמידים ניסה לשכנע תלמידים אחרים לא לדבר איתי או לא להיות חברים שלי"
ח.	"בחודש האחרון אחד התלמידים הפיץ עליי שמועות לא נכונות כדי לפגוע בי (למשל באינטרנט או ברכילות מאחורי הגב)"
ט.	"בחודש האחרון הטילו עלי 'חרם': קבוצת תלמידים לא רצתה לדבר או לשחק איתי"

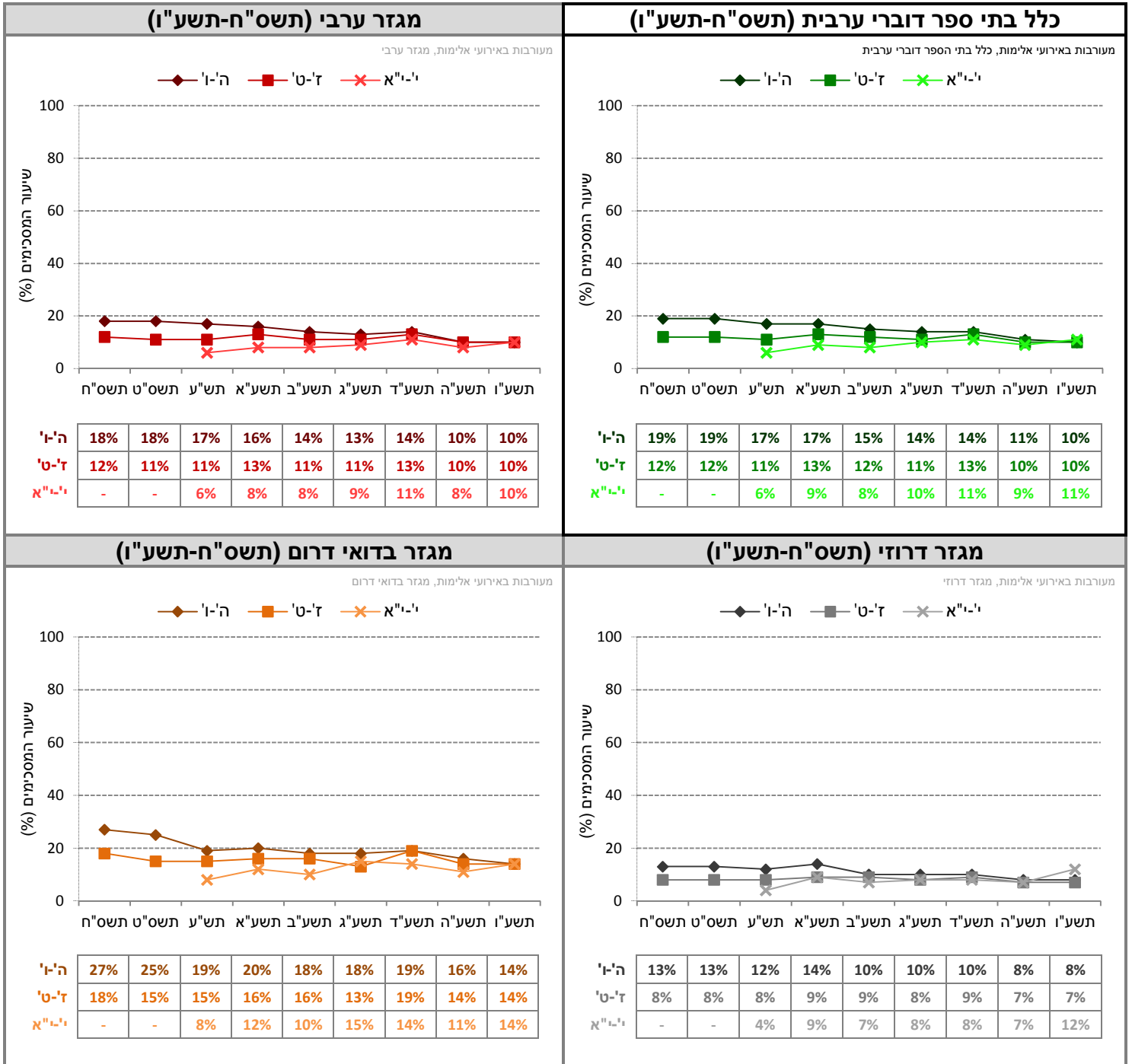
*בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו, בחודש שקדם למילוי השאלון, גילויי אלימות שונים המתוארים בהיגדים. בנוגע לכל היגד התבקשו התלמידים לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע. המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" הוא הממוצע של שיעורי המדווחים על ההיגדים השונים בנושא, והוא נע בין 0 ל-100.

¹⁰ בנושא זה הסתייענו בליווי מקצועי של פרופ' רמי בנבנישתי ובשימוש בכלי המחקר שלו ושל ד"ר מונא חורי-כסאברי ופרופ' רון אסטור. לפירוט נוסף על נושא זה ראו בנבנישתי, ר', חורי-כסאברי, מ', ואסטור, ר' (2005). אלימות במערכת החינוך - דוח מחקר. בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית בירושלים.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 13 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 13: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו*

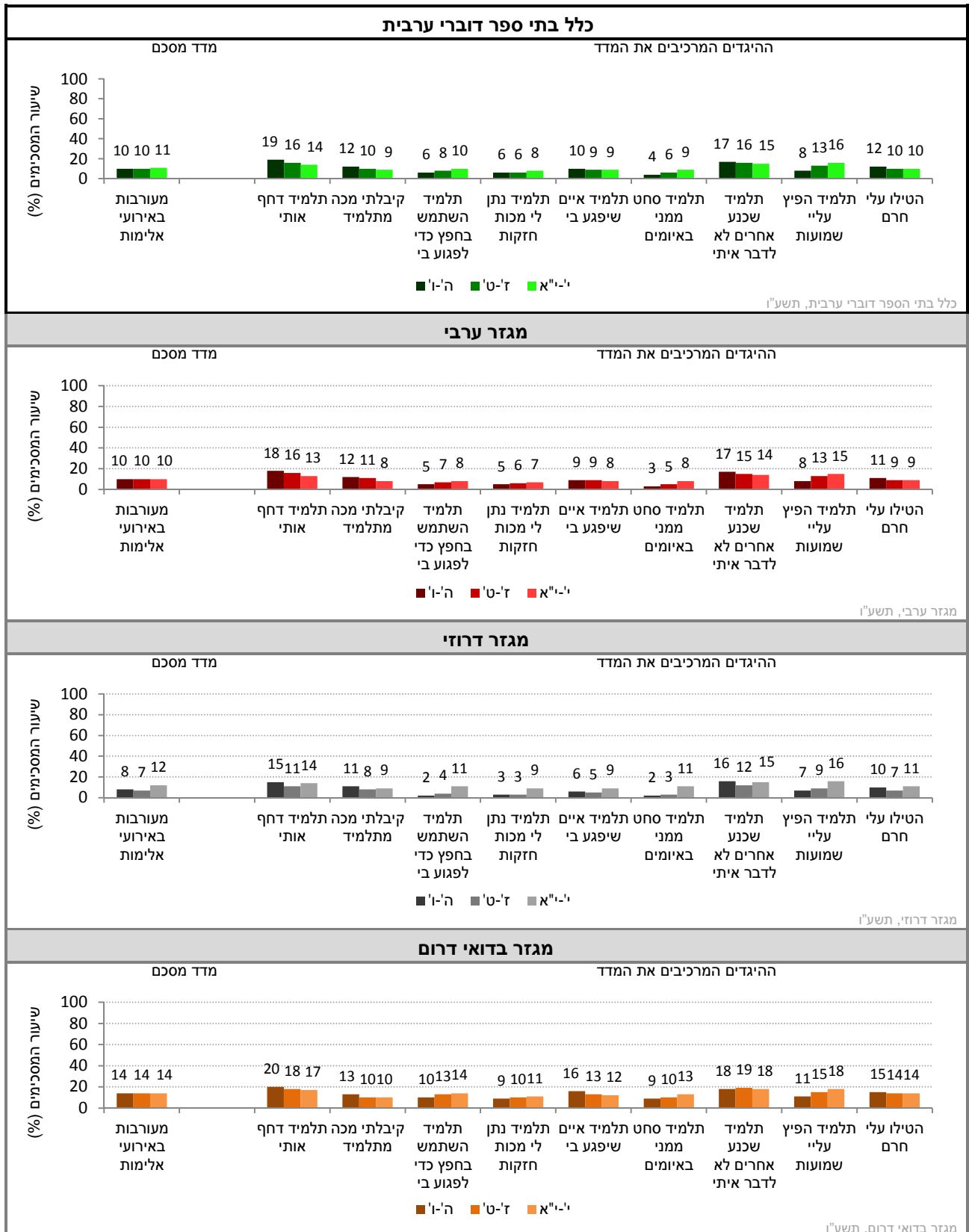

* במדד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 14 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 14: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

4.3 אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

עד כה הוצגו נתונים העוסקים בהיעדר תחושת מוגנות של תלמידים ובחשיפתם של תלמידים לאירועי אלימות בבית הספר. תלמידים הנחשפים לאירועי אלימות נחשפים פעמים רבות גם לאלימות מילולית. יתרה מזאת, אלימות מילולית היא תופעה שכיחה במציאות הבית ספרית היום-יומית, גם מחוץ לכיתה, ויש לה השפעה רבה על חיי התלמידים. בפרק זה מוצגים נתונים המבקשים לבחון באיזו מידה התלמידים חווים פגיעה מילולית על ידי תלמידים אחרים.

נתוני ההיגדים נאספו בקרב תלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשס"ט-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

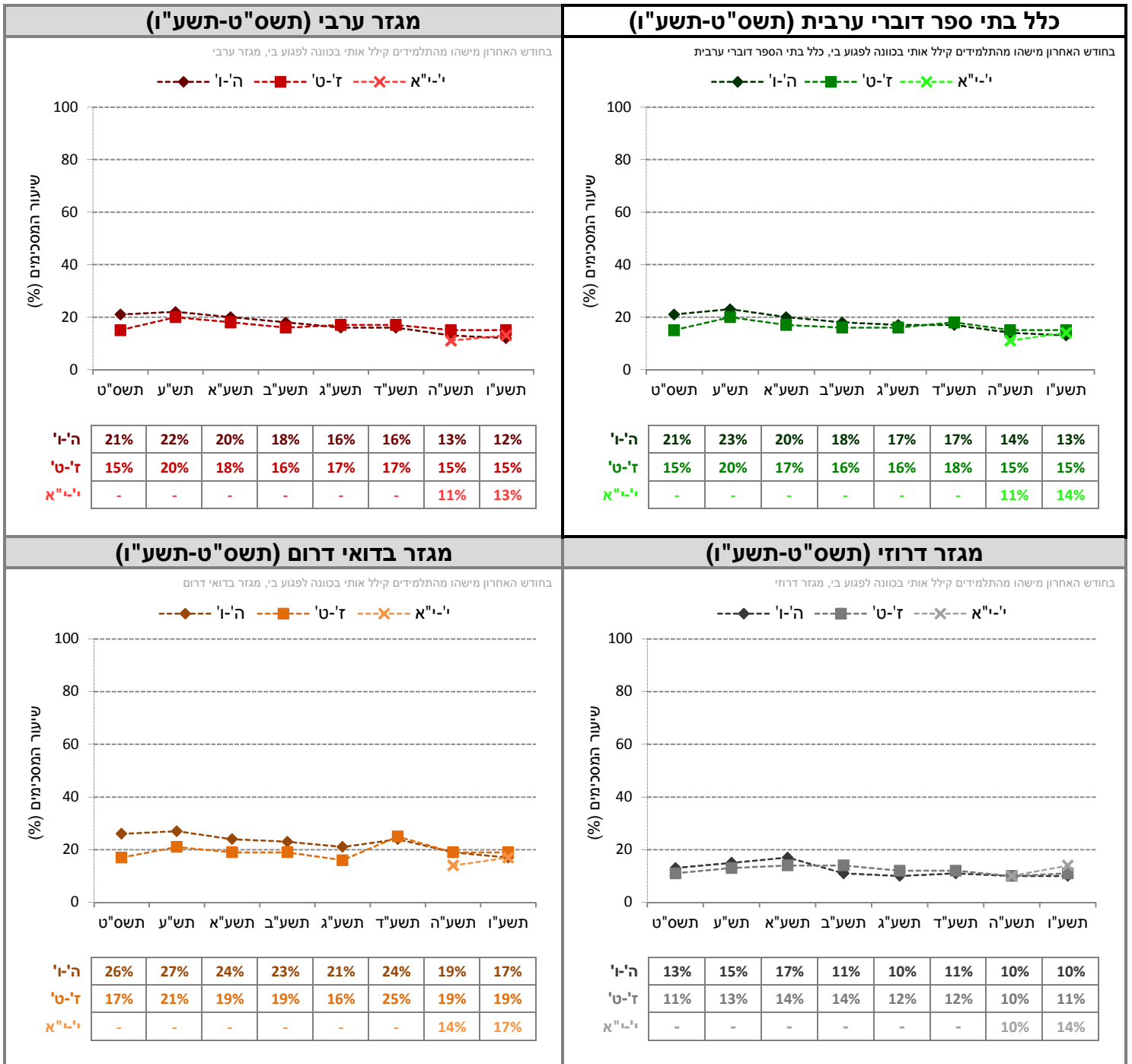
ללא מדד מסכם: היגדים בנושא אלימות מילולית*
א. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי"
ב. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי"

* בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו, בחודש שקדם למילוי השאלון, גילויי אלימות שונים המתוארים בהיגדים. בנוגע לכל היגד התבקשו התלמידים לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ו)

בתרשים 15 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי" בשנים תשס"ט-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 15: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי" בשנים תשס"ט-תשע"ו*

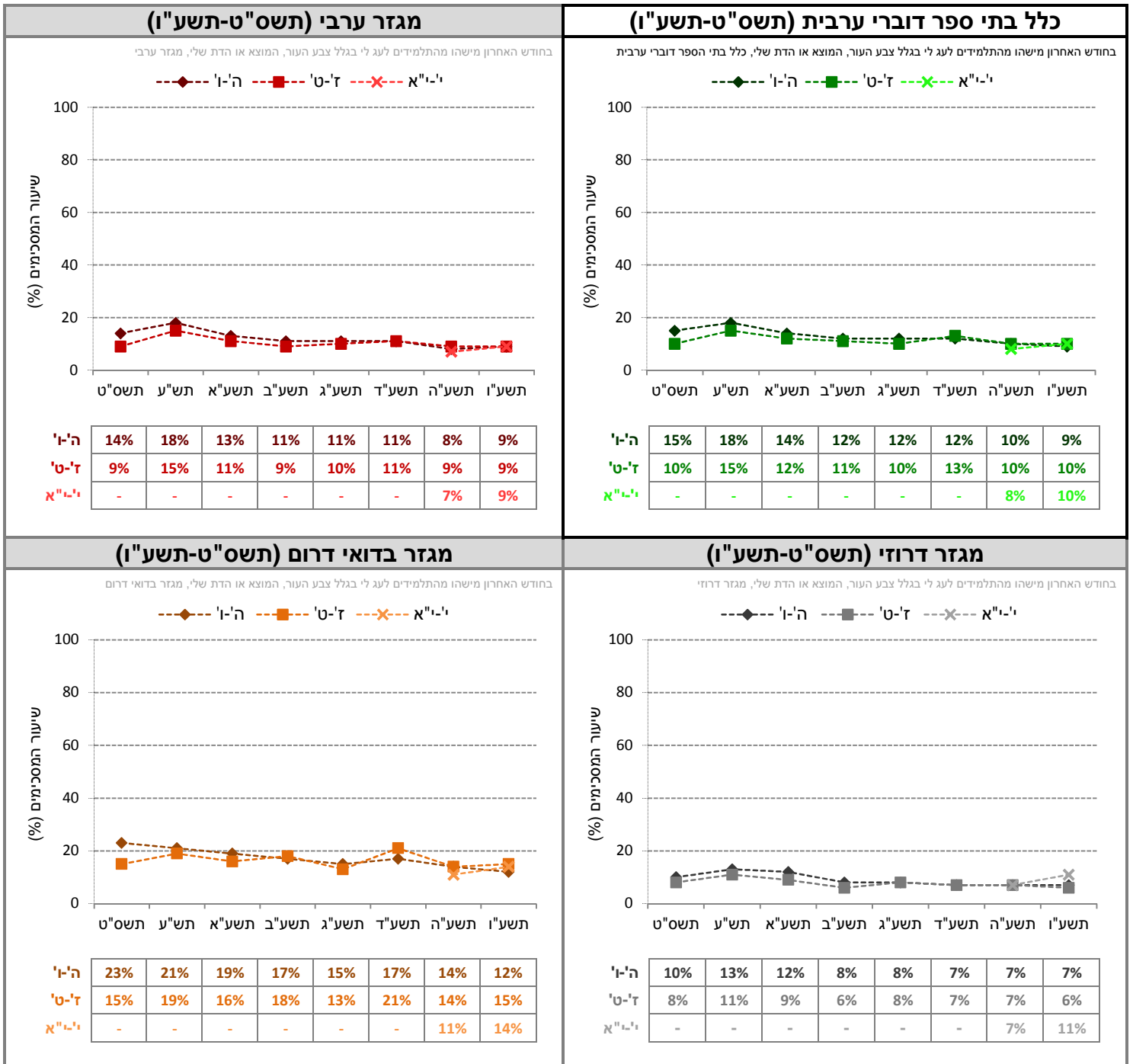

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ו)

בתרשים 16 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי" בשנים תשס"ט-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

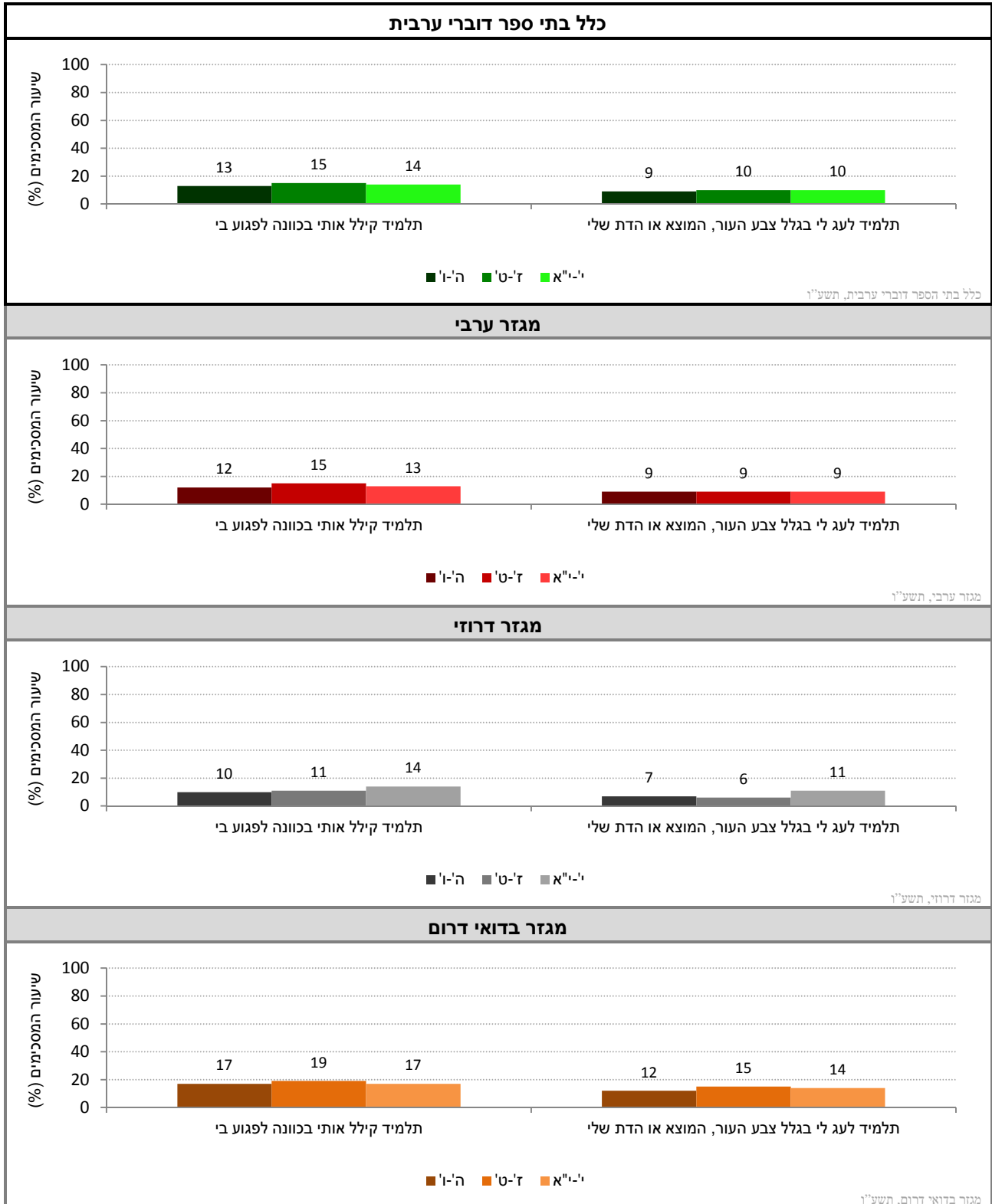
תרשים 16: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי" בשנים תשס"ט-תשע"ו*

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 17 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"אלימות מילולית" בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 17: דיווחי התלמידים על אלימות מילולית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

4.4 אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעשור האחרון חל שינוי דרמטי בדפוס ובהיקף השימוש ברשת האינטרנט בכלל וברשתות החברתיות בפרט בקרב ילדים ובני נוער. ילדים ובני נוער מוצאים באינטרנט וברשתות החברתיות מענה חברתי, לימודי, ומרחב לפעילויות פנאי. שינויים אלה, מחייבים לתת את הדעת גם על הסכנות הכרוכות בשימוש באינטרנט, כגון חשיפה לתכנים בלתי הולמים, וכן פגיעה חברתית כמו אלימות מילולית, הפצת שמועות, קריאות לחרם, ופגיעה בפרטיות. חשיפת היקף התופעה עשויה לסייע בהגברת מודעות של הורים, מורים ותלמידים לשימוש נכון באינטרנט ובהטמעת החשיבות של גלישה בטוחה.

המדד המסכם "אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט" מבקש לבחון באיזו מידה תלמידים נפגעו בשל הפצת תמונות, פרסום קללות/עלבונות, שמועות או קריאות לחרם ברשתות החברתיות ובאינטרנט. נתונים על אודות מדד זה נאספו לראשונה בשנה "ל תשע"ה.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

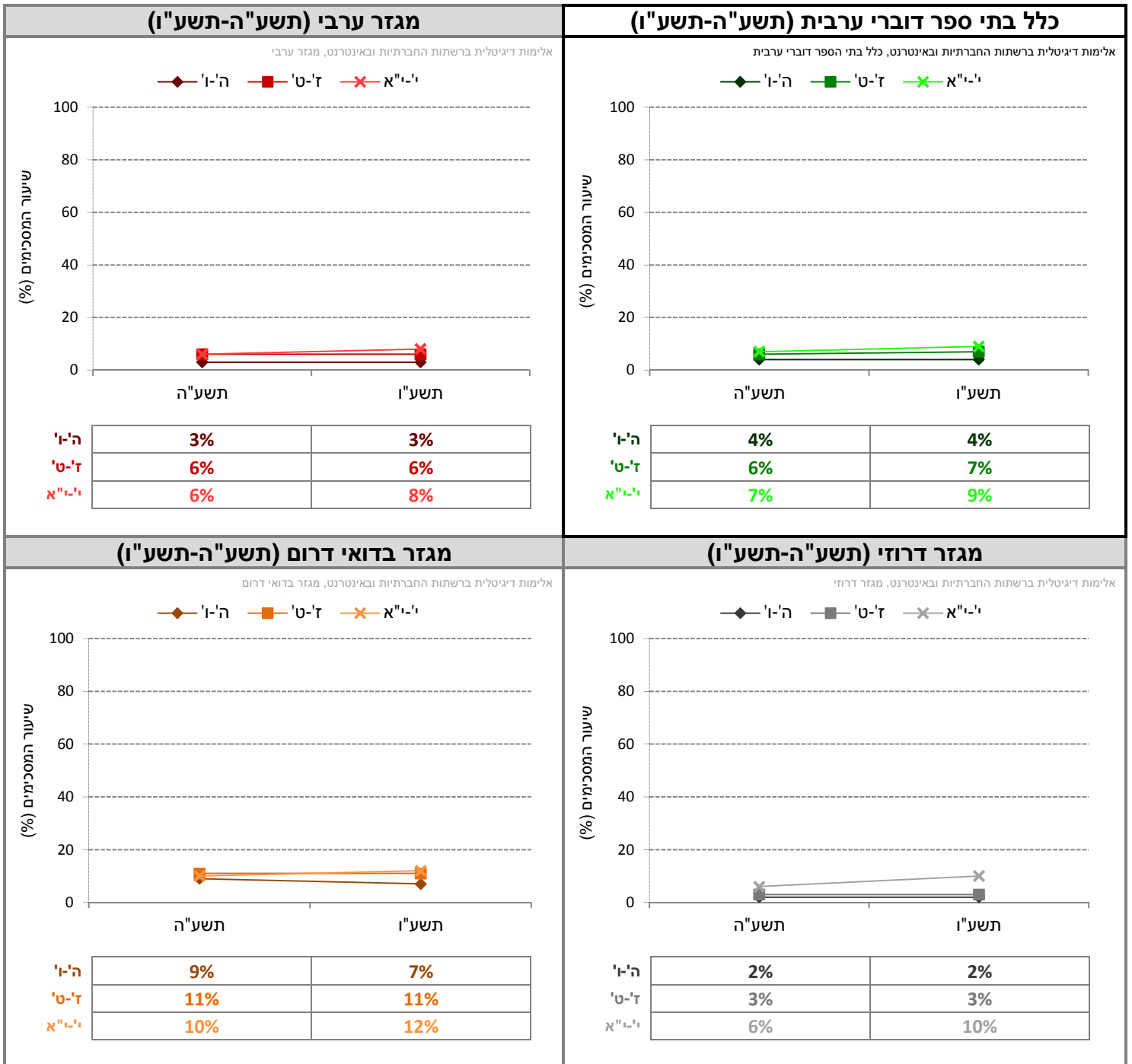
מדד מסכם: אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט*
א. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים הפיץ תמונה שלי ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/ סמארטפון (כגון: ווטסאפ או פייסבוק וכו') במטרה לפגוע בי"
ב. "בחודש האחרון ספגתי קללות או עלבונות ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/ סמארטפון (כגון ווטסאפ, פייסבוק וכו')"
ג. "בחודש האחרון מישהו הפיץ עלי שמועות ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/ סמארטפון (כגון ווטסאפ, פייסבוק וכו') במטרה לפגוע בי"
ד. "בחודש האחרון מישהו הפיץ ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/ סמארטפון (כגון ווטסאפ, פייסבוק וכו') קריאה להחרים אותי או לא להיות חבר שלי"

* בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו בחודש שקדם למילוי השאלון. גילויים שונים של אלימות דיגיטלית, כפי שהם מתוארים בהיגדים. בנוגע לכל היגד התבקשו התלמידים לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע. המדד המסכם הוא הממוצע של שיעורי המדווחים על ההיגדים השונים בנושא, והוא נע בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 18 מוצגים נתונים על המדד המסכם "אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

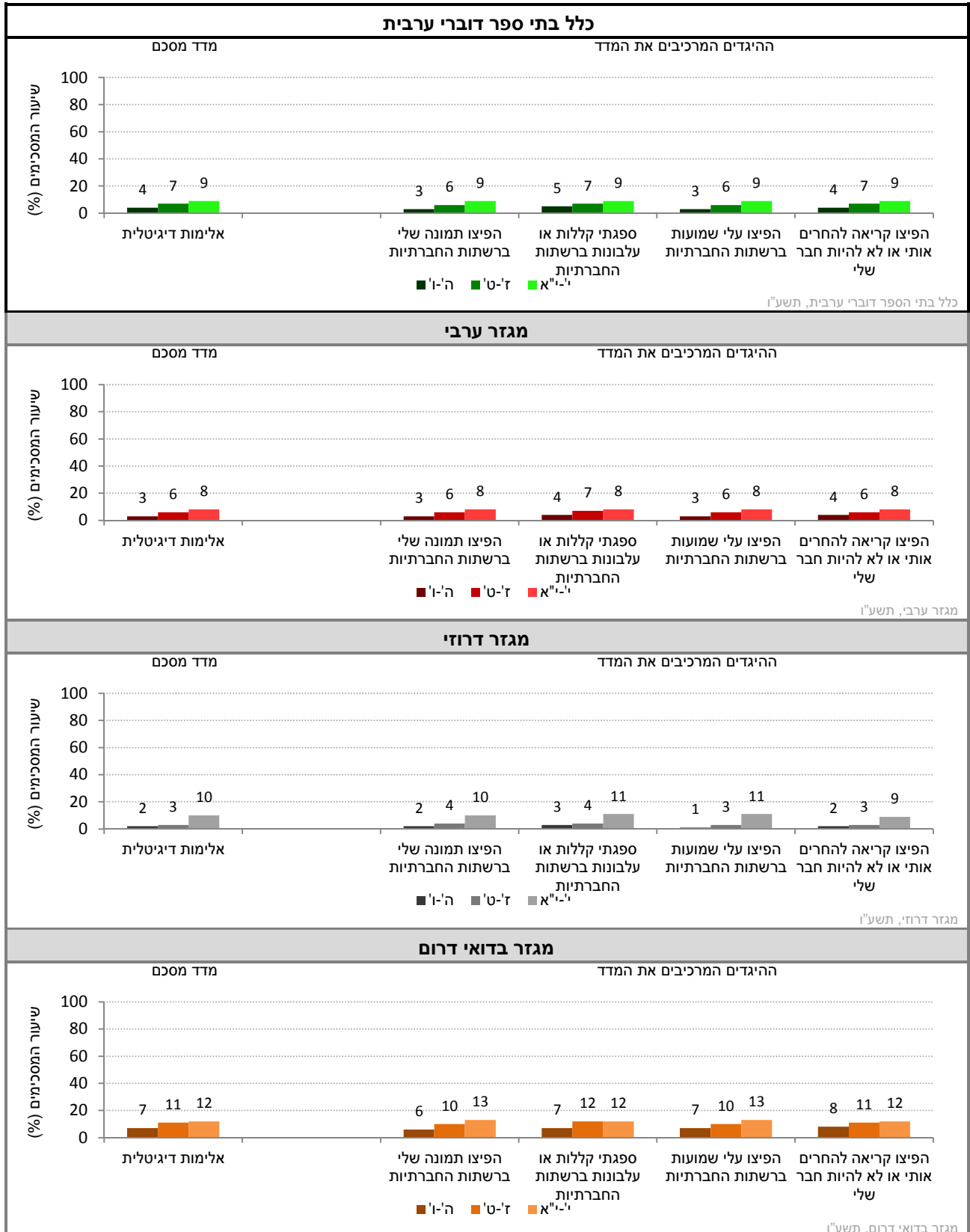
תרשים 18: דיווחי התלמידים על אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 19 מוצגים נתוני המדד המסכם "אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 19: דיווחי התלמידים על אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

4.5 פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שבתתי-הפרקים הקודמים הוצגו תפיסות של תלמידים בדבר המידה בה תלמידים פוגעים בתלמידים אחרים, הרי שבתת פרק זה יוצגו מקרים בהם המורים הם אלו שפוגעים בתלמידים (עפ"י דיווחי התלמידים). במסגרת זו נבדק האם, ואם כן באיזו תדירות, התלמידים חווים פגיעה מילולית ו/או פיזית מצד מוריהם.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

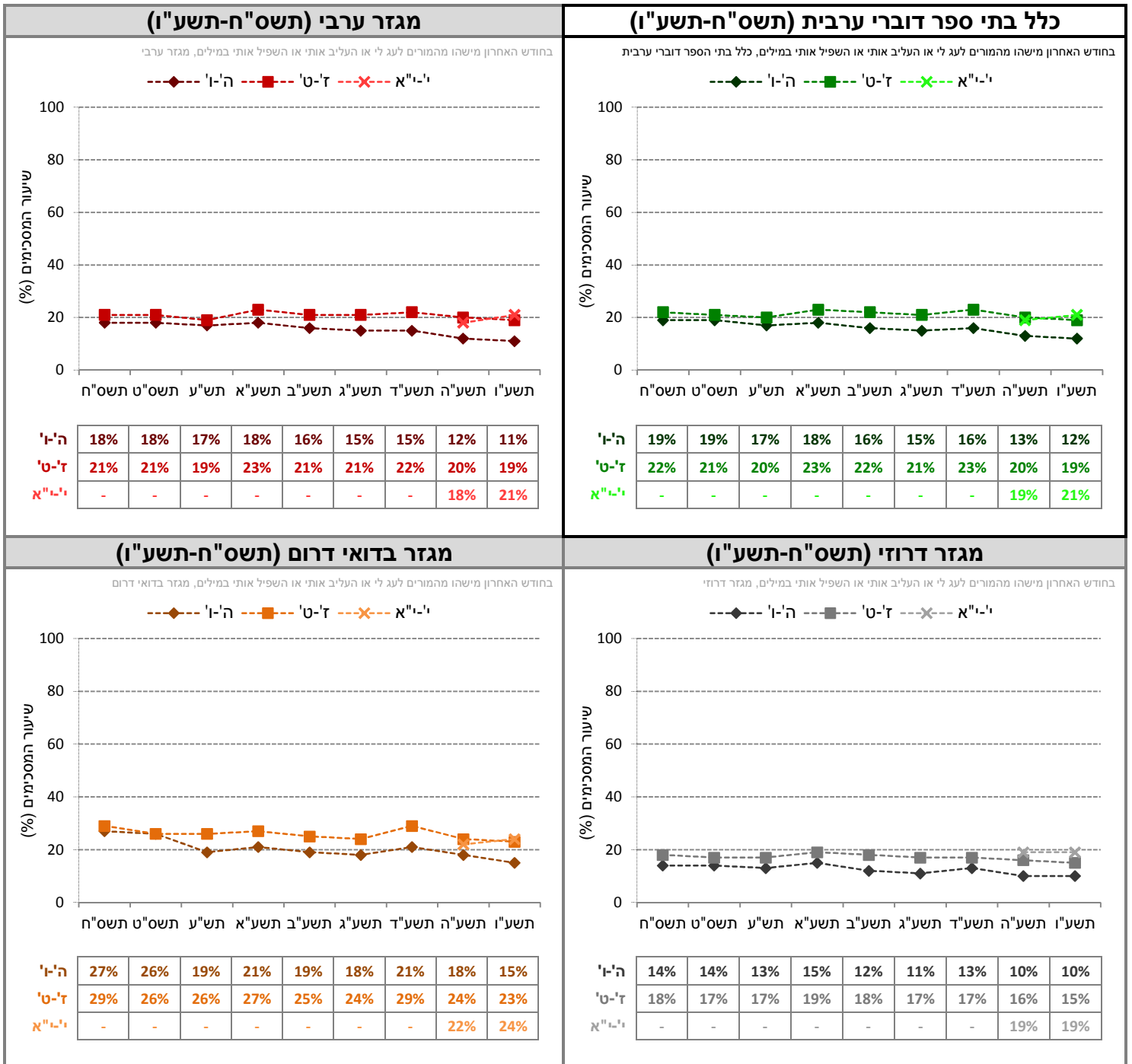
ללא מדד מסכם: פגיעה של מורים בתלמידים*
א. "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים"
ב. "בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה"

* בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו, בחודש שקדם למילוי השאלון, גילויי אלימות שונים המתוארים בהיגדים. בנוגע לכל היגד התבקשו התלמידים לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 20 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 20: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים" בשנים תשס"ח-תשע"ו*

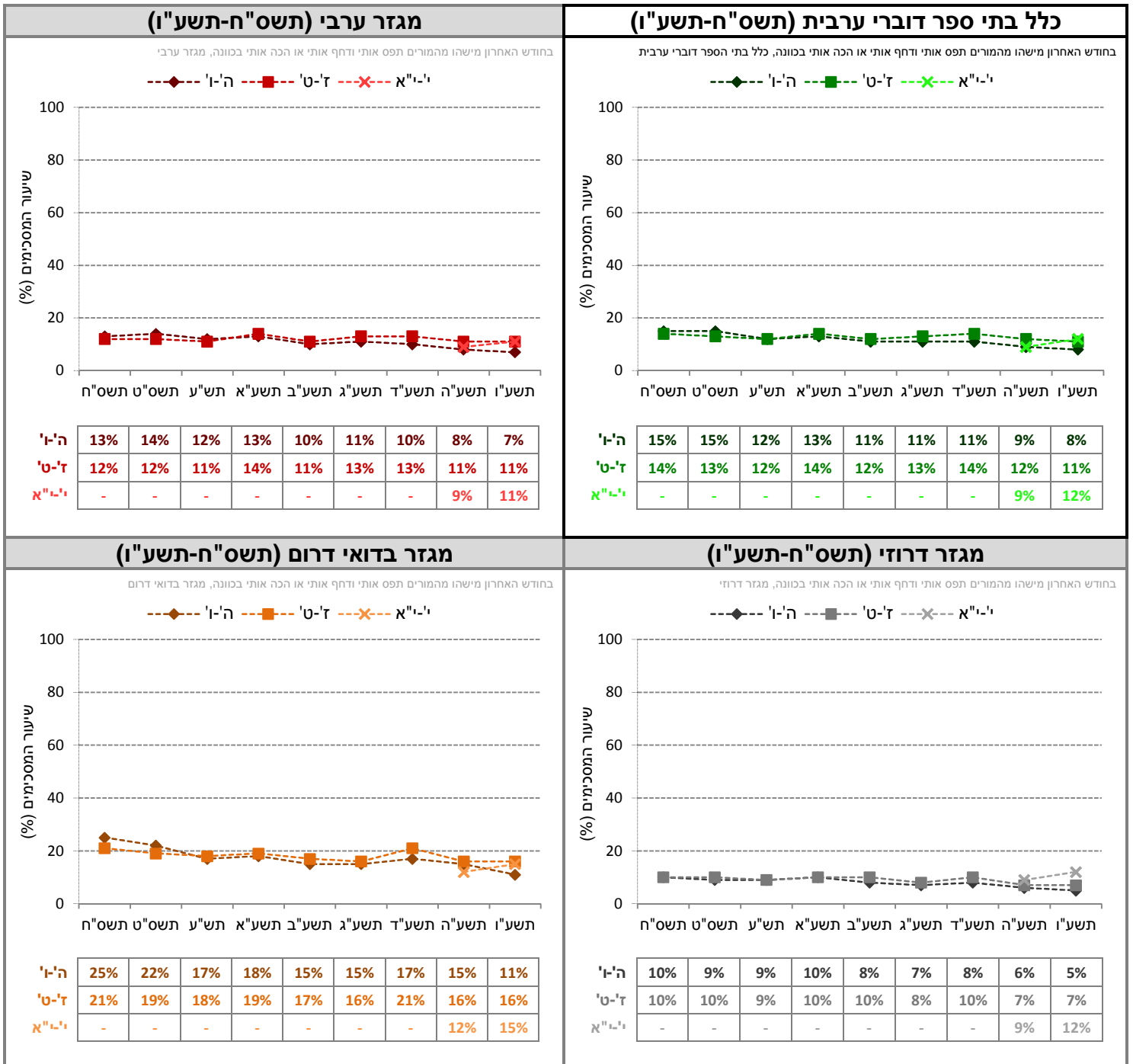

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 21 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 21: דיווחי התלמידים על ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה" בשנים תשס"ח-תשע"ו*

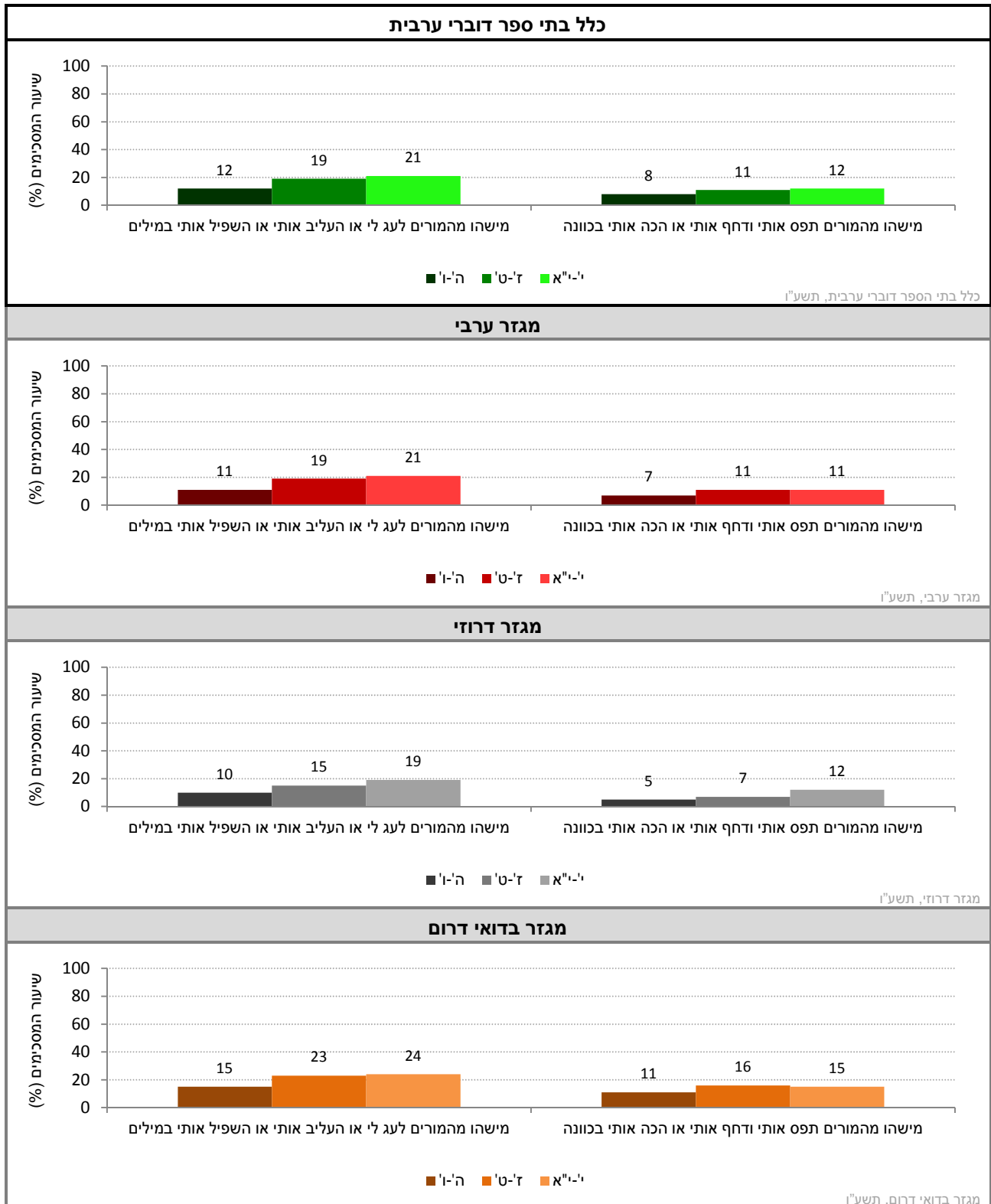

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

נתוני ההיגדים (תשע"ו)

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 22 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"פגיעה של מורים בתלמידים" בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 22: דיווחי התלמידים על פגיעה של מורים בתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

4.6 מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

לאחר שהוצגו דיווחי התלמידים על אודות היעדר תחושת מוגנות, ועל אודות היבטים שונים של אלימות והתנהגויות סיכון בבית הספר, יוצגו להלן המאמצים שעושה בית הספר כדי לעודד את תחושת המוגנות והביטחון של התלמידים. המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" מבטא את תפיסות התלמידים בנוגע למאמצי בית הספר ליצור אווירה של מוגנות בקרב התלמידים.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

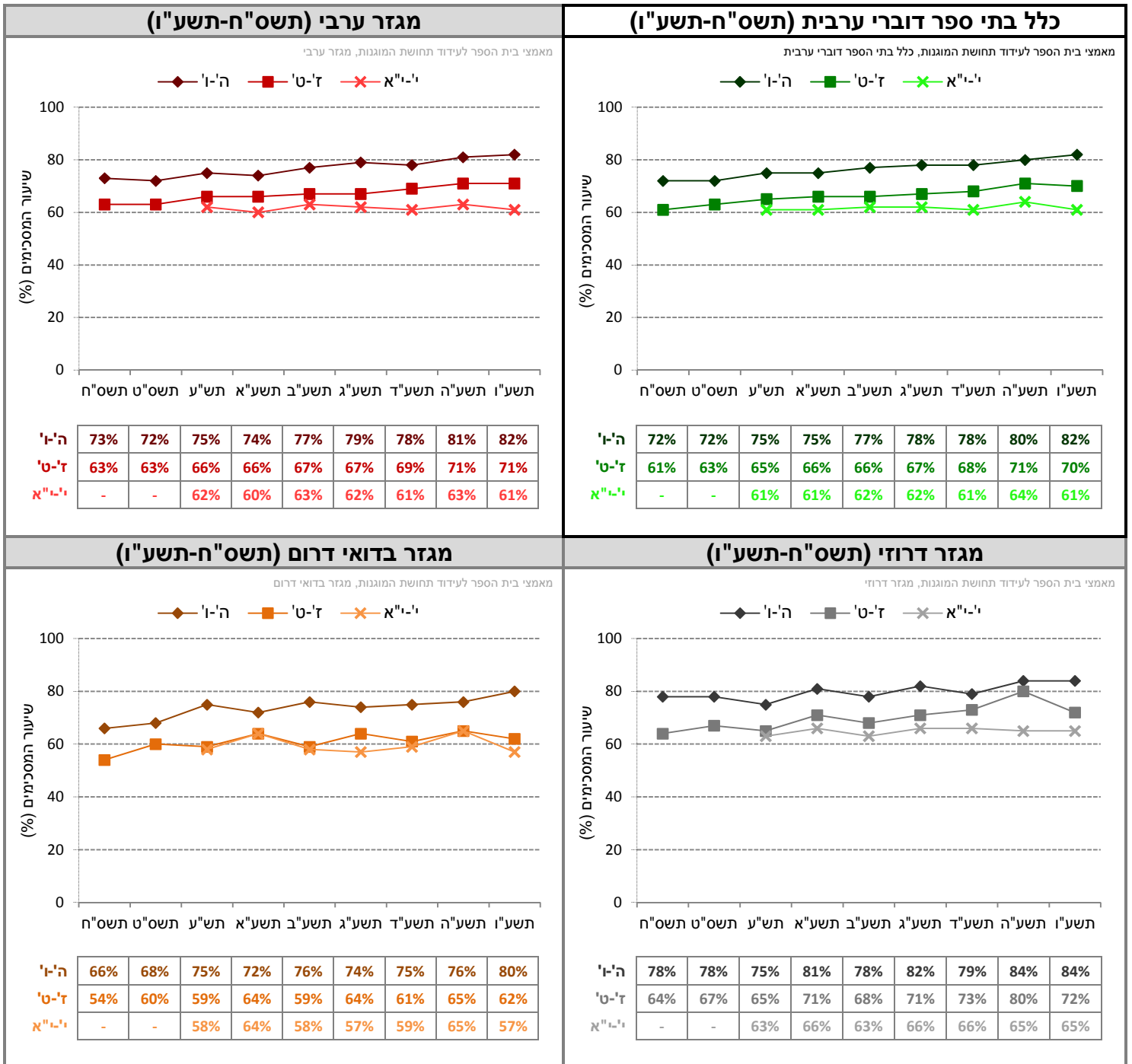
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות*
א. "כשיש מקרי אלימות בבית הספר המורים יודעים על כך"
ב. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי למנוע אלימות וכדי לטפל בה"
ג. "בהפסקות יש תמיד מורה או כמה מורים בחצר שתפקידם להשגיח שלא תהיה אלימות"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 23 מוצגים נתונים על המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 23: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו¹¹

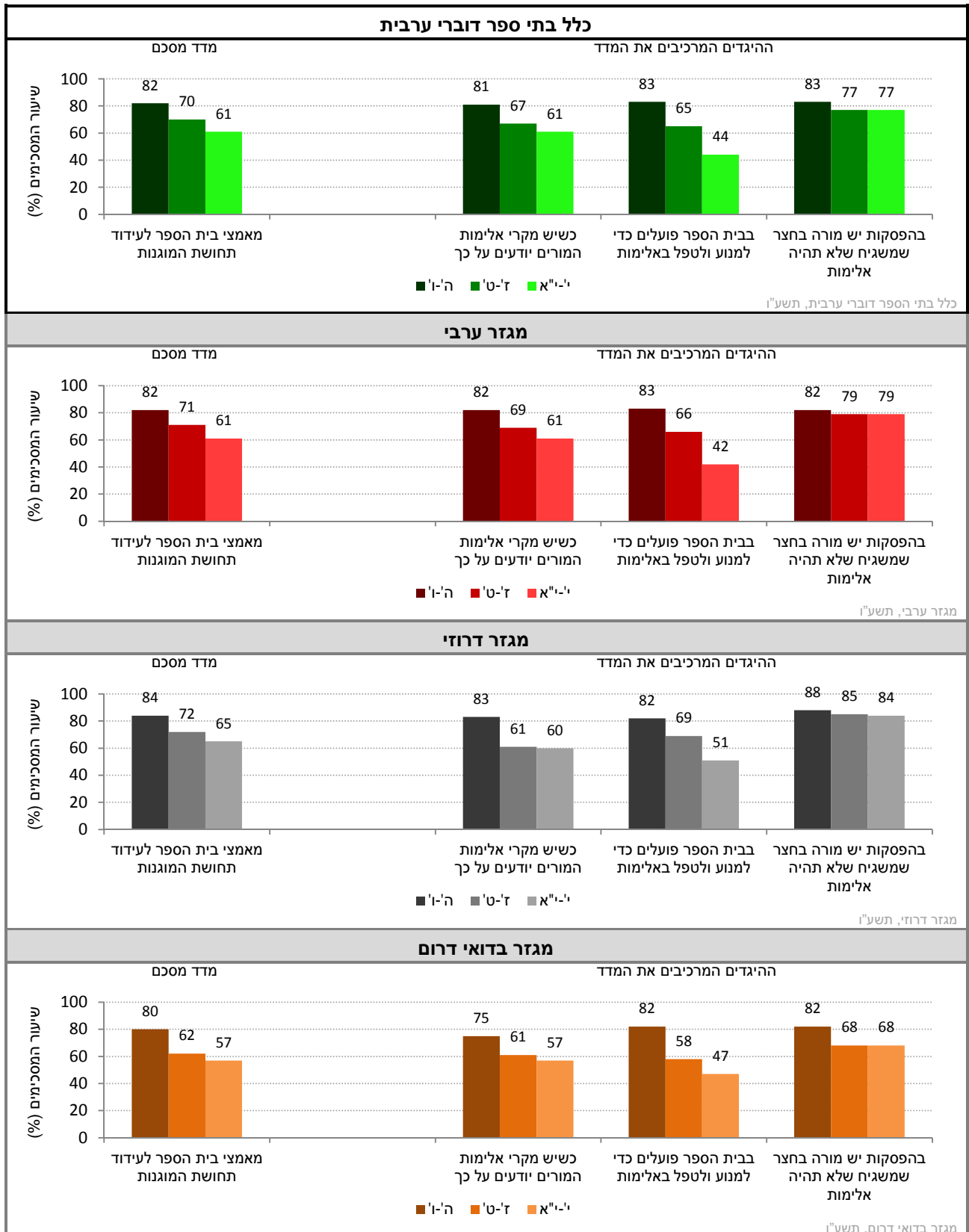

¹¹ התנדויות בנתוני המגזר הבדואי בדרום נובעת ממינוט בתי הספר שבאולוסיה ומהעובדה שבשנים שונות נכללות בקבוצות המיצ"ב רשויות מקומיות שונות בעלות מאפיינים ייחודיים.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 24 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 24: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

בתת הפרקים הקודמים עסקנו באלימות על היבטיה השונים. תת הפרק הזה עוסק בהתנהגויות בסיכון של תלמידים. בשנים האחרונות אנו עדים לדיווחים מדאיגים על שתיית אלכוהול מרובה בקרב בני נוער, כולל שתייה לשוכרה. צריכה מרובה של אלכוהול הינה חלק ממגוון של התנהגויות סיכון בהן מתנסים בני נוער ולה עלולות להיות השלכות קשות מאד על החיים של בני הנוער ועל סביבתם. חשיפת היקף התופעה עשויה לסייע בהגברת מודעות של תלמידים, מורים והורים לנושא ובמאבק בתופעה.

לצורך בדיקת הנושא נשאלו התלמידים על שתיית אלכוהול באירועים חברתיים, על מקרים בהם תלמידים שתו לשוכרה ועל לחץ חברתי שמופעל על התלמידים לשתות משקאות אלכוהוליים. כמו כן נשאלו התלמידים על אודות המאמצים שעושה בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול. נושא זה נבדק לראשונה בשנה"ל תשע"ה בקרב תלמידי חט"ע בלבד.

4.7.1 שתיית אלכוהול בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע

נתונים על שתיית אלכוהול נאספו בשנה"ל תשע"ו בקרב תלמידי חט"ע (י"י"א) בלבד. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים בנושא זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

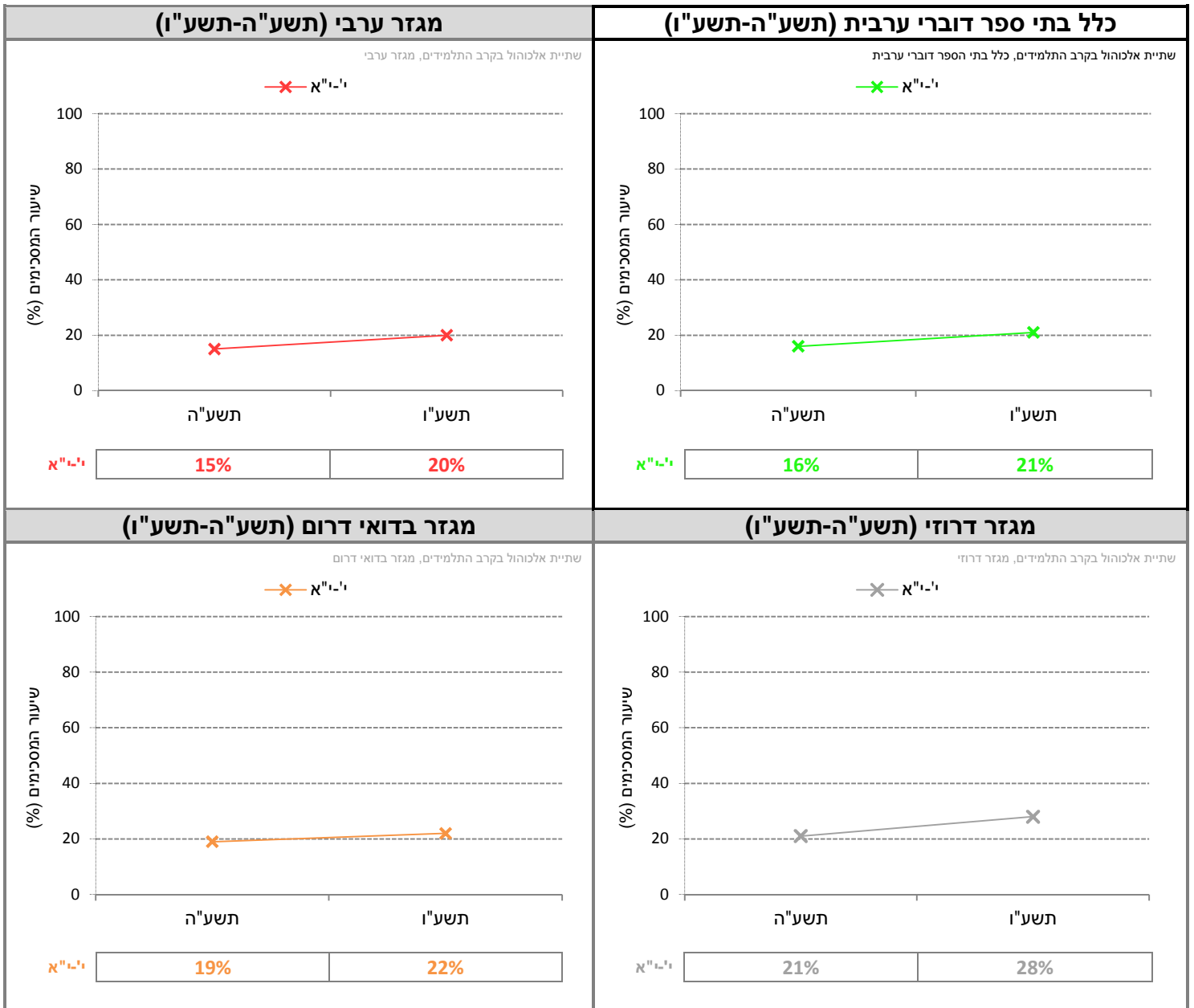
מדד מסכם: שתיית אלכוהול בקרב תלמידים*
א. "תלמידים בשכבה שלי מרבים לשתות אלכוהול באירועים חברתיים"
ב. "מאז תחילת השנה היו מקרים רבים שבהם תלמידים מהשכבה שלי השתכרו משתיית אלכוהול"
ג. "באירועים חברתיים מופעל עלי לחץ חברתי לשתות משקאות אלכוהוליים"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 25 מוצגים נתונים על המדד המסכם "שתיית אלכוהול בקרב תלמידים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 25: דיווחי התלמידים על שתיית אלכוהול בקרב תלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו*

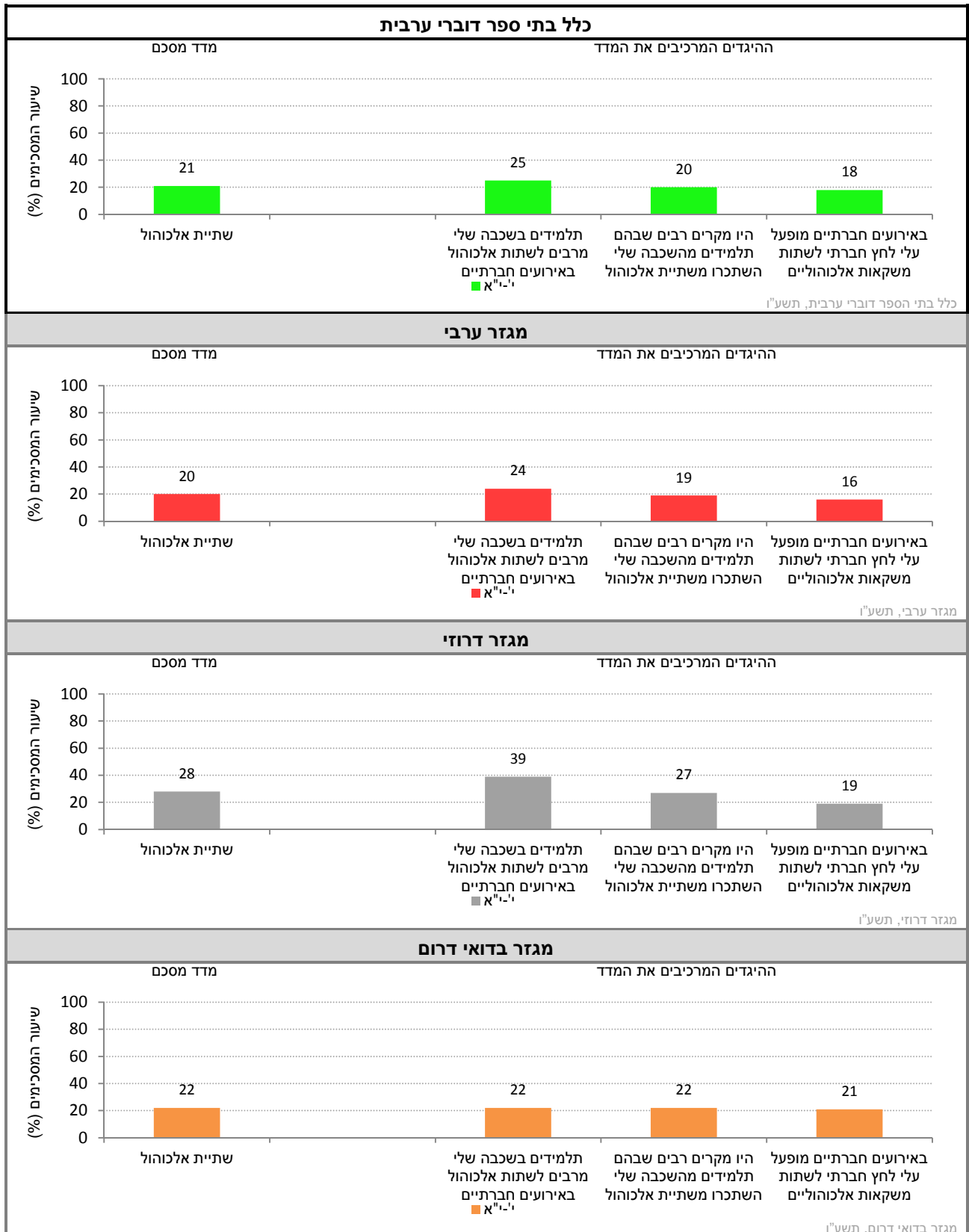

* במדד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר שתיית אלכוהול.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 26 מוצגים נתוני המדד המסכם "שתיית אלכוהול בקרב תלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בחט"ע, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 26: דיווחי התלמידים על שתיית אלכוהול בקרב תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר (תשע"ו)

4.7.2 מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול – דיווחי

תלמידים בחט"ע

כדי להשלים את התמונה נשאלו התלמידים בהיגד נוסף, על אודות מאמצי בית הספר למניעת שתיית אלכוהול בקרב התלמידים. עמדות התלמידים נבדקו באמצעות היגד בו הם נשאלו על המידה בה מסבירים להם בבית הספר על הסכנות שבשתיית אלכוהול. היגד זה הועבר לתלמידי חט"ע בלבד.

כאמור, נתונים על מאמצי בית הספר למניעת שתיית אלכוהול נאספו בשנה"ל תשע"ו בקרב תלמידי חט"ע (י"א) בלבד. להלן מוצגים נתוני ההיגד לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום. היגד זה הוצג לראשונה לתלמידים בשנה"ל תשע"ה.

להלן נוסח ההיגד כפי שהוא מוצג בשאלון:

ללא מדד מסכם: מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול*

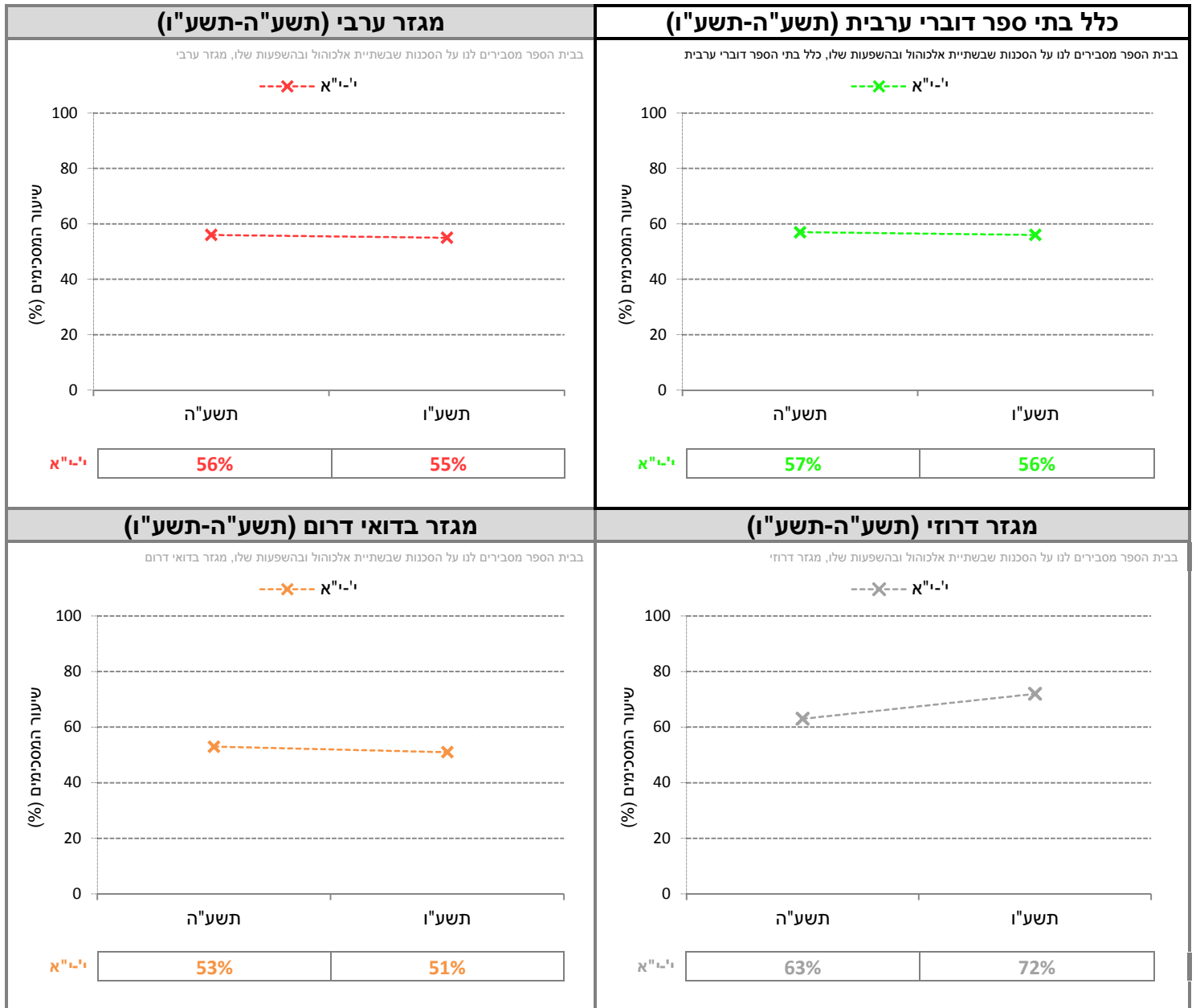
א. "בבית הספר מסבירים לנו על הסכנות שבשתיית אלכוהול ובהשפעות שלו"

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של ההיגד (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 27 מוצגים נתוני ההיגד "בבית הספר מסבירים לנו על הסכנות שבשתיית אלכוהול ובהשפעות שלו" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 27: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בבית הספר מסבירים לנו על הסכנות שבשתיית אלכוהול ובהשפעות שלו" בשנים תשע"ה-תשע"ו

4.8 היעדר תחושת מוגנות של מורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שתתי-הפרקים הקודמים התמקדו בדיווחי תלמידים על תופעות של אלימות כלפיהם (הן מצד תלמידים והן מצד מורים), הרי שבתת-פרק זה מוצגת זווית הראייה של המורים באשר לתופעות אלימות המופנות כלפיהם. תת-הפרק עוסק בהיעדר תחושת מוגנות של מורים בעת עבודתם בבית הספר. תחושה זו נבדקה באמצעות שני היגדים המשקפים את המידה שבה המורים חשים מאוימים מצד הורים ומצד תלמידים.

נתונים אלה נאספו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שכבות, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

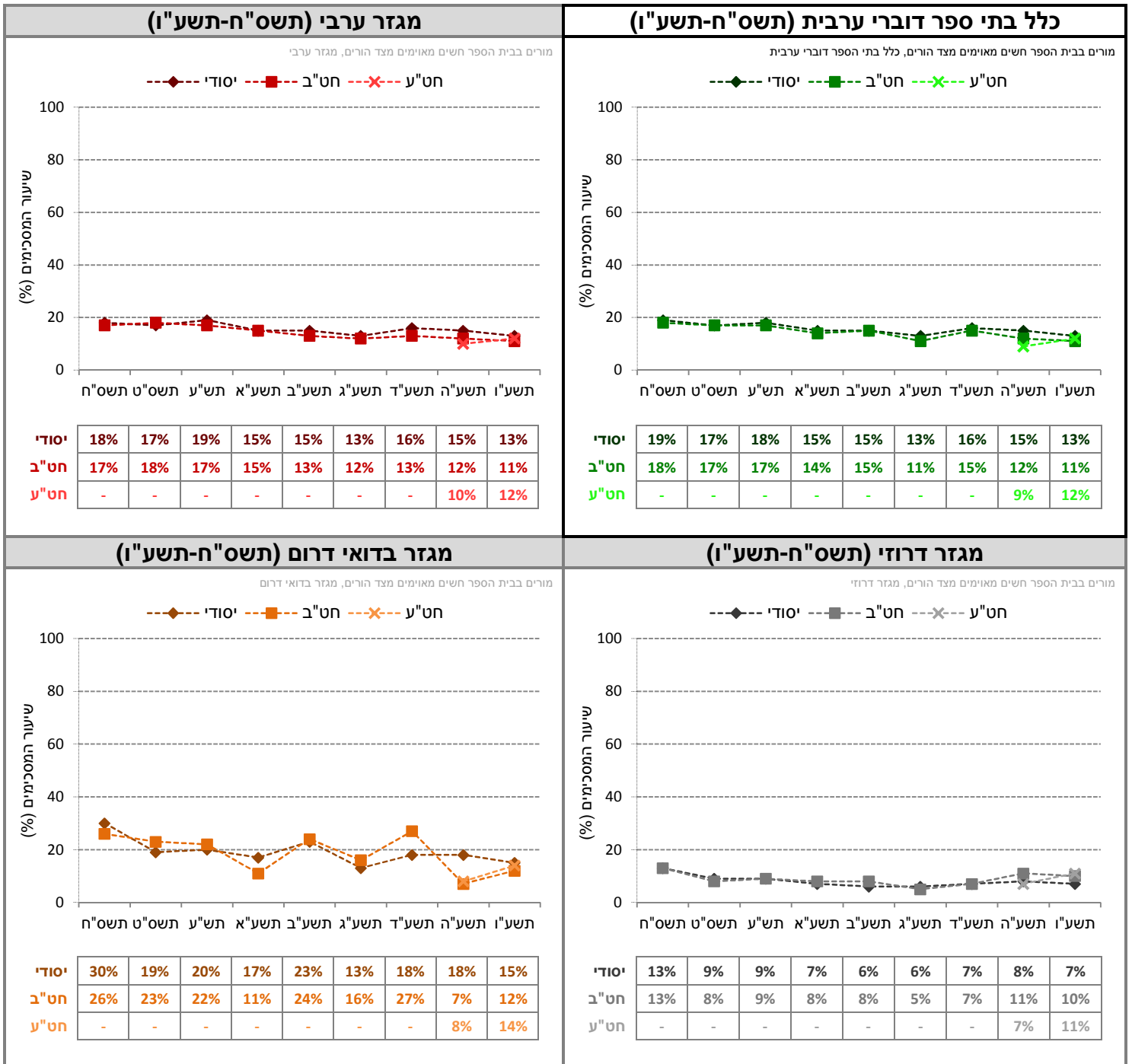
ללא מדד מסכם: היגדים על היעדר תחושת מוגנות של המורים
א. "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"
ב. "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של היגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 28 מוצגים נתוני ההיגד "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 28: דיווחי המורים על ההיגד: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ו¹²*

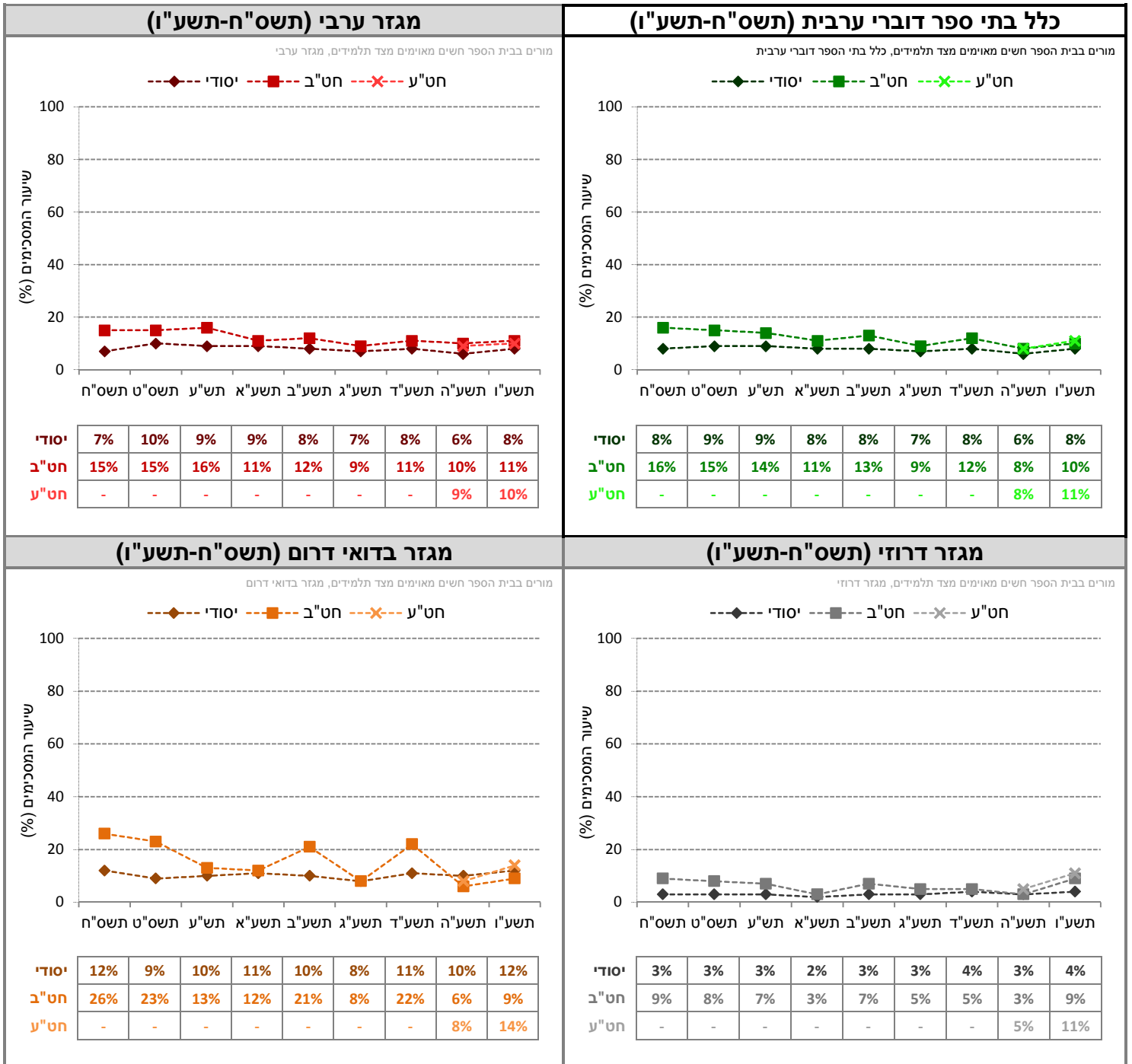

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

¹² התנדויות בנתוני המגזר הבדואי בדרום נובעת ממינוט בתי הספר שבאולוסייה ומהעובדה שבשנים שונות נכללות בקבוצות המיצ"ב רשויות מקומיות שונות בעלות מאפיינים ייחודיים.

בתרשים 29 מוצגים נתוני ההיגד "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 29: דיווחי המורים על ההיגד "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ו¹³*

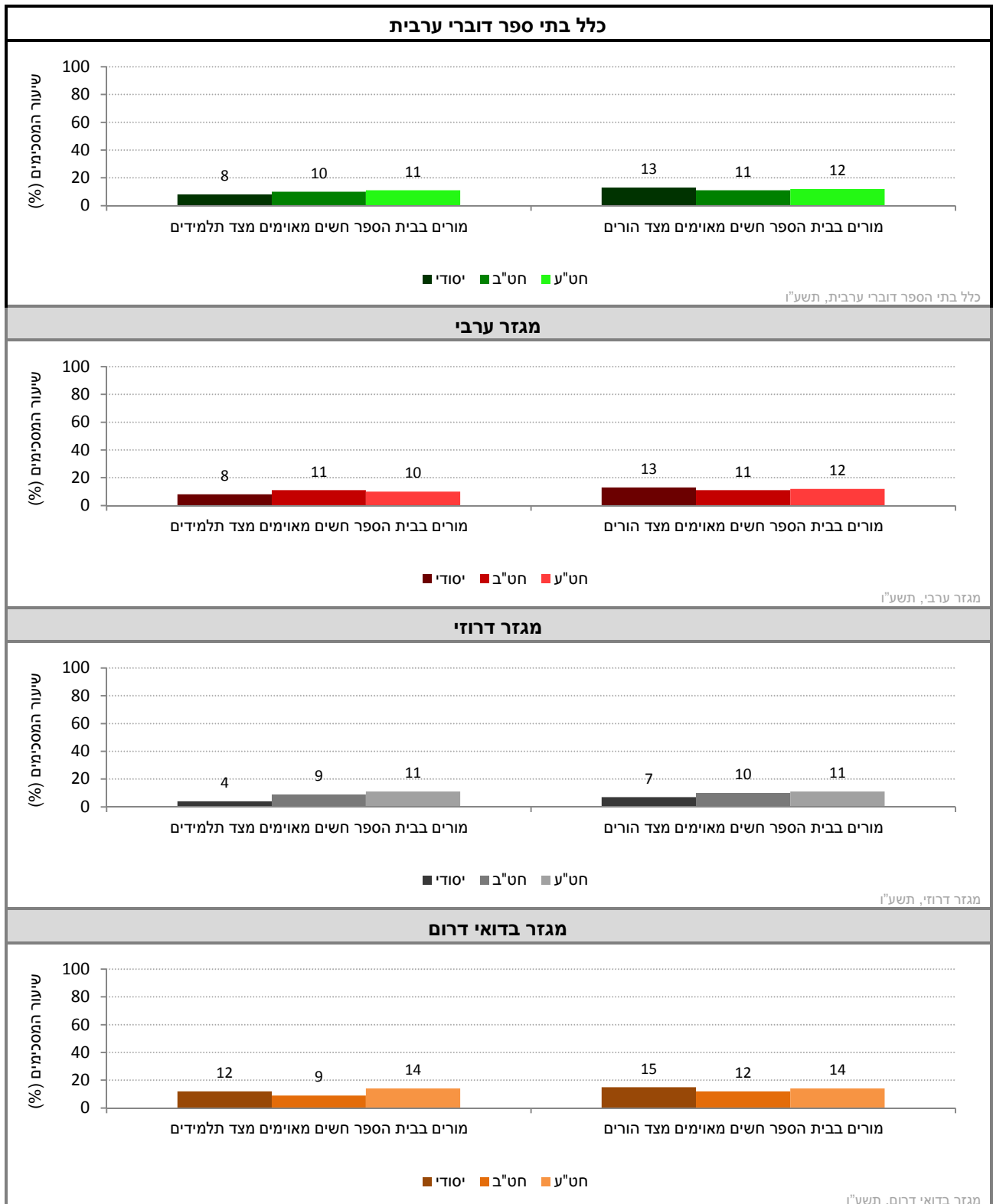

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

¹³ התנדויות בנתוני המגזר הבדואי בדרום נובעת ממינוט בתי הספר שבאולוסייה ומהעובדה שבשנים שונות נכללות בקבוצות המיצ"ב רשויות מקומיות שונות בעלות מאפיינים ייחודיים.

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 30 מוצגים ההיגדים העוסקים ב"היעדר תחושת מוגנות של המורים" בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 30: דיווחי מורים על היעדר תחושת מוגנות של המורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

פרק 4: ממצאים עיקריים

היעדר תחושת מוגנות של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ-11% מכלל התלמידים בכל שכבות הגיל (יסודי, חט"ב וחט"ע) דיווחו כי אינם חשים מוגנים בבית הספר.
- תלמידים בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (כ-20%) דיווחו בשיעורים הגבוהים ביותר על תחושה של היעדר מוגנות, בהשוואה לתלמידים בבתי ספר במגזר הערבי (כ-9%) ובמגזר הדרוזי (6% ביסודי וחט"ב ו-12% בחט"ע).
- לאורך השנים נרשמה ירידה מתונה והדרגתית בשיעורי הדיווח של התלמידים בשכבות הגיל יסודי וחט"ב על היעדר תחושת מוגנות. לעומת זאת בחט"ע נרשמה מגמת עלייה לאורך השנים בשלושת המגזרים. יש לשים לב לעלייה הגדולה שנרשמה בבתי ספר במגזר הדרוזי בשיעורי המדווחים על היעדר תחושת מוגנות בין השנים תשע"ה לתשע"ו (מ-8% ל-12%).
- גם התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על שיעורים גבוהים בהרבה (כפולים ולעיתים אפילו משולשים) של דיווחים על היעדר תחושת מוגנות בבתי ספר מהמגזר הבדואי בדרום בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית מהמגזר הערבי והדרוזי.
- חשוב לשים לב שכ-20% מן התלמידים במגזר הבדואי בדרום (בכל שכבות הגיל) דיווחו כי יש מקומות בבית הספר שהם פוחדים להסתובב בהם. כמו כן דיווחו על היגד זה 16% מהתלמידים בשכבת הגיל י"א בבתי ספר במגזר הדרוזי (לעומת 13% בבתי ספר מהמגזר הערבי). כמו כן, במגזר הדרוזי כ-11% מבין התלמידים בחט"ע נשארים בהפסקות בכיתה מחשש לפגיעה ופחדים ללכת לבית ספר. שיעור זה כפול מן השיעור המדווח בשכבות הגיל יסודי וחט"ב (להבדיל מיציבות בין שכבות הגיל בשאר המגזרים).

מעורבות באירועי אלימות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ-10% מכלל התלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי בחודש האחרון הם היו מעורבים באירועי אלימות.
- מהשוואה בין המגזרים עולה, כי תלמידים בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום דיווחו בשיעור הגבוה ביותר בשלוש שכבות הגיל (14%) על מעורבות באירועי אלימות. בשכבות הגיל ה'ט' שיעור המדווחים הנמוך ביותר נרשם בבתי ספר במגזר הדרוזי (כ-8%) ואילו בשכבת הגיל י"א שיעור המדווחים הנמוך ביותר נרשם בבתי ספר במגזר הערבי (10%).
- לאורך השנים (תשס"ח-תשע"ו) אפשר לזהות בקרב תלמידי ה'ו' בשלושת המגזרים מגמה של ירידה עקבית בשיעורי המדווחים על מעורבות באירועי אלימות. בשכבות הגיל ז'ט' בשלושת המגזרים נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת. בקרב תלמידי י"א בבתי ספר בשלושת המגזרים נרשמה עלייה של כ-6% עם תנודתיות במהלך שש השנים (עלייה של 4% במגזר הערבי, 6% במגזר הבדואי בדרום ו-8% במגזר הדרוזי).
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת כי מכל ביטויי האלימות דווחו בשכיחות הגבוהה ביותר דחיפות ומכות וכן אלימות חברתית (שמועות, חרמות וכד').
- כצפוי, שיעורי התלמידים המדווחים על אלימות נמוכים יותר ככל שתופעת האלימות היא חמורה יותר; כך, לדוגמה, בעוד שכ-15%-20% מדווחים על דחיפות, כ-6% מדווחים על סחיטה באיומים (עם זאת, שיעורי דיווח גבוהים נרשמו במגזר הבדואי בדרום – כ-10% בשכבות הגיל ה'ט' ו-13% בשכבת הגיל י"א). זאת ועוד, עם העלייה בשכבות הגיל נרשמת ירידה בדיווחים על דחיפות ומכות ועלייה בדיווחים על סחיטה באיומים, והפצת שמועות. במגזר הדרוזי, במרבית ההיבטים שנבדקו נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח עם העלייה בשכבות הגיל.

אלימות מילולית לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בהקשר של אלימות מילולית, הוצגו בפני התלמידים שני היגדים, האחד עוסק בתופעה של קללות (שמטרתן לפגוע/להעליב את הנמען) והשני עוסק בהעלבה על רקע צבע עור, מוצא או דת (אשר אפשר לשייך לתופעה הכללית של גזענות).
- באשר להיגד הראשון העוסק בקללות, ככלל, כ-15% מהתלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים הם ספגו קללות שמטרתן לפגוע; שיעור המדווחים הגבוה ביותר נרשם במגזר

הבדואי בדרום בשלוש שכבות הגיל (כ-18%) ואילו שיעור המדווחים הנמוך ביותר נרשם במגזר הדרוזי בשכבות הגיל יסודי וחט"ב (כ-11%).

- עוד עולה מנתוני ההיגד הראשון כי לאורך השנים (תשס"ט-תשע"ו) חלה ירידה ניכרת בשיעורי הדיווח על התופעה בקרב תלמידי ה'ו' בבתי ספר במגזר הערבי והבדואי בדרום, ואילו במגזר הדרוזי נרשמה יציבות בחמש השנים האחרונות. בקרב תלמידי ז'ט' נרשמה יציבות עם תנודתיות בשלושת המגזרים, ואילו בשכבת הגיל י'י"א נרשמה עלייה בשנתיים שבהן נבדק ההיגד אך יש להמשיך ולעקוב אחד דיווחי התלמידים בעתיד.
- באשר להיגד השני העוסק בגזענות, ככלל, כעשירית מהתלמידים דיווחו בתשע"ו שספגו בחודש שקדם להעברת השאלונים קריאות או אמירות פוגעניות על רקע שאפשר להגדירו גזעני. תופעה זו שכיחה יותר בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום בשלוש שכבות הגיל (כ-14%) ושכיחה פחות בבתי ספר במגזר הדרוזי בעיקר בשכבות הגיל ה'ט' (כ-7%).
- בניתוח הנתונים לאורך השנים (תשס"ט-תשע"ו) נרשמה ירידה מתונה עם תנודתיות בשיעורי התלמידים המדווחים על התופעה ביסודי בשלושת המגזרים. בחט"ב נרשמה מגמה של יציבות. בחט"ע בשנתיים שבהן נבדק ההיגד נרשמה עלייה בשיעורי המדווחים על תופעה זו בשלושת המגזרים.

אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, כ-6% מכלל התלמידים דיווחו כי בחודש האחרון היו מעורבים באירועים של אלימות דיגיטלית. שיעורי הדיווח בשכבת ה'ו' (4%) נמוכים לעומת שתי שכבות הגיל האחרות (7% בשכבות ז'ט' ו-9% בי'י"א).
- מהשוואה בין המגזרים עולה כי בבתי"ס במגזר הבדואי בדרום שיעורי הדיווח על אלימות דיגיטלית גבוהים יותר בהשוואה לבתי"ס במגזר הערבי והדרוזי בשלוש שכבות הגיל. בשכבות הגיל ה'ט' שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו במגזר הדרוזי (כ-3% לעומת כ-5% במגזר הערבי וכ-9% במגזר הבדואי בדרום) ואילו בשכבת הגיל י'י"א שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו במגזר הערבי (8% לעומת 10% במגזר הדרוזי ו-12% במגזר הבדואי בדרום).
- בהשוואה לתשע"ה (אז נבדק המדד לראשונה) בבתי ספר בשלושת המגזרים לא נרשמו הבדלים משמעותיים בין השנים למעט בשכבת הגיל י'י"א בבתי ספר במגזר הדרוזי שבהם נרשמה עלייה של 4%.

פגיעה של מורים בתלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של פגיעת מורים בתלמידים התבקשו התלמידים להשיב על שני היגדים, האחד העוסק בפגיעה מילולית מצד מורים והשני בפגיעה פיזית.
- באופן כללי, בשנת הלימודים תשע"ו כ-17% מהתלמידים דיווחו על פגיעה מילולית מצד מורים (12% בבתי ספר יסודיים וכ-20% בחט"ב ובחט"ע). בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר בשלוש שכבות הגיל (כ-15% ביסודי וכ-24% בחט"ב ובחט"ע) ואילו בבתי ספר במגזר הדרוזי נרשמו שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר בשלוש שכבות הגיל (כ-15%). עם המעבר מיסודי לחט"ב נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על פגיעה מילולית.
- התבוננות במגמות הרב-שנתיות מגלה ירידה מתונה בשיעורי הדיווח על פגיעת מורים, בבתי ספר יסודיים וירידה ניכרת בחט"ב. בחט"ע לעומת זאת נרשמה עלייה של 2% בשנתיים שבהן נבדק ההיגד, בעיקר במגזרים הערבי והבדואי בדרום, ויש להמשיך לבחון את המגמה בשנים הקרובות.
- כ-10% מהתלמידים דיווחו על פגיעה פיזית של מורים בתלמידים. שיעורי המדווחים על התופעה בבתי"ס במגזר הבדואי בדרום גבוהים באופן ניכר משיעורי המדווחים בשני המגזרים האחרים בשלוש שכבות הגיל (בחט"ב ובחט"ע כ-16% במגזר הבדואי בדרום לעומת כ-11% במגזרים הערבי והדרוזי, וביסודי כ-11% במגזר הבדואי בדרום לעומת כ-6% במגזרים הערבי והדרוזי). עם המעבר מיסודי לחט"ב נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על פגיעה פיזית.
- לאורך השנים נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על ההיגד, בשכבות הגיל ה'ו' ו-ז'ט' בשלושת המגזרים. בשכבת גיל י'י"א לעומת זאת נרשמה עלייה בשנתיים בהם נבדק ההיגד ויש להמשיך לבחון את המגמה בשנים הקרובות. זאת ועוד,

מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התבוננות כללית בנתונים מגלה פערים בין דיווחי התלמידים בשכבות הגיל השונות. בעוד הרוב הגדול (82%) של תלמידי כיתות ה'ו' דיווחו כי בית הספר עושה מאמצים כדי למנוע אלימות, הרי שבשכבת הגיל ז'ט' ו-

השיעור המקביל עומד על 70% ובשכבת הגיל י-י"א הוא עומד על 61%.

- שיעורי הדיווח על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות דומים בין מגזרי השפה ביסודי, ואילו בשכבות הגיל ז'-י"א שיעורי הדיווח נמוכים בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום בכ-10% מאלו שבמגזר הערבי והדרוזי.
- לאורך השנים ניכרת מגמה של עלייה מתונה והדרגתית בנתוני המדד המסכם בשכבות הגיל ה-ט' בשלושת המגזרים. בשכבת הגיל י-י"א נרשמה יציבות עם תנודתיות בבתי ספר בשלושת המגזרים, כאשר במגזר הבדואי נרשמה ירידה ניכרת בתשע"ו.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה שדיווחי התלמידים על נוכחות מורים בהפסקות בחצר בית הספר שונה בין המגזר הבדואי בדרום למגזר הערבי והדרוזי בשכבות הגיל ז'-י"א: 68% מהתלמידים במגזר הבדואי בדרום הסכימו עם ההיגד לעומת כ-80% במגזר הערבי והדרוזי.

שתיית אלכוהול בקרב תלמידים לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- באופן כללי, 21% מכלל התלמידים בחט"ע דיווחו על שתיית אלכוהול בקרב התלמידים. מההשוואה בין המגזרים עולה כי בבתי ספר במגזר הדרוזי שיעורי הדיווח גבוהים באופן יחסי (28%) בהשוואה לבתי"ס במגזר הערבי והבדואי בדרום (כ-21%).
- בהשוואה לתשע"ה נרשמה עלייה של 7% בשיעורי הדיווח של התלמידים על המדד בבתי ספר במגזר הדרוזי, עלייה של 5% בבתי ספר במגזר הערבי ועלייה של 3% בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת כי בבתי ספר במגזר הדרוזי אחוז גבוה של תלמידים (39%) מדווח כי בשכבה שלו מרבים לשתות אלכוהול באירועים חברתיים לעומת כ-23% במגזר הערבי ובמגזר הבדואי בדרום.
- בהיגד נוסף הנוגע לשתיית אלכוהול, שנשאלו בו התלמידים על מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתייה, דיווחו 56% מהם כי בבית הספר מסבירים להם על הסכנות שבשתיית אלכוהול ועל השפעותיו. בבתי ספר במגזר הדרוזי שיעורי הדיווח עמדו על 72% (עלייה של 9% בהשוואה לתשע"ה) ואילו בבתי ספר במגזר הערבי ובמגזר הבדואי בדרום שיעורי הדיווח עמדו על כ-53% ללא שינוי ניכר בהשוואה לתשע"ה.

היעדר תחושת מוגנות של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של היעדר תחושת מוגנות של המורים הוצגו למורים שני היגדים: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים" ו-"מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים".
- בתגובה על ההיגד הראשון, כ-12% מהמורים בתשע"ו דיווחו שאכן יש מורים החשים מאוימים מצד הורים. נרשם פער בין שלושת המגזרים בשלב חינוך יסודי – שיעורי המדווחים על התופעה בבתי ספר במגזר הערבי והבדואי בדרום גבוהים יותר (7% במגזר הדרוזי, 13% במגזר הערבי ו-15% במגזר הבדואי בדרום). בשלב חינוך חט"ב הפערים בין המגזרים קטנים יחסית ואילו בשלב חינוך חט"ע שיעורי הדיווח במגזר הבדואי בדרום הם הגבוהים ביותר (14%).
- לאורך השנים נרשמה ירידה עם תנודתיות בשיעורי הדיווח בשלבי החינוך יסודי וחט"ב. הירידה הגדולה ביותר נרשמה במגזר הבדואי בדרום בבתי ספר יסודיים ובחט"ב - ירידה של כ-15% מתשס"ח לתשע"ו. בחט"ע לעומת זאת נרשמה עלייה של 4% במגזר הדרוזי ושל 6% במגזר הבדואי בדרום בשנתיים שבהן ההיגד נבדק.
- בתגובה על ההיגד השני שעוסק בתחושת האיום של המורים מצד תלמידים, כ-10% מהמורים דיווחו בתשע"ו שמורים חשים מאוימים מצד תלמידים. גם כאן, נרשמו פערים בין שלושת המגזרים, ונראה כי גם תופעה זו נפוצה יותר בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום, בעיקר ביסודי (12% במגזר הבדואי בדרום לעומת 4% במגזר הדרוזי, ו-8% במגזר הערבי). בחט"ב ובחט"ע נרשם פער קטן יחסית בין המגזרים.
- ככלל, לאורך השנים נרשמה יציבות עם תנודתיות בשלב חינוך יסודי בשלושת המגזרים. בשלב חינוך חט"ב נרשמה ירידה במגזר הערבי עם התייצבות בתשע"ו ואילו במגזר הדרוזי נרשמה ירידה של 6% בשיעורי הדיווח בין השנים תשס"ח תשע"ה ועלייה של 6% בין תשע"ה לתשע"ו. במגזר הבדואי בדרום נרשמה תנודתיות לאורך השנים (יש לציין כי מספר המשיבים הנמוך ומאפייני אוכלוסייה שונים בין קבוצות המיצ"ב במגזר הבדואי בדרום בחט"ב יכולים להסביר חלק מהתנודתיות). בשלב חינוך חט"ע בשנתיים בהם נבדק ההיגד נרשמה עלייה משמעותית בין תשע"ה לתשע"ו במגזר הדרוזי והבדואי בדרום ואילו במגזר הערבי נרשמה יציבות.

- כ-11% מהתלמידים בכל שכבות הגיל ובשלושת המגזרים דיווחו על היעדר תחושת מוגנות בבית הספר, על מעורבות בסוגים שונים של אירועי אלימות ועל אלימות מילולית שבאה לידי ביטוי בעלבונות על רקע צבע עור, מוצא או דת. אלימות מילולית שבאה לידי ביטוי בקללות היא הרווחת ביותר (כ-14% מהתלמידים) וביטויי האלימות השכיחים פחות נוגעים לאלימות דיגיטלית (כ-6% מהתלמידים). ככלל, שיעורי המדווחים על תופעות אלו גבוהים יותר בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום בהשוואה למגזר הערבי והדרוזי, ובחלק מההיבטים גבוהים בחט"ע יותר מאשר ביתר שכבות הגיל.
- לאורך השנים נרשמה ירידה מתונה והדרגתית בשכבת הגיל יסודי בשלושת המגזרים בשיעורי הדיווח על היעדר תחושת מוגנות, מעורבות באירועי אלימות, ואלימות מילולית. בחט"ב נרשמה יציבות עם תנודתיות בדר"כ ואילו בחט"ע נרשמה עלייה במדדים.
- בתוך כך, מרבית תלמידי שכבות הגיל ה'ו' (כ-80%), ז'ט' (כ-70%) ו'י-יא' (כ-60%) דיווחו כי בית הספר עושה מאמצים למניעת אלימות. שיעורי דיווח גבוהים יותר נרשמו בבתי ספר במגזר הערבי והדרוזי.
- בשונה מהמגמות החיוביות יחסית שנצפו במגזר הדרוזי באשר למוגנות וביטחון, הרי ש-28% מהתלמידים במגזר הדרוזי דיווחו על היבטים שונים של שתיות אלוהול בהשוואה ל-21% מהתלמידים במגזר הערבי והבדואי בדרום. יצוין כי התלמידים במגזר הדרוזי דיווחו בשיעורים הגבוהים ביותר גם על מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלוהול (72% לעומת כ-53% במגזרים האחרים).
- כ-17% מהתלמידים דיווחו על פגיעה מילולית מצד מורים וכ-10% דיווחו על פגיעה פיזית. שיעורי הדיווח על שני הנושאים גבוהים באופן ניכר במגזר הבדואי בדרום. לאורך השנים נרשמה מגמה של ירידה בשיעורי הדיווח בשלושת המגזרים על פגיעה הן מילולית והן פיזית של מורים בתלמידים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. בחט"ע נרשמה עלייה.
- כ-10% מהמורים חשים מאוימים מצד התלמידים וכ-12% חשים מאוימים מצד ההורים. תופעה זו נפוצה בשיעור גבוה יותר במגזר הבדואי בדרום ובמגזר הערבי, ובשיעור נמוך יותר במגזר הדרוזי.

5. משמעת והתנהגות

בפרק הקודם עסקנו בתופעות של אלימות ושל היעדר תחושת מוגנות בקרב באי בית הספר. בעוד שסביבה מוגנת ובטוחה היא תנאי מקדים והכרחי להתפתחות אווירה לימודית (וגם, כמובן, מהווה מטרה בזכות עצמה), הרי שבפרק זה נעסוק במישרין בהיווצרות אווירה מעודדת למידה, באמצעות בחינת דפוסי ההתנהגות של תלמידים בכיתות במהלך השיעורים.

5.1 התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים בדבר התנהגות תלמידים במהלך השיעורים בכיתה ולברר באיזו מידה השיעורים מתנהלים באווירה נעימה ונינוחה או מתאפיינים בחוסר שקט ובמתח שאינם מאפשרים למידה.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י"ז-א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה
א. "לעיתים רחוקות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד"***
ב. "בכיתה שלי אין תלמידים שמתחצפים למורים"***
ג. "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים"
ד. "המורים לא צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש"***

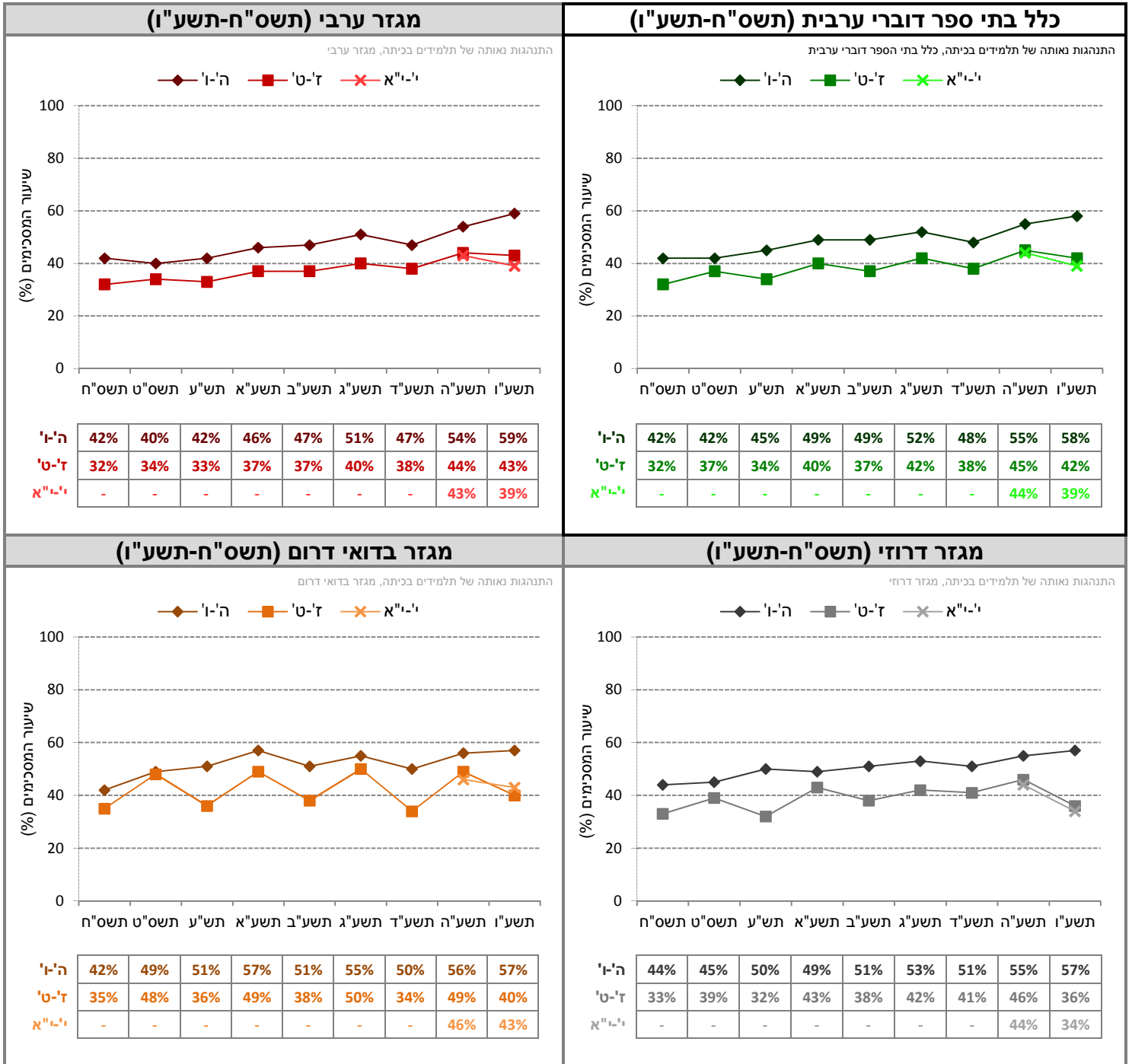
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** נוסח ההיגדים בשאלון היה "לעיתים קרובות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד", "בכיתה שלי יש תלמידים שמתחצפים למורים" ו-"המורים צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש". לצורך הדיווח נוסחו ההיגדים מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 31 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 31: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו¹⁴

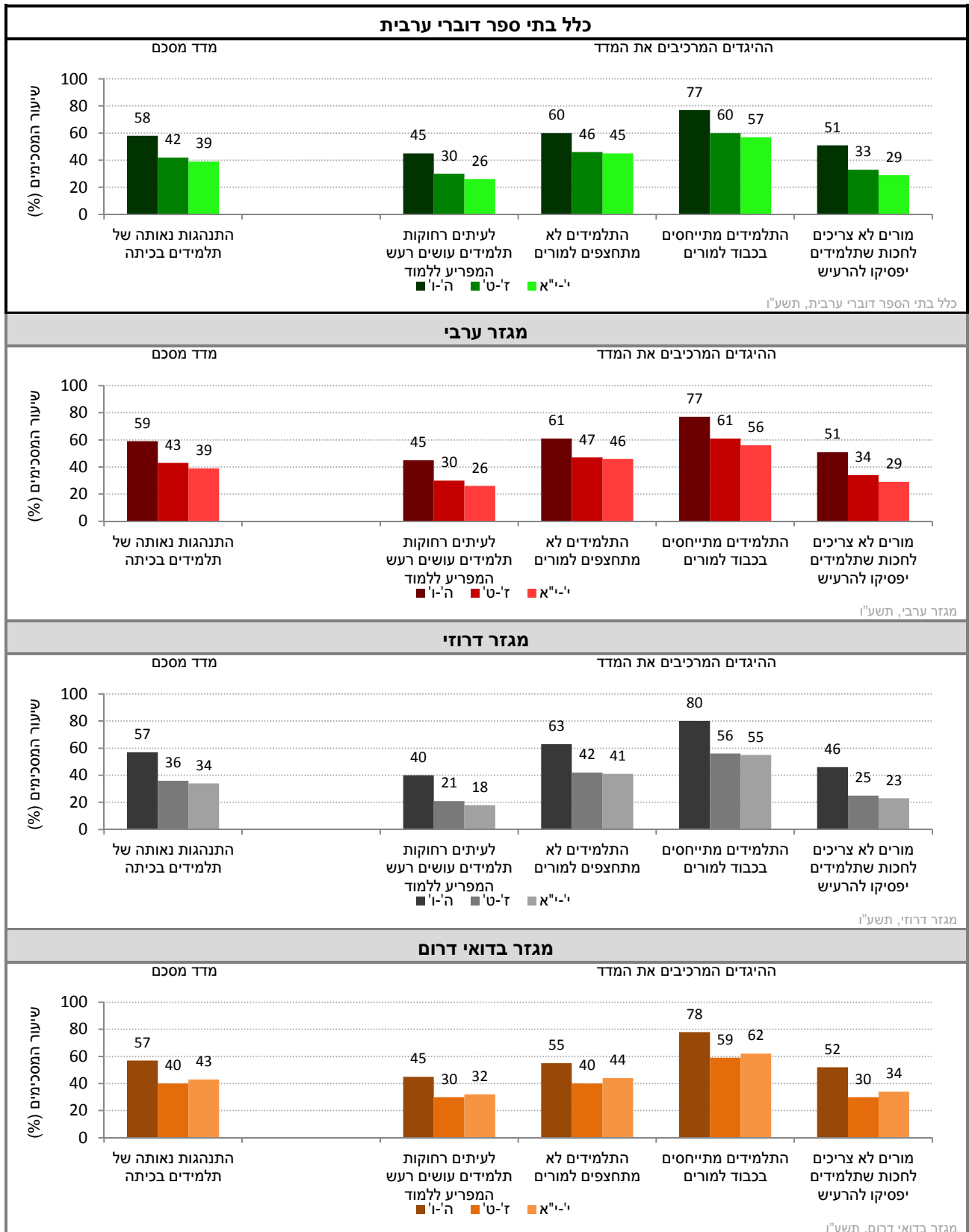

¹⁴ התנדודתיות בנתוני המגזר הבדואי בדרום נובעת ממינוט בתי הספר שבאוקלוסייה ומהעובדה שבשנים שונות נכללות בקבוצות המיצ"ב רשויות מקומיות שונות בעלות מאפיינים ייחודיים.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 32 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 32: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

פרק 5: ממצאים עיקריים

התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- באופן כללי, יותר ממחצית תלמידי ה'ו' (58%), וכ-40% מתלמידי ז'ט' ו'י'-'א דיווחו כי הלימודים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים.
- בהשוואה בין המגזרים עולה, כי בשכבת הגיל יסודי לא נרשמו פערים משמעותיים בין המגזרים השונים, בשכבת הגיל חט"ב, שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר נרשמו במגזר הערבי (43%) לעומת המגזר הבדואי בדרום (40%) והדרוזי (36%) ואילו בשכבת הגיל י'-'א שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר נרשמו בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (43%) לעומת המגזר הערבי (39%) והמגזר הדרוזי (34%).
- לאורך השנים בשכבות הגיל ה'ו' אפשר לזהות מגמה של שיפור במדד בשלושת המגזרים (שיפור של כ-15% בין תשס"ח לתשע"ו). בשכבת הגיל ז'ט' נרשמה עלייה במגזר הערבי ואילו במגזרים הדרוזי והבדואי בדרום נרשמה יציבות עם תנודתיות גדולה כאשר בין תשע"ה לתשע"ו נצפתה ירידה גדולה (של כ-10%) במגזרים אלה. בשכבת הגיל י'-'א נרשמה ירידה בשלושת המגזרים בין תשע"ה לתשע"ו.
- גם במבט מעמיק בהיגדים ניכר, כי שכבת הגיל ה'ו' מתאפיינת בשיעורים גבוהים יותר של דיווחים על התנהגות נאותה של תלמידים בשלושת המגזרים. נוסף על כך, בעוד שבבתי ספר במגזר הבדואי בדרום שכבת הגיל עם שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר בכל ההיגדים היא חט"ב, הרי שבבתי ספר במגזר הערבי והדרוזי שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר בכל ההיגדים נרשמו בשכבת הגיל חט"ע. בכל שכבות הגיל ובשלושת המגזרים ההיגד עמו נרשמו שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר הנו "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים" ואילו ההיגד עם נרשמו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר הנו "לעתים רחוקות התלמידים עושים רעש המפריע ללמוד".

לסיכום,

- ככלל, יותר ממחצית תלמידי ה'ו' (58%), וכ-40% מתלמידי ז'ט' ו'י'-'א דיווחו כי הלימודים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים.
- בהשוואה בין המגזרים עולה, כי בשכבת הגיל יסודי לא נרשמו פערים משמעותיים בין המגזרים השונים, ואילו בשכבות הגיל חט"ב וחט"ע שיעורי הדיווח במגזר הדרוזי הם הנמוכים ביותר ועומדים על כשליש לעומת כ-42% במגזרים הבדואי בדרום והערבי.

6. טיולים או סיורים מטעם בית הספר

מאז היווסדה התפתחה במערכת החינוך מסורת של טיולים וסיורים שאפשרה לדורות רבים של תלמידים להכיר את סביבתם הקרובה בפרט ואת חבלי הארץ בכלל. לפי הנחיות משרד החינוך, מטרתם של הטיולים והסיורים לעורר בקרב התלמידים את האהבה לארץ, לנופיה ולמורשתה ההיסטורית. הטיולים והסיורים הם חלק בלתי נפרד מהמערך הלימודי-חינוכי של בית הספר וצריכים להיות בזיקה ישירה לתחומי הדעת הנלמדים בבית הספר, להווייה החינוכית ולאקלים ולתרבות של בית הספר¹⁵.

הפרק הנוכחי מציג נתונים על אודות השתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים מטעם בית הספר, על עמדות התלמידים כלפי הטיולים או הסיורים ועל התנהגות התלמידים במהלכם.

6.1 השתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים מטעם בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

לצורך בדיקת הנושא נשאלו התלמידים האם מאז תחילת השנה הם השתתפו בטיול או בסיור מטעם בית הספר. לתלמידים ניתנו שלוש אפשרויות תשובה: "כן, התקיים טיול או סיור והשתתפתי בו"; "לא, התקיים טיול או סיור ולא השתתפתי בו"; "לא, לא התקיים טיול או סיור מאז תחילת השנה". בהמשך נשאלו התלמידים שציינו כי השתתפו בטיול או בסיור על היבטים שונים של הטיול או הסיור בו השתתפו.

נתונים על טיולים או סיורים מטעם בית הספר נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'א). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה.

נציג להלן בלוח 3 את התפלגות דיווחי התלמידים על כלל אפשרויות התשובה לשאלה האם מאז תחילת השנה הם השתתפו בטיול או בסיור מטעם בית הספר.

לוח 3: התפלגות דיווחי התלמידים על השתתפותם בטיול או בסיור מטעם בית הספר מאז תחילת השנה בחלוקה לפי שלב חינוך ומגזר(תשע"ו)*

האם מאז תחילת השנה השתתפת בטיול או בסיור מטעם בית ספר שלך?	שלב חינוך	כלל בתי"ס דוברי ערבית	מגזר ערבי	מגזר דרוזי	מגזר בדואי דרום
כן, התקיים טיול או סיור והשתתפתי בו	יסודי	89%	89%	95%	84%
	חט"ב	86%	87%	93%	77%
	חט"ע	65%	67%	68%	55%
התקיים טיול או סיור, אך לא השתתפתי בו	יסודי	4%	3%	3%	8%
	חט"ב	8%	7%	5%	13%
	חט"ע	16%	14%	12%	24%
לא, לא התקיים טיול או סיור מאז תחילת השנה	יסודי	7%	8%	2%	8%
	חט"ב	6%	6%	2%	11%
	חט"ע	19%	19%	20%	21%

* בשלב חינוך יסודי-חט"ב 22% מבין התלמידים במגזר הערבי 20% מבין התלמידים במגזר הדרוזי ו-26% מבין התלמידים במגזר בדואי-דרום לא השיבו על השאלה. בשלב חינוך חט"ע 16% מבין התלמידים במגזר הערבי, 16% מבין התלמידים במגזר הדרוזי ו-20% מבין התלמידים במגזר הבדואי-דרום לא השיבו על השאלה.

¹⁵ משרד החינוך (2016). חוזר מנכ"ל תשע"ו/7(ב) 6.2-33 היבטים פדגוגיים, ארגוניים, בטיחותיים וביטחוניים בטיולים ובפעילות חוץ בית-ספרית.

6.2 עמדות חיוביות כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כאמור, בהמשך לשאלה שעסקה בהשתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים, נשאלו התלמידים, אשר דיווחו על השתתפות בטיולים או בסיורים, באשר לעמדותיהם כלפי הטיולים/סיורים בכמה תחומים: הערכי, הלימודי, האישי-חברתי והחוויתי-ריגושי.

להלן נציג את נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. ההיגדים עוסקים בעמדות חיוביות של התלמידים כלפי הטיול או הסיור האחרון שהשתתפו בו ואשר התקיים מאז תחילת השנה. נתונים על תפיסות תלמידים את הטיולים או הסיורים מטעם בית הספר נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-יא'). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

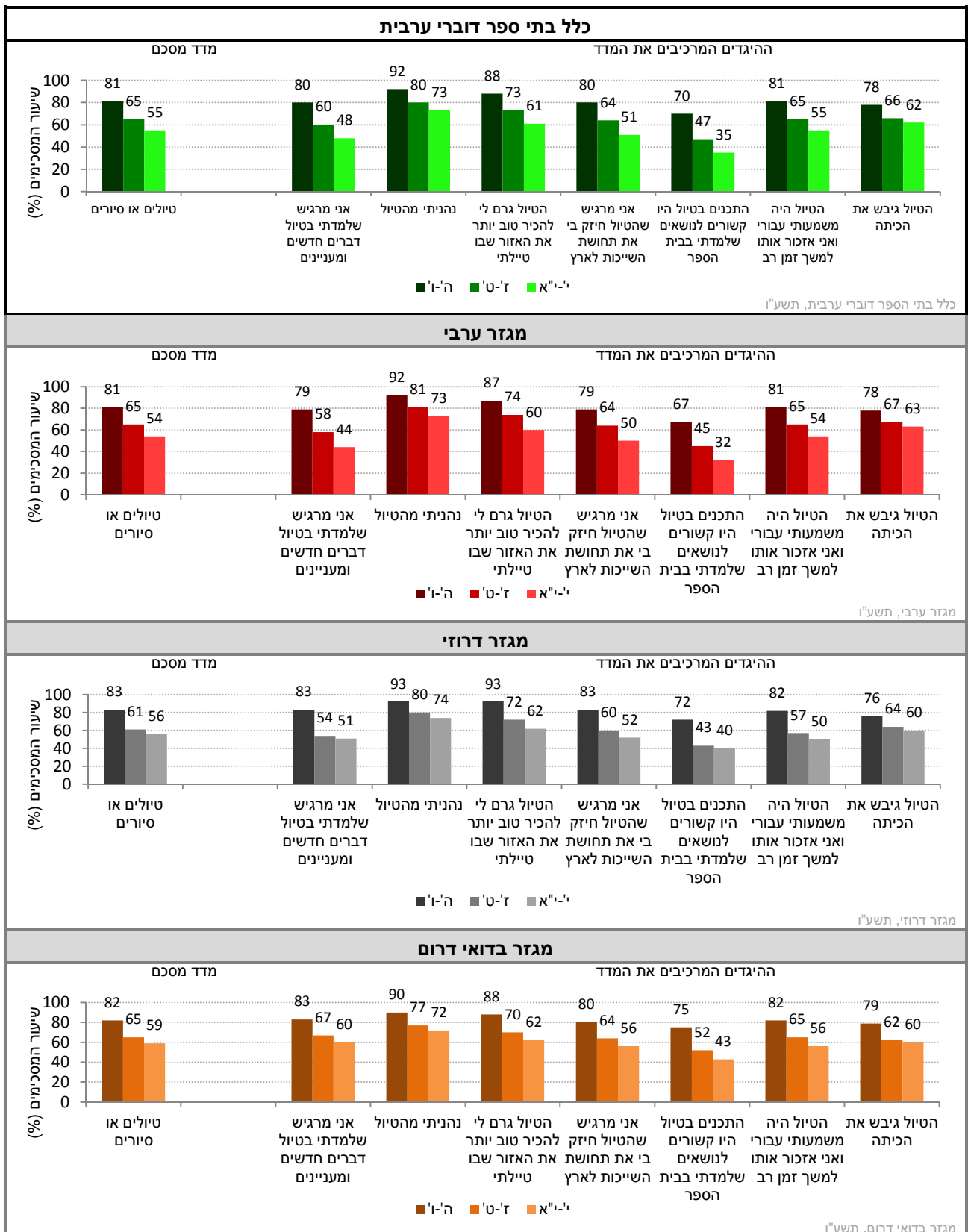
מדד מסכם: עמדות חיוביות כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר*
א. "אני מרגיש שלמדתי בטיול דברים חדשים ומעניינים"
ב. "נהניתי מהטיול"
ג. "הטיול גרם לי להכיר טוב יותר את האזור שבו טיילתי"
ד. "אני מרגיש שהטיול חיזק בי את תחושת השייכות לארץ"
ה. "התכנים בטיול היו קשורים לנושאים שלמדתי בבית הספר"
ו. "הטיול היה משמעותי עבורי ואני אזכור אותו למשך זמן רב"
ז. "הטיול גיבש את הכיתה. כלומר, הפך את התלמידים לחברים טובים יותר ואכפתיים יותר זה כלפי זה"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאד" (5) ועד "כלל לא" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מידה רבה מאד ומידה רבה) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 33 מוצגים נתוני המדד המסכם "עמדות חיוביות של תלמידים כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 33: עמדות חיוביות של תלמידים כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)*

* תלמידים שדיווחו כי לא השתתפו בטיולים או בסיורים, לא נכללו בחישוב נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו

6.3 התנהגות התלמידים במהלך טיולים או סיורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כדי לקבל תמונה מלאה על התנהלות הטיולים או הסיורים מטעם בית הספר נשאלו התלמידים בשאלה נוספת באיזו מידה נהגו התלמידים בצורה אלימה ופרועה במהלך הטיול. הנתונים נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה.

בלוח 4 שלהלן, מוצגים דיווחי תלמידים על ההיגד: "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה" לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

לוח 4: דיווחי תלמידים על ההיגד: "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה" בחלוקה לפי שלב חינוך ומגזר (תשע"ו) ** *

היגד	שלב חינוך	כלל בתי"ס דוברי ערבית	מגזר ערבי	מגזר דרוזי	מגזר בדואי דרום
במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה	יסודי	18%	16%	14%	26%
	חט"ב	19%	18%	15%	27%
	חט"ע	18%	17%	20%	23%

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאד" (5) ועד "כלל לא" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מידה רבה מאד ומידה רבה) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

** תלמידים שדיווחו כי לא השתתפו בטיולים או בסיורים, לא נכללו בחישוב נתוני ההיגד.

פרק 6: ממצאים עיקריים

השתתפות תלמידים בטיולים או בספורט מטעם בית הספר (יסודי חט"ב וחט"ע)

- הסוגיה של השתתפות תלמידים בטיולים או בספורט מטעם בית הספר נבדקה לראשונה בשנה"ל תשע"ו. תלמידים נשאלו האם מאז תחילת השנה הם השתתפו בטיול או בספורט מטעם בית הספר. לתלמידים נתנו שלוש אפשרויות תשובה: "כן, התקיים טיול או ספורט והשתתפתי בו"; "התקיים טיול או ספורט אך לא השתתפתי בו"; "לא. לא התקיים טיול או ספורט מאז תחילת השנה". מרבית התלמידים, כ-88% בשכבות הגיל ה'-ט' וכ-65% מהתלמידים בשכבת גיל י'-י"א דיווחו כי הם השתתפו בספורט או טיול מטעם בית הספר.
- תלמידים במגזר הדרוזי (כ-94% ב-ה'ט') דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מתלמידים במגזר הערבי (כ-88% ב-ה'ט') על השתתפותם בטיול או בספורט. בחט"ע שיעורי הדיווח עומדים על כ-68% במגזר אלה. במגזר הבדואי בדרום נרשמו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר בשלוש שכבות הגיל (84% בה'ו', 77% בז'ט' ו-55% בי'-י"א). עוד יש לציין, כי בקרב תלמידים בחט"ע במגזר הבדואי בדרום כרבע מן התלמידים דיווחו כי התקיים טיול או ספורט אך הם לא השתתפו בו.
- כ-6% מהתלמידים ביסודי-חט"ב וכ-19% בחט"ע דיווחו כי לא התקיים טיול או ספורט בבית הספר מאז תחילת השנה.

עמדות כלפי טיולים או ספורט מטעם בית הספר (יסודי חט"ב וחט"ע)

- בהמשך לשאלה שעסקה בהשתתפות תלמידים בטיולים/ספורט, נשאלו התלמידים, אשר דיווחו כי אכן השתתפו בטיולים או בספורט, באשר לעמדותיהם כלפי הטיולים/ספורט בכמה תחומים: הערכי, הלימודי, האישי-חברתי והחוויתי-ריגושי (הם התבקשו להתייחס לטיול/ספורט האחרון שהשתתפו בו).
- ככלל, עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח של התלמידים, שגילו עמדות חיוביות כלפי טיולים וספורט - 81% מתלמידי ה'ו', 65% מתלמידי ז'ט' ו-55% מתלמידי י'-י"א. לא נרשם הבדל גדול בין המגזרים בשלוש שכבות הגיל.
- עיון בהיגדים המרכיבים את הממד המסכם מלמד, כי בשלושת המגזרים ההיגד עם שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר היה "נהייתי מהטיול" ואילו ההיגד עם שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר היה "התכנים בטיול היו קשורים לנושאים שלמדתי בבית הספר" (בעיקר בחט"ע, כשרק 35% מן התלמידים בכיתות י'-י"א הביעו הסכמה עם ההיגד).

התנהגות תלמידים במהלך הטיולים או הספורט (יסודי חט"ב וחט"ע)

- כ-18% מהתלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה"
- כ-16% מהתלמידים בבתי ספר במגזר הערבי והדרוזי בשלוש שכבות הגיל דיווחו על התנהגות אלימה ומסוכנת לעומת כ-26% מהתלמידים בבתי ספר במגזר בדואי בדרום.

לסיכום

- כ-88% מהתלמידים בשכבות הגיל ה'-ט' ו-65% מהתלמידים בשכבת גיל י'-י"א דיווחו כי הם השתתפו בספורט או טיול מטעם בית הספר, כאשר במגזר הדרוזי נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר, לאחר מכן במגזר הערבי ואילו שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו במגזר הבדואי בדרום.
- ככלל, 81% מתלמידי ה'ו' לעומת כ-60% מתלמידי ז'-י"א בשלושת המגזרים הביעו עמדות חיוביות כלפי הטיולים או הספורט בהם השתתפו. תלמידים ציינו בעיקר כי הם נהנו מהטיול. שיעור נמוך יחסית של תלמידים ציין כי התכנים בטיול היו קשורים לנושאים הנלמדים בבית הספר.
- כ-18% מהתלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה" (כ-16% מהתלמידים בבתי ספר במגזר הערבי והדרוזי לעומת 26% מהתלמידים בבתי ספר במגזר בדואי בדרום).

סביבה פדגוגית

הסביבה הלימודית בבית הספר מתייחסת לכול הגורמים האנושיים והחומריים המשפיעים על הסביבה והמעורבים בפעילותה. עד כה עסקנו בהיבטים שונים של האקלים הבית ספרי, דוגמת יחסים בין השותפים ללמידה, תחושת מוגנות וביטחון, משמעת והתנהגות, סביבה פיזית בבית הספר ועוד. בחלק זה של הדוח נעסוק בהיבטים שונים של **הסביבה הפדגוגית**, דהיינו הסביבה שבה מתרחשים תהליכי ההוראה-למידה של התלמידים (בבית הספר או מחוצה לו) ואשר יש בהם כדי לקדם את הידע, המיומנויות וההישגים הלימודיים של התלמידים.

החלק העוסק בסביבה הפדגוגית מציג טווח רחב של נושאים הקשורים להיבטים רגשיים-מוטיבציוניים שחווה הלומד, לדרכי הוראה-למידה-הערכה, לתרבות בית ספרית תומכת למידה, לפיתוח מקצועי של מורים, לחינוך חברתי-ערכי בבית הספר ועוד.

7. היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה

חלק זה עוסק בהיבטים הרגשיים-מוטיבציוניים בלמידה, תוך התמקדות ברמת הסקרנות והמוטיבציה ללמידה של התלמידים ובמאמצי בית הספר לעודד אותה, קרי, המידה שבה המורים מצפים מהתלמידים להתאמץ בלימודים, מאמינים ביכולותיהם של התלמידים ומעודדים אותם להעמיק בנושאי הלימוד. יש לציין כי היבטים אלו מקבלים בתקופה האחרונה משנה חשיבות לאור מאמצי משרד החינוך לקידום למידה פעילה, רלוונטית ובעלת ערך ללומד ולחברה.

7.1 מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תלמידים הפועלים מתוך עניין, סקרנות והנאה מעורבים יותר בלמידה ומוכנים להתמודד עם משימות מאתגרות יותר בלמידה. הלמידה בעבורם מלווה בתחושה של הנאה ורצון אמתי ללמוד, ועל כן תהליך הלמידה יימשך אצלם גם אם לא תהיה דרישה חיצונית לכך¹⁶.

המדד המסכם "מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה" מבקש ללמוד באיזו מידה עקרונות אלו של למידה קונים אחיזה בקרב התלמידים, דהיינו באיזו מידה התלמידים לומדים מתוך סקרנות, מגלים עניין בלימודים ומייחסים להם ערך, ועד כמה הלימודים מקנים לתלמידים תחושה של מסוגלות וביטחון ביכולותיהם.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום. נתונים אלה נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ה.

¹⁶ עשור, א' (2001). טיפוח מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר. בתוך: א', קפלן, וא', עשור (עורכים). הנעה ללמידה: תפיסות חדשות של מוטיבציה, *חינוך החשיבה*, 20, עמ' 167-190. ירושלים: מכון ברנקו וייס.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

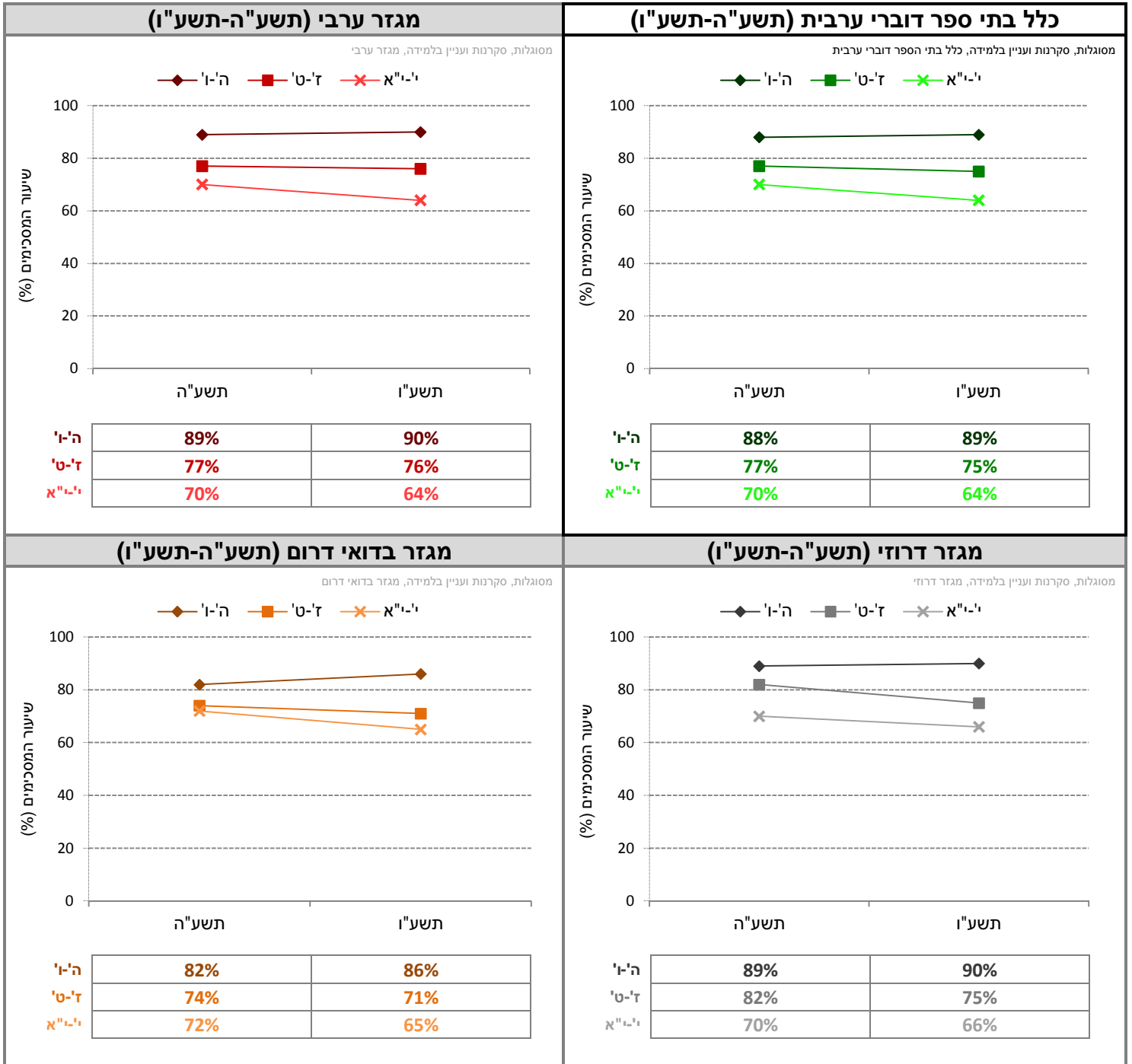
מדד מסכם: מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה
א. "אני מרגיש סקרנות ועניין כלפי הדברים שאני לומד בבית הספר"
ב. "הדברים שמלמדים בבית הספר מקנים לי ידע רב וחשוב"
ג. "אני בטוח שאוכל להצליח בלימודים גם אם המשימות יהיו קשות"
ד. "הדברים שאני לומד בבית הספר עוזרים לי גם מחוץ לשעות הלימודים"
ה. "אני נהנה מהדברים שאני לומד בבית הספר"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 34 מוצגים נתוני המדד המסכם "מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

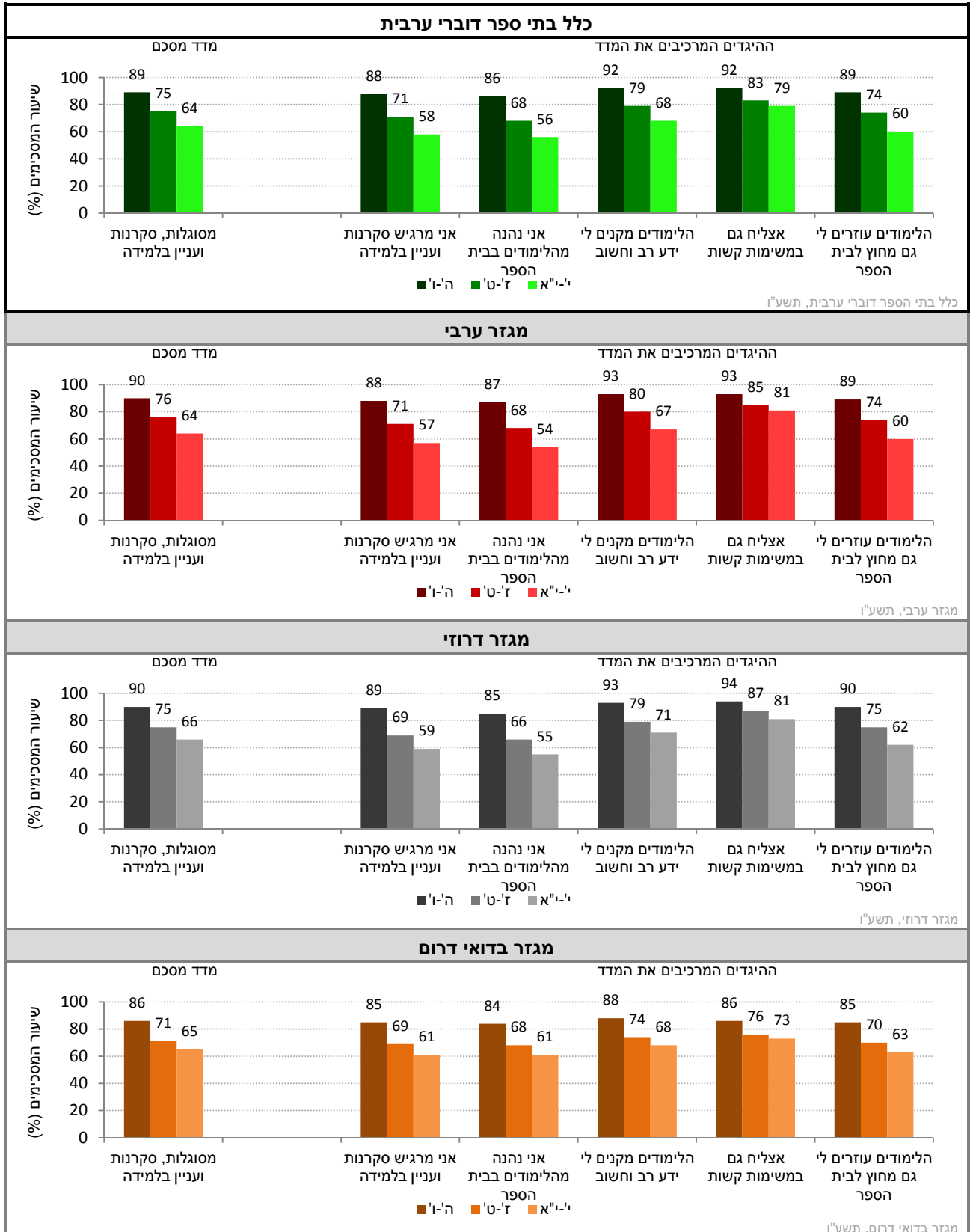
תרשים 34: דיווחי התלמידים על מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 35 מוצגים נתוני המדד המסכם "מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 35: דיווחי התלמידים על מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

7.2 מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שבתת-הפרק הקודם תארנו את המידה שבה התלמידים לומדים מתוך עניין וסקרנות בלמידה, תת-פרק זה בוחן את המידה בה בית הספר מעודד את המוטיבציה והסקרנות בקרב התלמידים.

המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות בקרב התלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה התלמידים חשים שמוריהם מעודדים אותם להתעמק בלמידה, מצפים מהם להתאמץ בלימודים ומאמינים ביכולתם להצליח.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום. הנתונים נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ה.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

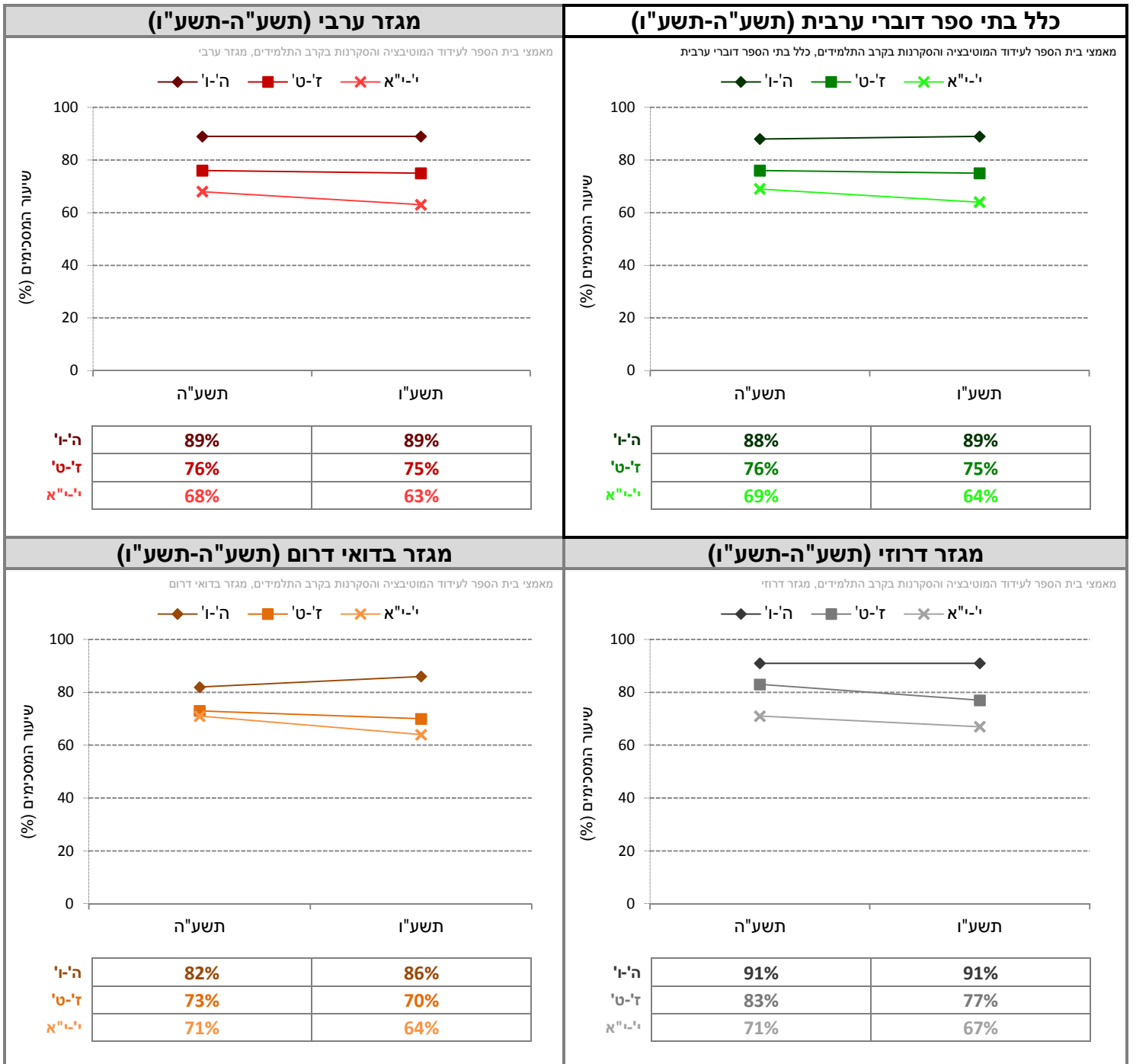
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים*
א. "רוב המורים שלי נותנים לי הרגשה שאני יכול להצליח בלימודים"
ב. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד להתאמץ בלימודים"
ג. "רוב המורים נותנים לי תחושה שהמחשבות והדעות שלי הן חשובות ובעלות ערך"
ד. "רוב המורים מעודדים אותי להתעמק בנושאי הלימוד שמעניינים אותי (למשל: לשאול שאלות, לחקור את הנושא וכו')"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כמוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 36 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

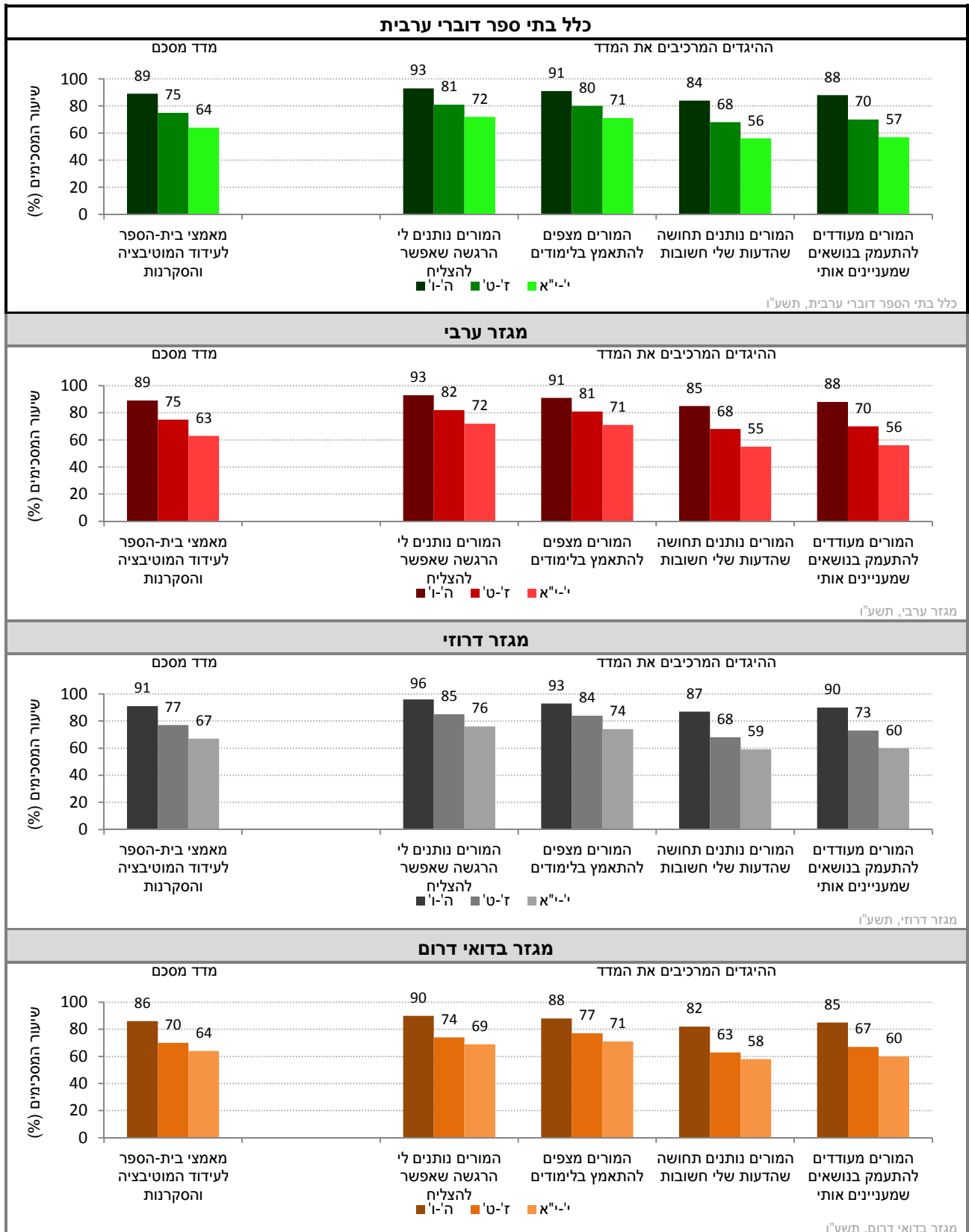
תרשים 36: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 37 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות בקרב התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 37: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

פרק 7: ממצאים עיקריים

מסוגלות, סקרנות ועניין בלימודים לפי דיווחי התלמידים (יסודי חט"ב וחט"ע)

- המדד "מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה" מבקש ללמוד באיזו מידה התלמידים לומדים מתוך סקרנות, מגלים עניין בלימודים ומייחסים להם ערך, ועד כמה הלימודים מקנים לתלמידים תחושה של מסוגלות וביטחון ביכולותיהם.
- עם העלייה בשכבות הגיל נרשמת ירידה בשיעורי הדיווח על המדד. שיעורי ההסכמה עם המדד בקרב תלמידים בשכבות הגיל הנמוכות (שכבות ה'ו') עומדים על 89%, בהשוואה לשיעורי ההסכמה של 75% בקרב תלמידים בשכבות הגיל ז'ט' ו-64% בקרב תלמידי י"א, ללא הבדלים משמעותיים בין שלושת המגזרים.
- בשנתיים בהם נבדק המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו) נרשמה יציבות בשיעורי ההסכמה עם המדד המסכם בשכבת גיל ה'ו' (עם עלייה במגזר הבדואי בדרום) וירידה בשכבות גיל ז'ט' ו-י"א. בז'ט' נצפתה ירידה בעיקר במגזר דרוזי.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמד, כי שיעורים גבוהים יותר של תלמידים דיווחו על למידה מתוך הכרה בחשיבות הלמידה בהשוואה ללמידה מתוך הנאה ועניין.

מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות לפי דיווחי התלמידים (יסודי חט"ב וחט"ע)

- גם במדד זה עם העלייה בשכבות הגיל נרשמת ירידה בשיעורי הדיווח על המדד: בשכבת הגיל ה'ו' נרשמו שיעורי הסכמה (89%) גבוהים יותר עם המדד המסכם בהשוואה לשיעורי ההסכמה עם המדד בשכבות הגיל ז'ט' (74%) ו-י"א (64%), ללא הבדלים משמעותיים בין שלושת המגזרים.
- השוואות רב שנתיות (תשע"ה-תשע"ו) מצביעות על יציבות בשיעורי ההסכמה עם המדד המסכם בשכבת הגיל ה'ו' במגזר הערבי והדרוזי, ועלייה של 4% במגזר בדואי דרום. בשכבת הגיל ז'ט' נרשמה יציבות במגזר הערבי, ירידה של 6% במגזר הדרוזי ו-3% במגזר הבדואי בדרום. בשכבת גיל י"א נרשמה ירידה של כ-5% בשלושת המגזרים.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם נראה, כי בשלושת המגזרים נצפו שיעורי דיווח גבוהים יותר על ההיגדים שעסקו בציפיות המורים להתאמץ בלימודים ובמתן הרגשה שאפשר להצליח בהשוואה להיגדים העוסקים בעידוד מהמורים להתעמקות של התלמידים בנושאים שמעניינים אותם ובמתן תחושה לתלמידים שהדעות שלהם חשובות.

לסיכום,

- כ-90% מן התלמידים בשכבת גיל ה'ו', כ-75% מבין תלמידי ז'ט' וכ-65% מבין תלמידי י"א דיווחו על מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה, ובשיעורים דומים דיווחו גם על מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות ללא הבדלים משמעותיים בין המגזרים. עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה ברמת העניין והסקרנות בלמידה ובתפיסת התלמידים את מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות.
- בשלושת המגזרים שיעורים גבוהים יותר של תלמידים דיווחו על למידה מתוך הכרה בחשיבות הלמידה בהשוואה ללמידה מתוך הנאה ועניין. כמו כן, בשלושת המגזרים נצפו שיעורי דיווח גבוהים יותר על ההיגדים שעסקו בציפיות המורים להתאמץ ולהצליח בלימודים בהשוואה להיגדים העוסקים בעידוד המורים את התלמידים להתעמק בנושאים שמעניינים אותם ובמתן חשיבות לדעותיהם של התלמידים.

8. דרכי הוראה-למידה-הערכה

תהליכי ההוראה-למידה-הערכה המתקיימים בכיתות הם לב ליבו של התהליך הפדגוגי. לנוכח האתגרים שמציבה לפנינו המאה ה-21, אחד היעדים שקבעה לעצמה מערכת החינוך הוא להנחיל ללומדים ידע, מיומנויות וערכים הנדרשים לתפקוד מיטבי בתקופה זו. לשם כך יש צורך בחינוך הנותן מענה למאפיינים של מציאות דינאמית ומשתנה, תוך קידום עניין ומעורבות התלמיד בלמידה ורלוונטיות לצורכי הלומד והחברה.

בפרק זה נבחן כמה היבטים מרכזיים של תהליכי ההוראה-למידה-הערכה בכיתות, שעשויים לתרום לפיתוח לומדים בעלי ידע, מיומנויות וערכים הנדרשים לתפקוד מיטבי במאה ה-21: הוראה-למידה-הערכה איכותיות, התאמה לשונות בין תלמידים והערכה ומשוב.

8.1 הוראה-למידה-הערכה איכותיות

הוראה-למידה-הערכה איכותיות מתאפיינות בלמידה מעמיקה וחוייתית, המערבת את התלמידים באופן פעיל בלמידה והרלוונטיות לעולמם. המטרה של דרכי הוראה-למידה-הערכה איכותיות היא לפתח לומדים בעלי מיומנויות חשיבה מסדר גבוה, יצירתיות וביקורתיות, המסוגלים לעבוד באופן שיתופי מצד אחד ועצמאי מצד אחר ובעלי מודעות לערכים כמו סולידריות, שוויון ורב תרבותיות¹⁷. למידה כזו מעוררת אצל התלמידים סקרנות ועניין ומעניקה ערך ללומד ולחברה.

בתת הפרקים הבאים, ננסה ללמוד לפי דיווחי התלמידים והמורים באיזו מידה באים לידי ביטוי בבית הספר דרכי הוראה-למידה-הערכה איכותיות בהיבטים כמו הוראה מעניינת וברורה, פרקטיקות ההוראה-למידה-הערכה איכותיות, מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר, ואסטרטגיות ללמידה עצמית.

8.1.1 תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תלמידים מכל שכבות הגיל נשאלו באיזו מידה ההוראה בכיתה מעוררת חשק ללמוד, מעניינת ובהירה, מסייעת להבנה ומעודדת חשיבה והעמקה. על בסיס שורה של היגדים אלו חושב המדד המסכם "תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה".

נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משכבות גיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט') החל משנה"ל תשע"ד ובקרב תלמידי חט"ע (י"א) החל משנה"ל תשע"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

¹⁷ חוזר מנכ"ל למידה משמעותית (אוגוסט 2014).

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

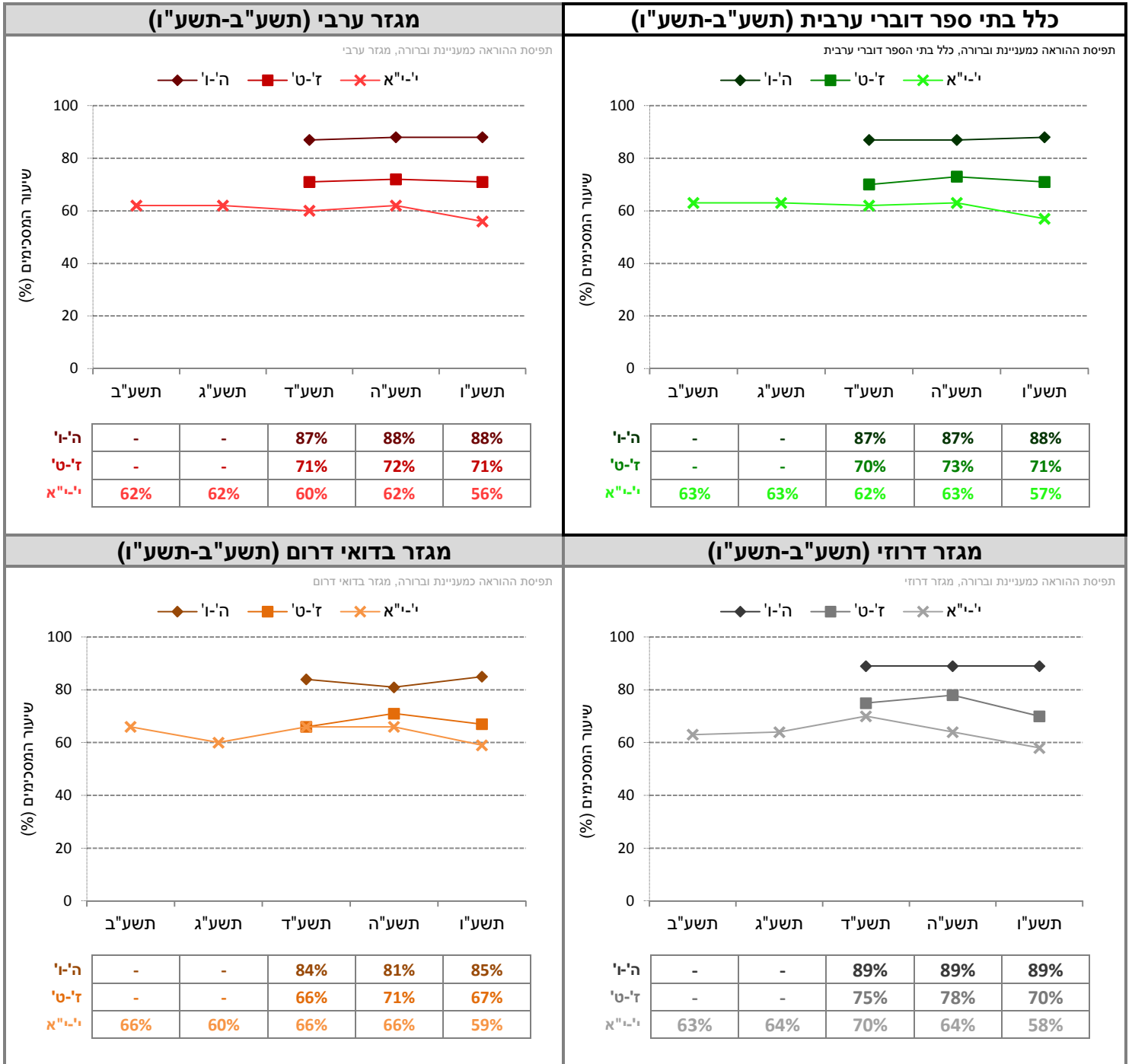
מדד מסכם: תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה*
הוראה ברורה
א. "רוב המורים מסבירים באופן ברור את החומר שהם מלמדים"
ב. "רוב המורים שלי מלמדים באופן שגורם לי להבין את החומר"
ג. "רוב המורים שלי יודעים ללמד טוב"
הוראה מעניינת
ד. "רוב המורים מלמדים באופן מעניין המעורר חשק להקשיב להם וללמוד"
ה. "רוב המורים מלמדים באופן שמעודד אותי לחשוב על החומר ולהתעמק בו"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 38 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

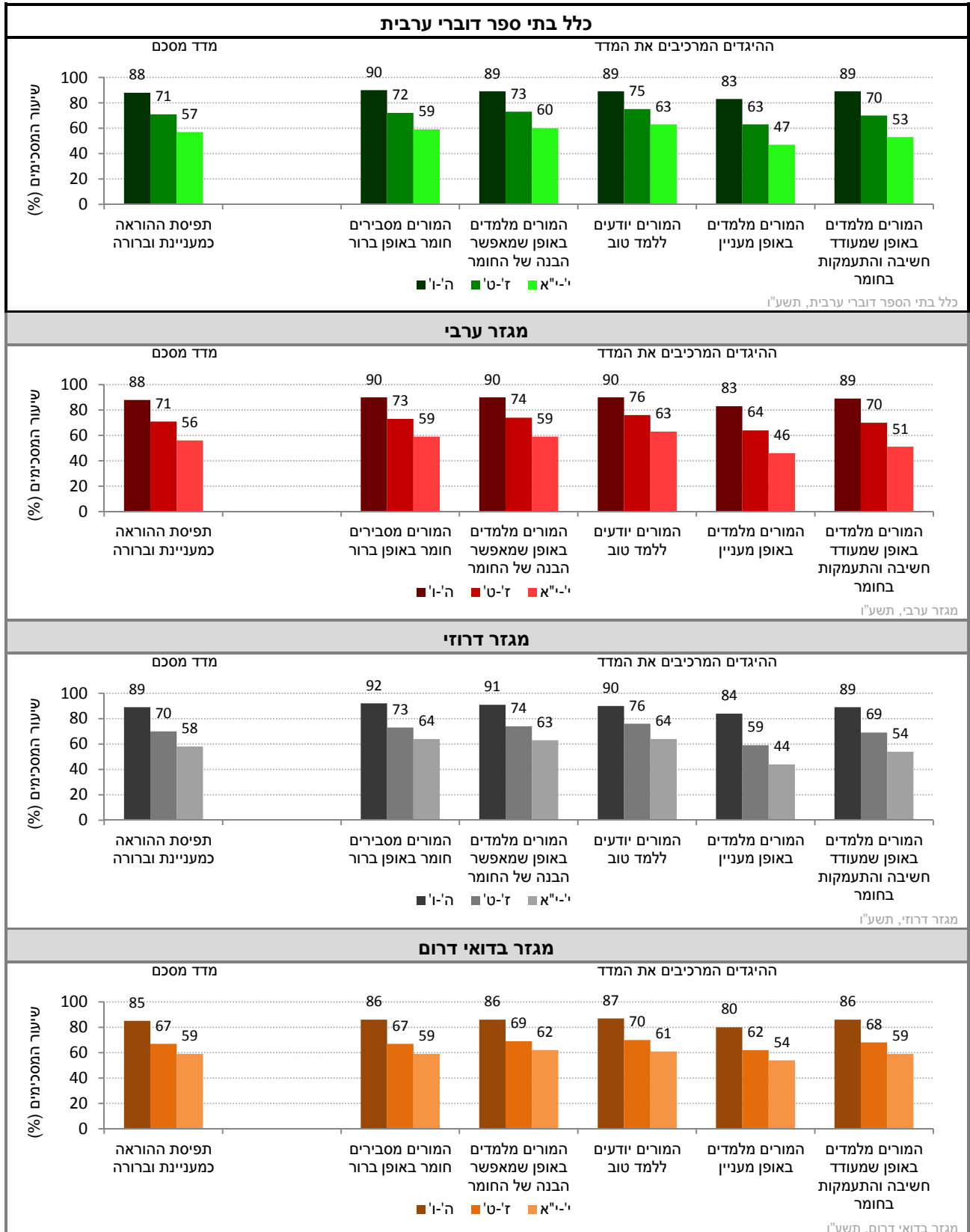
תרשים 38: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 39 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 39: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

8.1.2 פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב

ובחט"ע

מערכת החינוך שואפת לטפח תלמידים המתאפיינים בסקרנות, בחדוות למידה וביכולות חקירה ולמידה עצמאיות. לצורך כך ניתן להשתמש בדרכי הוראה-למידה-הערכה כמו: למידה בדרך החקר, למידה מבוססת פרויקטים, למידה שיתופית בין התלמידים, למידה במרחבים מגוונים מחוץ לכותלי הכיתה, ועוד.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'יא). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום. נתונים אלה נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ה.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

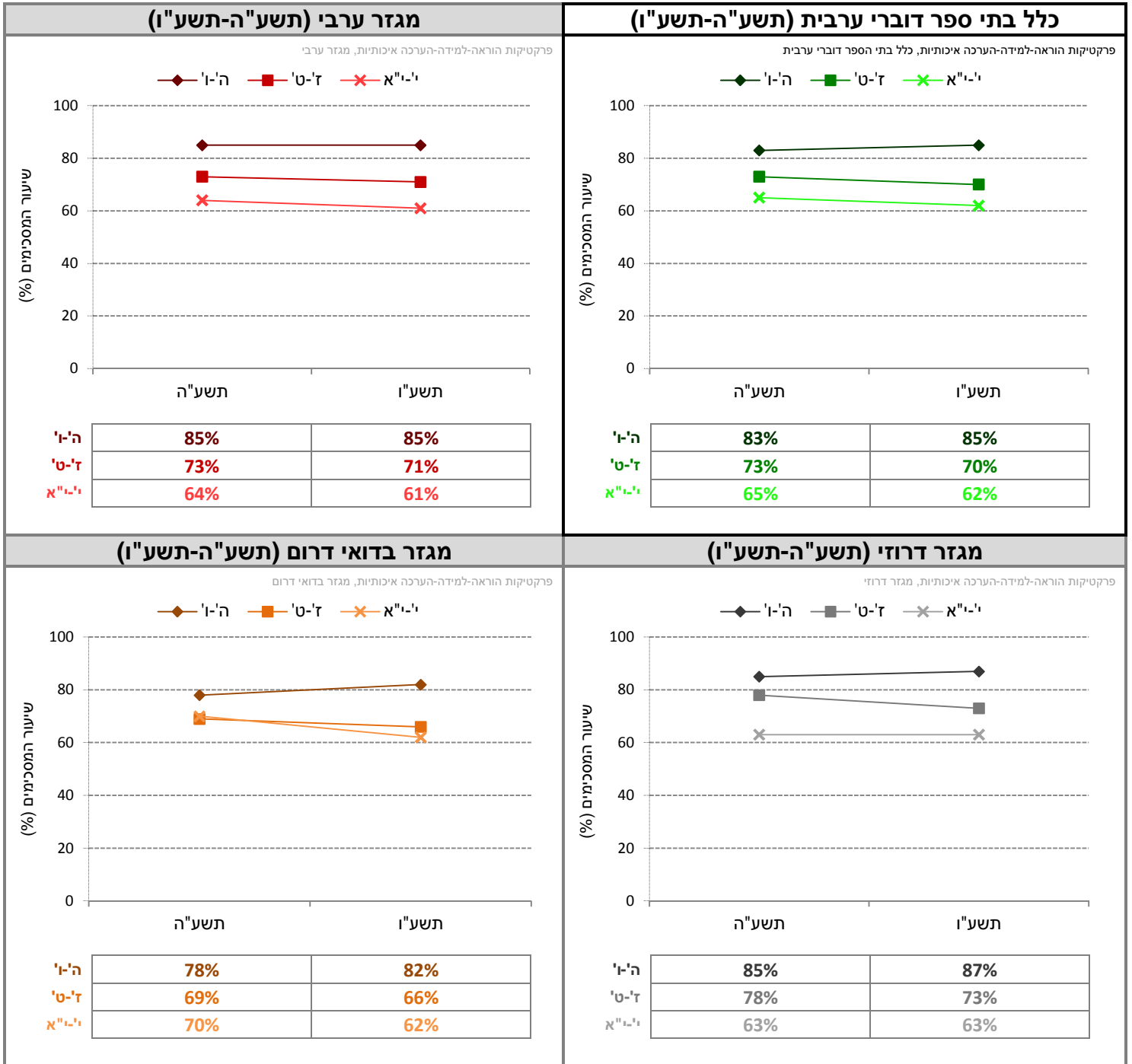
מדד מסכם: פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות*
א. "המורים בבית הספר מכוונים אותנו ללמוד בדרכים שונות, כגון עבודות חקר, ביצוע תצפיות, למידה המבוססת על פרויקטים וכו"
ב. "המורים בבית הספר מעריכים את העבודה שלנו לא רק על פי ההישגים במבחנים אלא גם על פי מידע אחר (למשל: עבודת חקר שעשיתי, תצפית שערכתי, פרויקט שעשיתי וכו)"
ג. "ככלל, אני מרגיש שהמורים בבית הספר מעודדים אותנו להיות פעילים במהלך הלמידה: לשאול שאלות, להציג את עבודתנו בפני הכיתה, לצאת לפעילויות מחוץ לכיתה וכו"
ד. "במהלך השיעורים המורים בבית הספר מקשרים את החומר הנלמד לנושאים נוספים (למשל למקצועות אחרים, לאירועים בחדשות וכו)"
ה. "רוב המורים מטילים עלינו משימות של עבודה משותפת עם תלמידים אחרים"
ו. "תלמידים בכיתתי עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 40 מוצגים נתוני המדד המסכם "פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

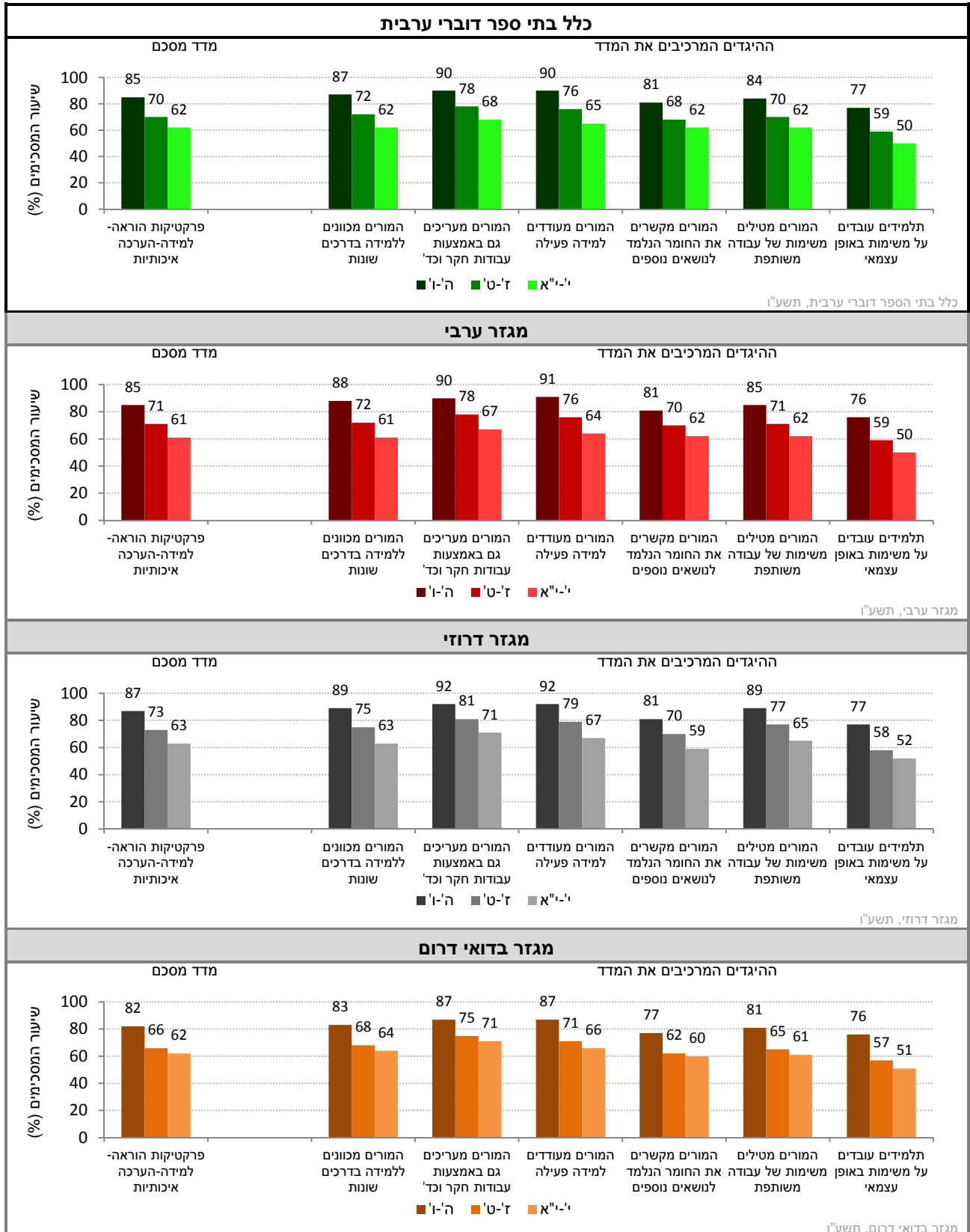
תרשים 40: דיווחי התלמידים על פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 41 מוצגים נתוני המדד המסכם "פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 41: דיווחי התלמידים על פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

8.1.3 מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב

ובחט"ע

בהמשך למדד הקודם שבחן את תפיסות התלמידים באשר לקיומן של פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות, בתת-פרק זה מוצגים דיווחיהם של תלמידים על שכיחותן של פעילויות ללמידה עצמית ויישום הכישורים והידע בסיטואציות חדשות, זאת באמצעות מטלות כיתתיות (עבודה אישית, עריכת תצפית, עבודת חקר וכד').

נתונים על אודות מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר נאספו בתשע"ו בקרב תלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם, ונתוני תשע"ו של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

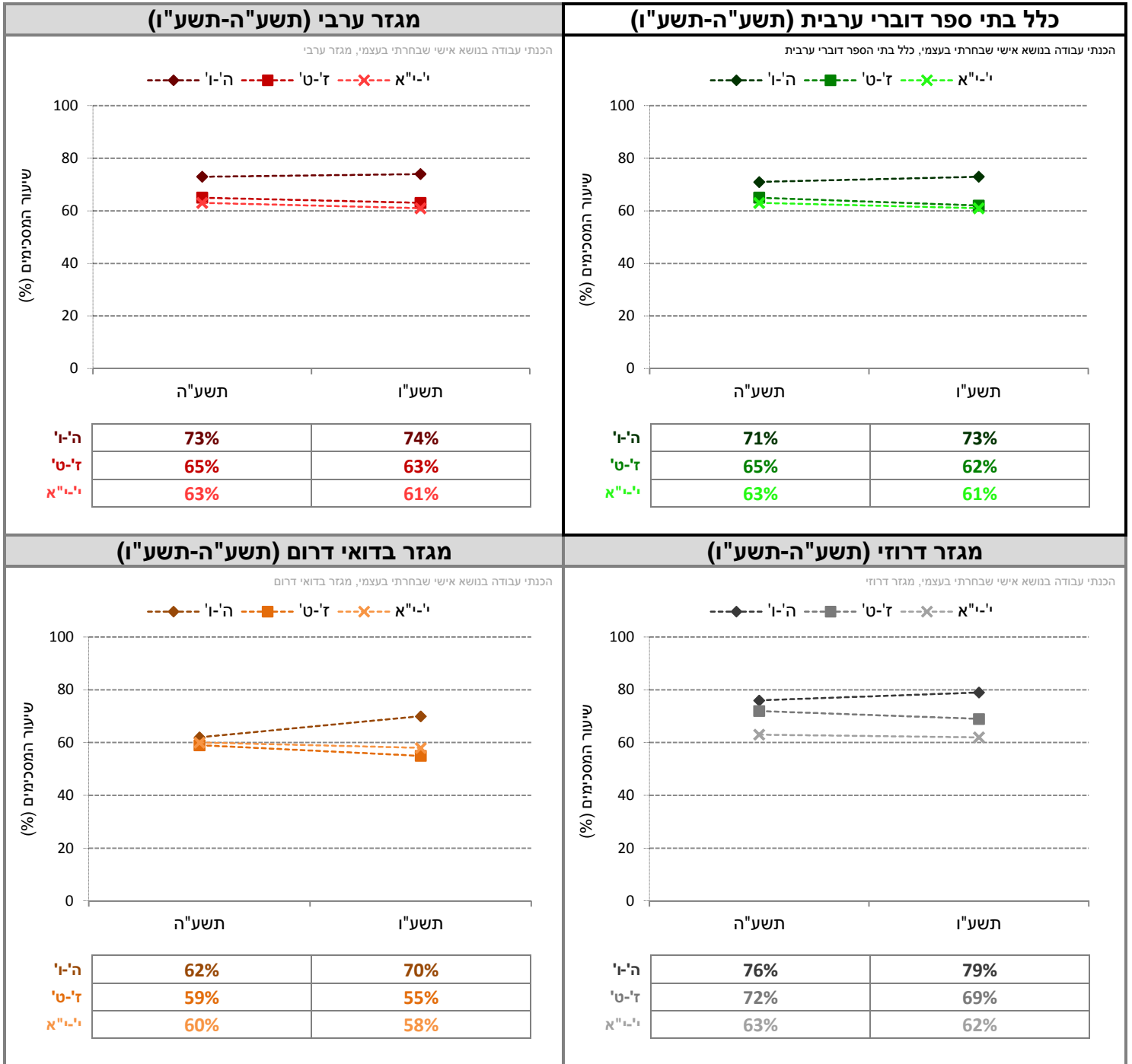
ללא מדד מסכם: מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר*
א. "הכנתי עבודה בנושא אישי שבחרתי בעצמי"
ב. "ערכתי תצפית (למשל על התנהגות בעלי חיים, על צמחים וכו')"
ג. "הצגתי בעל-פה נושא מסוים בפני הכיתה"
ד. "הכנתי עבודת חקר"
ה. "השתתפתי בשיעור מחוץ לכיתה (למשל: בחצר, בטבע או במקום ציבורי)"

* תלמידים התבקשו לציין כמה פעמים הם למדו בכל אחת מדרכי הלמידה שמפורטות בהיגדים במהלך שנת הלימודים הנוכחית. סולם התשובות להיגדים היה: (0) אף פעם; (1) פעם אחת; (2) פעמיים; (3) שלוש פעמים ויותר. בעבור היגדים אלו מוצג בתרשים שיעור העונים פעם אחת לפחות.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 42 מוצגים נתוני ההיגד "הכנתי עבודה בנושא אישי שבחרתי בעצמי" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

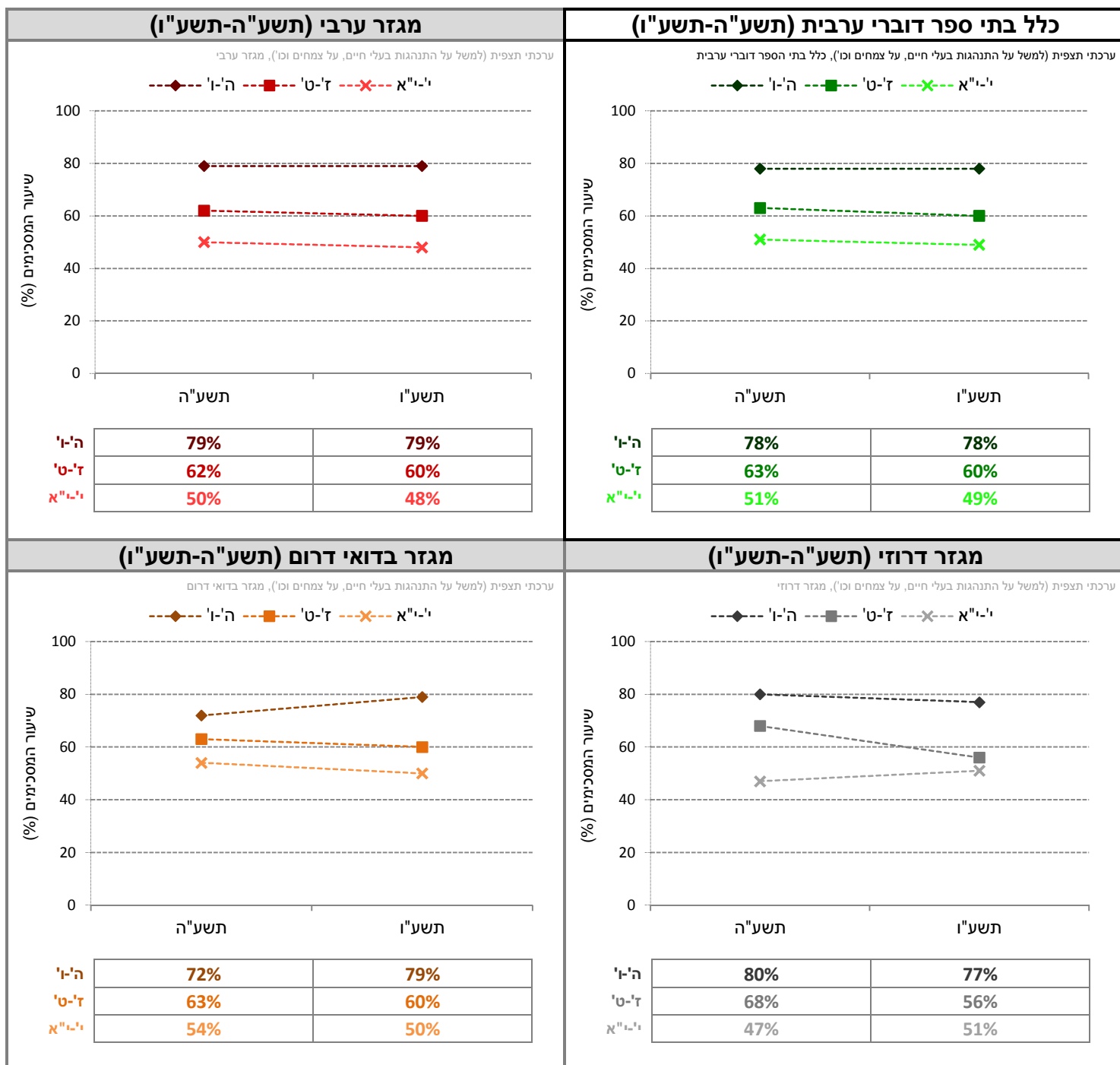
תרשים 42: דיווחי התלמידים על ההיגד: "הכנתי עבודה בנושא אישי שבחרתי בעצמי" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 43 מוצגים נתוני ההיגד "ערכתי תצפית (למשל על התנהגות בעלי חיים, על צמחים וכו')" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

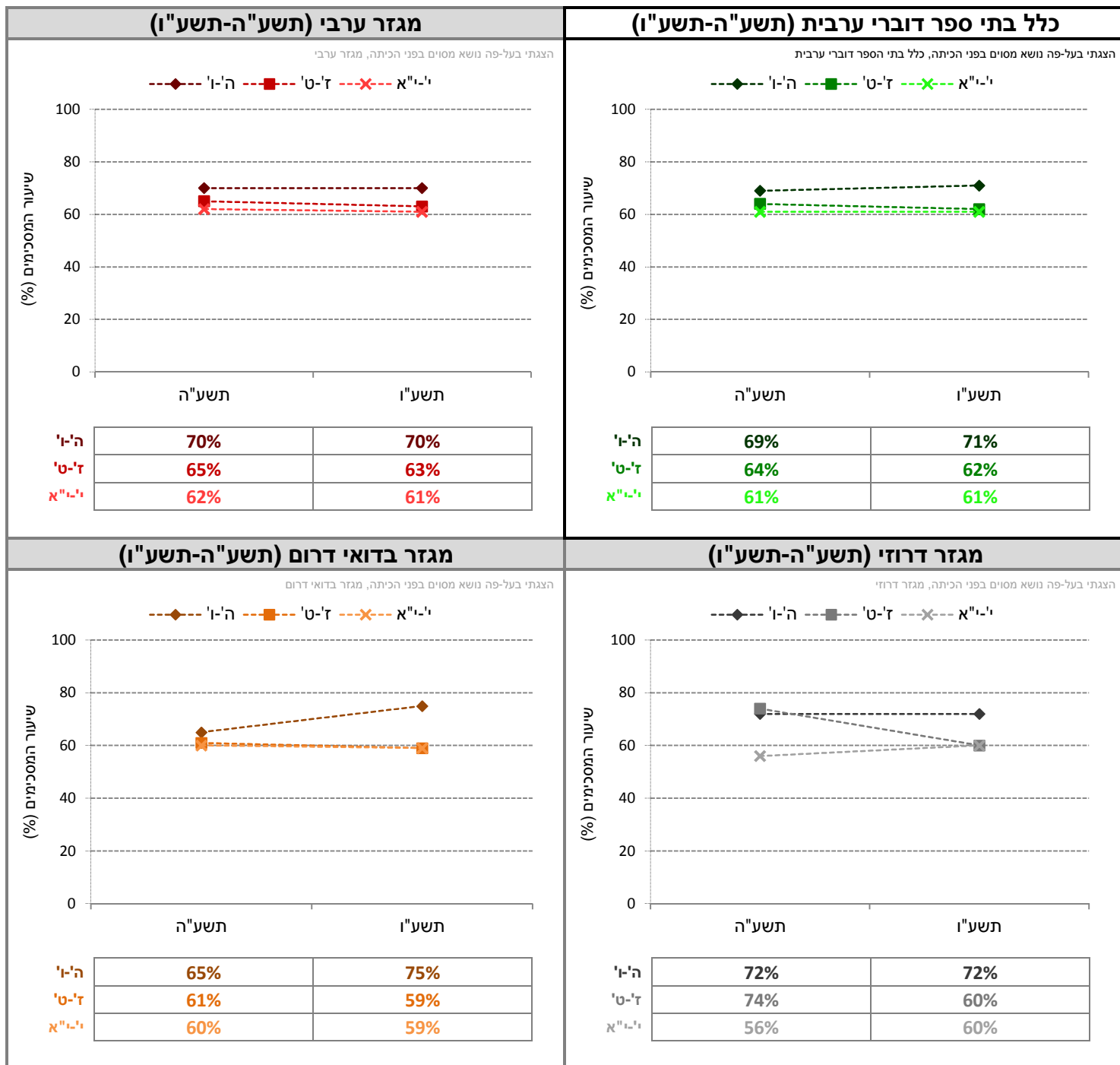
תרשים 43: דיווחי התלמידים על ההיגד: "ערכתי תצפית (למשל על התנהגות בעלי חיים, על צמחים וכו')" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 44 מוצגים נתוני ההיגד "הצגתי בעל-פה נושא מסוים בפני הכיתה" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראונספח 2).

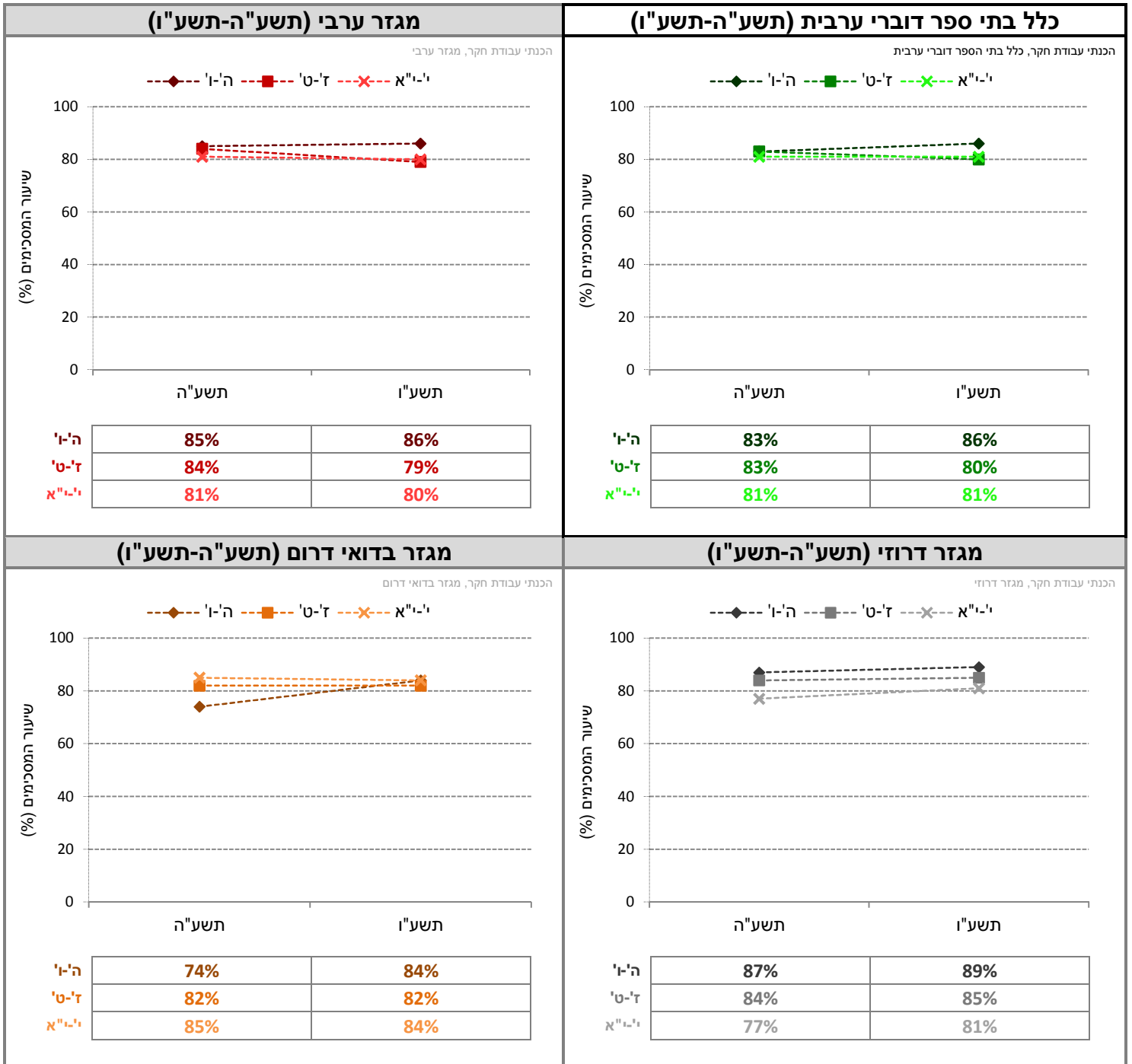
תרשים 44: דיווחי התלמידים על ההיגד: "הצגתי בעל-פה נושא מסוים בפני הכיתה" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 45 מוצגים נתוני ההיגד "הכנתי עבודת חקר" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

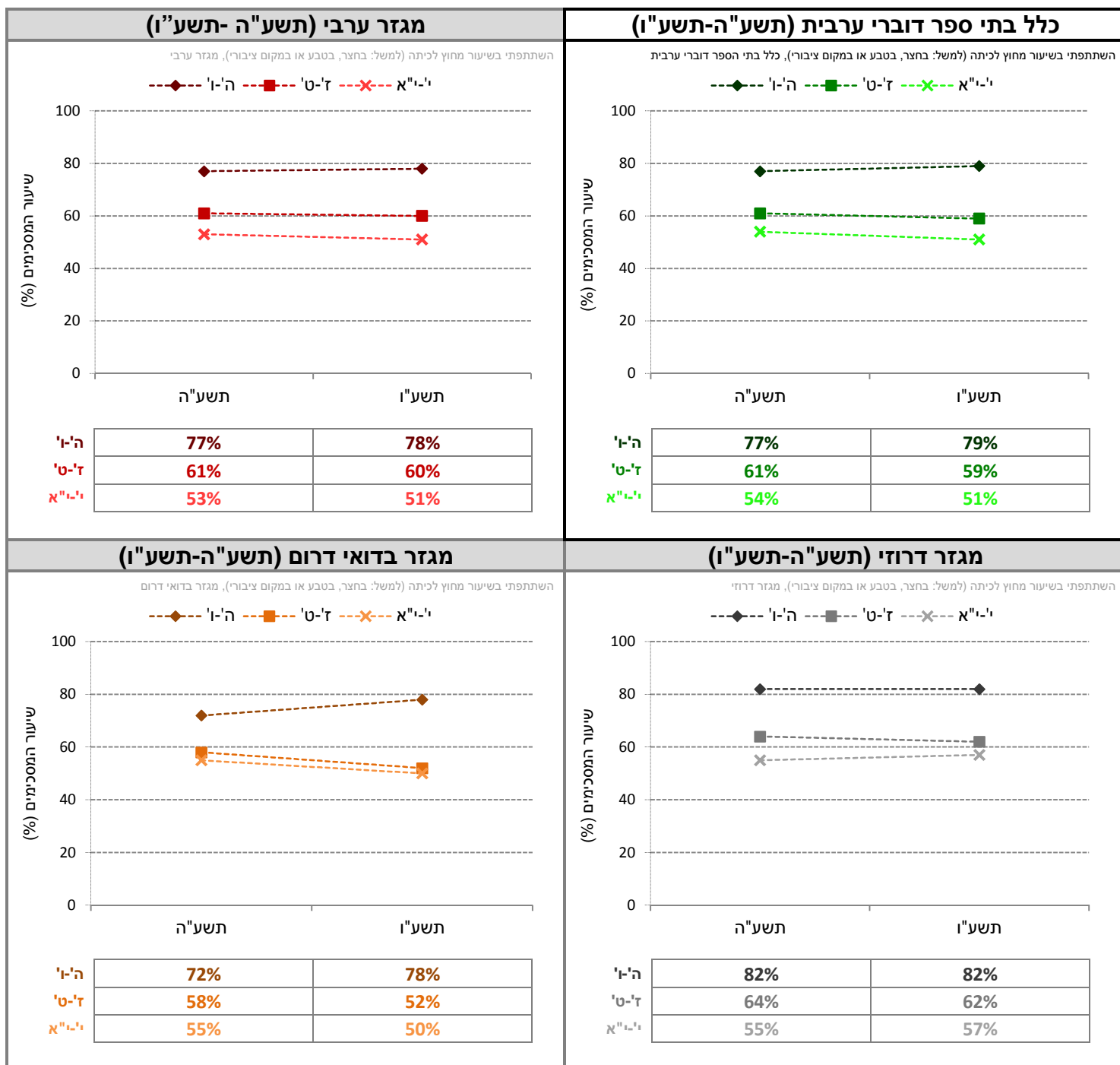
תרשים 45: דיווחי התלמידים על ההיגד: "הכנתי עבודת חקר" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

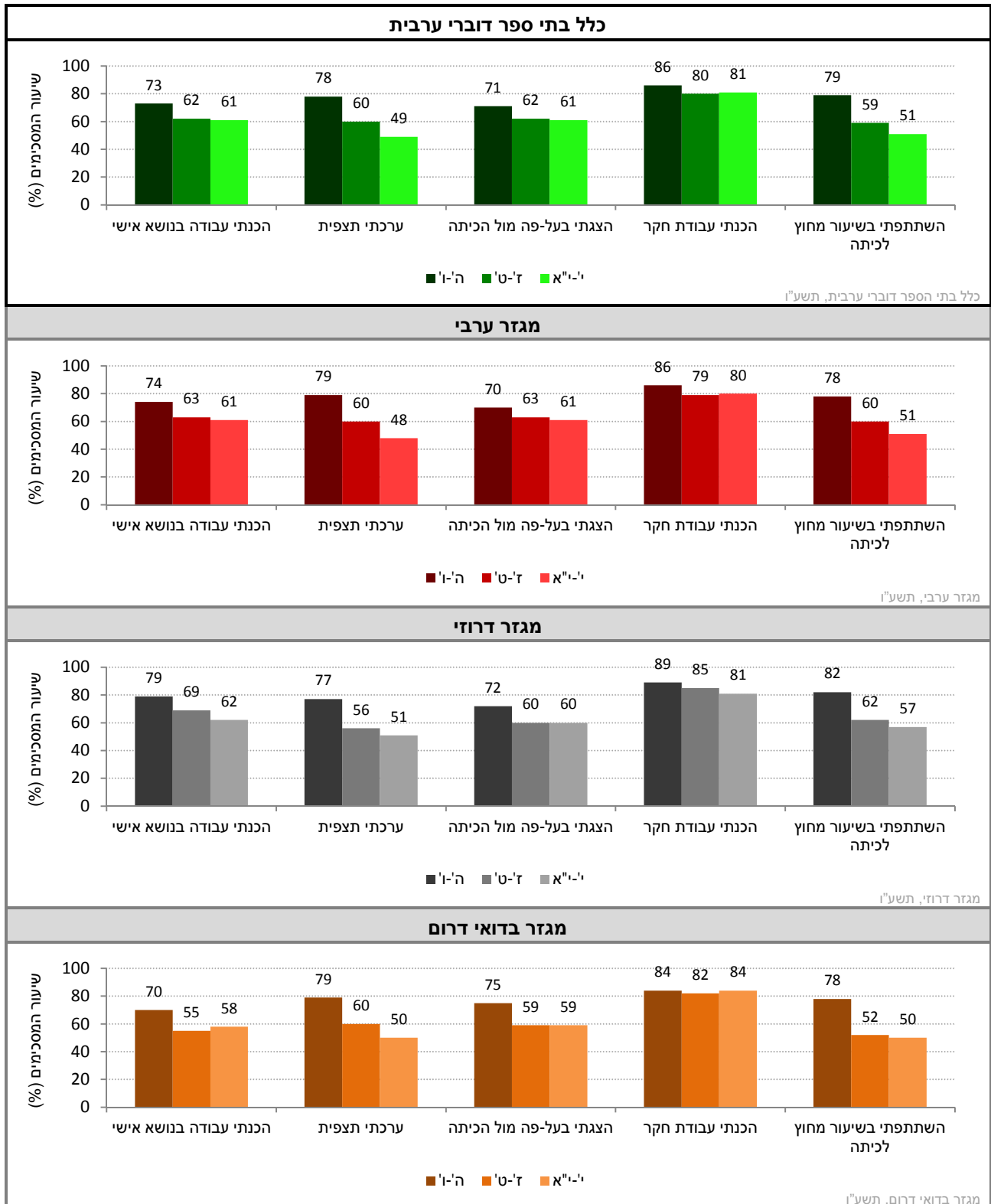
בתרשים 46 מוצגים נתוני ההיגד "השתתפתי בשיעור מחוץ לכיתה (למשל: בחצר, בטבע או במקום ציבורי)" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 46: דיווחי התלמידים על ההיגד: "השתתפתי בשיעור מחוץ לכיתה (למשל: בחצר, בטבע או במקום ציבורי)" בשנים תשע"ה-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 47 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר" בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 47: דיווחי התלמידים על מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

8.1.4 אסטרטגיות ללמידה עצמית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מטרתן של אסטרטגיות ללמידה עצמית היא לסייע לתלמידים לקשר חומר חדש לידע קודם ולוודא כי התלמיד הבין את החומר הנלמד. על אסטרטגיות אלו נמנים: עריכת סיכומים, ארגון מידע ומיזוגו, הערכה עצמית ובדיקת ההבנה העצמית של התלמיד, חיפוש אחר סיוע בעת הצורך וכד'.

המדד המסכם "אסטרטגיות ללמידה עצמית" מבקש לבחון את המידה שבה התלמיד מארגן לעצמו חומר חדש בזמן הלמידה, מוודא שהבין את החומר הנלמד, פונה לבקש סיוע אם מרגיש שזקוק לכך ומנסה להרחיב את הידע שלו על נושאים שלמד בבית הספר.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

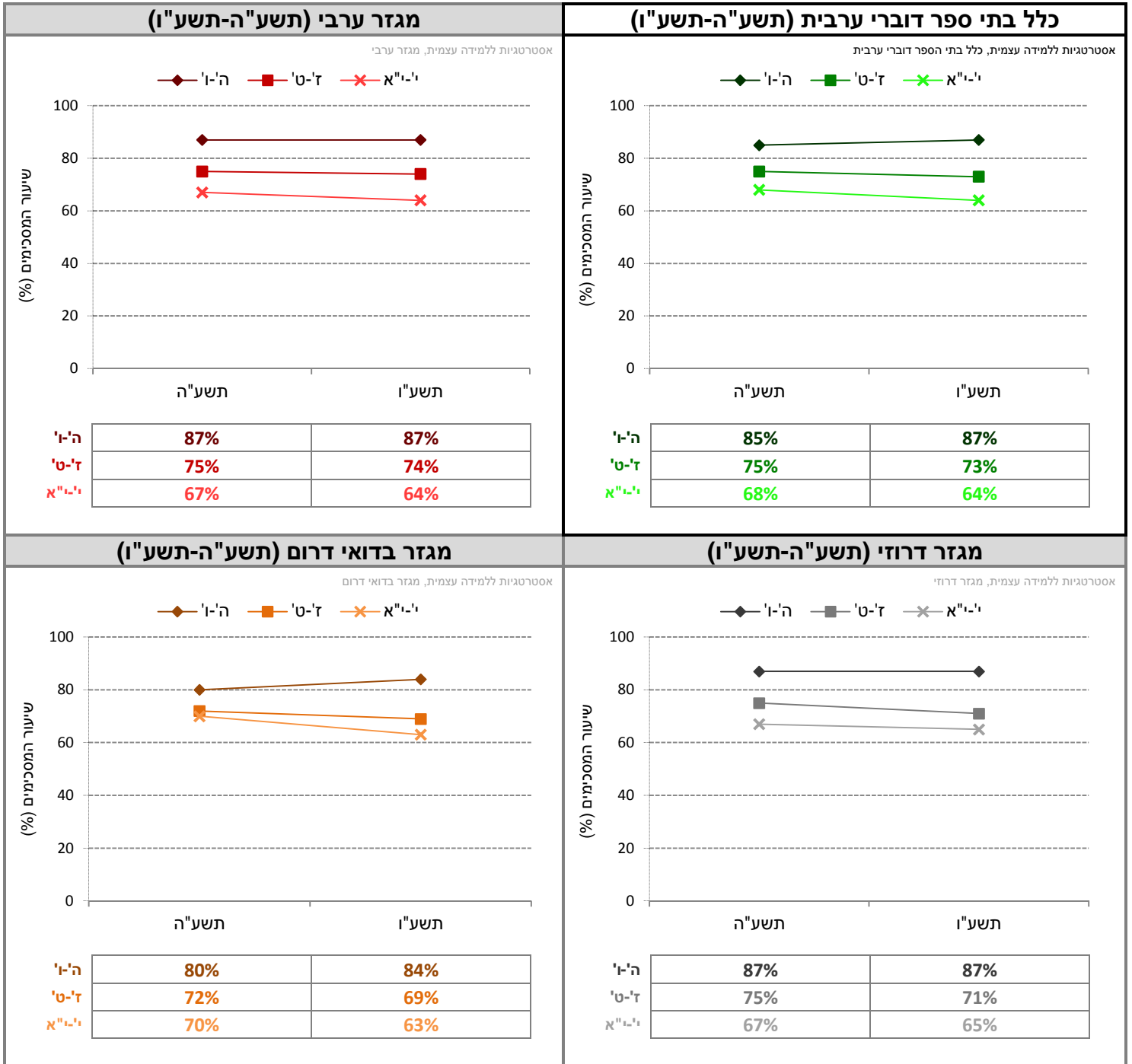
מדד מסכם: אסטרטגיות ללמידה עצמית*
א. "בזמן למידת חומר חדש אני מנסה לסדר אותו לעצמי באופן שיעזור לי ללמוד (למשל: כותב ראשי פרקים, מדגיש קטעים מרכזיים, כותב סיכומים וכו')"
ב. "אחרי שאני לומד חומר חדש אני בודק את עצמי: האם הבנתי את הרעיונות המרכזיים? אילו רעיונות לא הבנתי במידה מספקת ואני זקוק לחיזוק? וכו'"
ג. "אם אינני מבין חומר כלשהוא, אפנה למישהו לבקש סיוע (למשל: למורה, לתלמיד אחר וכו')"
ד. "פעמים רבות אני מנסה להרחיב את הידע שלי על נושאים שנלמדים בבית הספר (למשל: באמצעות קריאה בספרים, חיפוש מידע באינטרנט וכו')"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 48 מוצגים נתוני המדד המסכם "אסטרטגיות ללמידה עצמית" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

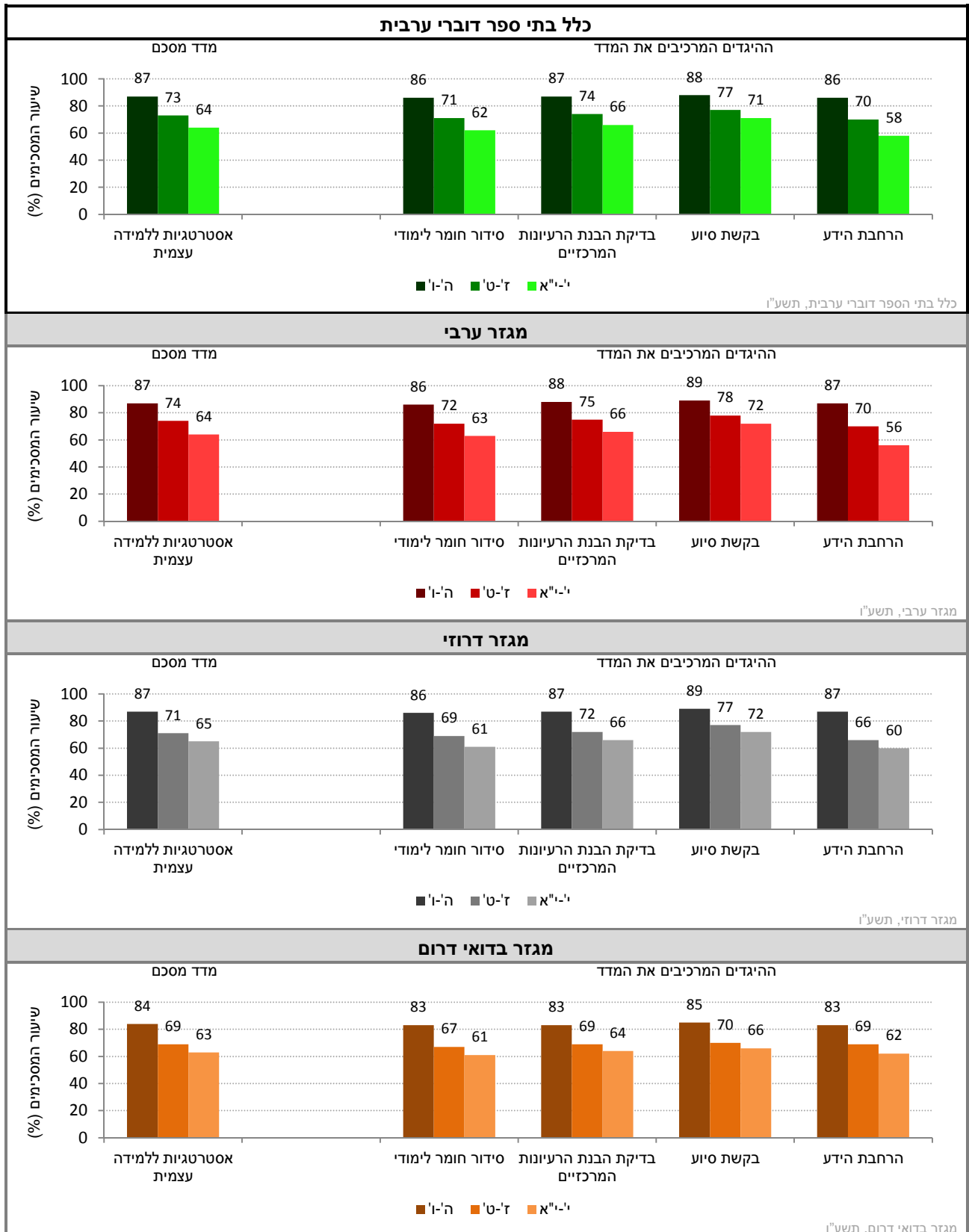
תרשים 48: דיווחי התלמידים על אסטרטגיות ללמידה עצמית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 49 מוצגים נתוני המדד המסכם "אסטרטגיות ללמידה עצמית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 49: דיווחי התלמידים על אסטרטגיות ללמידה עצמית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

8.2 מתן מענה לשונות בין תלמידים

מסגרת הלמידה הנפוצה ביותר בבתי ספר היא למידה בכיתה של קבוצה גדולה של תלמידים. התלמידים לרוב שונים זה מזה במאפיינים כגון, תכונות אישיות, סגנונות למידה, תחומי עניין, יכולות והיבטים נוספים.

שיטות הוראה-למידה המכירות בשונות שבין התלמידים מציעות סביבת למידה עשירה ומגוונת שבה תלמידים יכולים ללמוד באופן עצמאי, בזוגות או בקבוצות. במקום תכנית לימודים בסיסית ואחידה שאמורה להתאים לכל התלמידים, שיטות הוראה המכירות בשונות שבין התלמידים מציעות מבחר של תוכני לימוד ודרכי הערכה, המותאמות לתחומי העניין, לנטיות ולרמת היכולת של התלמידים.

תת-פרק זה מבקש לבחון באמצעות דיווחי המורים באיזו מידה ההוראה בכיתה מכירה בשונות שבין התלמידים, ומותאמת לסגנונות למידה שונים ולצרכים שונים של תלמידים בכיתה.

8.2.1 הוראה דיפרנציאלית – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית" מבקש ללמוד עד כמה תלמידים שונים לומדים באמצעות חומרי למידה שונים, עד כמה לכל תלמיד בכיתה מתאפשר להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו ועד כמה תלמידים עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעור.

נתונים אלה נאספו בשנה"ל תשע"ו בקרב כלל המורים ביסודי, בחט"ב וחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

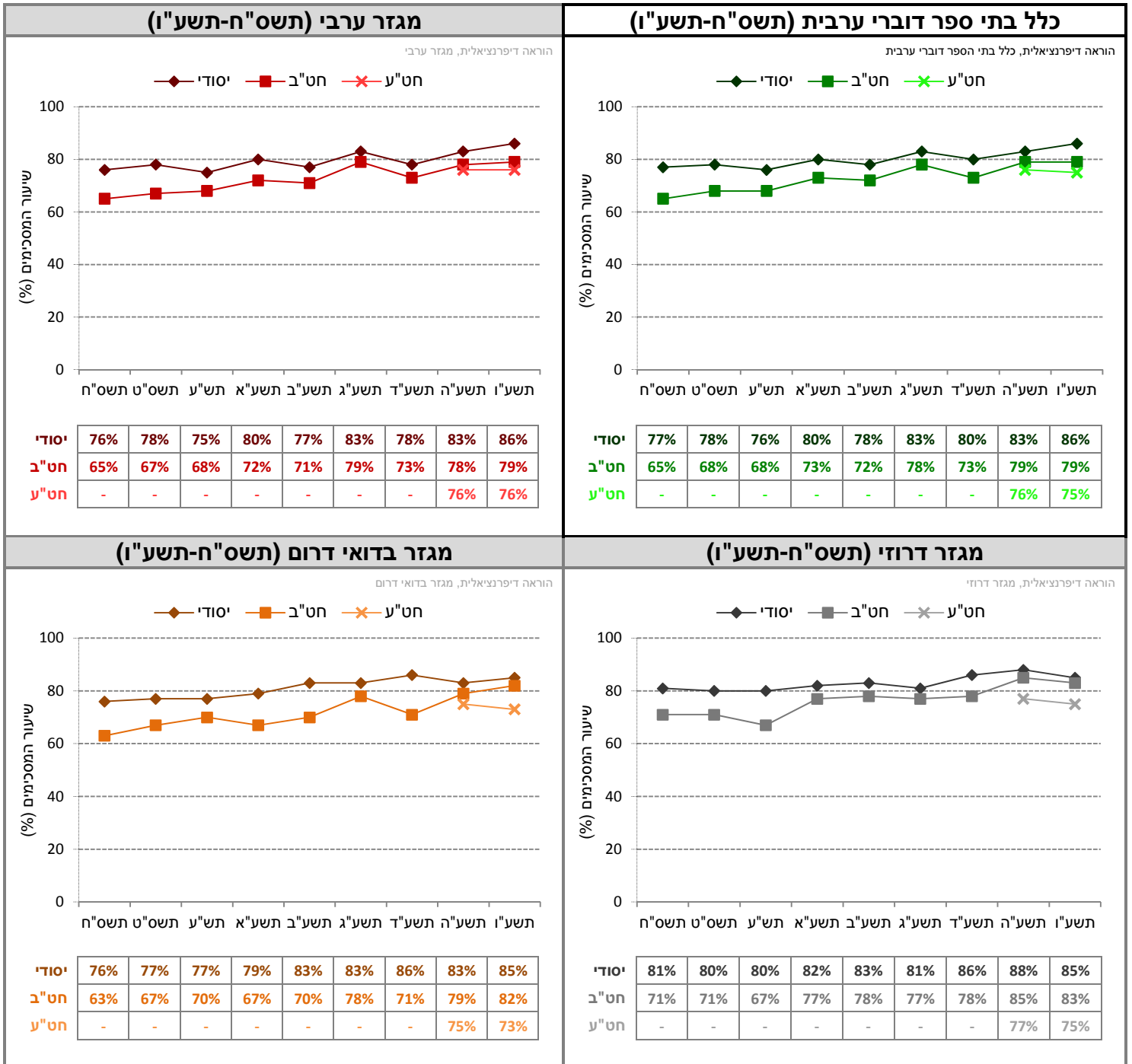
מדד מסכם: הוראה דיפרנציאלית*
א. "בכיתתך תלמידים שונים לומדים באמצעות חומרי למידה שונים המתאימים להם (כגון חוברות, ספרים, אמצעי המחשה, לומדות, חומרות)"
ב. "אתה מאפשר לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו"
ג. "תלמידים בכיתתך עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעור"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 50 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

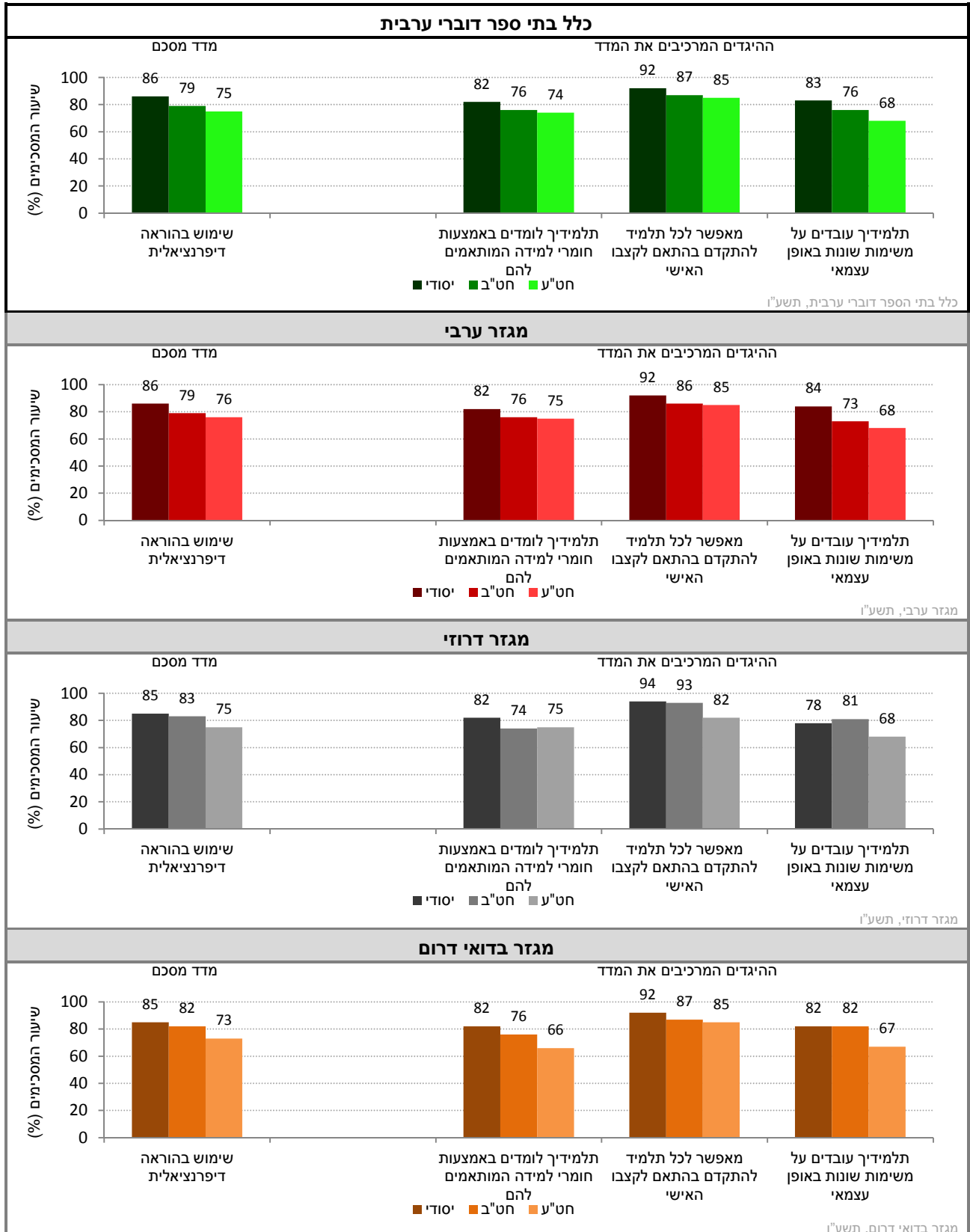
תרשים 50: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 51 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 51: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

8.3 הערכה ומשוב

הערכה ומשוב הנם חלק בלתי נפרד מתהליכי ההוראה-למידה. הערכה ומשוב אפקטיביים מסייעים בחשיפת תובנות התלמידים במהלך הלמידה, מעמיקים את ההבנה והחשיבה שלהם ויכולים לקדם את ביצועיהם הלימודיים. משוב הניתן לתלמיד על עבודתו ולמידתו (בכתב ובעל פה) עשוי להשפיע לטובה על הישגיו באופן משמעותי.

בתת-פרק זה נבקש לאפיין את ההערכה והמשוב הניתנים לתלמידים לפי שתי נקודות ראות: של התלמידים מצד אחד ושל המורים מן הצד האחר.

8.3.1 קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר המידה שבה המשוב שהם מקבלים מן המורים כולל מידע והנחיה בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

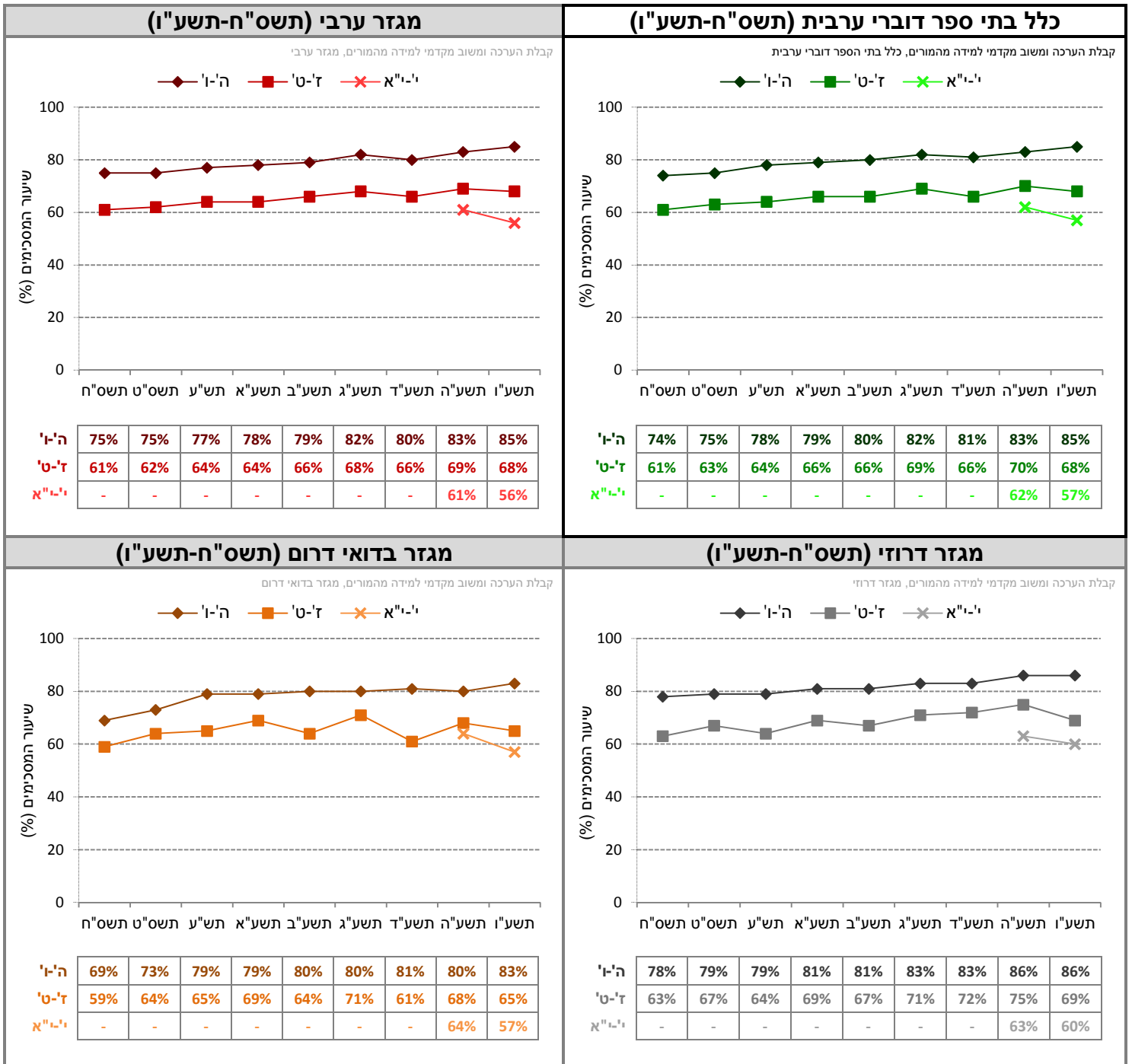
מדד מסכם: קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים*
א. "רוב המורים מסבירים לכל תלמיד באופן אישי מה בדיוק עליו לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ב. "כשהתלמידים מתקשים להבין את החומר, רוב המורים מסבירים להם מה הם יכולים לעשות כדי להבין טוב יותר"
ג. "כשהמורים מחזירים לנו עבודה או מבחן, רובם כותבים ליד התשובות מה נכון ומה צריך לשפר"
ד. "כשתלמיד בכיתה לא מצליח במבחן או בעבודה, רוב המורים עוזרים לו להבין למה זה קרה"
ה. "רוב המורים מקפידים לעדכן אותי על מצבי בלימודים"
ו. "רוב המורים מוודאים שהתלמידים מבינים את החומר הנלמד לפני שממשיכים לנושא הבא"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 52 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 52: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו¹⁸

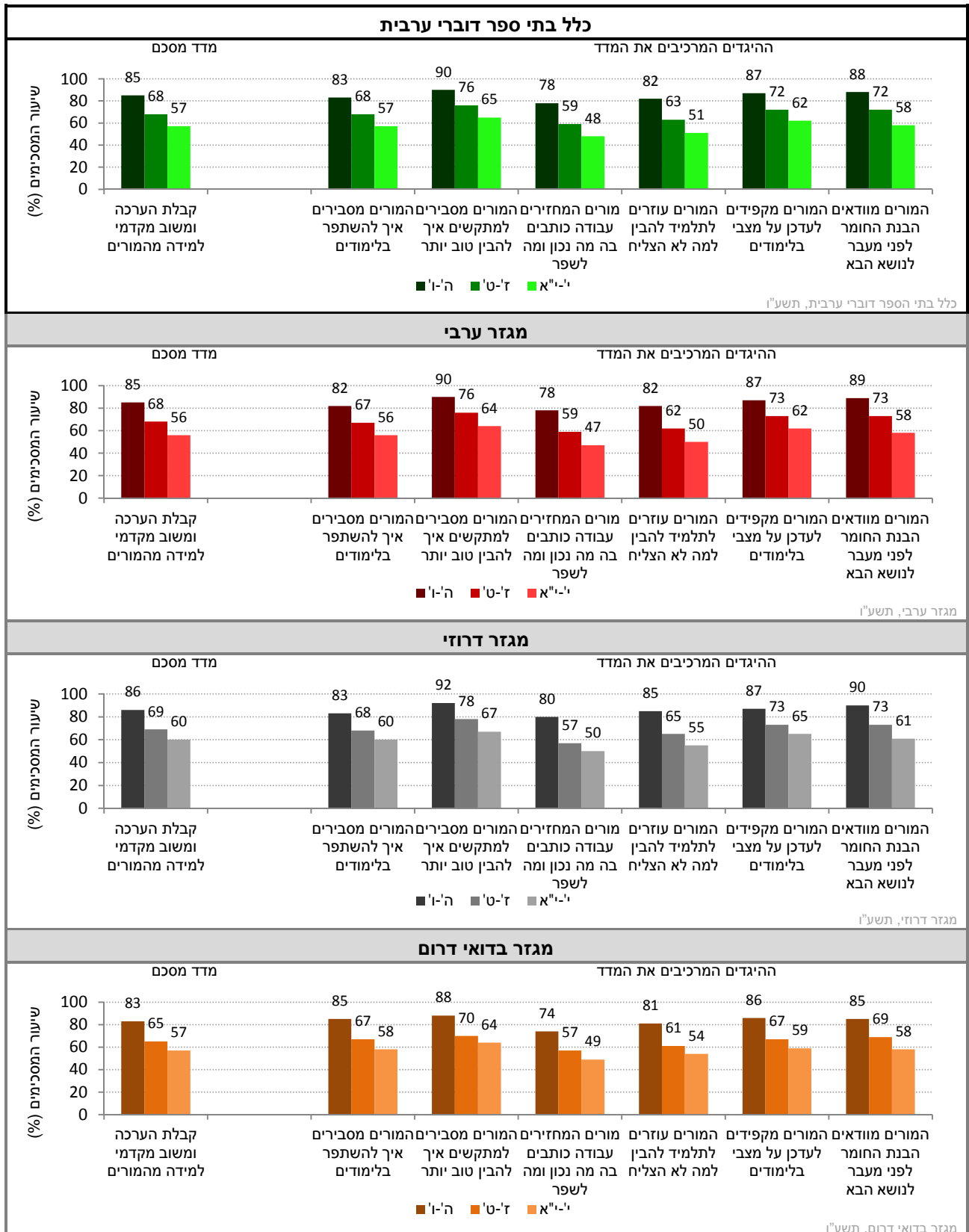

¹⁸ התנדויות בנתוני המגזר הבדואי בדרום נובעת ממינוט בתי הספר שבאכלוסייה ומהעובדה שבשנים שונות נכללות בקבוצות המיצ"ב רשויות מקומיות שונות בעלות מאפיינים ייחודיים.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 53 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 53: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

8.3.2 מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב

ובחט"ע

כהשלמה לעמדות התלמידים כלפי "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה המורים נותנים משוב פרטני ומפורט לתלמידים בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה, על-פי דיווחי המורים. חשוב לציין כי אף-על-פי שגם לתלמידים הוצגו היגדים העוסקים בהערכה ובמשוב מצד מוריהם, הרי שאין זה נכון להשוות באופן ישיר בין תשובות המורים לתשובות התלמידים, לנוכח הבדלים בניסוח ההיגדים (זאת, בשל הצורך להתאים את ההיגדים לאוכלוסיית היעד).

נתונים אלה נאספו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

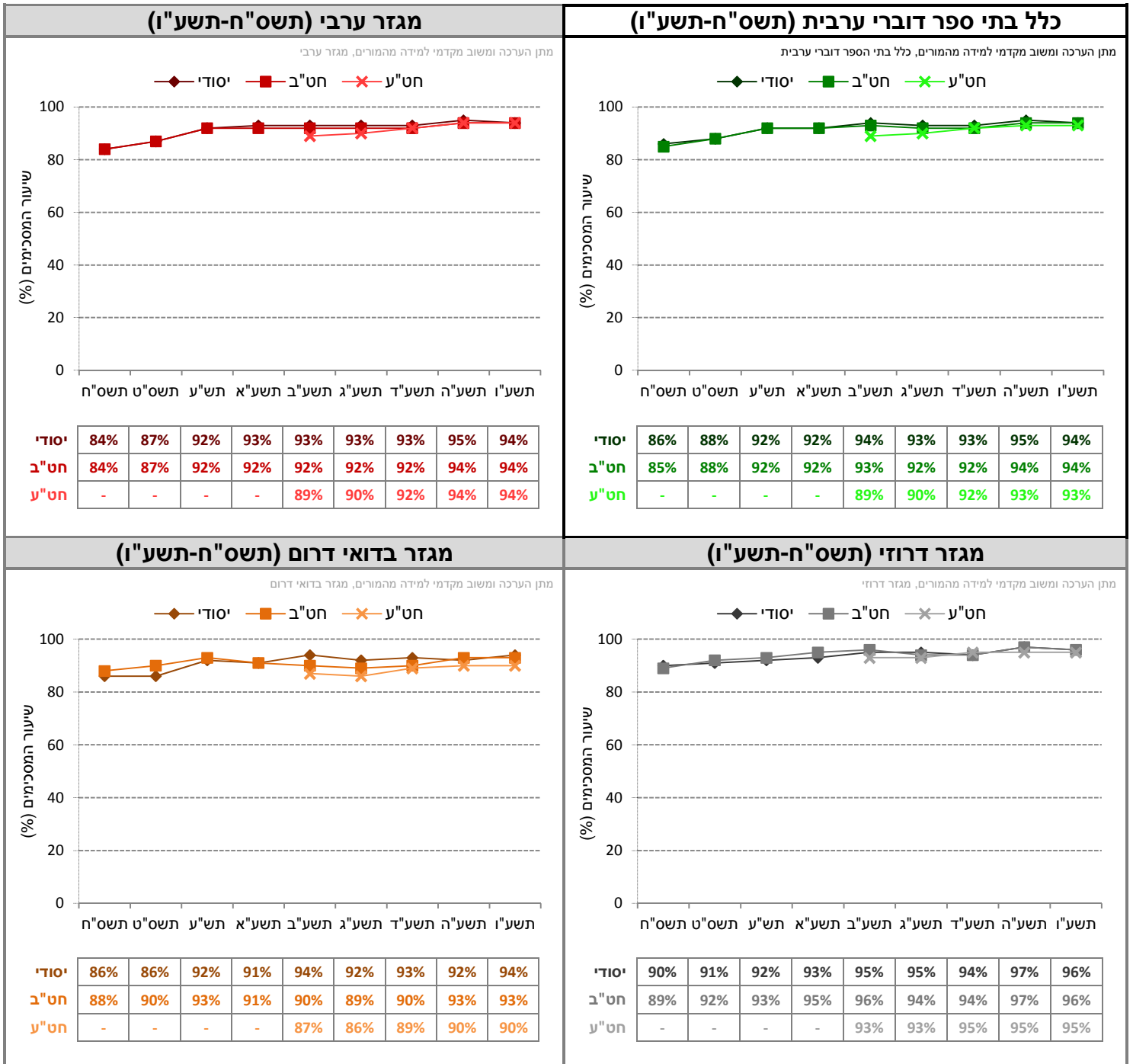
מדד מסכם: מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים*
א. "כשאתה מחזיר עבודות או מבחנים, אתה כותב ליד התשובות מה נכון ומה כדאי לשפר"
ב. "אתה נוהג להסביר לתלמידים מהכיתה באופן פרטני מה בדיוק עליהם לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ג. "אתה נוהג לשאול תלמידים מהכיתה באופן ישיר, אם יש משהו שאתה יכול לעשות כדי לעזור להם להצליח יותר בלימודים"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 54 מוצגים נתוני המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" לפי דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב בשנים תשס"ח-תשע"ו. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

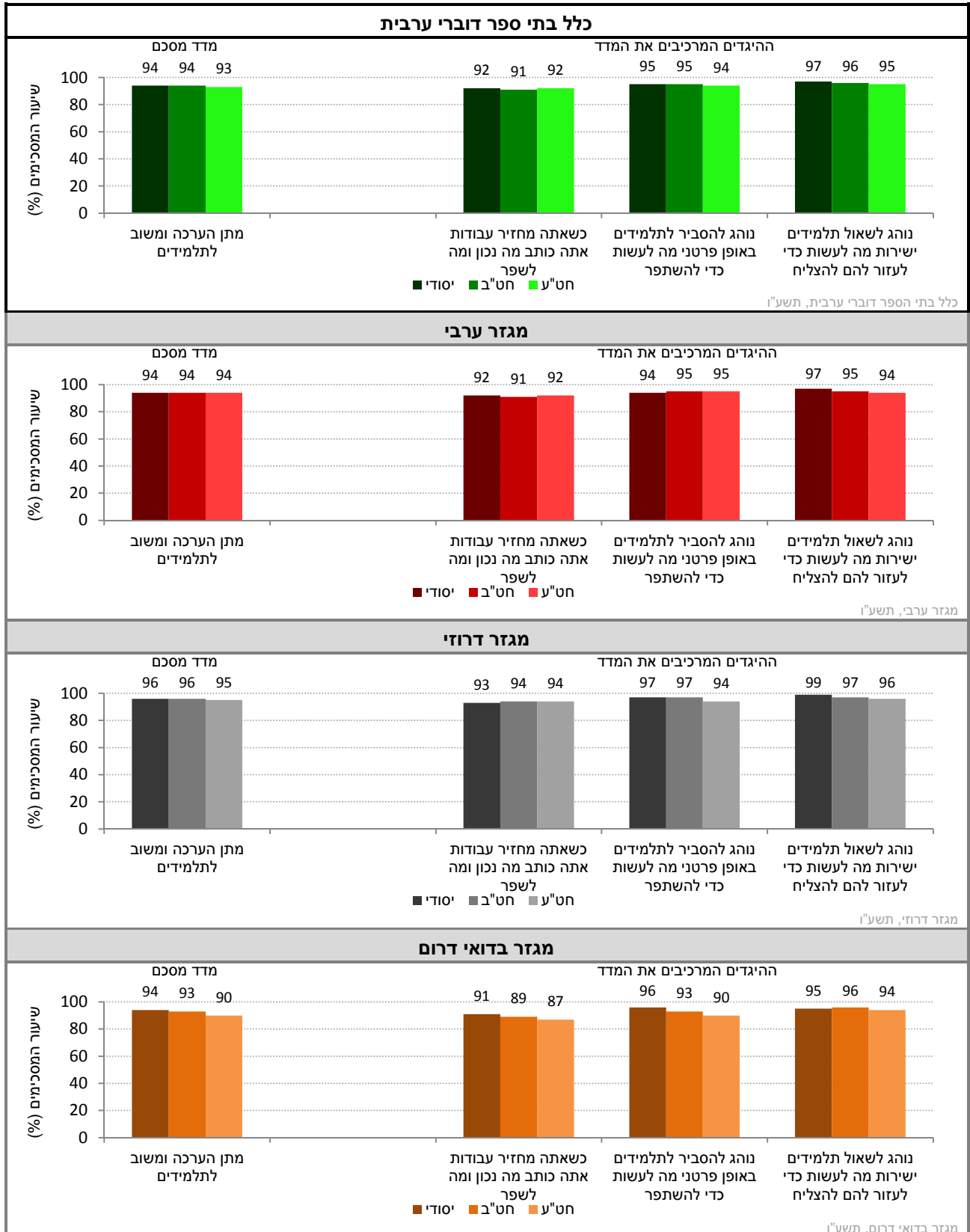
תרשים 54: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 55 מוצגים נתוני המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 55: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, כ-90% מהתלמידים בשכבת גיל ה'ו', כ-70% מהתלמידים בשכבת גיל ז'-ט' וכ-60% מן התלמידים בשכבות גיל י'-י"א דיווחו על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה, ללא הבדלים משמעותיים בין שלושת המגזרים. עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה.
- לאורך השנים נרשמה בשכבת גיל י'-י"א ירידה עם תנודתיות בשיעורי הדיווח על המדד המסכם בשלושת המגזרים, בעיקר בין תשע"ה לתשע"ו. בשכבות גיל ה'ט' המדד נבדק בין השנים תשע"ד לתשע"ו. בשכבת גיל ה'ו' נרשמה יציבות עם תנודתיות. בשכבת גיל ז'-ט' נרשמה יציבות במגזר הערבי, יציבות עם תנודתיות במגזר הבדואי בדרום וירידה עם תנודתיות במגזר הדרוזי.
- עיון מעמיק יותר בנתוני ההיגדים המרכזיים את המדד המסכם מגלה, כי שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר בשלושת המגזרים ובשלושת שלבי החינוך היו על ההיגד "המורים מלמדים באופן מעניין".

פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותית לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- נתונים על אודות "פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות" נאספו לראשונה החל מתשע"ה בקרב תלמידים משלוש שכבות הגיל. פרקטיקות אלו כוללות למידה בשיטות מגוונות, למידה פעילה הרלוונטית לחיי התלמיד, למידה שיתופית ועוד.
- ככלל, 85% מתלמידי ה'ו', 70% מתלמידי ז'-ט' ו-62% מתלמידי י'-י"א הביעו הסכמה עם המדד המסכם, ללא הבדלים ניכרים בין המגזרים (למעט שיעורי ההסכמה הנמוכים ב-4% ביחס לכלל בתי הספר חט"ב במגזר הבדואי בדרום). עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על המדד.
- עיון בהיגדים המרכזיים את המדד המסכם מלמד, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשלוש שכבות הגיל ובשלושת המגזרים נרשמו עם ההיגדים "המורים מעריכים גם באמצעות עבודת חקר וכו'" ו"המורים מעודדים למידה פעילה". שיעורי ההסכמה הנמוכים יותר היו עם ההיגד: "תלמידים עובדים על משימות באופן עצמאי".

מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בהמשך למדד שבחן את תפיסות התלמידים באשר לקיומן של פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות, נשאלו התלמידים לראשונה בתשע"ה גם על שכיחותן של מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר.
- מבט על ההיגדים בנושא מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר מגלה, כי הכנת עבודת חקר היא השכיחה ביותר בשלוש שכבות הגיל ובשלושת המגזרים (כ-85%), ואילו מטלות כמו: עריכת תצפית והשתתפות בשיעור מחוץ לכיתה (בעיקר בחט"ע) הן שכיחות פחות באופן יחסי בשלושת המגזרים. עם העלייה בשכבות הגיל יש ירידה בשיעורי הדיווח על קיום מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר, בעיקר במעבר מיסודי לחט"ב.
- בהשוואה בין מגזרים עולה כי בקרב תלמידים במגזר הבדואי בדרום בשכבת גיל ז'-ט' שיעורי הדיווח על הכנת עבודה בנושא אישי והשתתפות בשיעור מחוץ לכיתה נמוכים משיעורי הדיווח של תלמידים במגזר הערבי והדרוזי (55% לעומת כ-65% על הכנת עבודה בנושא אישי ו-52% לעומת כ-60% על השתתפות בשיעור מחוץ לכיתה).
- בשנתיים בהם נמדדו ההיגדים, נרשמה עלייה של כ-10% בשכבת גיל ה'ו' במגזר הבדואי בדרום בהיגדים שעסקו בהכנת עבודת חקר, הכנת עבודה בנושא אישי והצגה בעל פה של נושא מסוים מול הכיתה, וירידה של כ-13% בשכבת גיל ז'-ט' במגזר הדרוזי בהיגדים שעסקו בהצגה בעל פה מול הכיתה ועריכת תצפית. במגזר הערבי לא נרשמו שנויים משמעותיים בשנתיים בהם נבדקו ההיגדים. המדד נבדק במשך שנתיים בלבד לכן יש להמשיך ולבדוק האם מסתמנת מגמה.

אסטרטגיות ללמידה עצמית לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- המדד המסכם "אסטרטגיות ללמידה עצמית" מבקש לבחון את אסטרטגיות הלמידה השונות בהן משתמש התלמיד במהלך הלמידה, ונבדק לראשונה בשנת הלימודים תשע"ה.
- בהסתכלות כללית על נתוני המדד המסכם עולה, שעם העלייה בשכבות הגיל נצפית ירידה בשיעורי הדיווח על המדד המסכם: ככלל כ-85% מהתלמידים בשכבת הגיל ה'ו', כ-70% מהתלמידים בשכבות גיל ז'ט', וכ-65% מהתלמידים בשכבות גיל י"א הסכימו עם המדד המסכם, ללא הבדלים משמעותיים בין המגזרים השונים.
- בהשוואה בין השנים תשע"ה-תשע"ו בהם נבדקו דיווחי התלמידים על המדד המסכם לא נרשמו שינויים, למעט ירידה של 7% בקרב תלמידי חט"ע במגזר הבדואי בדרום.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמד, כי תלמידים בחט"ע בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום דיווחו בשיעור נמוך יותר (66%) מחבריהם במגזר הערבי והדרוזי (72%) על בקשת סיוע, אך דיווחו בשיעור גבוה במקצת על הרחבת ידע בעזרת מקורות שונים (62% לעומת 60% במגזר הדרוזי ו-56% במגזר הערבי).

הוראה דיפרנציאלית לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מורים נשאלו באיזו מידה ההוראה בכיתה מכירה בשונות שבין התלמידים, ומותאמת לסגנונות למידה שונים ולצרכים שונים של תלמידים בכיתה.
- בהסתכלות כללית על נתוני המדד המסכם עולה, שעם העלייה בשכבות הגיל נצפית ירידה בשיעורי הדיווח על המדד המסכם: 86% ביסודי לעומת 79% בחט"ב ו-75% בחט"ע, ללא הבדלים משמעותיים בין המגזרים השונים.
- בנייתוח המגמות לאורך השנים תשס"ח-תשע"ו נרשמה עלייה בנתוני המדד המסכם בבתי"ס יסודיים ובחט"ב בשלושת המגזרים (אם כי במגזר הדרוזי נרשמה ירידה קלה בין תשע"ו לתשע"ה). בקרב מורים בחט"ע בשנתיים בהם נבדק המדד נרשמה יציבות בבתי ספר במגזר הערבי וירידה קלה בבתי ספר במגזר הדרוזי והבדואי בדרום.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, שמורים במגזר הבדואי בדרום בשלב חינוך חט"ע דיווחו בשיעור נמוך יותר (66%) על כך שתלמידים לומדים באמצעות חומרי למידה המותאמים להם בהשוואה למורים במגזר הערבי ובמגזר הדרוזי (75%). כמו כן, מורים במגזר הערבי בשכבת גיל חט"ב דיווחו בשיעור נמוך יותר (73%) על תלמידים שעובדים על משימות באופן עצמאי בהשוואה למורים במגזר הערבי ובמגזר הדרוזי (כ-81%).

הערכה ומשוב

קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, 85% מתלמידי ה'ו', כ-70% מתלמידי ז'ט' וכ-60% מתלמידי י"א דיווחו על קבלת משוב מקדם למידה מהמורים. לא נרשמו הבדלים גדולים בשיעורי הדיווח בין המגזרים השונים.
- לאורך השנים (תשס"ח-תשע"ו) נרשמה עלייה בשיעורי ההסכמה עם המדד של תלמידים בשכבות הגיל ה'ט', עם התייצבות בתשע"ו. העלייה הגדולה ביותר נרשמה בשכבת הגיל ה'ו' בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום - מ-69% בתשס"ח ל-83% בתשע"ו. לעומת זאת בשנתיים בהם נבדק המדד המסכם בשכבת הגיל י"א נרשמה ירידה בין תשע"ה לתשע"ו בשלושת המגזרים (61% לעומת 56% במגזר הערבי, 63% לעומת 60% במגזר הדרוזי ו-64% לעומת 57% במגזר הבדואי בדרום).
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על דמיון בשיעורי הדיווח על ההיגדים בשלושת מגזרי השפה. שיעורי הדיווח הנמוכים יותר נרשמו בקרב תלמידים בחט"ע ובחט"ב (ולרוב גם ביסודי) על ההיגדים: "מורים המחזירים עבודה כותבים מה נכון ומה לשפר" ו-"כשתלמיד

בכיתה לא מצליח במבחן או בעבודה, רוב המורים עוזרים לו להבין למה זה קרה".

מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- במקביל לתלמידים נשאלו גם המורים על אודות מתן הערכה ומשוב לתלמידים. הרוב המכריע של המורים (מעל ל-90%) ביסודי, בחט"ב ובחט"ע בשלושת המגזרים דיווחו כי הם נותנים לתלמידיהם הערכה ומשוב שמקדמים את התלמידים בלימודיהם. שיעורים אלה דומים בכל שלבי החינוך.
- על אף השיעורים הגבוהים מאד של מורים, שנמדדו מלכתחילה (תשס"ח), אשר דיווחו על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה בכל ההיגדים, עם השנים אפשר לזהות עלייה בשיעורי המורים המדווחים כך בכל שלבי החינוך ובשלושת המגזרים.
- על אף שיש לנקוט זהירות כאשר עורכים השוואה ישירה בין תשובות התלמידים לבין תשובות המורים בנושא ההערכה והמשוב (בשל ניסוחים מעט שונים הנובעים מהצורך להתאים ניסוח של היגדים לאוכלוסיית המשיבים), הרי שלא ניתן להתעלם לחלוטין ממה שמצטייר כהבדלים בולטים בין השיעורים הגבוהים מאד של מורים הסבורים כי הם מעניקים הערכה ומשוב ממוקדים, מפורטים ופרטניים, לעומת שיעורים נמוכים יותר בקרב התלמידים המדווחים כי הם מקבלים הערכה מקדמת למידה ממוריהם (ובפרט ההבדלים בולטים בחט"ב ובחט"ע).

לסיכום,

- מרבית התלמידים הסכימו עם המדדים העוסקים בהוראה כמעניינת וברורה, בפרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות, באסטרטגיות ללמידה עצמית ובקבלת הערכה ומשוב מן המורים, כאשר שיעורי הדיווח עומדים על כ-90% בשכבת גיל ה'ו', כ-70% בשכבת הגיל ז'ט' וכ-60% בשכבת הגיל י'-א ללא הבדלים משמעותיים בין שלושת המגזרים. עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה.
- יש לציין, ששיעורי הדיווח של המורים על מתן משוב מקדם למידה (כ-90%) גבוהים באופן ניכר בהשוואה לאלו של התלמידים בשלושת שכבות הגיל ובשלושת המגזרים.
- באשר למדד "תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה", שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר בשלושת המגזרים ובשלושת שלבי החינוך היו על ההיגד "המורים מלמדים באופן מעניין".
- וכן, שיעורי הדיווח של התלמידים על שימוש באסטרטגיות ללמידה עצמית גבוהים יותר בהיגד שבדק פנייה לעזרה בעת הצורך ונמוכים בהרחבת הידע באופן עצמאי.
- זאת ועוד, ככל שעולים בשלבי החינוך שיעורים נמוכים יותר של מורים מדווחים על הוראה דיפרנציאלית (86%, 79%, ו-75% ביסודי, בחט"ב ובחט"ע, בהתאמה) בשיעורים דומים בשלושת המגזרים.

9. תרבות בית ספרית תומכת למידה

עד כה עסקנו בהיבטים שונים של האקלים הבית ספרי והסביבה הפדגוגית בכיתה כגון, פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה, שימוש במחשב לצורך למידה ומתן מענה לשונות בין תלמידים ועוד.

בפרק הנוכחי נעסוק בתרבות בית ספרית תומכת למידה. בתי ספר עם תרבות בית ספרית תומכת למידה מאופיינים באווירה של אמון, כבוד ודאגה, במחויבות אמיתית לשיתופיות, ובתחושת אחריות לתהליכי הלמידה ולאקלים החברתי בבית הספר. בבתי ספר כאלה, קשיים של תלמידים מתפרשים כאתגר להתמודדות של צוות המורים, הנעשית באקלים של קולגיאליות, בתמיכה של עמיתים ובמאמצים משותפים להשגת המטרות (Opfer & Pedder, 2011)¹⁹.

פרק זה עבר הרחבה ועדכון בתשע"ו, ונוספו לו היבטים רבים המשקפים תהליכים מרכזיים המתקיימים כחלק מתרבות למידה מתמדת ועדכנית. לפרק זה שני תתי פרקים: הראשון עוסק בתהליכי הפיתוח המקצועי של מורים, והשני עוסק בקיום קהילת למידה של מורים בבית הספר.

9.1 פיתוח מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מורים נמצאים בלב העשייה הבית ספרית והם אלו המעצבים במידה רבה את המציאות הפדגוגית והחינוכית בבית הספר. פיתוח מקצועי של מורים הוא אם כן מנוף לקידום ולשיפור המערכת. בפרק זה נבחן את השתתפותם של מורים במסגרות של פיתוח מקצועי, את קיומם של תהליכי פיתוח מקצועי בתוך בית הספר, את תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של המורים ואת תפיסתם של המורים את הפיתוח המקצועי שלהם.

9.1.1 השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי, הן חוץ בית ספריים והן תוך בית ספריים, היא אחת הדרכים החשובות להעלאת המסוגלות האישית והמקצועית של מורים ולשיפור איכות הלמידה של התלמידים. פיתוח מקצועי יעיל של מורים הוא תהליך מתמשך, מעוגן בהקשר הבית ספרי ומערב למידה שיתופית של מורים.

תת-הפרק "השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי" מבקש ללמוד על אודות מנגנונים, מסגרות למידה, השתלמויות, מפגשים או ימי למידה, המוקדשים לפיתוח מקצועי של מורים, בהם השתתפו המורים מאז תחילת שנת הלימודים.

נתונים על השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי נאספו לראשונה בתשע"ו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד עבור שנה"ל תשע"ו בחלוקה לפי מגזר בקרב דוברי ערבית ושלב חינוך. הנתונים מוצגים לראשונה בדוח זה.

¹⁹ Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). Conceptualizing teacher professional learning. *Review of Educational Research*, 81(3), 376-407.

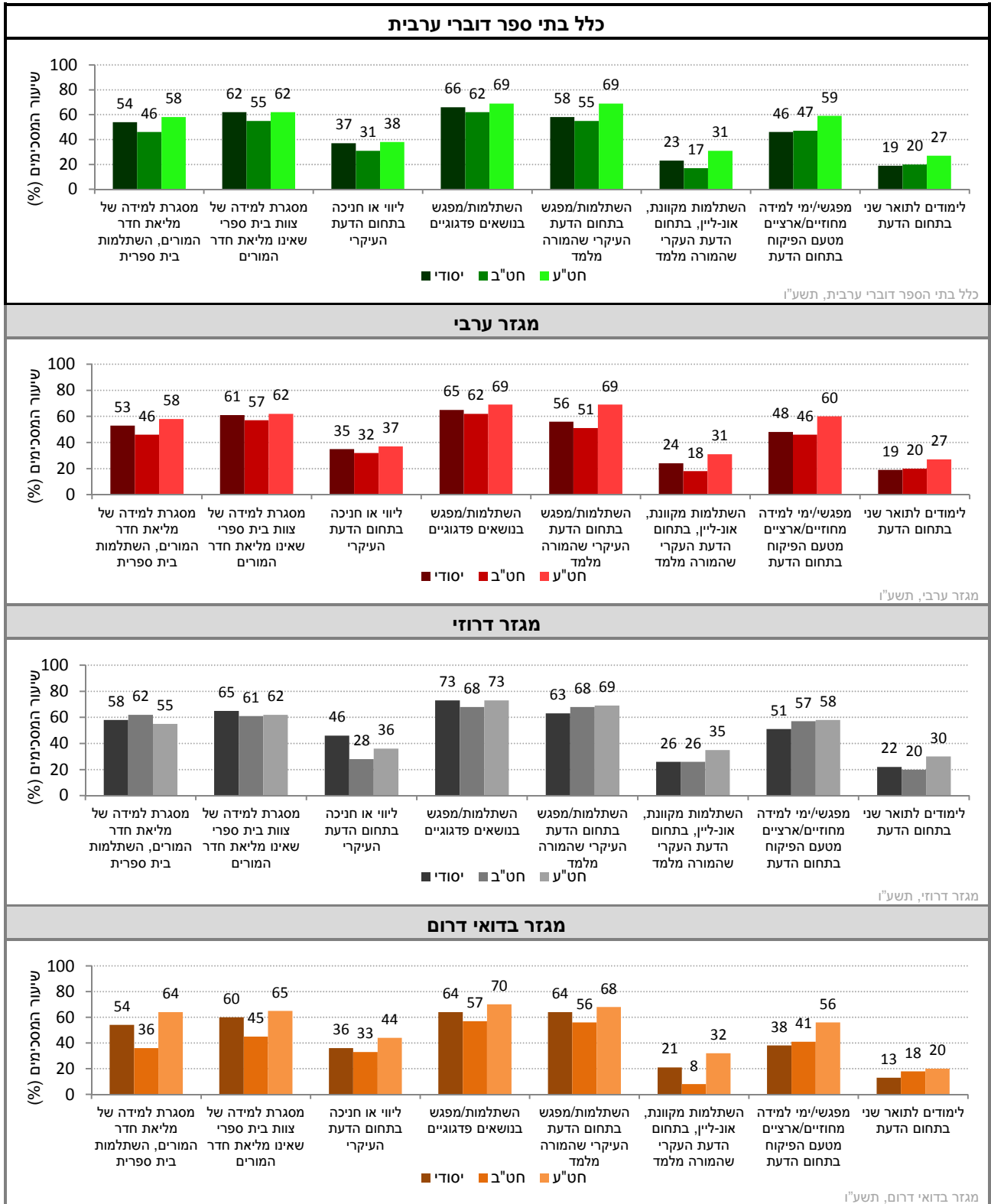
ללא מדד מסכם: השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי
א. מסגרת למידה של מליאת חדר המורים, השתלמות בית ספרית*
ב. מסגרת למידה של צוות בית ספרי שאינו מליאת חדר המורים, לדוגמא: צוות מקצוע וכד'*
ג. מפגשי ליווי או חניכה על ידי מורה או בעל תפקיד מצוות בית הספר בתחום הדעת העיקרי שהמורה מלמד*
ד. השתלמות/מפגש בנושאים פדגוגיים כמו אסטרטגיות הוראה-למידה-הערכה**
ה. השתלמות/מפגש בתחום הדעת העיקרי שהמורה מלמד**
ו. השתלמות מקוונת, און-ליין, בתחום הדעת העיקרי שהמורה מלמד*
ז. מפגשי או ימי למידה מחוזיים או ארציים מטעם הפיקוח בתחום הדעת**
ח. לימודים לתואר שני בתחום הדעת או בנושאים רלוונטיים לחינוך או התמחות למורים בעלי תואר שני**

* בהיגדים אלו התבקשו המורים לדווח באיזו תדירות הם השתתפו במסגרות של פיתוח מקצועי מאז תחילת שנת הלימודים. המורים התבקשו לבחור מתוך ארבע אפשרויות תשובה: (0) לא השתתפתי מאז תחילת שנת הלימודים; (1) השתתפתי-אחת לכמה חודשים; (2) השתתפתי-אחת לחודש; (3) השתתפתי-אחת לשבועיים או בתדירות גבוהה יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם כמדווחים על השתתפות במסגרות לפיתוח מקצועי.

** סולם התשובות להיגדים היה "כן" או "לא". מדווח להלן שיעור העונים בחיוב על ההיגדים.

בתרשים 56 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב-"השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי" בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 56: דיווחי מורים על השתתפות מורים במסגרות לפיתוח מקצועי: שיעורי המדווחים (באחוזים) על השתתפות במסגרות לפיתוח מקצועי לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

9.1.2 פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

אחד המאפיינים של פיתוח מקצועי בית ספרי מיטבי הוא תהליך מובנה, מתוכנן ובהובלת המנהל של הערכת עבודת המורה והצבת יעדי התפתחות אישיים. המידע שנאסף באמצעות הערכת מורים יכול לשמש לא רק לצורך הזדמנויות הלמידה של המורה היחיד, אלא גם כהזדמנות לחשיפה ולהרחבה של פרקטיקות הוראה מיטביות לכלל המורים בבית הספר.

המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" מבקש ללמוד על אודות הצבת יעדי שיפור אישיים למורים, על קיום תצפיות על שיעורים לצורך שיפור ההוראה ועל שיתוף המנהל בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית של מורים.

נתונים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

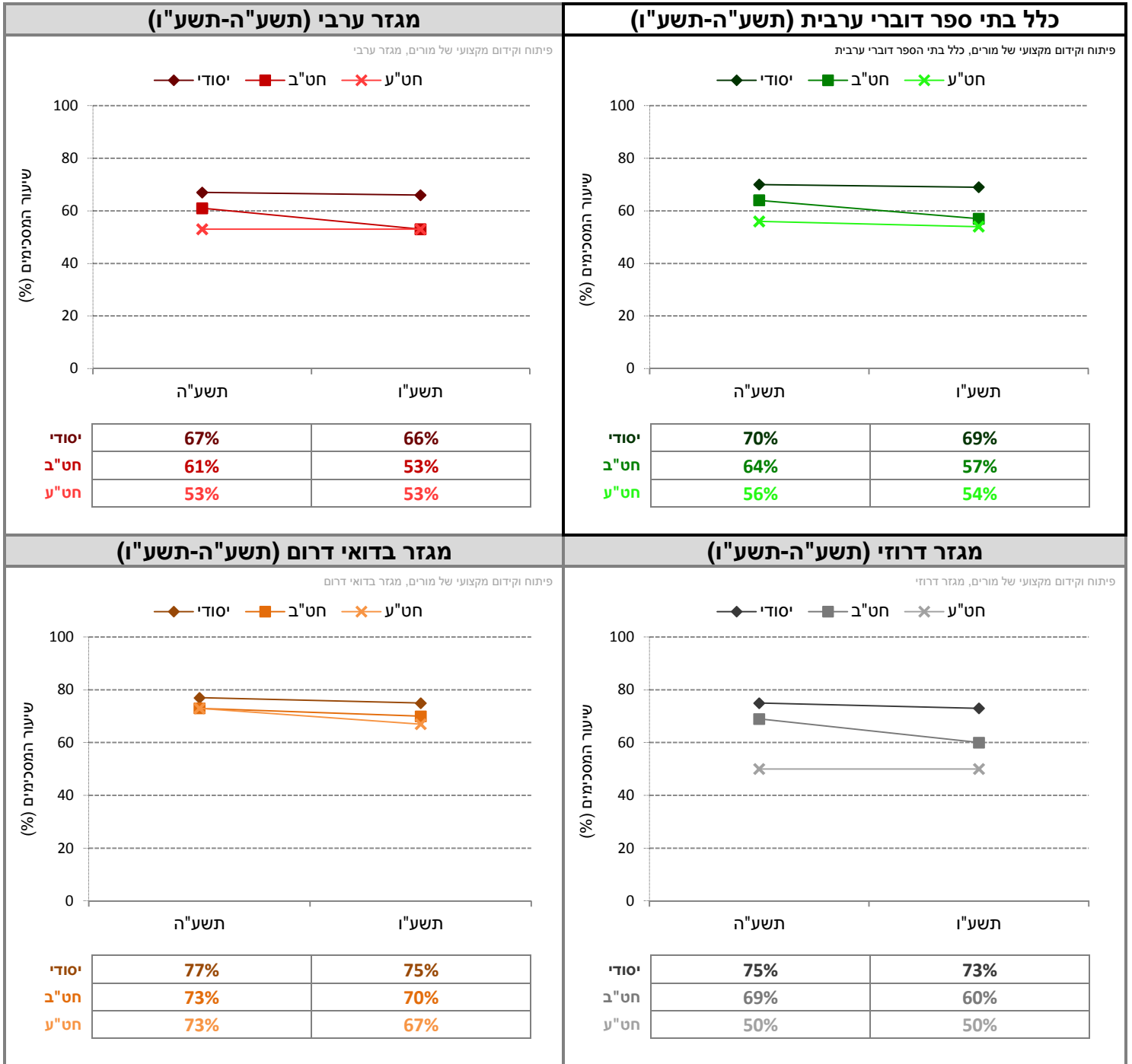
מדד מסכם: פיתוח וקידום מקצועי של מורים*
א. "מאז תחילת השנה הוצבו לך יעדי שיפור אישיים הנוגעים לתהליכי ההוראה"
ב. "מאז תחילת השנה נערכה תצפית על שיעור שהעברת, על ידי אחד (או יותר) מאנשי צוות בית הספר, לצורך שיפור ההוראה"
ג. "המנהל היה שותף בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית שלך לשנה זו"

* סולם התשובות להיגדים היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור המשיבים "כן". המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המורים שהשיבו בחיוב על ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 57 מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

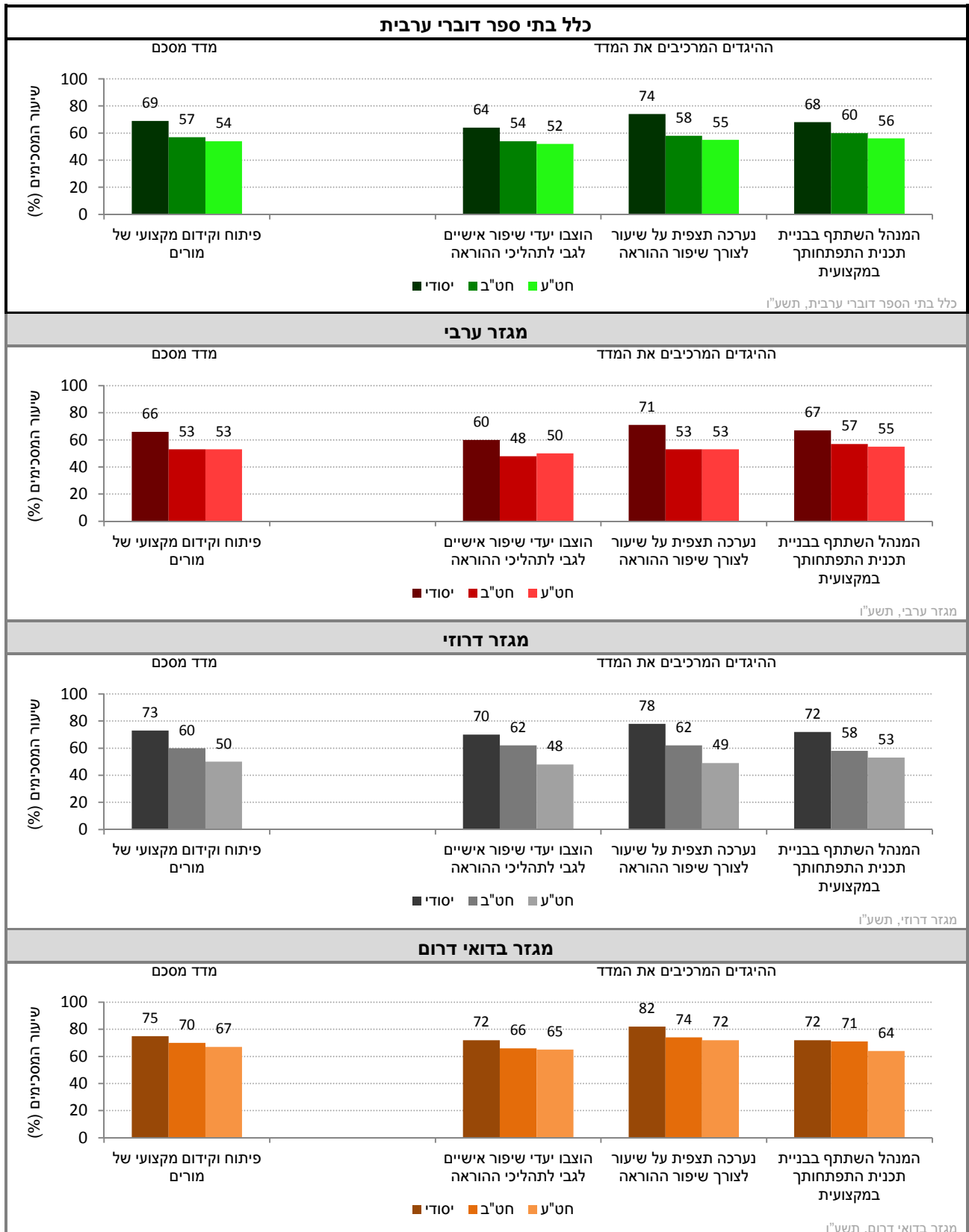
תרשים 57: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצוע של מורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 58 מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 58: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

9.1.3 תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי,

בחט"ב ובחט"ע

תהליך הלמידה של עובד הוראה מתחיל בהכשרה טרום ההוראה וממשיך בכניסה לתפקיד ובלמידה תוך כדי התפקיד. אחת הדרכים לקידום ולביסוס מעמדם של עובדי ההוראה, היא הנהגת תהליך מובנה ושיטתי של פיתוח מקצועי לאורך הקריירה המקצועית של המורים.

ניהול תהליכי פיתוח מקצועי מוצלחים בבית הספר כולל בין היתר תכנון, הובלה והבניה של תהליכי ההתפתחות והלמידה של צוות בית-הספר, בהתאם למדיניות ולצרכי בית-הספר, לצרכים המקצועיים של המורים ולשאיפותיהם, ובהלימה לשלבי הקריירה שלהם²⁰.

המדד המסכם "תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר" מבקש ללמוד באיזו מידה מתקיימים בבית הספר תהליכים המיועדים לקידום הפיתוח המקצועי של מורים, כמו, תכנון שיטתי ומסודר של מסלולי קריירה, דיאלוג עם מורים באשר לצרכי הפיתוח המקצועי שלהם, חיבור תהליכי הפיתוח המקצועי לקדימויות בית ספריות וכד'.

נתונים על "תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר" נאספו לראשונה בתשע"ו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. הנתונים מוצגים לראשונה בדוח זה. להלן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם והיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר*
א. "בבית הספר מתקיים תכנון שיטתי וסדור של מסלולי קריירה של מורים**"
ב. "בבית הספר מתקיים דיאלוג עם המורים באשר לצרכי הפיתוח המקצועי שלהם"
ג. "בבית הספר מתקיימים תהליכי חשיבה בדבר החיבור של תהליכי הפיתוח המקצועי לקדימויות ולצרכים הבית ספריים"
ד. "במסגרת הפיתוח המקצועי הבית ספרי נעשה שימוש בידע הקיים ובכוחות הפנימיים בבית הספר"
ה. "באופן כללי, תהליכי הפיתוח המקצועי מהווים חלק מרכזי מסדר היום הבית ספרי"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המורים שהסכימו עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

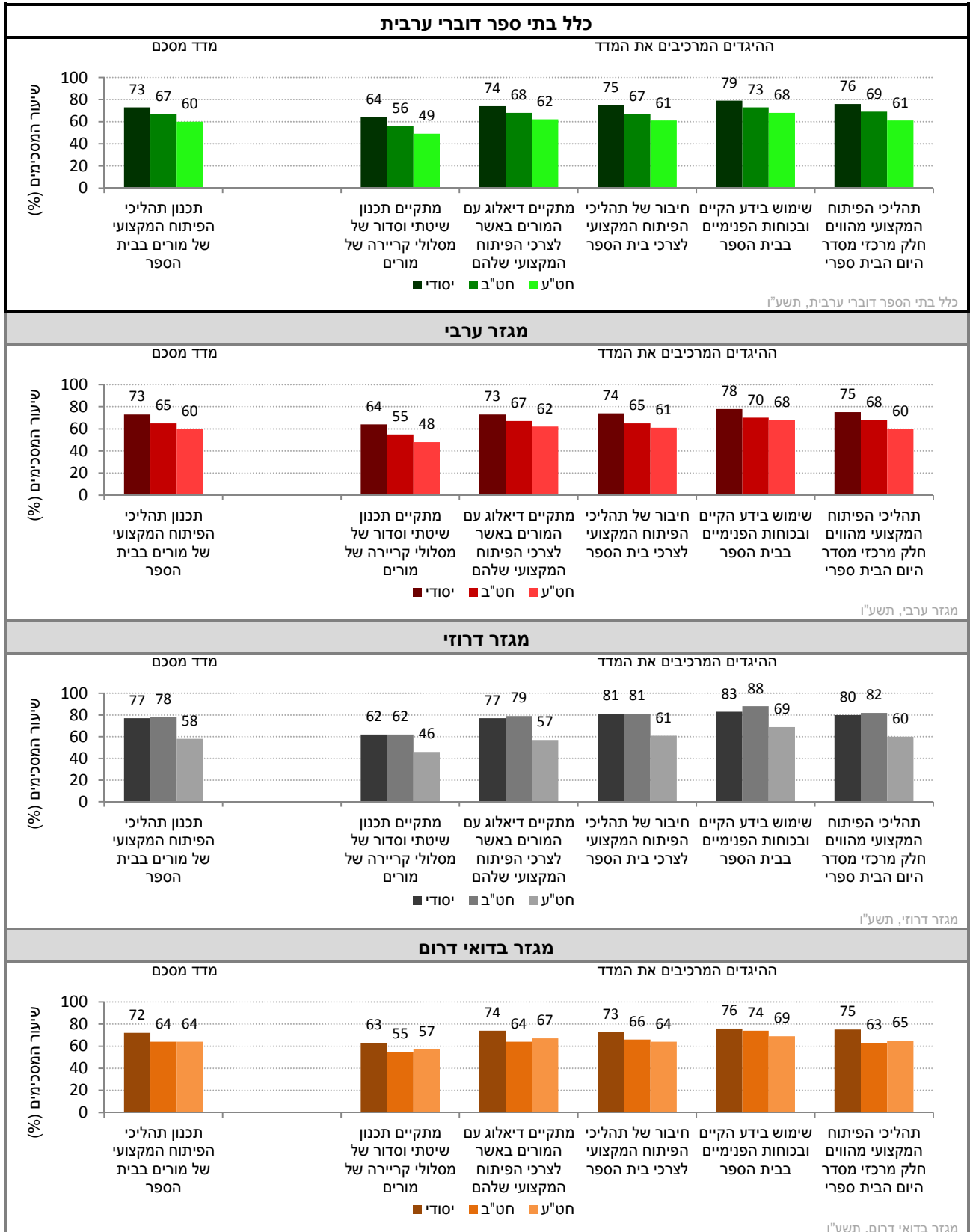
** כ-7% מבין המורים במגזר הערבי, כ-5% מבין המורים במגזר הדרוזי וכ-7% מבין המורים במגזר הבדואי-דרום בשלבי החינוך יסודי-חט"ב וכן כ-8% מבין המורים במגזר הערבי, כ-8% מבין המורים במגזר הדרוזי וכ-4% מבין המורים במגזר הבדואי-דרום בשלבי חינוך חט"ע השיבו "לא יודע" על ההיגד: "בבית הספר מתקיים תכנון שיטתי וסדור של מסלולי קריירה של מורים".

²⁰ פיתוח מקצועי לעובדי הוראה במסגרת אופק חדש-מדיניות ונהלים. ספטמבר, 2010. משרד החינוך, אגף א' לפיתוח מקצועי לעובדי הוראה.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 59 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 59: דיווחי המורים על תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

9.1.4 תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה – דיווחי

מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כפי שצוין קודם לכן, פיתוח וקידום מקצועי של מורים הוא חלק מרכזי מתהליכי למידה מתמשכים וארוכים לאורך הקריירה המקצועית של מורים. במערכת החינוך מתקיימים תהליכים רבים, הן תוך בית ספריים והן חוץ בית ספריים, שמטרתם לקדם את רמת המומחיות והמקצועיות של המורים. עולה השאלה באיזו מידה מורים מפקימים תועלת מתהליכי הפיתוח המקצועי השונים שהם עוברים, וכיצד ניתן להתאים טוב יותר את תהליכי הפיתוח המקצועי של המורים כך שיתנו מענה לצורכיהם.

הפרק הנוכחי מציג נתונים על אודות השתתפות מורים בתהליכים של פיתוח מקצועי ואת עמדותיהם כלפי פיתוח מקצועי זה.

9.1.4.1 השתתפות מורים בתהליכים של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

פיתוח מקצועי הוא מכלול המסגרות והתהליכים של למידה ודיאלוג, המייצרים תרבות של צמיחה והתפתחות (לדוגמא: ישיבות צוות, הדרכה, השתלמויות, שיחות משוב וכד'). כדי ללמוד על תרומת הפיתוח המקצועי, תחילה נשאלו המורים בראייה כללית אם הם עברו השנה תהליכים של פיתוח מקצועי המובילים לצמיחה והתפתחות.

בהמשך נשאלו המורים, שציינו בחיוב כי הם השתתפו בתהליכים של פיתוח מקצועי, על אודות עמדותיהם כלפי הפיתוח המקצועי.

נתונים על השתתפות מורים בתהליכים של פיתוח מקצועי נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב מורים בכל שלבי החינוך: יסודי, חט"ב וחט"ע. נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

לוח 5 מציג את דיווחי המורים על השאלה: "האם עברת פיתוח מקצועי השנה".

לוח 5: דיווחי מורים על השתתפותם בתהליכים של פיתוח מקצועי השנה בחלוקה לפי שלב חינוך ומגזר (תשע"ו)*

היגד	שלב חינוך	כלל בתי"ס דוברי ערבית	מגזר ערבי	מגזר דרוזי	מגזר בדואי דרום
השנה עברת פיתוח מקצועי (הכוונה לפיתוח מקצועי מסוג למידה ודיאלוג המייצר תרבות של צמיחה והתפתחות כמו, ישיבות צוות, הדרכה, השתלמויות, שיחות משוב וכד')	יסודי	56%	55%	61%	57%
	חט"ב	56%	55%	58%	57%
	חט"ע	71%	71%	72%	68%

* סולם התשובות להיגד היה: כן או לא. בעבור היגד זה מוצג בלוח שיעור המשיבים בחיוב.

בחט"ב ובחט"ע

כאמור, מורים שהשיבו בחיוב כי אכן השתתפו בתהליכים של פיתוח מקצועי נשאלו בהמשך על עמדותיהם כלפי הפיתוח המקצועי שעברו.

המדד המסכם "תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה" מבקש אפוא לבחון את עמדות המורים כלפי התרומה של הפיתוח המקצועי שלהם בסדרה של היבטים כגון: קידום הלמידה והישגים לימודיים, איכות ההוראה, מוטיבציה להוראה וכד'.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה**
א. הפיתוח המקצועי תורם לקידום הלמידה ושיפור ההישגים של התלמידים
ב. הפיתוח המקצועי תורם לידע ולהבנה בתחום הדעת אותו אתה מלמד
ג. הפיתוח המקצועי משביח את איכות דרכי ההוראה שאתה מיישם בכיתה
ד. הפיתוח המקצועי קידם שימוש במגוון חלופות בהערכה המזמנות התייחסות ובחינה של יכולות התלמידים
ה. הפיתוח המקצועי גורם לך לשלב בהיקף רחב יותר דרכי הוראה ולמידה עדכניות כגון: למידת חקר, עבודה מבוססת פרויקטים, עבודה בצוותים וכד'
ו. הפיתוח המקצועי תורם למוטיבציה ולסיפוק המקצועי שלך
ז. באופן כללי, לדעתך, הפיתוח המקצועי הופך אותך למורה טוב יותר

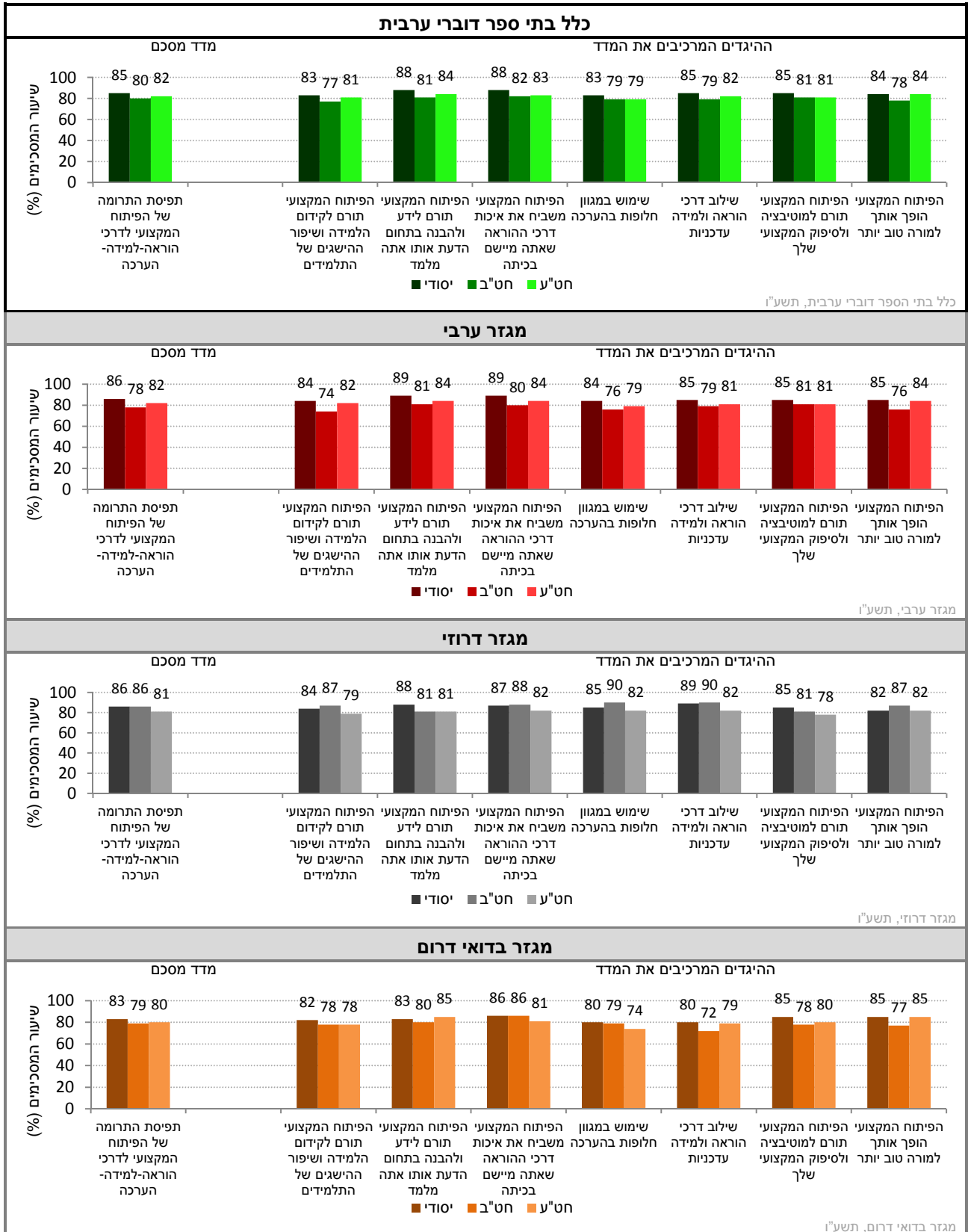
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המורים המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** בחישוב נתוני המדד המסכם "תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה" נכללו רק מורים שדיווחו בחיוב כי השתתפו בתהליכים של פיתוח מקצועי כמפורט לעיל.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 60 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 60: דיווחי המורים על תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

9.2 קהילת למידה מקצועית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בבתי ספר המתאפיינים כקהילות למידה, המורים והמנהלים עובדים במשותף לשיפור בית הספר ולהעלאת איכויות ההוראה והלמידה, זאת באמצעות למידת מורים מתמשכת, שיח קבוצתי, ניתוח פרקטיקות הוראה, פיתוח מנגנונים בית-ספריים להערכה ותרבות בית ספרית התומכת בלמידה שיתופית (Opfer & Pedder, 2011)²¹.

בתת הפרק הנוכחי נבחן אם כן את קיומה של קהילת למידה של מורים בבית הספר באמצעות היבטים של עבודה שיתופית של מורים בבית הספר, למידת מורים מבוססת נתונים, ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים וקיומו של מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו.

9.2.1 עבודה שיתופית של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תהליכים שיתופיים המוטמעים באופן מעמיק בחיי היום-יום של בית הספר מחליפים את בדידותו וניתוקו של המורה בכיתה ותורמים להתפתחות המורים ולצמיחתם האישית. שיחה, שיתוף ומשוב הם בעלי משמעות רבה למורים ועשויים לתרום הלכה למעשה לפרקטיקות ההוראה-למידה-הערכה שלהם.

המדד המסכם "עבודה שיתופית של מורים בבית הספר" עוסק ברמת שיתוף הפעולה המאפיינת את עבודת המורים בבית הספר, כמו שיתוף מורים בלבטים ובקשיים בהוראה, דיונים משותפים בתכנית העבודה הבית ספרית, עבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה וכו'.

נתונים על "עבודה שיתופית של מורים בבית הספר" נאספו לראשונה בתשע"ו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'א). הנתונים מוצגים לראשונה בדוח זה. להלן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם והיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: עבודה שיתופית של מורים בבית הספר***
א. "מורים בבית הספר מקפידים לשתף מורים עמיתים בידע שצברו בהשתלמויות"
ב. "פגישות הצוות מתועדות והסיכום מופץ לכלל המורים בצוות"
ג. "המורים בצוות המקצועי מתכננים את כלי הערכה (מטלות, מבחנים) בעבודה שיתופית"
ד. "מורים בצוות המקצועי משתפים את עמיתיהם בתכניות או בכלים שפיתחו"
ה. "הצוות בתחום הדעת מנתח יחד תשובות שגויות של תלמידים וחושב כיצד לסייע להם"
ו. "הצוות בתחום הדעת מפתח יחד חומרי הוראה-למידה"
ז. "הצוות בתחום הדעת משתף זה את זה בלבטים ובקשיים בהוראה"
ח. "הצוות בתחום הדעת דן יחד בתכנית העבודה הבית ספרית בתחום הדעת"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

** סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

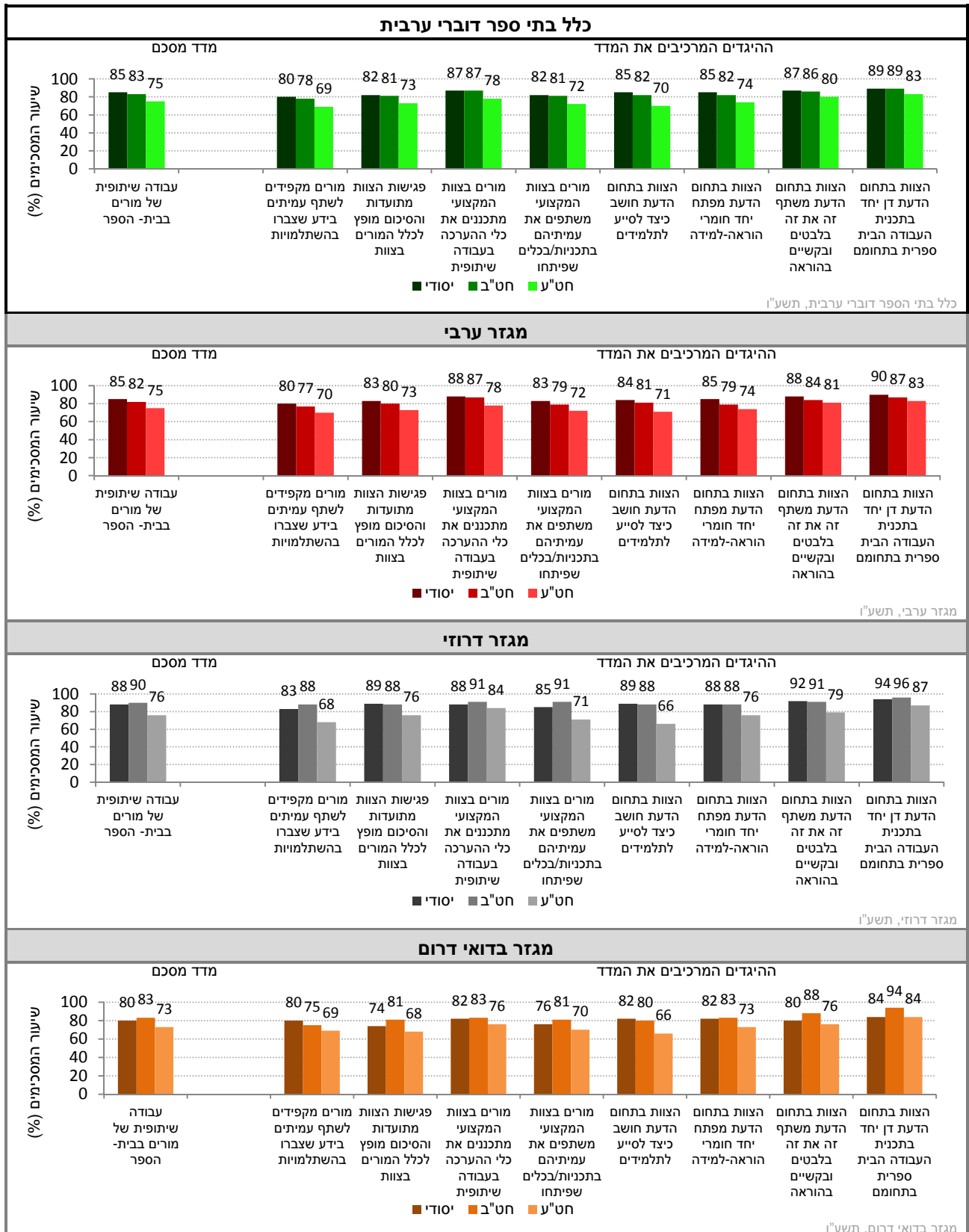
*** המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

²¹ Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). Conceptualizing teacher professional learning. *Review of Educational Research*, 81(3), 376-407.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 61 מוצגים נתוני המדד המסכם "עבודה שיתופית של מורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 61: דיווחי המורים על עבודה שיתופית של מורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

ובחט"ע

בתת-הפרק הנוכחי נבקש לבחון לעומק את אחד המאפיינים של צוותי מורים המתפקדים היטב: למידה מבוססת נתונים. למידה מבוססת נתונים עוסקת בהבניית ידע ובשיתופו עם מורים עמיתים. בבתי ספר נאגרת כמות אדירה של מידע הנאסף באופן ממוסד (כמו הישגי תלמידים, מדדי אקלים וסביבה פדגוגית, רשימות נוכחות וכד'), ובאופן שאינו ממוסד (על-ידי מורים, צוות ההנהלה, בעלי תפקידים נוספים ועוד). חלק חשוב ביצירת סביבה פדגוגית איכותית טמון בניהול נכון של הנתונים בפרט והמידע בכלל, וכן בהפקת משמעויות מן המידע והעברת ההשתמעויות לנחלת הכלל. המדד "למידת מורים מבוססת נתונים" מבקש לבחון את קיומם של תהליכים בית ספריים המאפשרים חשיפה למידע, שיתוף במידע, ובנייה משותפת של ידע חדש.

נתוני המדד נאספו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "למידה מבוססת נתונים בבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: למידת מורים מבוססת נתונים**
א. "מאז תחילת שנה"ל התקיימו ישיבות מורים שדנו בתכנית הפעילות הבית ספרית"
ב. "מאז תחילת השנה הוצגו נתונים על תהליכי ההוראה והלמידה בבית הספר לצוות המורים"
ג. "מתחילת השנה השתתפת בדיון שבוסס על נתונים (מתוך מבחנים/פעולות הערכה) שעסק בנקודות חוזק וחולשה בתכנית העבודה הבית ספרית"
ד. "בשנתיים האחרונות התקיים דיון שבחן את הקשר בין נתונים שנאספו (פנימיים ו/או חיצוניים) לבין יעדי בית הספר"***
ה. "מאז תחילת השנה הצגת תוצרים / או התלבטויות /או הצלחות של עבודת ההוראה שלך במסגרת של למידת עמיתים"

* סולם התשובות להיגדים היה: 1- בכלל לא, 2- פעם/פעמיים, 3- שלוש פעמים ויותר. לצרכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על ההיגד. המדד המסכם "למידה שיתופית מבוססת נתונים" הוא הממוצע של שיעורי המדווחים על ההיגדים השונים בנושא, והוא נע בין 0 ל-100.

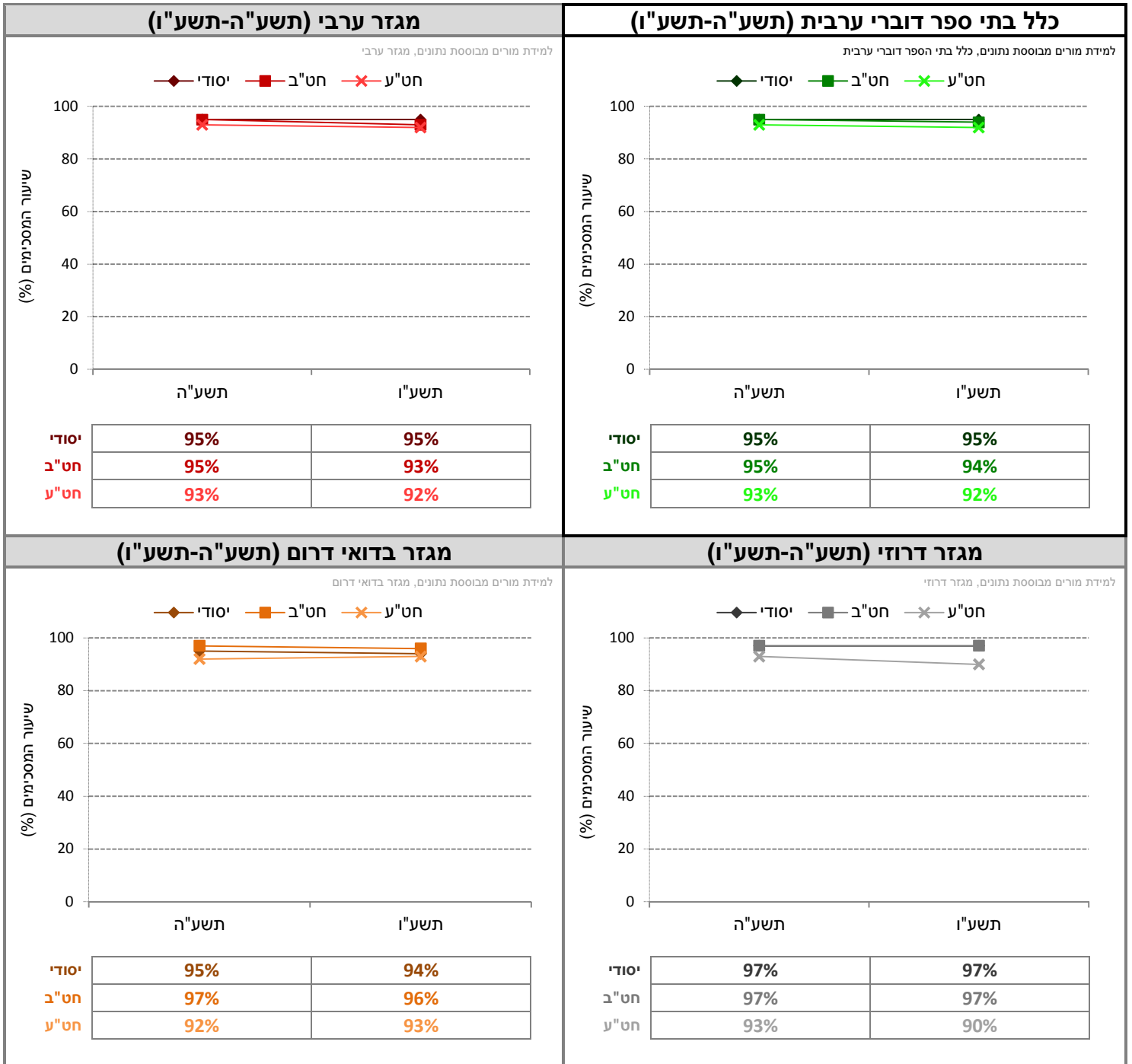
** נקרא בתשע"ה עבודה שיתופית מבוססת נתונים

*** כ-2% מבין המורים במגזר הערבי, כ-2% מבין המורים במגזר הדרוזי וכ-2% מבין המורים הבדואי-דרום בשלבי החינוך יסודי-חט"ב וכן כ-5% מבין המורים במגזר הערבי, כ-2% מבין המורים במגזר הדרוזי וכ-4% מבין המורים הבדואי-דרום בשלב חינוך חט"ע בחרו באפשרות התשובה "לא יודע" בהיגד זה.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 62 מוצגים נתוני המדד המסכם "למידת מורים מבוססת נתונים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

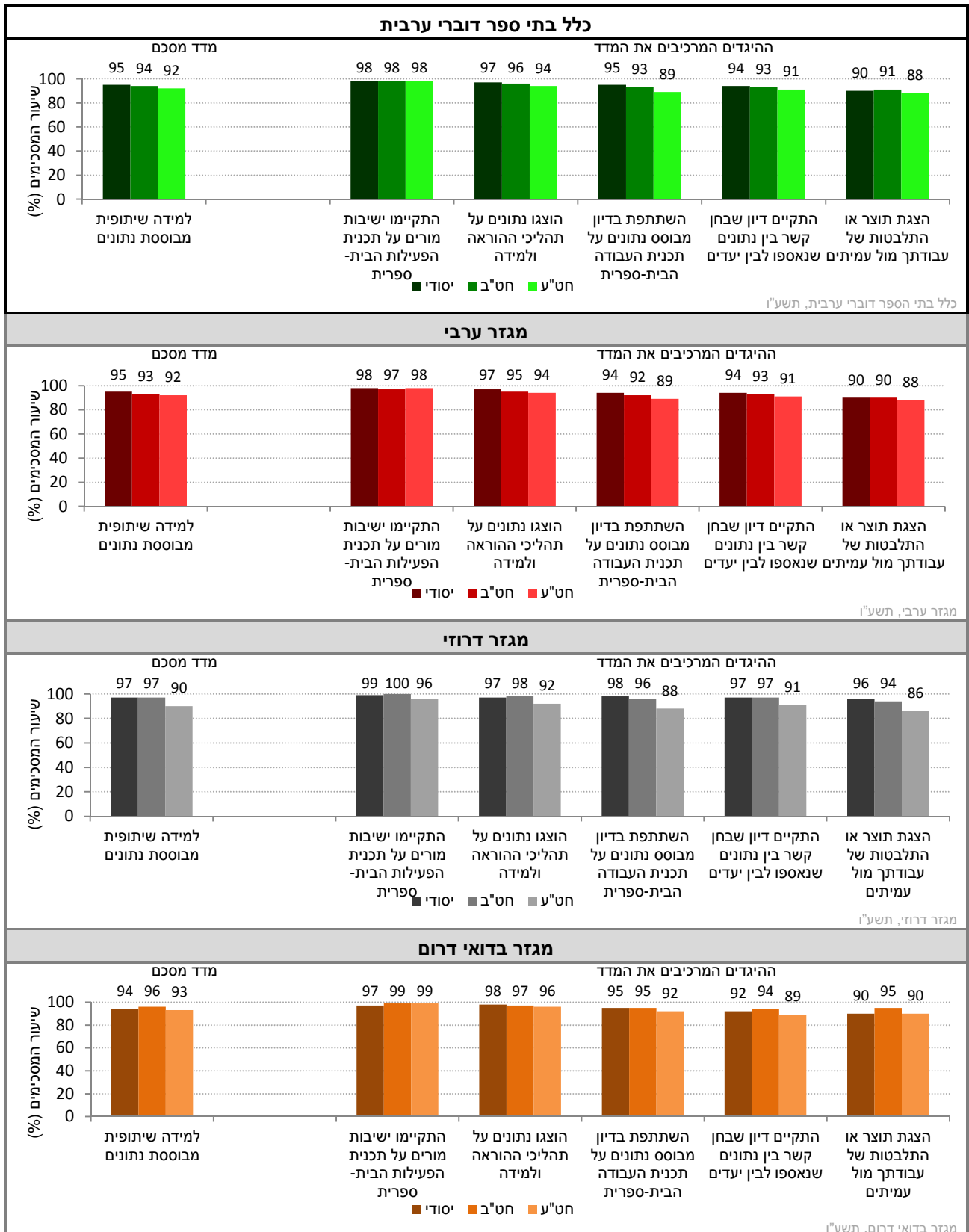
תרשים 62: דיווחי המורים על למידת מורים מבוססת נתונים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 63 מוצגים נתוני המדד המסכם "למידת מורים מבוססת נתונים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 63: דיווחי המורים על למידת מורים מבוססת נתונים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

9.2.3 ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים – דיווחי מורים ביסודי,

בחט"ב ובחט"ע

לשלב הכניסה למקצוע ההוראה ו/או לתפקיד חינוכי חדש בבית הספר יש השפעה מכרעת על המשך החיים המקצועיים של עובד ההוראה. ליווי נכון ומסלול מובנה של תהליכי תמיכה והערכה, מאפשרים כניסה טובה למערכת, מעצבים זהות מקצועית ואישית, מבנים מחויבות למקצוע וממעיטים נשירתם של עובדי הוראה איכותיים.

המדד המסכם "ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים" מבקש ללמוד באיזו מידה מתקיימים בבית הספר תהליכים סדורים ושיטתיים לקליטה וליווי של מורים ובעלי תפקידים חדשים.

נתונים על "ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים" נאספו לראשונה בתשע"ו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. הנתונים מוצגים לראשונה בדוח זה. להלן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם והיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים בבית הספר*
א. "בבית הספר קיים תהליך סדור ושיטתי של קליטת מורים חדשים"
ב. "בבית הספר קיים תהליך סדור ושיטתי של קליטת בעלי תפקידים חדשים"**
ג. "בבית הספר מתקיים תהליך סדור ושיטתי של ליווי לבעלי תפקידים, למשל: לרכז שכבה, לרכז מקצוע וכו'***"

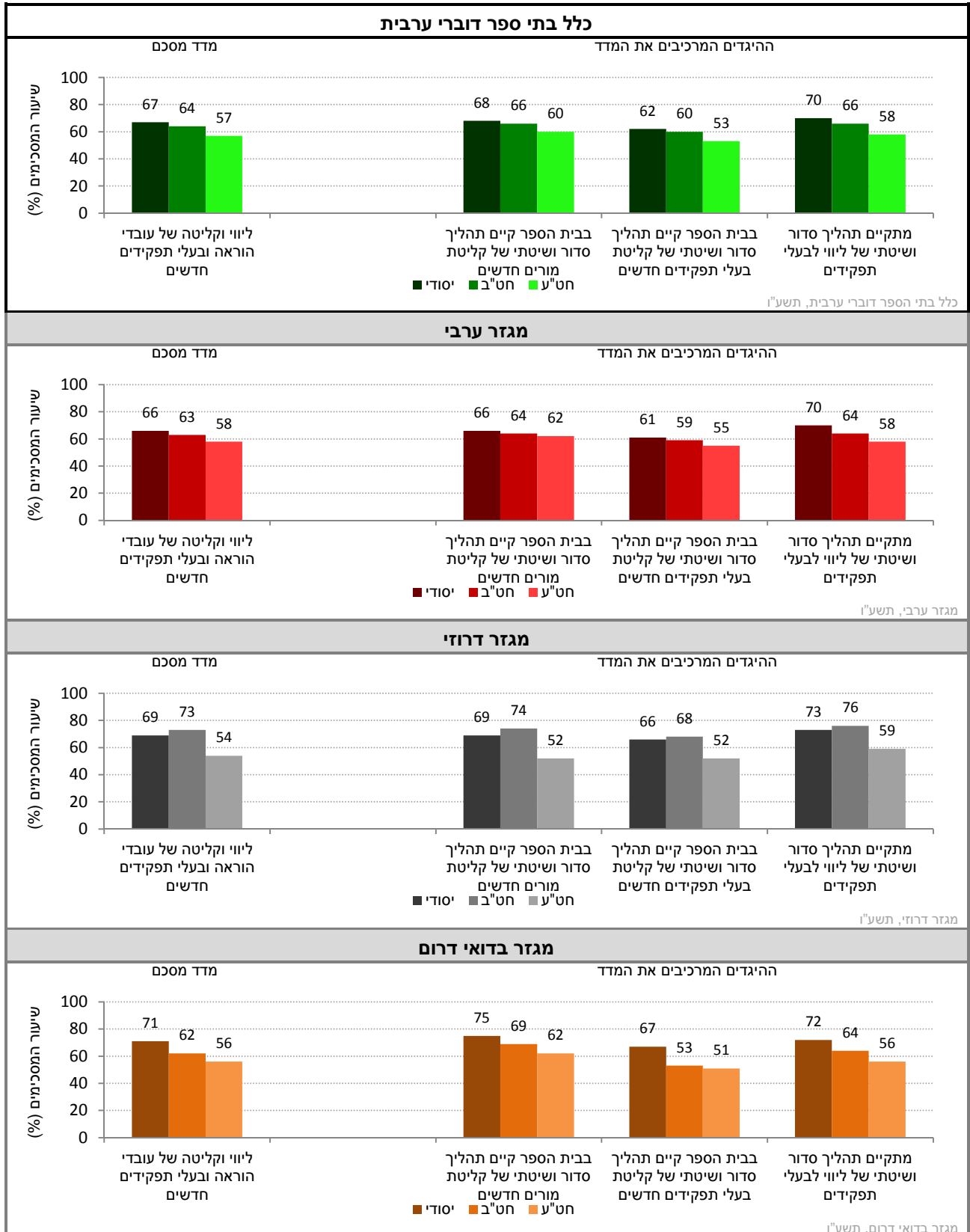
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המורים המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** כ-8% מבין המורים במגזר הערבי, כ-6% מבין המורים במגזר הדרוזי וכ-8% מבין המורים במגזר הבדואי-דרום בשלבי החינוך יסודי-חט"ב וכן כ-9% מבין המורים במגזר הערבי, כ-11% מבין המורים במגזר הדרוזי וכ-5% מבין המורים במגזר הבדואי-דרום בשלב חינוך חט"ע השיבו "לא יודע" על שני ההיגדים: "בבית הספר קיים תהליך סדור ושיטתי של קליטת בעלי תפקידים חדשים" ו-"בבית הספר מתקיים תהליך סדור ושיטתי של ליווי לבעלי תפקידים, למשל, לרכז שכבה, לרכז מקצוע וכד'".

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 64 מוצגים נתוני המדד המסכם "ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 64: דיווחי המורים על "ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים": שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

9.2.4 מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מרחב אוטונומי של מורה בעבודתו מתייחס לעצמאות הפדגוגית שיש למורה בכיתה ולמידת החופש שיש למורה בעבודתו ובסביבת העבודה שלו. מרחב אוטונומי בעבודת ההוראה תורם להעצמתו של המורה ולמקצועיותו.

שני ההיגדים שלהלן מנסים לבחון את מידת האוטונומיה הפדגוגית של המורים בהוראה באמצעות בחינת תפיסות המורים באשר לזמן העומד לרשותם לתכנון כולל של עבודתם ובאשר למידת האוטונומיה שיש להם לצורך ייזום של דרכי הוראה-למידה-הערכה לפי ראות עיניהם.

נתונים אלה נאספו בתשע"ו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

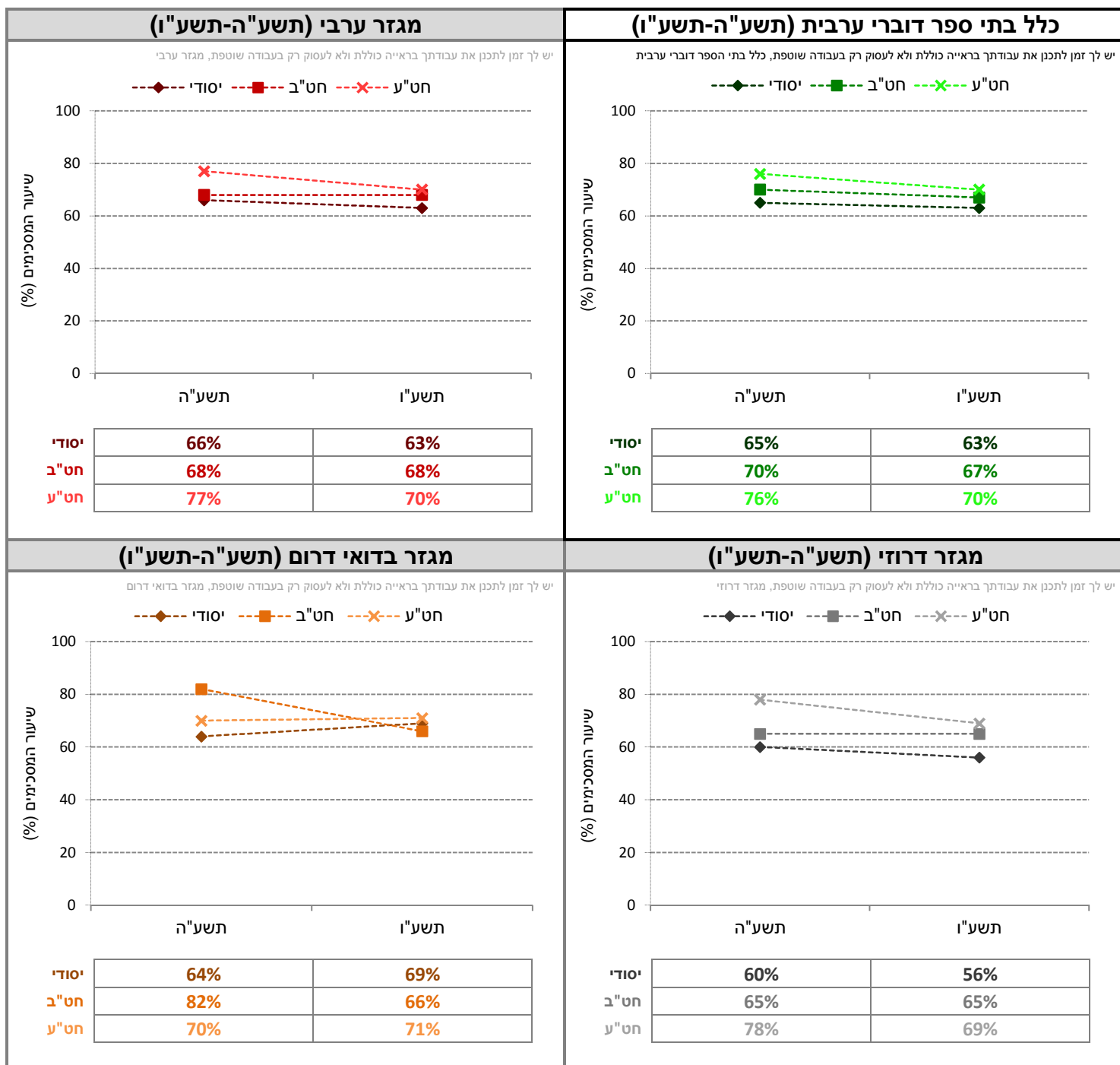
ללא מדד מסכם: מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו*
א. "יש לך זמן לתכנן את עבודתך בראייה כוללת ולא לעסוק רק בעבודה השוטפת"
ב. "יש לך אוטונומיה בעבודתך, כלומר, אפשרות ליזום את דרכי ההוראה, את דרכי הערכה וכו"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

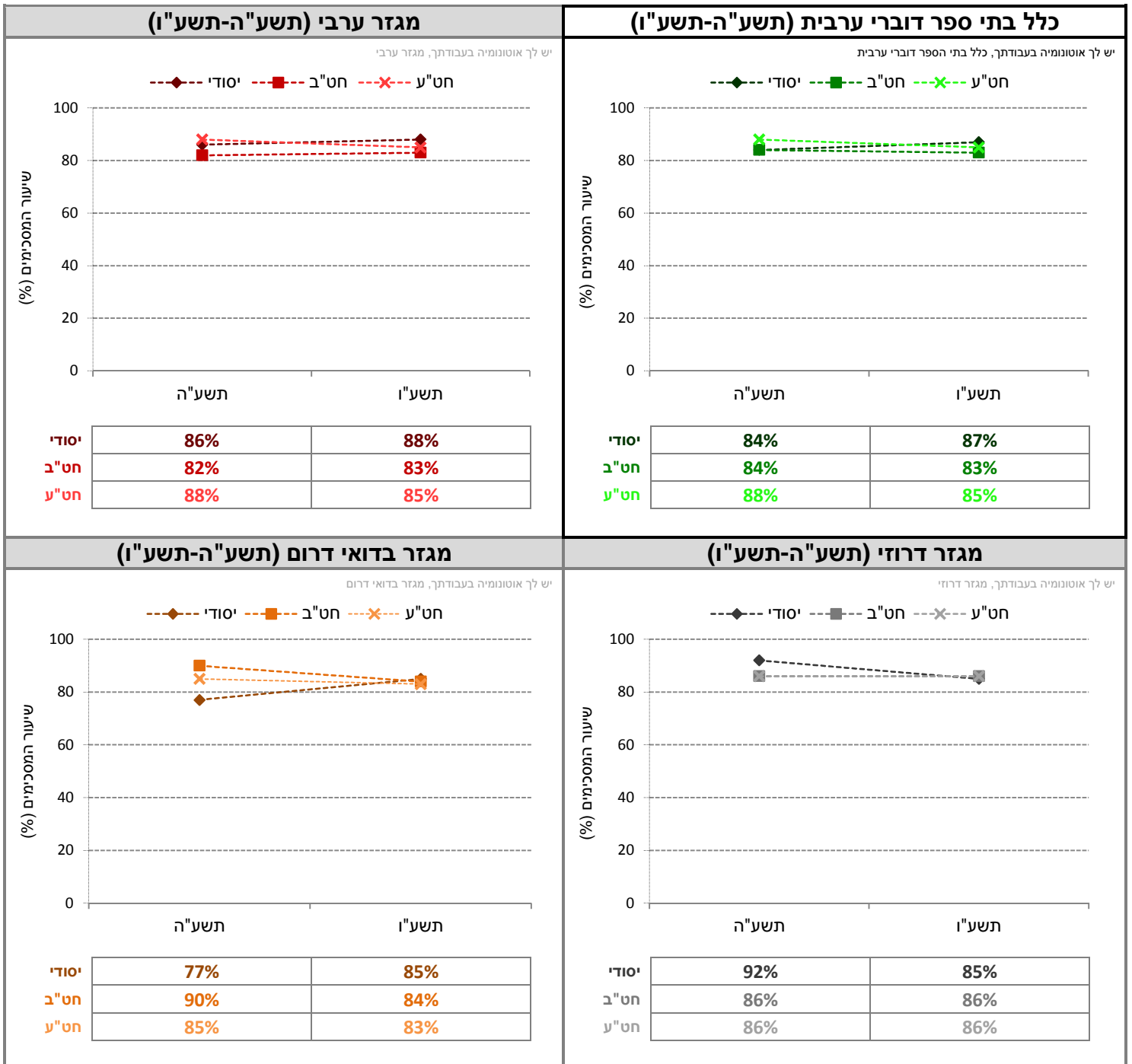
בתרשים 65 מוצגים נתוני ההיגד "יש לך זמן לתכנן את עבודתך בראייה כוללת ולא לעסוק רק בעבודה השוטפת" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 65: דיווחי המורים על ההיגד: "יש לך זמן לתכנן את עבודתך בראייה כוללת ולא לעסוק רק בעבודה השוטפת" בשנים תשע"ה-תשע"ו

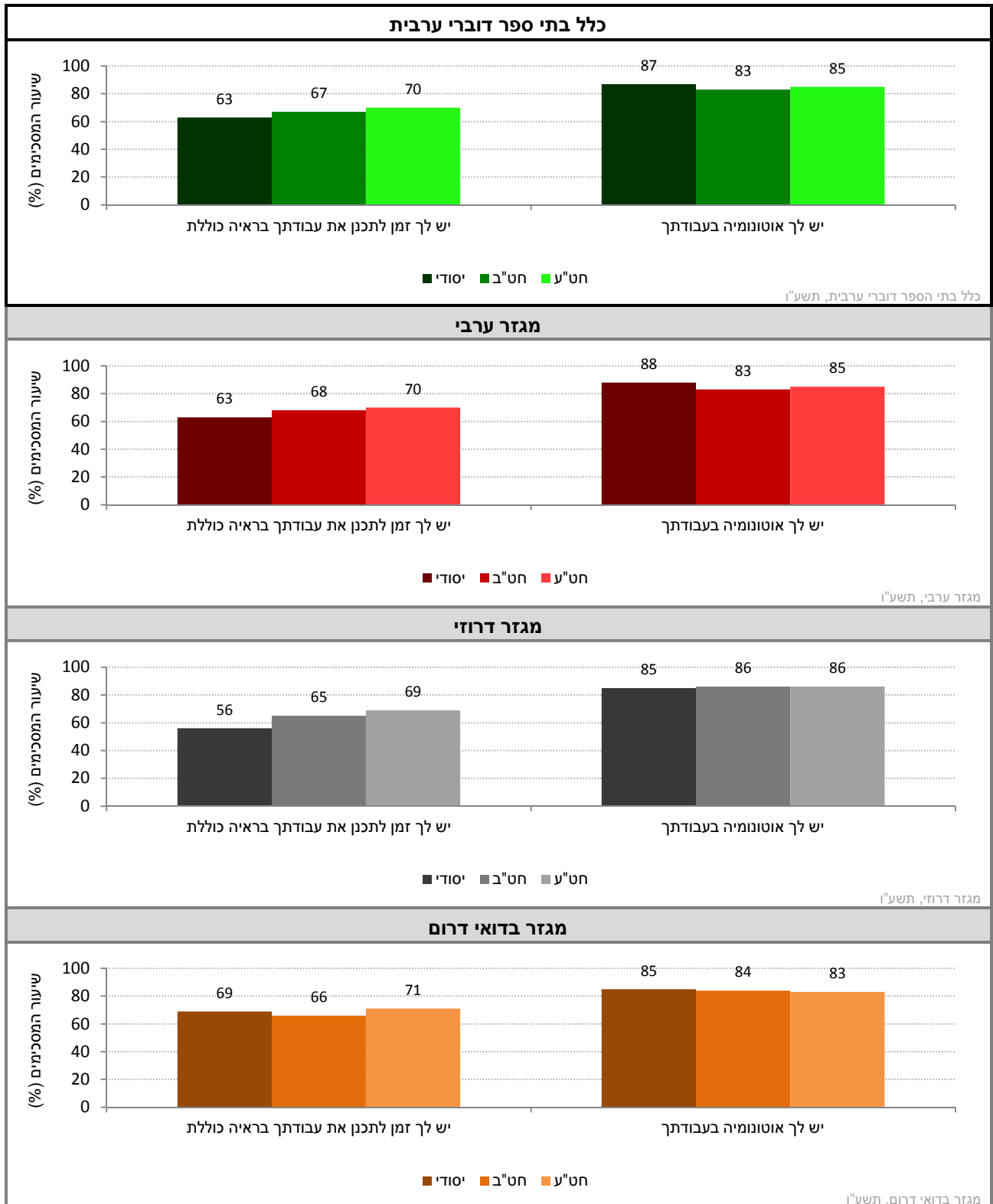
בתרשים 66 מוצגים נתוני ההיגד "יש לך אוטונומיה בעבודתך, כלומר, אפשרות ליזום את דרכי ההוראה, את דרכי ההערכה וכו'" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 66: דיווחי המורים על ההיגד: "יש לך אוטונומיה בעבודתך, כלומר, אפשרות ליזום את דרכי ההוראה, את דרכי ההערכה וכו'" בשנים תשע"ה-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 67 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו" בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 67: דיווחי המורים על מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושלב חינוך (תשע"ו)

פרק 9: ממצאים עיקריים

- פרק זה הורחב ועודכן בתשע"ו, ונוספו לו היבטים רבים המשקפים תהליכים מרכזיים המתקיימים כחלק מתרבות למידה מתמדת ועדכנית. הפרק עוסק בשני נושאים: הראשון – תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים והשני – קיום קהילת למידה של מורים בבית הספר.

השתתפות במסגרות של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- בנושא זה נשאלו מורים על השתתפותם בסוגים שונים של מסגרות למידה, השתלמויות, ימי למידה וכד'. שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר (כ-65%) נרשמו לגבי השתתפות מורים בהשתלמויות/מפגשים בנושאים פדגוגיים (כ-70% במגזר הדרוזי וכ-63% במגזר הערבי והבדואי בדרום), לאחר מכן לגבי השתתפות מורים בהשתלמויות/מפגשים בתחום הדעת (כ-70% בחט"ע, בשיעור דומה בשלושת המגזרים, וכ-55% ביסודי-חט"ב, בשיעור גבוה במגזר הדרוזי ונמוך במגזר הערבי), לגבי השתתפות במסגרות למידה של צוות בית ספרי (כ-60% במוצע, כאשר בחט"ב במגזר הבדואי בדרום השיעורים עומדים על 45%) ולגבי מליאת חדר מורים והשתלמויות בית-ספריות (כ-50%, כאשר בחט"ב במגזר הבדואי בדרום השיעורים עומדים על 36%). גם מפגשים מטעם הפיקוח דווחו בשיעור של כ-50% (בשיעור הגבוה ביותר בחט"ע במגזר הערבי כ-60% ובשיעור הנמוך ביותר בבתי ספר יסודיים במגזר הבדואי בדרום – 38%). חניכה בתחום הדעת דווח בשיעור של כ-35% (בשיעור הגבוה ביותר בחט"ע במגזר הבדואי בדרום-44% והנמוך ביותר בחט"ב במגזר הדרוזי - 28%). שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר (כ-25%) נרשמו בהשתלמויות מקוונות (בשיעור הגבוה ביותר בחט"ע במגזר הדרוזי – כ-35% ובשיעור הנמוך ביותר בחט"ב במגזר הבדואי בדרום כ-8%). גם שיעורי הדיווח על לימודים אקדמיים לתואר שני נמוכים יחסית ועומדים על כ-20% (יש לקחת בחשבון כי חלק מן המורים הם כבר בעלי תארים מתקדמים). לרוב שיעורי הדיווח הגבוהים בקרב מורים בחט"ע ונמוכים בקרב מורים בחט"ב.

פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- המורים נשאלו על פיתוח מקצועי באמצעות תצפית על שיעור שהעבירו, הצבת יעדים ובניית תכנית התפתחות מקצועית בשיתוף המנהל. שיעורי הדיווח עמדו על 69% ביסודי, על 57% בחט"ב ועל 54% בחט"ע. נרשמה שונות גדולה יחסית בשיעורי הדיווח בין המגזרים השונים ובין שלבי החינוך: בשלבי החינוך יסודי וחט"ב מורים במגזר הדרוזי והבדואי בדרום (כ-75% ביסודי וכ-65% בחט"ב) דיווחו על המדד בשיעורים גבוהים יותר ממורים במגזר הערבי (66% ביסודי, 53% בחט"ב) ואילו בחט"ע מורים במגזר הבדואי בדרום (67%) דיווחו בשיעורים גבוהים יותר ממורים במגזר הדרוזי והערבי (כ-52%).
- בשנתיים שבהן נבחן המדד המסכם נרשמה יציבות בבתי ספר יסודיים בשלושת המגזרים. בחט"ב נרשמה ירידה של כ-7% (בשלושת המגזרים) ובחט"ע נרשמה יציבות בקרב מורים במגזר הערבי והדרוזי וירידה של 6% בקרב מורים במגזר הבדואי הדרום.

תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- 73% מהמורים ביסודי, 67% מהמורים בחט"ב ו-60% מהמורים בחט"ע הסכימו עם ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם "תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר". ביסודי ובחט"ב נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר בבתי ספר במגזר הדרוזי (כ-77%). בחט"ע שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו בקרב מורים במגזר הבדואי בדרום (64%).
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשלושת המגזרים נרשמו בנוגע להיגד שעוסק בשימוש בידע הקיים ובכוחות הפנימיים בבית הספר (כ-74%) ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר נרשמו בנוגע להיגד שעוסק בתכנון שיטתי וסדור של מסלולי קריירה של מורים (כ-57%).

תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- תחילה נשאלו המורים בראייה כללית על השתתפותם בתהליכים של פיתוח מקצועי, המובילים לצמיחה והתפתחות. זאת בשונה מסדרת השאלות בתת הפרק "השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי" שבהן נשאלו המורים באופן פרטני על השתתפותם במסגרות שונות לפיתוח מקצועי. שאלה זו שמה כשאלה מסוננת והיא הועברה לראשונה בתשע"ו.

- כ-55% מהמורים בשלבי חינוך יסודי וחס"ב וכ-70% מהמורים בחס"ע דיווחו כי הם השתתפו בפיתוח מקצועי התורם לצמיחה והתפתחות. לא נרשם הבדל ניכר בין המורים מהמגזרים השונים.
- המורים שהשתתפו בתהליכים של פיתוח מקצועי התבקשו להביע את עמדותיהם על התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי ההוראה-למידה-הערכה. 85% מהמורים ביסודי (ללא הבדל בין המגזרים השונים) וכ-80% מהמורים בחס"ב (בשיעור הגבוה ביותר במגזר הדרוזי) ובחס"ע (ללא הבדל בין המגזרים) ציינו שהפיתוח המקצועי תורם לדרכי ההוראה-למידה-הערכה.
- דפוסי הדיווח על ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם דומים למדי בתוך כל מגזר והמורים מדווחים על תרומה שווה של הפיתוח המקצועי לקידום הישגי התלמידים, לאיכות דרכי ההוראה, לשימוש במגוון חלופות בהערכה ולהפיכת המורה למורה טובה יותר.

עבודה שיתופית של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחס"ב ובחס"ע

- המדד המסכם "עבודה שיתופית של מורים בבית הספר" עוסק ברמת שיתוף הפעולה המאפיינת את עבודת המורים בבית הספר, כמו שיתוף מורים בלבטים ובקשיים בהוראה, דיונים משותפים בתכנית העבודה הבית ספרית, עבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה וכד'. מדד זה נבדק לראשונה בתשע"ו.
- ככלל, כ-84% מהמורים ביסודי ובחס"ב ו-75% מהמורים בחס"ע דיווחו על קיומה של עבודה שיתופית של מורים בבית הספר. בשלושת שלבי החינוך שיעורי הדיווח על המדד המסכם של מורים במגזר הדרוזי גבוהים יותר מהשיעורים בקרב המורים במגזר הערבי והבדואי בדרום. הפער הגדול ביותר נרשם בשלב חינוך חס"ב.

למידת מורים מבוססת נתונים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחס"ב ובחס"ע

- בבתי הספר נאגרת כמות אדירה של מידע. המדד "למידת מורים מבוססת נתונים" בא לבחון את קיומם של תהליכים המאפשרים חשיפה למידע, שיתוף במידע ובניית משותפת של ידע חדש.
- אחוזים גבוהים, כ-94% מהמורים בשלושת שלבי החינוך ובשלושת המגזרים, דיווחו על למידת מורים מבוססת נתונים. עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה קטנה בשיעורי הדיווח על המדד.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מצביע על שיעורי הסכמה דומים למדי עם ההיגדים בכל המגזרים וכן בהשוואה בין שלבי חינוך. שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר (98%) נצפו על ההיגד "מאז תחילת שנה"ל התקיימו ישיבות מורים שדנו בתכנית הפעילות הבית ספרית". שיעורי הסכמה נמוכים יחסית לעומת יתר ההיגדים נצפו בקרב מורים בשלוש שכבות הגיל בנוגע להיגד: "הצגת תוצר או התלבטות של עבודתך מול עמיתים" (כ-90%).
- בשנתיים שבהן נבדק המדד המסכם לא נרשמו שינויים בשיעורי ההסכמה עם המדד בשלושת שלבי החינוך ובשלושת המגזרים.

ליווי וקליטה של עובדי הוראה חדשים ובעלי תפקידים חדשים – דיווחי מורים ביסודי, בחס"ב ובחס"ע

- המדד המסכם ליווי וקליטה של עובדי הוראה חדשים ובעלי תפקידים חדשים מבקש ללמוד באיזו מידה מתקיימים בבתי הספר תהליכים סדורים ושיטתיים לקליטה וליווי של מורים ובעלי תפקידים חדשים. המדד נבדק לראשונה בתשע"ו.
- כשני שלישים מהמורים ביסודי ובחס"ב ו-57% מהמורים בחס"ע הביעו הסכמה עם המדד המסכם. בבתי ספר יסודיים במגזר הבדואי בדרום שיעורי דיווח גבוהים יחסית (71%) נרשמו בהשוואה למורים במגזרים הערבי והדרוזי (כ-67%). בשלב חינוך חס"ב שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר נרשמו בקרב מורים במגזר הדרוזי (73%).

מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו – דיווחי מורים ביסודי, בחס"ב ובחס"ע

- מרחב אוטונומי של המורה מתייחס לעצמאות הפדגוגית שיש למורה בכיתה ולמידת החופש שיש למורה בעבודתו ובסביבת העבודה שלו. בהקשר זה נבדקו עמדות המורים בשני היגדים, ללא מדד מסכם.
- בהיגד הראשון הנוגע לזמן לתכנון העבודה בראייה כוללת שיעורי ההסכמה של המורים עומדים על כשני שלישים בשלושת שלבי החינוך ובשלושת המגזרים למעט בתי ספר יסודיים במגזר הדרוזי, שם שיעורי

ההסכמה בקרב המורים נמוכים יחסית (56%).

- בהשוואה לתשע"ה, במגזר הערבי והדרוזי בשלב חינוך יסודי וחט"ב נרשמה יציבות ואילו בחט"ע נרשמה ירידה (של כ-8%). במגזר הבדואי בדרום נרשמה עלייה ביסודי, ירידה משמעותית (של 16%) בחט"ב ויציבות בחט"ע.
- מורים מדווחים יותר על אוטונומיה בעבודתם בהשוואה לתכנון העבודה בראייה כוללת: שיעורי ההסכמה עם ההיגד הנוגע לאוטונומיה בעבודה עומדים על כ-85% ללא הבדל בין שלושת המגזרים ושלושת שלבי החינוך.
- בהשוואה לתשע"ה, במגזר הערבי לא נרשמו שינויים משמעותיים בכל שלבי החינוך, במגזר הדרוזי נרשמה ירידה של 7% בשלב חינוך יסודי ויציבות בחט"ב ובחט"ע, ואילו במגזר הבדואי בדרום נרשמה עלייה של 7% ביסודי, ירידה של 6% בחט"ב ויציבות בחט"ע.

לסיכום,

- כשני שלישים מהמורים דיווחו על השתתפותם במסגרות לפיתוח מקצועי כמו השתלמויות בנושאים פדגוגיים, השתלמויות בתחום הדעת ומסגרות למידה של צוות בית ספרי. כמחצית מן המורים דיווחו על השתתפות במסגרות למידה של מליאת חדר מורים ועל מפגשים מטעם הפיקוח. בכל המסגרות הללו, שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו במגזר הבדואי בדרום. שיעורים נמוכים יותר (כשליש) דיווחו על ליווי וחניכה, על השתלמויות מקוונות ועל לימודים לתואר שני. שיעורי המדווחים על מרבית המסגרות לפיתוח מקצועי גבוהים יותר בקרב המורים בחט"ע וביסודי משיעורי המדווחים בחט"ב.
- כמו כן, מעט יותר ממחצית מהמורים ביסודי ובחט"ב וכשני שלישים מהמורים בחט"ע דיווחו שעברו תהליכים של פיתוח מקצועי המובילים לצמיחה והתפתחות ללא הבדל בין המגזרים. מעל 80% מהמורים דיווחו על תרומה של תהליכי הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה. לפי דיווחיהם, לפיתוח המקצועי יש תרומה שווה לקידום הישגי התלמידים, לאיכות דרכי ההוראה, לשימוש במגוון חלופות בהערכה ולהפיכת המורה למורה טובה יותר.
- מרבית המורים (כשני שלישים) דיווחו על היבטים שונים של תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי בבית הספר, בשיעור גבוה יותר במגזר הדרוזי. עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח. תמונה דומה נרשמה גם בממדד העוסק בפיתוח מקצועי שבא לידי ביטוי בהצבת יעדים לשיפור, בעריכת תצפית לצורך שיפור ההוראה ובשיתוף המנהל בבניית תכנית התפתחות מקצועית של המורה. שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו בקרב מורים בחט"ע במגזר הדרוזי והערבי בחט"ע (52%).
- כ-84% מהמורים ביסודי וחט"ב ו-75% מהמורים בחט"ע (בשיעור הגבוה ביותר במגזר הדרוזי) דיווחו על קיומה של עבודה שיתופית של מורים בבית הספר המתבטאת יותר בשיתוף הדדי בלבטים ובקשיים בהוראה ופחות בניתוח תשובות שגויות של תלמידים וחשיבה כיצד לסייע להם.
- כ-94% מהמורים בשלושת שלבי החינוך ובשלושת המגזרים דיווחו על למידת מורים מבוססת נתונים.
- כשני שלישים מהמורים ביסודי ובחט"ב וכ-57% מהמורים בחט"ע דיווחו על ליווי וקליטה של עובדי הוראה חדשים ובעלי תפקידים חדשים, כאשר בשלב חינוך יסודי בולט לטובה המגזר הבדואי בדרום (71%), בחט"ב – המגזר הדרוזי (73%) ואילו בחט"ע שיעורי המשיבים דומים בכל המגזרים.
- כ-85% מהמורים בשלושת שלבי החינוך ובשלושת המגזרים דיווחו על אוטונומיה בעבודתם אך רק כשני שלישים מהם דיווחו שיש להם זמן לתכנון עבודתם בראייה כוללת מעבר לעבודה השוטפת. בהיבט האחרון נרשמו הבדלים בין המגזרים בשלב חינוך יסודי – שיעורי ההסכמה נמוכים יותר בבתי ספר במגזר הדרוזי (56%) והגבוהים יותר בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (69%).

10. חשיבות תעודת הבגרות

תעודת הבגרות היא מרכיב רב השפעה על חייהם של בוגרי מערכת החינוך, בהיותה מפתח להמשך חייהם הבוגרים, הן מבחינת קבלה ללימודים גבוהים והן מבחינת כניסה לשוק העבודה. בהמשך לעיסוק בהיבטים הרגשיים מוטיבציוניים בלמידה עבור כלל התלמידים, הפרק הנוכחי בוחן היבטים רגשיים-מוטיבציוניים הייחודיים לתלמידי החטיבה העליונה בזיקה לתעודת הבגרות.

תלמידי י"א התבקשו להשיב על סדרה של היגדים הבוחנים את המוטיבציה ואת האמונה העצמית שלהם – ביחס לתעודת הבגרות. התלמידים נשאלו על אודות חשיבות תעודת הבגרות עבורם, על שאיפותיהם וכוונותיהם לסיום הלימודים ולקבלת תעודת בגרות, על מידת ההלימה הקיימת על-פי תפיסתם בין כישוריהם לבין מסלול לימודיהם בבית הספר, על תחושת המסוגלות שלהם להשיג תעודת בגרות, על תמיכה ועידוד המורים בלימודים לקראת בחינות הבגרות ועל תפיסותיהם את תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים.

נתוני תת הפרק הנוכחי מבוססים על דיווחי תלמידים בחטיבה העליונה בלבד.

10.1 תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות" מבקש לבחון את החשיבות שהתלמידים מייחסים לתעודת הבגרות ולתרומתה לחייהם בעתיד.

הנתונים נאספו בקרב תלמידים בחט"ע החל משנה"ל תשע"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי כיתות י"א:

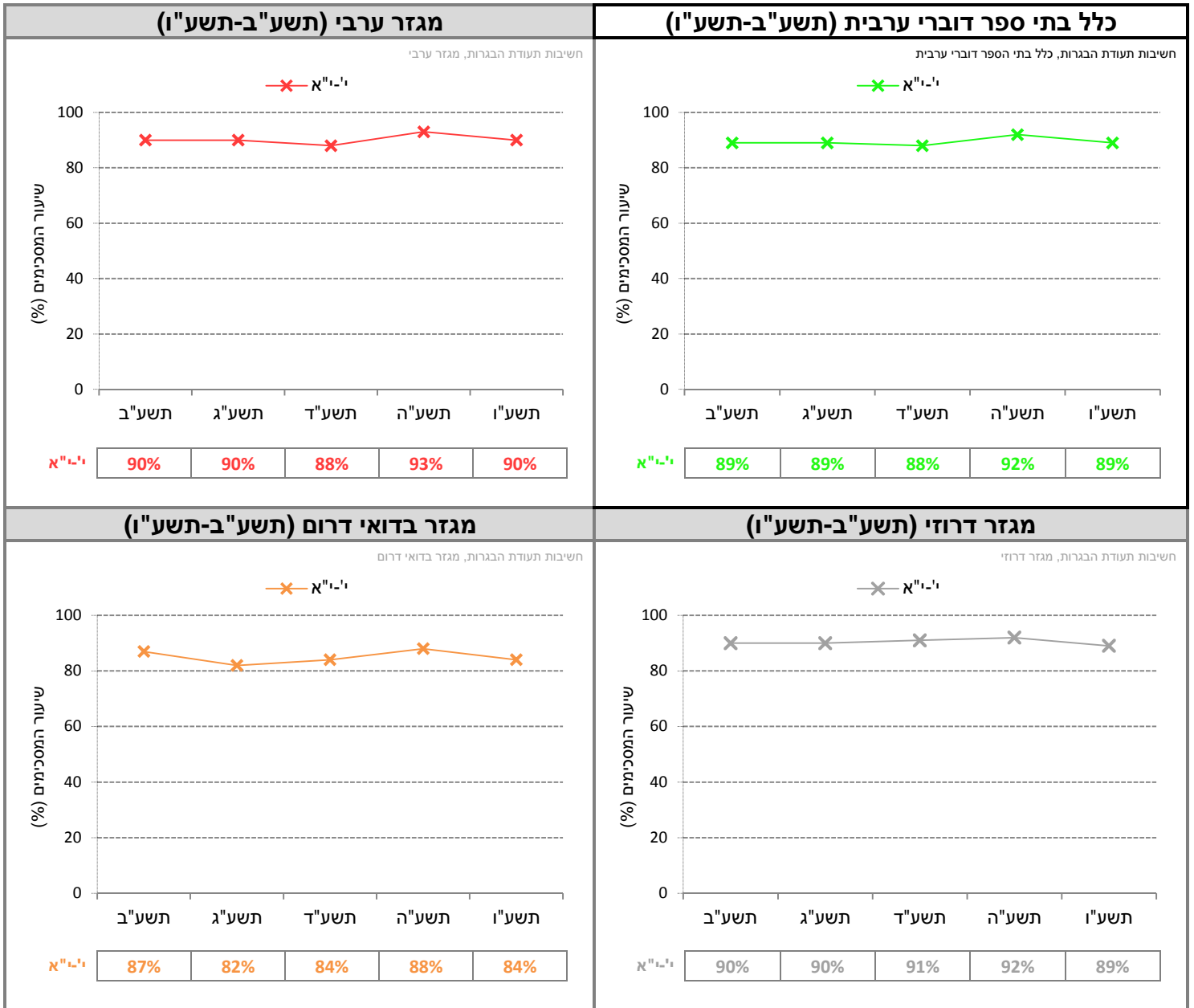
מדד מסכם: חשיבות תעודת הבגרות*
חשיבות תעודת הבגרות בעיני התלמידים
א. "חשוב לי להצליח בבחינות הבגרות"
ב. "תעודת הבגרות חשובה מאוד כדי להתקדם בחיים"
ג. "אני משקיע הרבה על מנת להצליח בבחינות הבגרות"
תרומת תעודת הבגרות לחיי התלמיד בעתיד
ד. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל למסלול הלימודים שאבחר בעתיד"
ה. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל לסוג העבודה שאבחר בעתיד"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 68 מוצגים נתוני המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

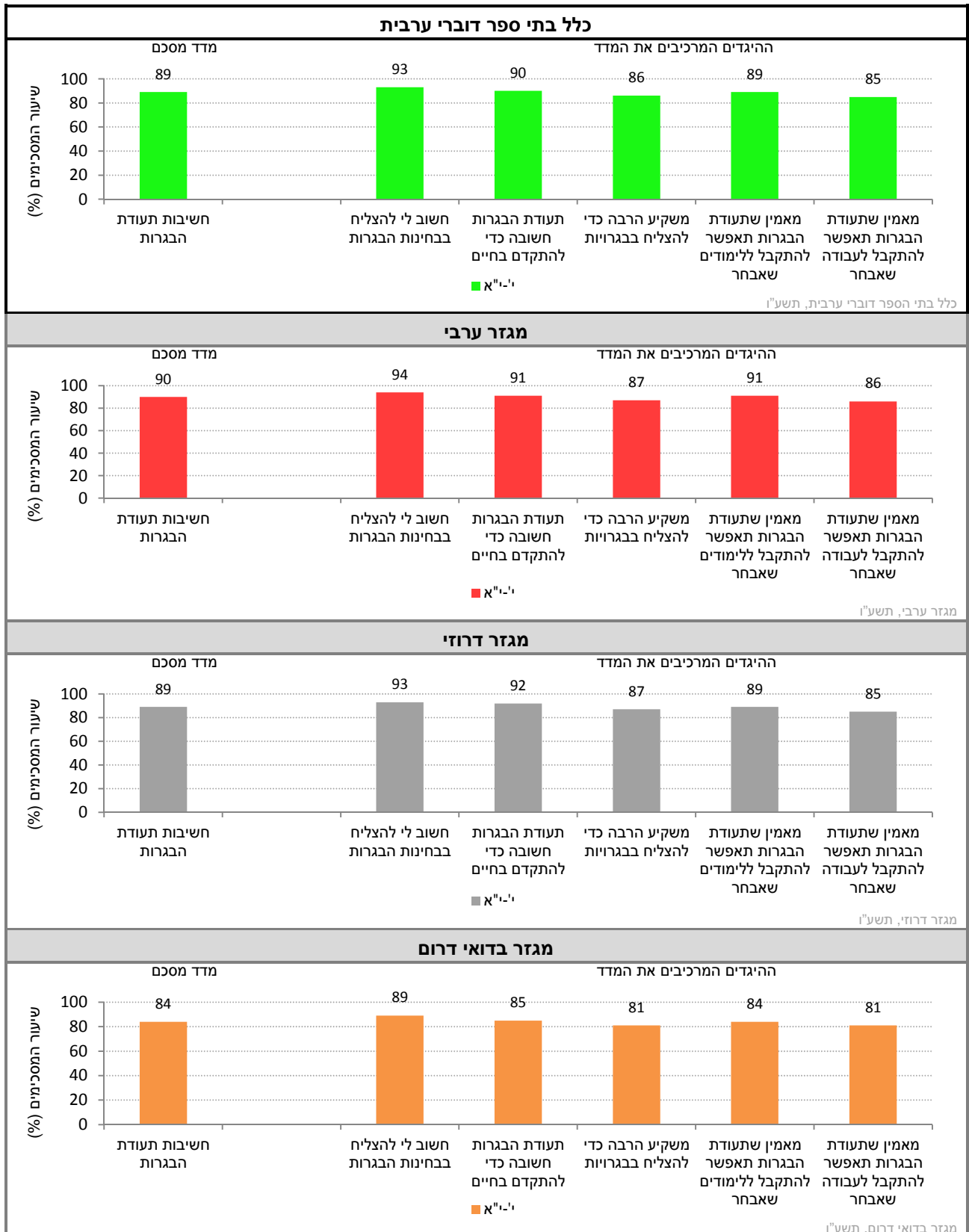
תרשים 68: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הבגרות: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 69 מוצגים נתוני המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 69: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הבגרות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר (תשע"ו)

10.2 שאיפות וכוונות לסיים הלימודים וקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף לשאלות על חשיבות תעודת הבגרות התבקשו התלמידים לדווח גם על השאיפות והכוונות שלהם באשר לסיים הלימודים ולקבלת תעודת בגרות בעתיד. להלן נציג את דיווחי התלמידים בהיבטים אלה.

10.2.1 שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

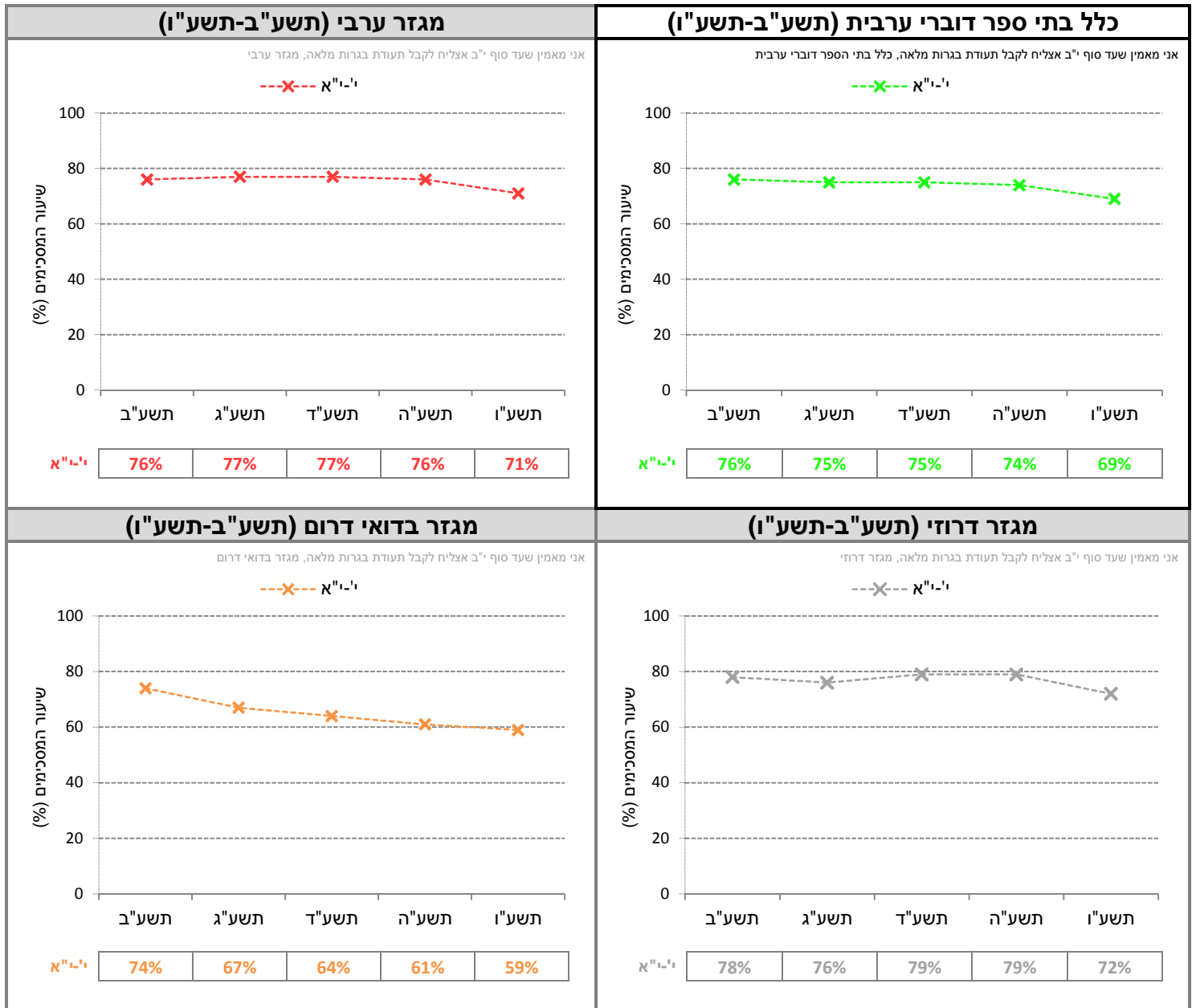
כאמור, תלמידים בחט"ע התבקשו לדווח על השאיפות והכוונות שלהם באשר לקבלת תעודת בגרות בעתיד. לתלמידים נתנו שלוש אפשרויות תשובה והם התבקשו לבחור את זו המתארת נכונה את השאיפות והכוונות שלהם באשר לקבלת תעודת בגרות. שלוש האפשרויות שהוצגו לתלמידים היו: "אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד".

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה", בשנים תשע"ב-תשע"ו. בהמשך נציג את נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, ובחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 70 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 70: דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה" בשנים תשע"ב-תשע"ו

לוח 6 מציג את התפלגות דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה העוסקת ב-"שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות"

לוח 6: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה שעוסקת ב-"שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות" בחלוקה לפי מגזר (תשע"ו)*

מגזר בדואי דרום	מגזר דרוזי	מגזר ערבי	כלל בתיה"ס דוברי ערבית	איזה מהמשפטים הבאים מתאר בצורה הטובה ביותר את השאיפות והכוונות שלך באשר לתעודת הבגרות:
59%	72%	71%	69%	אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה
20%	14%	15%	16%	אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד
20%	14%	14%	15%	אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה

* ניתן לעיין בהתפלגות המלאה של דיווחי התלמידים לאורך שנים בנספח לדוח האקלים.

10.2.2 שאיפות וכוונות לסיים הלימודים – דיווחי תלמידים בחט"ע

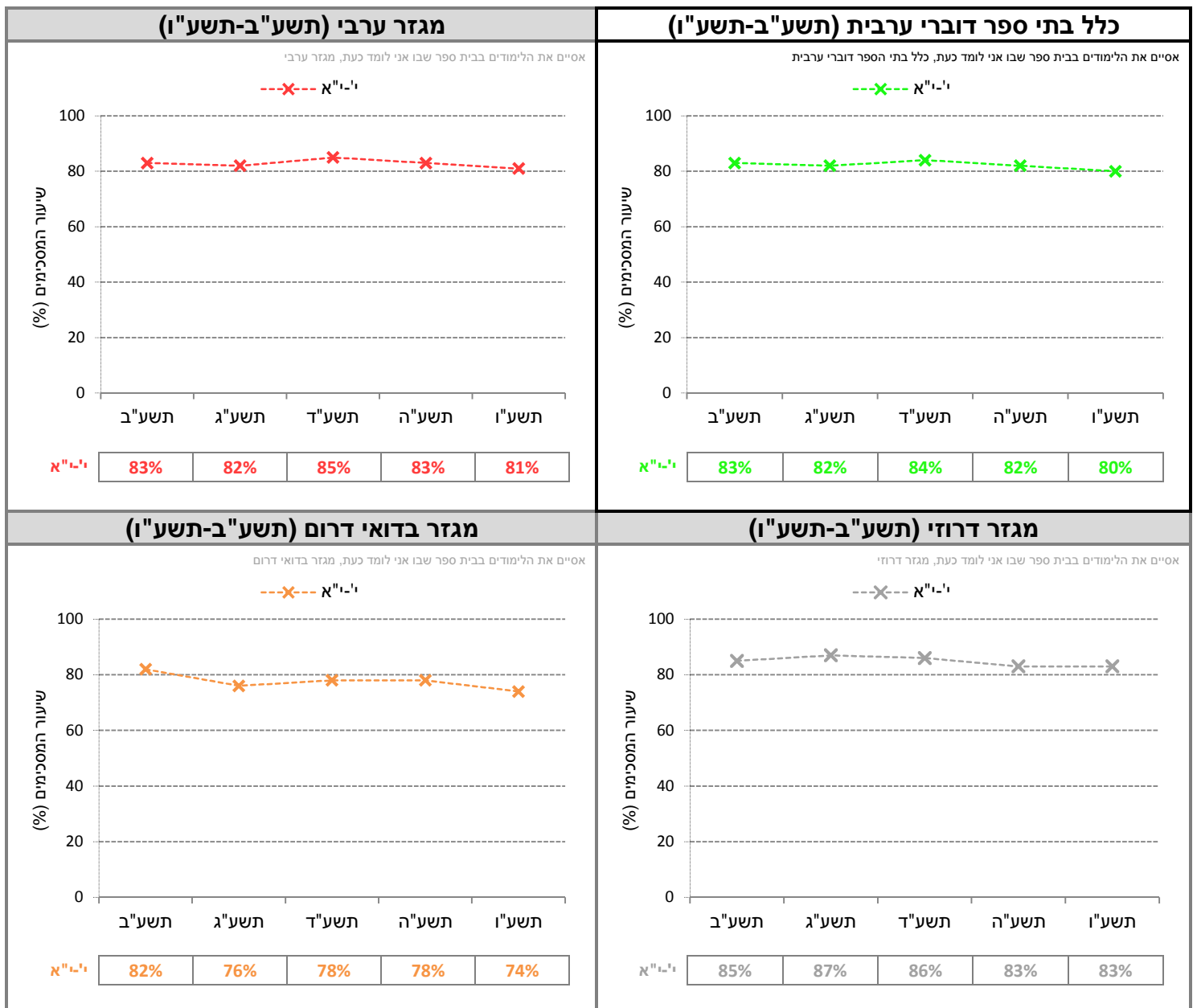
בנוסף לשאלות אשר הוצגו לעיל, תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על השאלה "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?". לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת מארבע אפשרויות תשובה: "בבית הספר שבו אני לומד כעת"; "בבית ספר אקסטרני"; "בבית ספר שאינו אקסטרני" ו-"אעזוב את בית הספר ולא אמשיך ללמוד בכלל".

תחילה יוצגו שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אסיים את הלימודים בבית הספר שבו אני לומד כעת", בשנים תשע"ב-תשע"ו. בהמשך נציג את נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, ובחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 71 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "אסיים את הלימודים בבית ספר שבו אני לומד כעת" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 71: דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אסיים את הלימודים בבית ספר שבו אני לומד כעת" בשנים תשע"ב-תשע"ו

לוח 7 מציג את התפלגות דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?"

לוח 7: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?" בחלוקה לפי מגזר (תשע"ו)

מגזר בדואי דרום	מגזר דרוזי	מגזר ערבי	כלל בתיה"ס דוברי ערבית	לפי דעתך, באיזה בי"ס תסיים את לימודיך?
74%	83%	81%	80%	בבית הספר בו אני לומד כעת
13%	10%	9%	10%	בבית ספר אקסטרני
7%	4%	5%	6%	בבית ספר אחר, שאינו אקסטרני
6%	3%	4%	4%	אעזוב את בית הספר ולא אמשיך ללמוד בכלל

*ניתן לעיין בהתפלגות המלאה של דיווחי התלמידים לאורך שנים בנספח לדוח האקלים

10.3 תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

בעוד שבתת-הפרקים הקודמים תארנו את החשיבות שהתלמידים מייחסים לתעודת הבגרות ואת הכוונות והשאיפות שלהם באשר לקבלת תעודת הבגרות, תת-הפרק הזה בוחן את תפיסות התלמידים באשר למידה בה המורים מעודדים אותם בלימודיהם לקראת בחינות הבגרות.

הנתונים נאספו לראשונה בקרב תלמידים בחט"ע החל משנה"ל תשע"ה. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, ובחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי כיתות י'-י"א:

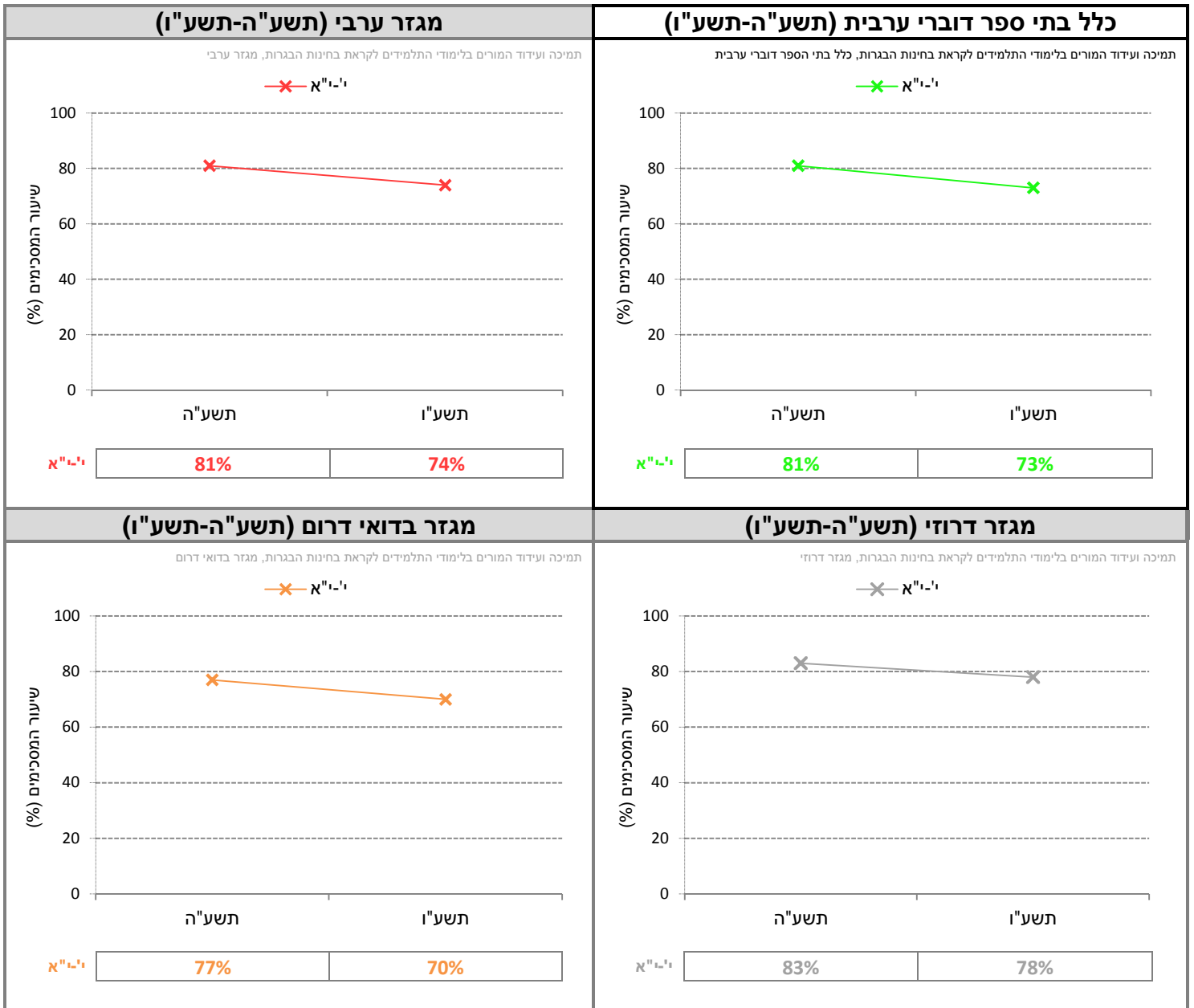
מדד מסכם: תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות*
א. "בית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בבחינות הבגרות"
ב. "אני מרגיש שצוות בית הספר עושה מאמצים גדולים כדי לעזור לי להצליח בבחינות הבגרות"
ג. "אני מרגיש שצוות בית הספר מאמין ביכולת שלי להצליח בבחינות הבגרות"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם

בתרשים 72 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

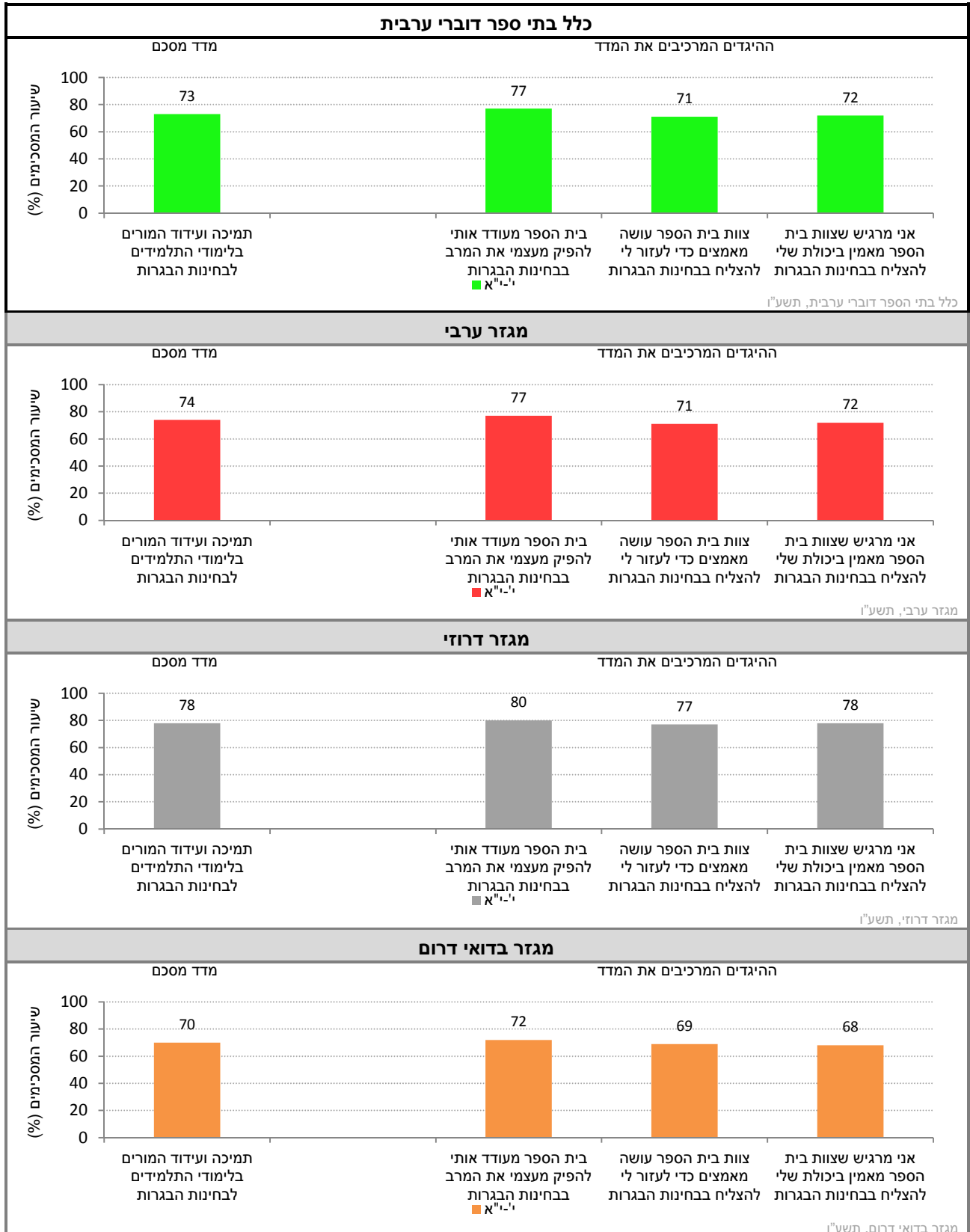
תרשים 72: דיווחי התלמידים על תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 73 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בבתי ספר דוברי ערבית, ובחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 73: דיווחי התלמידים על תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר (תשע"ו)

10.4 מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בבית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע

במרביית בתי הספר מחולקים תלמידי החט"ע למסלולים שונים במסגרת לימודיהם. לאור זאת, התבקשו התלמידים לחוות את דעתם באשר למידה בה בית הספר מכון תלמידים למסלולים המותאמים לכישוריהם ולהיקף יחידות לימוד ההולם את יכולותיהם. בתת הפרקים הבאים יוצגו נתונים על מידת ההלימה בין מסלול הלימודים לבגרות לבין כישורי התלמיד ועל מידת ההלימה בין היקף יחידות הלימוד לבגרות לבין יכולות התלמידים.

10.4.1 מידת ההלימה בין מסלול הלימודים לבגרות לבין כישורי התלמיד

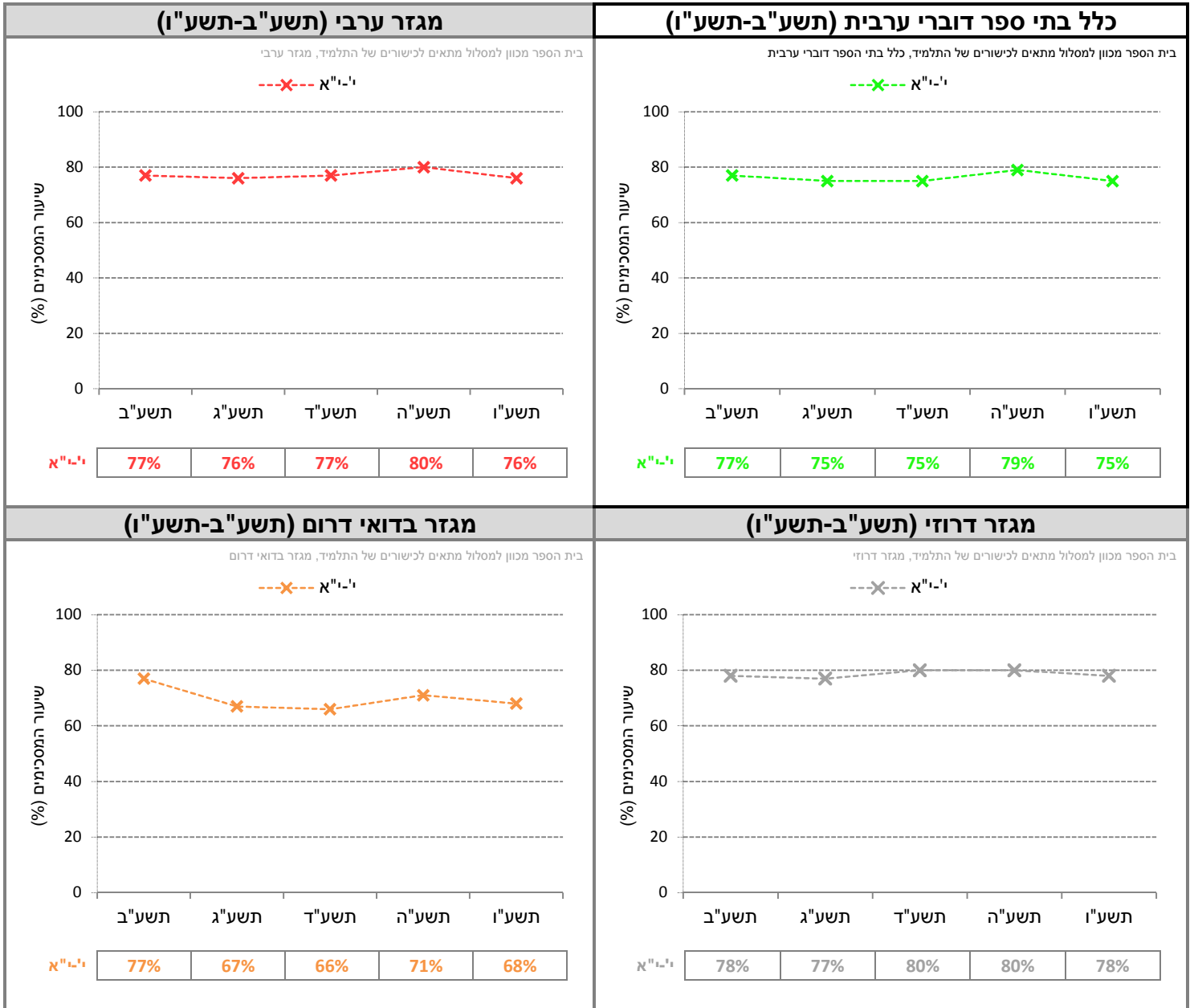
תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב האם הם מרגישים שבית הספר מכון אותם למסלול לבגרות שמתאים לכישוריהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "בית הספר מכון למסלול שמתאים לכישורים של התלמיד"; "בית הספר מכון למסלול שמתחת לכישורים של התלמיד"; "בית הספר מכון למסלול שמעל לכישורים של התלמיד". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מכון למסלול שמתאים לכישורים של התלמיד", בשנים תשע"ב-תשע"ו. בהמשך נציג את נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, ובחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 74 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "בית הספר מכון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 74: דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "בית הספר מכון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד" בשנים תשע"ב-תשע"ו

לוח 8 מציג את התפלגות דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "האם אתה מרגיש שבית הספר מכוון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכוון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך":

לוח 8: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "האם אתה מרגיש שבית הספר מכוון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכוון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך" בחלוקה לפי מגזר (תשע"ו)

מגזר בדואי דרום	מגזר דרוזי	מגזר ערבי	כלל בתיה"ס דוברי ערבית	האם אתה מרגיש שביה"ס מכוון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכוון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך?*
68%	78%	76%	75%	בית הספר מכוון למסלול שמתאים לכישורים של התלמיד
20%	14%	17%	17%	בית הספר מכוון למסלול שמתחת לכישורים של התלמיד
12%	8%	7%	8%	בית הספר מכוון למסלול שמעל לכישורים של התלמיד

* ניתן לעיין בהתפלגות המלאה של דיווחי התלמידים לאורך שנים בנספח לדוח האקלים

10.4.2 מידת ההלימה בין היקף יחידות הלימוד לבין יכולות התלמידים

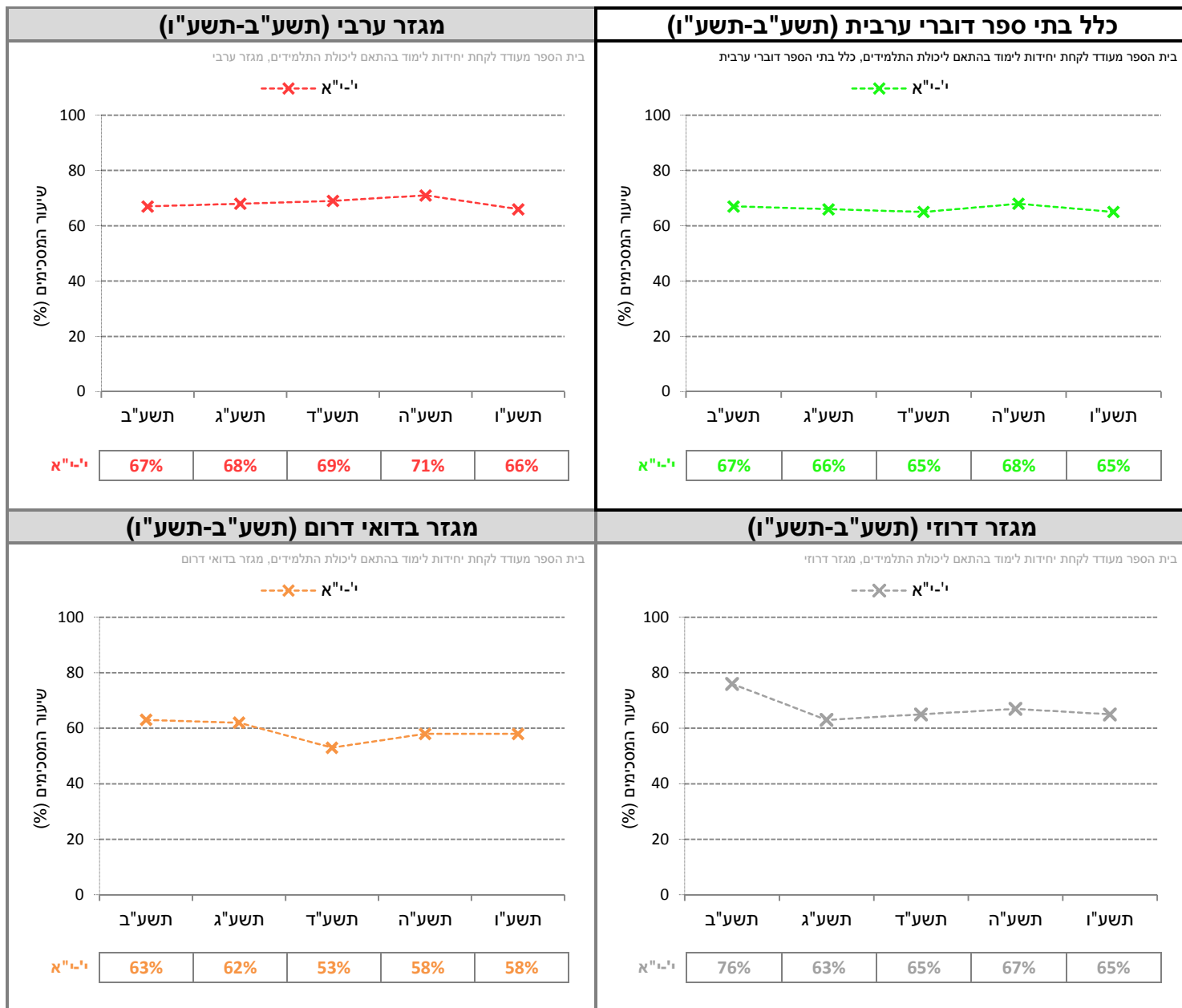
בשאלה נוספת התבקשו התלמידים להתייחס למדיניות בית הספר באשר לעידוד תלמידים ללמוד בהיקף יחידות לימוד בהתאם ליכולותיהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "בית הספר מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולת התלמיד"; "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים"; "בית הספר מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים".

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים", בשנים תשע"ב-תשע"ו. בהמשך נציג את נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, ובחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 75 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 75: דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ו

לוח 9 מציג את התפלגות דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?"

לוח 9: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?" בחלוקה לפי מגזר (תשע"ו)

מגזר בדואי דרום	מגזר דרוזי	מגזר ערבי	כלל בתיה"ס דוברי ערבית	מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?*
58%	65%	66%	65%	בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים
31%	26%	23%	25%	בית הספר מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים
11%	9%	11%	11%	בית הספר מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים

* ניתן לעיין בהתפלגות המלאה של דיווחי התלמידים לאורך שנים בנספח לדוח האקלים

10.5 תפיסת תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים – דיווחי תלמידים בחט"ע

כפי שראינו לעיל, הלימודים לקראת בחינות הבגרות תופסים חלק ניכר מסדר היום הלימודי בחטיבות העליונות. עם זאת, אחת השאלות המעניינות שעולות ביחס למערכת החינוך בכלל ולחטיבות העליונות בפרט היא, באיזו מידה הן מכשירות ומכינות את התלמידים לחיים שלאחר סיום בית הספר, ובפרט לעולם העבודה ולהשכלה העל-תיכונית. בהקשר זה התבקשו תלמידים בחט"ע להשיב על שלושה היגדים, שבדקים את עמדותיהם כלפי בית הספר כמכשיר לחיים, דהיינו כמכין לקראת עולם העבודה והלימודים.

נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים בחט"ע החל משנה"ל תשע"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, ובחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

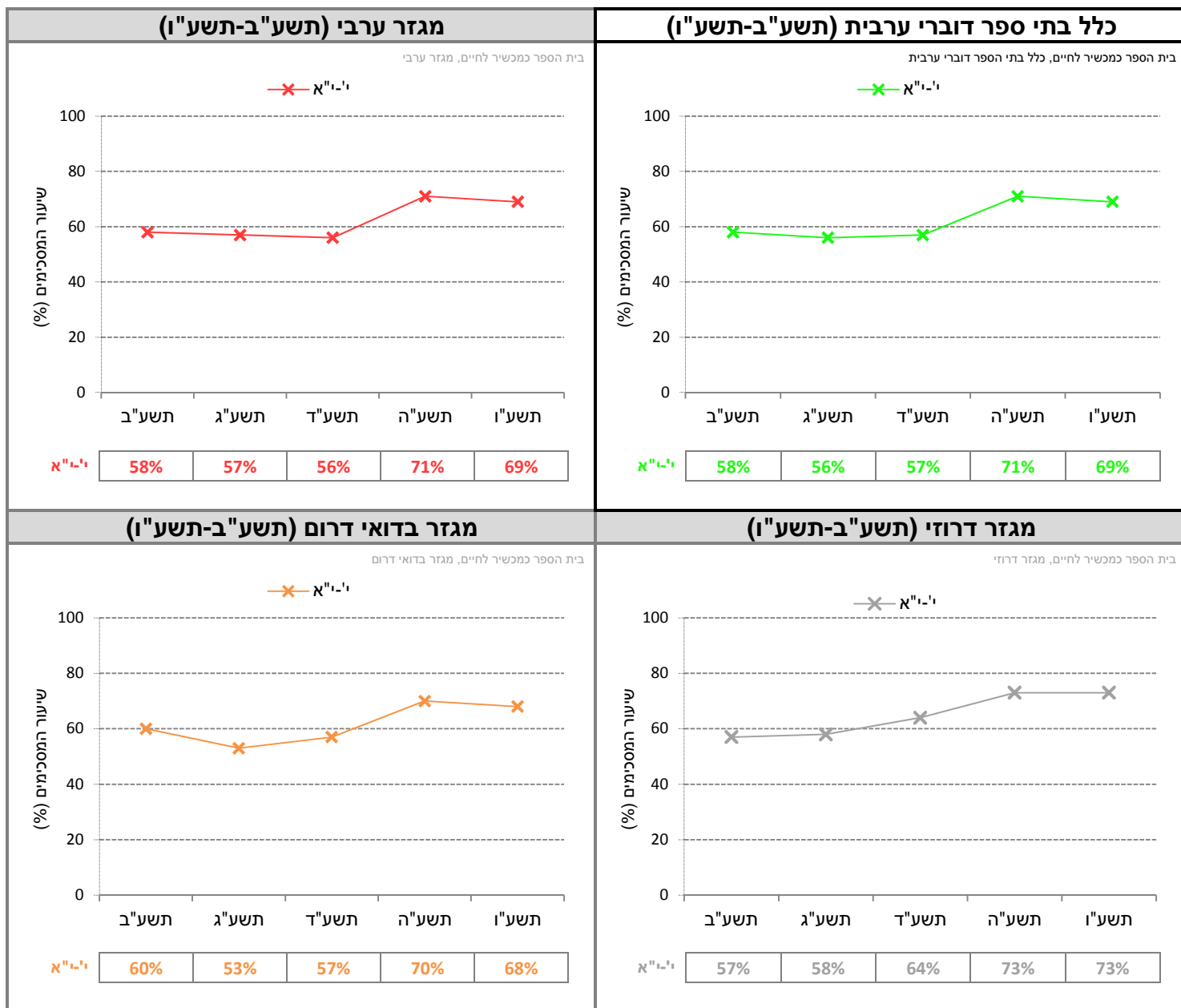
מדד מסכם: בית הספר כמכשיר לחיים*
א. "אני מרגיש שבית הספר נותן לי כלים שיעזרו לי להשתלב בעתיד בעולם העבודה"
ב. "בית הספר מעודד את התלמידים ללמוד לימודים אקדמיים בהמשך דרכם (באוניברסיטה, במכללה וכד")"
ג. "אני מרגיש שבית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בתחומים שאינם לימודיים (לדוגמה: ספורט, מוזיקה, וכד")"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 76 מוצגים נתוני המדד המסכם "בית הספר כמכשיר לחיים" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

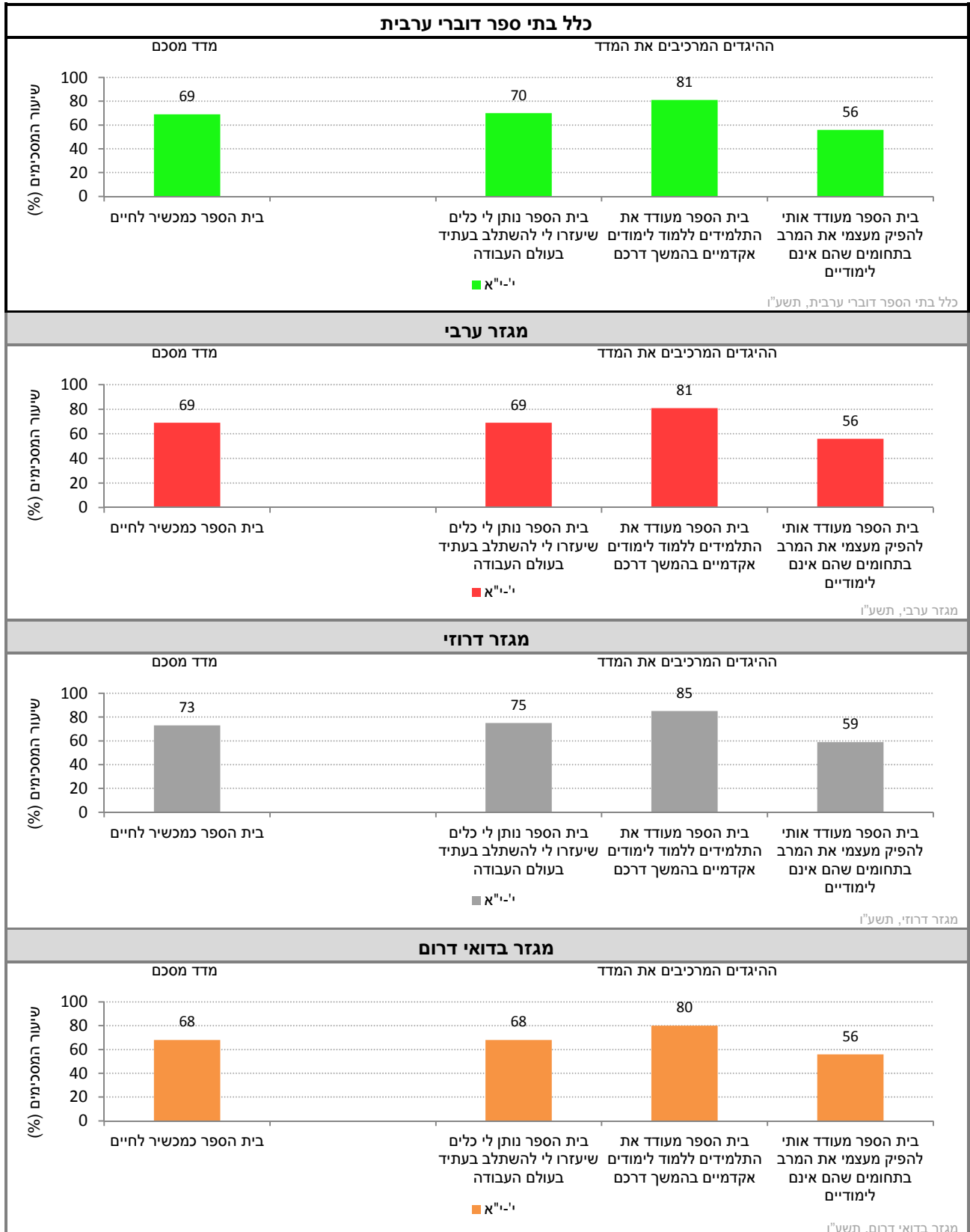
תרשים 76: דיווחי התלמידים על בית הספר כמכשיר לחיים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 77 מוצגים נתוני המדד המסכם "בית הספר כמכשיר לחיים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בבתי ספר דוברי ערבית, ובחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 77: דיווחי התלמידים על בית הספר כמכשיר לחיים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר (תשע"ו)

פרק 10: ממצאים עיקריים

תפיסת חשיבות תעודת הבגרות לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- רוב תלמידי י"א (90% במגזר הערבי, 89% במגזר הדרוזי ו-84% במגזר הבדואי בדרום) דיווחו כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות ומאמינים ביכולתם להשיג תעודה שתסייע להם בעתיד (בלימודים ובעבודה).
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ו) נרשמה יציבות בשיעורי המדווחים על תפיסת חשיבות תעודת הבגרות בקרב תלמידים במגזר הערבי והדרוזי וירידה של 3% בקרב תלמידים במגזר הבדואי בדרום. יש לשים לב כי בהשוואה לתשע"ה נרשמה בתשע"ו ירידה של כ-3% בכל המגזרים.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את הממד המסכם מלמדת, כי בעוד שהרוב הגדול של התלמידים (מעל ל-90%, בעיקר במגזרים הערבי והדרוזי) מדווח שחשוב להם להצליח בבחינות הבגרות וכי התעודה חשובה כדי להתקדם בחיים, הרי שרק כ-85% מהתלמידים מדווחים שהם מאמינים שתעודת הבגרות תאפשר להם להתקבל לעבודה שיבחרו, ושהם משקיעים הרבה כדי להצליח בבגרות.

שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- 69% מהתלמידים בחט"ע מאמינים שעד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות מלאה. שיעורים אלו גבוהים יותר באופן משמעותי בבתי"ס במגזרים הערבי והדרוזי (71%) בהשוואה לבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (59%).
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ה) נרשמה יציבות במגזרים הערבי והדרוזי עם ירידה של כ-6% בין תשע"ה לתשע"ו, ואילו בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום נרשמה ירידה מתמשכת ומשמעותית לאורך כל התקופה (מ-74% בתשע"ב ל-59% בתשע"ו).
- חשוב לציין, כי מבין התלמידים שלא בחרו באפשרות התשובה "אני מאמין שעד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות מלאה" מחציתם (16%) מאמינים שיקבלו תעודת בגרות לאחר סוף י"ב, ואילו מחציתם האחרת (15%) לא מאמינים כלל שתהיה להם תעודת בגרות.

שאיפות וכוונות לסיום הלימודים לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- 80% מהתלמידים בחט"ע ציינו כי הם מאמינים כי יסיימו את הלימודים בבית ספר בו הם לומדים. בבתי ספר במגזר הערבי והדרוזי נרשמו שיעורים גבוהים יותר של תלמידים שבחרו באפשרות התשובה הזו (כ-82%) לעומת בתי ספר במגזר הבדואי בדרום (74%).
- לאורך השנים נרשמה יציבות בבתי ספר במגזר הערבי והדרוזי ואילו בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום נרשמה ירידה של 8% ביו תשע"ב לתשע"ו.
- 6% מהתלמידים במגזר בדואי דרום דיווחו כי יעזבו את בית הספר ויפסיקו ללמוד, לעומת 4% במגזר הערבי ו-3% במגזר הדרוזי.

תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- ככלל, בשנה"ל תשע"ו 73% מהתלמידים דוברי ערבית הסכימו עם הממד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לבחינות הבגרות". שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר נרשמו בקרב תלמידים במגזר הדרוזי (78%). שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום (70%) ואילו בבתי ספר במגזר הערבי שיעור הדיווח עמד על 74%.
- בשנתיים בהם נבדק הממד המסכם נרשמה ירידה של כ-6% שאפיינה את שלושת המגזרים.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את הממד המסכם מגלה, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשלושת המגזרים עם ההיגד העוסק בעידוד התלמידים להפיק מעצמם את המיטב. שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר (בהפרש קטן) בשלושת המגזרים היו עם ההיגדים העוסקים בעזרה לתלמידים להצליח בבחינות הבגרות ובתחושה של התלמידים כי צוות בית הספר מאמין ביכולותיהם להצליח בבחינות הבגרות.

מידת ההלימה בין מסלול הלימודים לבגרות לבין כישורי התלמידים לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- תלמידים נשאלו האם בית הספר מכוון אותם למסלול לימודים שמתאים ליכולותיהם. כשלושת רבעים

מהתלמידים דיווחו כי בית הספר מכון אותם למסלול שמתאים לכישורי התלמיד (כ-77% במגזרים הערבי והדרוזי לעומת 68% במגזר בדואי דרום).

- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ו) נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח על ההיגד במגזרים הדרוזי והערבי, וירידה של 9% במגזר הבדואי בדרום.
- יש לציין כי שיעור לא מבוטל בשלושת המגזרים (17%) חש כי בית הספר מכון אותם למסלול לימודים שהוא נמוך מיכולותיהם כאשר שיעור התלמידים מבתי ספר במגזר בדואי דרום מדווח בשיעור גבוה יותר (20%) מתלמידים במגזרים הערבי (17%) והדרוזי (14%).
- עוד באותו הקשר נשאלו תלמידים בכיתות י"א על מדיניות בית הספר באשר לעידוד התלמידים ללמוד בהיקף יחידות לימוד בהתאם ליכולותיהם. כשני שלישי מבין התלמידים במגזר הערבי והדרוזי דיווחו כי בית הספר מעודד אותם לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולתם לעומת 58% במגזר הבדואי בדרום.
- לאורך השנים תשע"ב-תשע"ו נרשמה יציבות עם תנודתיות בשיעורי הדיווח במגזר הערבי, וירידה במגזרים הדרוזי והבדואי בדרום. בהשוואה לתשע"ה נרשמה ירידה של 5% בקרב תלמידים במגזר הערבי ויציבות בקרב תלמידים במגזר הדרוזי והבדואי בדרום.
- בנוסף, 25% מהתלמידים (23% מהמגזר הערבי, 26% במגזר הדרוזי ו-31% במגזר בדואי דרום) דיווחו כי בית הספר מעודד אותם לקחת יותר יחידות לימוד מיכולתם ו-10% (ללא הבדל כמעט בין המגזרים) דיווחו כי בית הספר מעודד אותם לקחת פחות יחידות לימוד מיכולתם.

תפיסת התלמידים את תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- אחת השאלות המעניינות שעולות ביחס למערכת החינוך בכלל ולחטיבות העליונות בפרט היא: באיזו מידה הן מכשירות ומכינות את התלמידים לחיים שלאחר סיום ביה"ס בכלל, ולעולם העבודה ולהשכלה על-תיכונית/אקדמית בפרט.
- 69% מהתלמידים ציינו כי הם תופסים את תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים (כ-69% בקרב המגזר הערבי והבדואי בדרום לעומת 73% במגזר הדרוזי). יש לציין כי בתשע"ה נרשמה עלייה ניכרת בשיעור המסכימים עם המדד בקרב תלמידים בשלושת המגזרים, עם התמתנות בתשע"ו.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מצביעה, כי בשלושת המגזרים, ההיגד עמו נרשמו שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר הוא "בית הספר מעודד את התלמידים ללמוד לימודים אקדמיים בהמשך הדרך" ואילו ההיגד עמו נרשמו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר הוא "בית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בתחומים שאינם לימודיים".

לסיכום,

- מלבט על ניתן לראות, כי רוב תלמידי החט"ע (כ-90%) מדווחים כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות, מאמינים כי יסיימו את הלימודים בבית הספר בו הם לומדים (כ-80%) וכי עד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות (כ-70%), בשיעור גבוה יותר בקרב תלמידים במגזר הערבי והדרוזי לעומת הבדואי בדרום.
- זאת ועוד, רובם מדווחים כי הם זוכים לתמיכה ועידוד בלימודים ממוריהם (כ-70%) וכי מוריהם מכוונים אותם למסלול לימודים שמתאים ליכולותיהם ולצבירת יחידות לימוד בהיקף מתאים (כ-75%), בשיעור גבוה יותר בקרב תלמידים במגזר הערבי והדרוזי לעומת הבדואי בדרום.
- יחד עם זאת, כ-70% מהתלמידים חשים שבית הספר מכין אותם לחיים שאחרי בית הספר. שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו עם ההיגד העוסק בעידוד תלמידים לפנות ללימודים אקדמיים ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים יותר נרשמו עם ההיגד שעוסק בעידוד התלמידים להתאמץ בתחומים שאינם לימודיים.

11. חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר

עד כה עסקנו בהיבטים שונים של האקלים והסביבה הפדגוגית בבית הספר. בפרק הנוכחי נעסוק בהיבט מרכזי נוסף של העשייה החינוכית: החינוך החברתי-ערכי. מערכת החינוך בישראל מייחסת חשיבות רבה לפיתוח ערכים חברתיים בקרב בוגריה, שיאפשרו להם לתפקד כאזרחים בחברה. השגת יעד חינוכי זה מחייב התנסות מעשית ולימוד פעיל (ולא רק לימוד תיאורטי) דוגמת מעורבות חברתית ותרומה לזולת. השנה הורחב פרק זה והוא עוסק גם בהיבטים שונים של שעות הפנאי של תלמידים אחרי שעות הלימודים.

הפרק הנוכחי יעסוק אם כן, בשלושה נושאים עיקריים: מעורבות חברתית של תלמידים, פעילויות פנאי של תלמידים וקידום סובלנות כלפי האחר והשונה, כפי שמושגים במערכת הבית ספרית.

11.1 מעורבות חברתית של תלמידים

11.1.1 מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בוחן את המידה בה בית הספר מעודד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית בשורה של תחומים: מנהיגות בין כתלי בית הספר, פעילות בתנועות נוער, התנדבות למען הקהילה ועוד. מדד זה, לצד ההיבטים הנוספים המוצגים בפרק "חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר" הנם אינדיקציה בדבר המידה בה בית הספר משמש כבית לחינוך ולערכים, ולא רק כמוסד לימודי.

נתונים אלה נאספו בקרב תלמידי החטיבה העליונה החל מתשע"ב ואילו החל מתשע"ה נאספו הנתונים גם בקרב תלמידים משלב חינוך יסודי וחט"ב.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

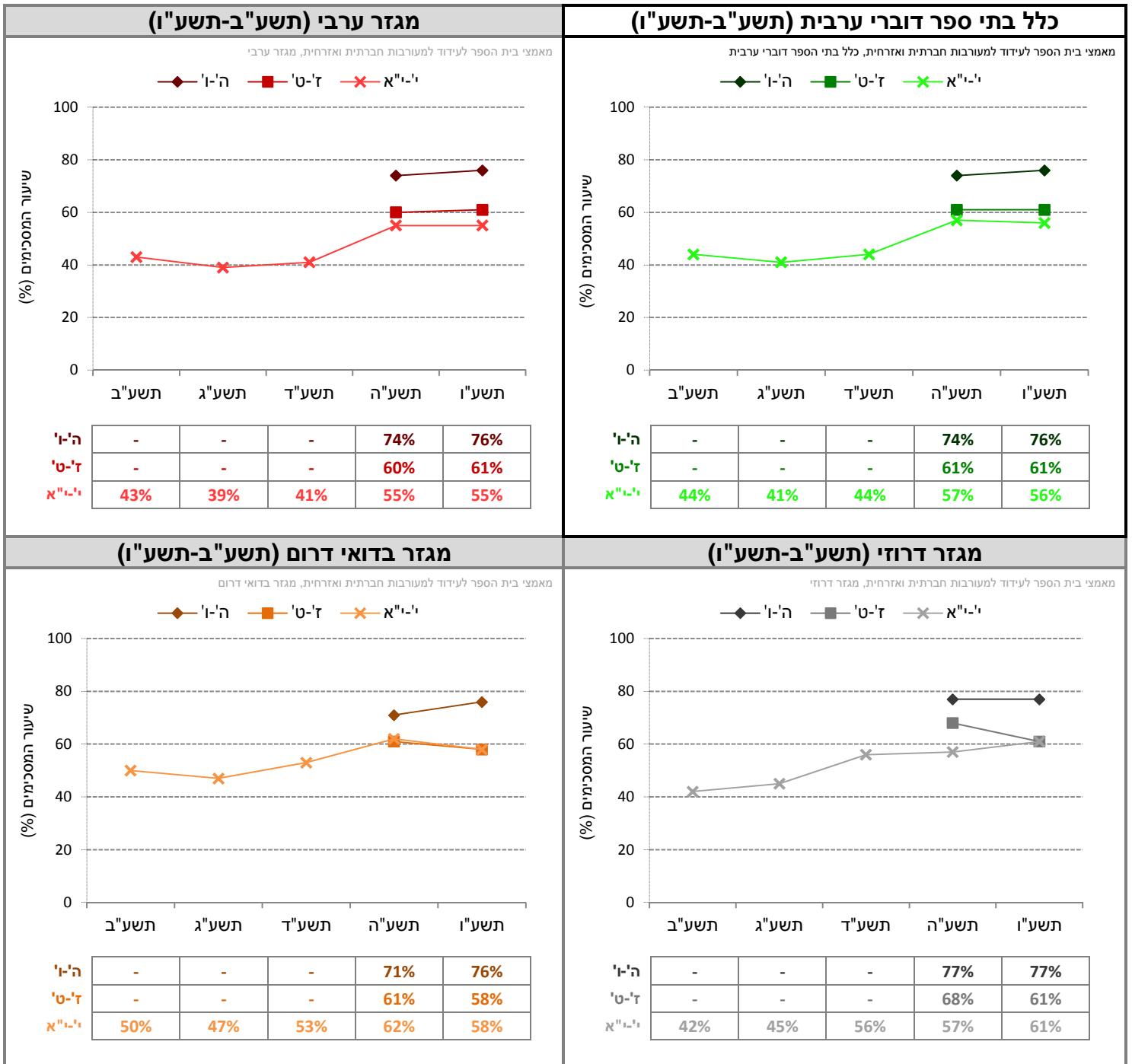
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית*
א. "בבית הספר מעודדים תלמידים לגלות מנהיגות (למשל: להתנדב למועצת תלמידים, ליזום פרויקטים של שיפור בית ספרי ועוד)"
ב. "בבית הספר מעודדים את התלמידים להיות חברים בתנועות נוער"
ג. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים (כמו להתעניין בנושאים אקטואליים שעל סדר היום הציבורי בקהילה ובמדינה וכו')"
ד. "בית הספר מעודד אותי לעזור בפעילות התנדבותית למען הקהילה"
ה. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק במסגרות למעורבות חברתית (כמו מועצת תלמידים, חונכות וכד')"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 78 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

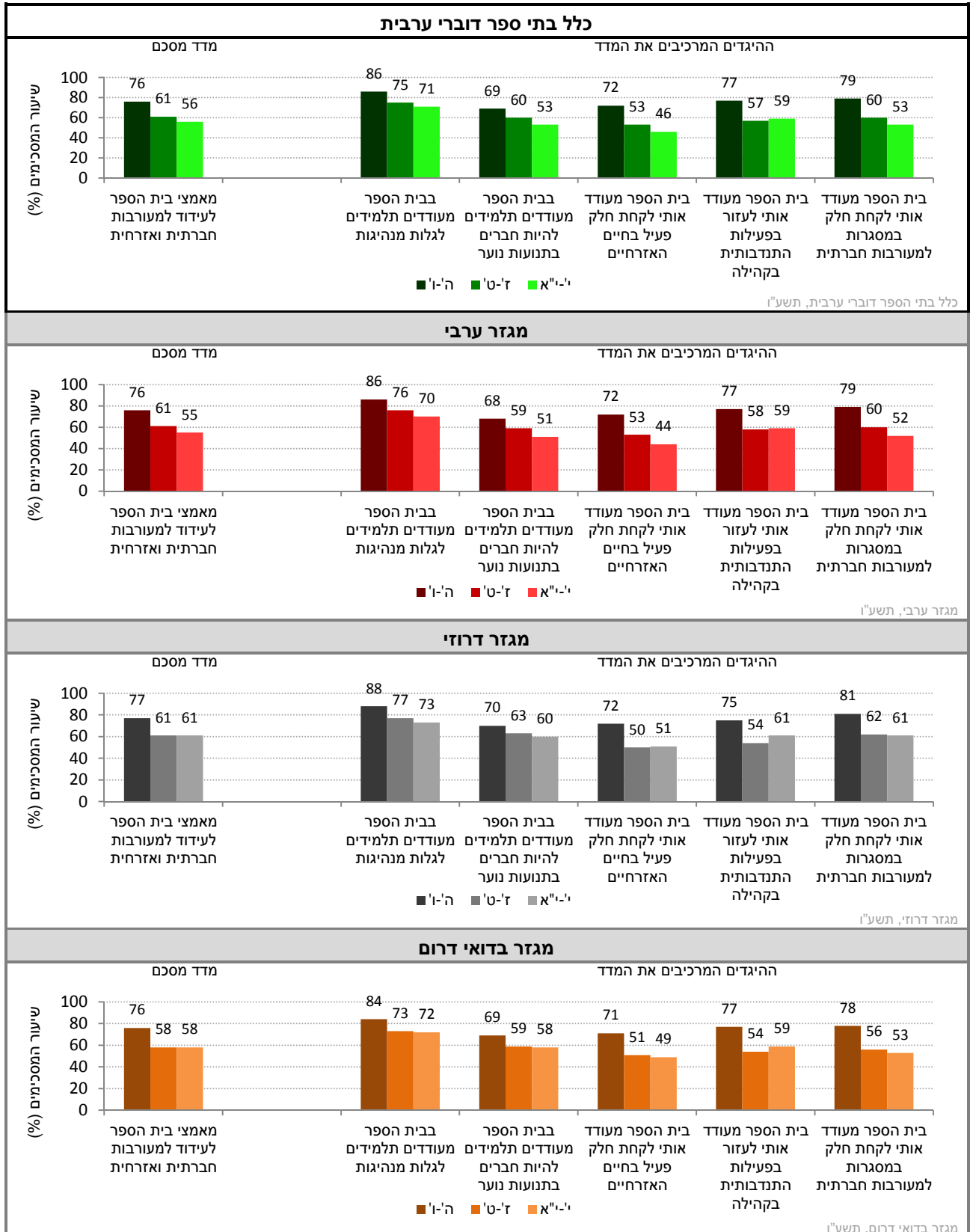
תרשים 78: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 79 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 79: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

11.1.2 חינוך חברתי ועידוד להתנדבות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

נוסף על השאלות שבחנו את מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית, נשאלו התלמידים גם על המידה שבית הספר מעודד אותם ליזום פעולות של התנדבות וסיוע לזולת ועל המידה שבית הספר עוסק בנושאים חברתיים שחשובים לחיי התלמיד ומעניינים אותו.

נתונים על ההיגדים "בבית הספר מעודדים תלמידים ליזום פעולות של התנדבות לזולת" ו-"שיעורי החינוך עוסקים בנושאים שחשובים לי ומעניינים אותי" נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שכבות הגיל: יסודי (ה'-ו'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-יא). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

לוח 10 מציג את דיווחי התלמידים בנושא "חינוך חברתי ועידוד להתנדבות:

לוח 10: דיווחי תלמידים בנושא "חינוך חברתי ועידוד להתנדבות" בחלוקה לפי שלב חינוך ומגזר (תשע"ו)

היגד	שלב חינוך	כלל בתי"ס דוברי ערבית	מגזר ערבי	מגזר דרוזי	מגזר בדואי דרום
בבית הספר מעודדים תלמידים ליזום פעולות של התנדבות וסיוע לזולת	יסודי	84%	84%	86%	80%
	חט"ב	65%	66%	68%	60%
	חט"ע	59%	59%	62%	59%
שיעורי החינוך (שעות המחנך) עוסקים בנושאים שחשובים לי ומעניינים אותי	יסודי	87%	87%	86%	87%
	חט"ב	70%	70%	69%	67%
	חט"ע	53%	53%	53%	56%

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

11.1.3 מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים ביסודי,

בחט"ב ובחט"ע

כדי לקבל תמונה מלאה באשר למאמצי בית הספר לקידום חינוך חברתי-ערכי, התבקשו גם המורים לדווח על עמדותיהם בנושא בנוסף לדיווחי התלמידים. המורים התבקשו לדווח על היבטים כמו: שיתוף תלמידים בתהליכי קבלת החלטות בבית הספר, ייזום פעילויות של תלמידים למען הקהילה, קידום השתתפות תלמידים במסגרות חברתיות בבית הספר וכד'.

הנתונים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית נאספו בקרב מורי החט"ע החל מתשע"ב והחל מתשע"ה גם בקרב מורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית*
א. "נציגי התלמידים שותפו בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית ספרית"***
ב. "בית הספר מרבה ליזום פעילות של תלמידים למען הקהילה כגון איכות הסביבה, אירועים, נתינה וכו'"
ג. "בית הספר פועל על מנת לקדם את השתתפות התלמידים במסגרות כגון ועדות בבית הספר, מועצה וכו'"
ד. "בבית הספר מקפידים לקשר את החומר הנלמד בכיתה לתכנים של תרומה לקהילה"

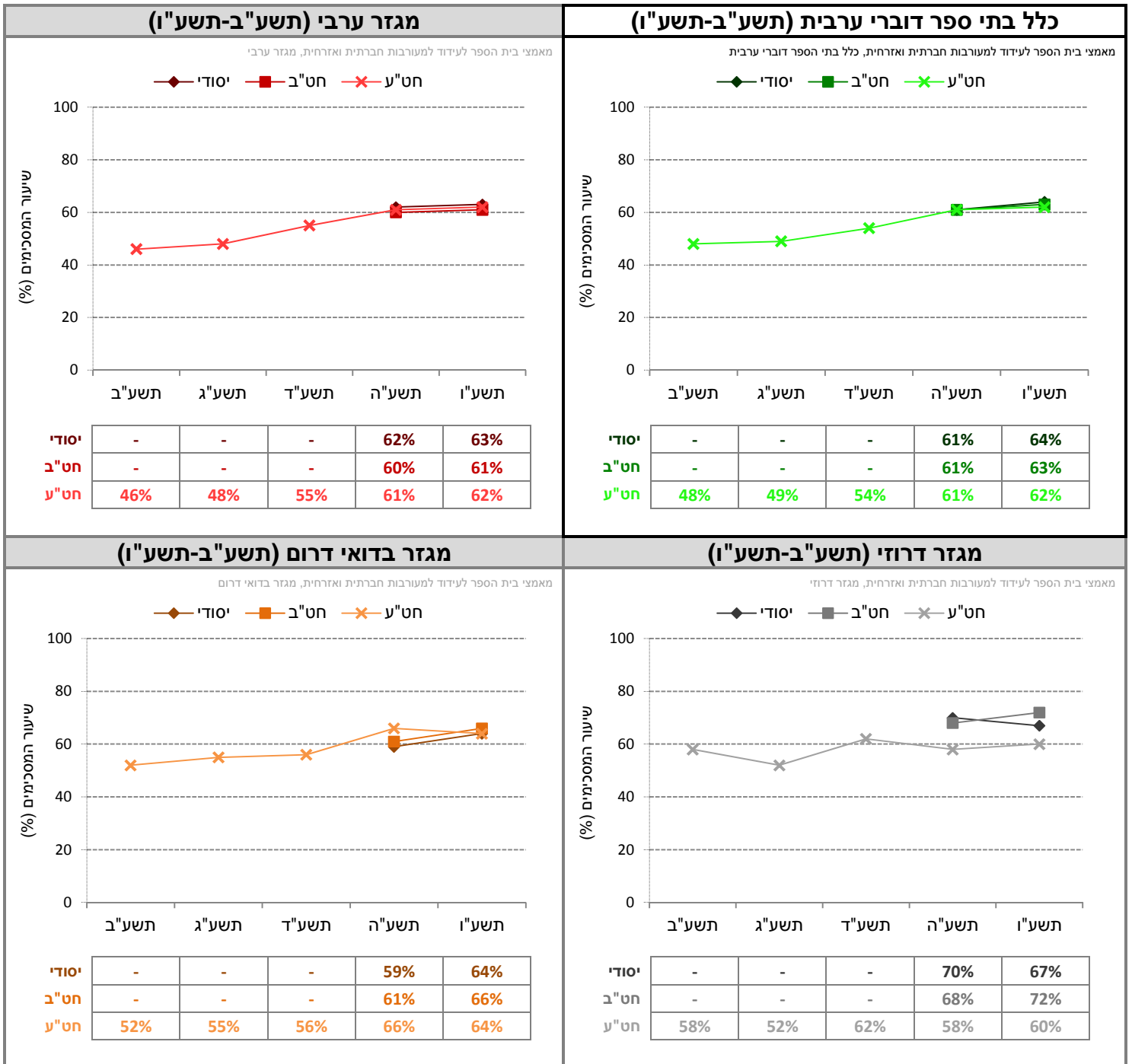
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** שיעורי המורים שבחרו באפשרות התשובה "לא יודע" בהיגד זה עומדים על 3% מבין המורים במגזר הערבי, 2% מבין המורים במגזר הדרוזי ו-3% מבין המורים במגזר הבדואי-דרום בשלבי חינוך יסודי-חט"ב ועל 6% מבין המורים במגזר הערבי, 6% מבין המורים במגזר הדרוזי ו-5% מבין המורים במגזר הבדואי-דרום, בשלב חינוך חט"ע.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 80 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנים תשע"ב-תשע"ו עבור מורים בחט"ע (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

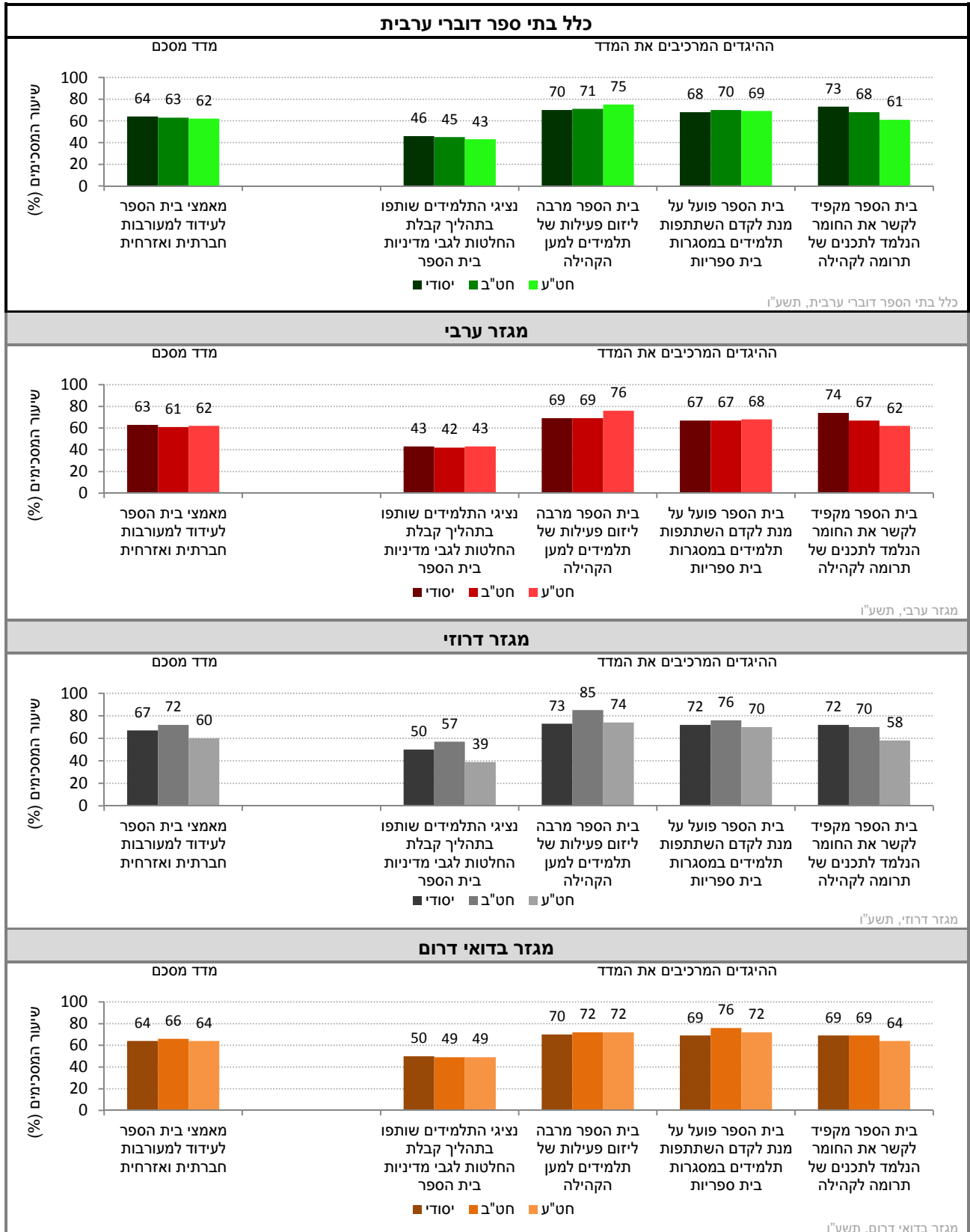
תרשים 80: דיווחי המורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 81 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 81: דיווחי המורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר (תשע"ו)

11.2 פעילויות פנאי של תלמידים

פעילויות פנאי מזמנות לתלמידים אפשרויות רבות ומגוונות לפיתוח כישורים קוגניטיביים ורגשיים, ליצירת קשרים חברתיים, למימוש עצמי ולקידום התפתחות אישית (כמו פיתוח תחושת האחריות והעצמאות). יתר על כן, השתתפות של תלמידים בפעילויות פנאי עשויה להקטין את מעורבותם במצבי סיכון. זאת ועוד, בתי ספר מעודדים תלמידים להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר.

תלמידים נשאלו האם הם משתתפים בפעילויות פנאי, המתקיימות בדרך כלל באופן מאורגן אחרי שעות הלימודים. הכוונה היא לפעילויות כגון חוגי אמנויות, חוגי ספורט, וחוגי העשרה וכן לפעילויות חברתיות מאורגנות כמו תנועות נוער, תכניות מנהיגות ופעילויות התנדבות. כדי ללמוד על היקף ההשתתפות של תלמידים בפעילויות פנאי, חושבו שני מדדים מסכמים: "השתתפות בפעילויות פנאי - העשרה, אמנות וספורט" ו"השתתפות בפעילויות פנאי - חברה, מנהיגות והתנדבות". כל אחד מן המדדים המסכמים מייצג את שיעורי התלמידים שדיווחו על השתתפות בלפחות פעילות פנאי אחת.

11.2.1 פעילויות פנאי – העשרה, אמנות וספורט – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

נתונים על פעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב תלמידים בכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י-א'). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום. כאמור, המדד המסכם מייצג את שיעורי התלמידים שדיווחו על השתתפות בלפחות פעילות פנאי אחת.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד מסכם זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: פעילויות פנאי – העשרה, אמנות וספורט**
א. "מתחילת השנה השתתפתי בחוגי אמנויות (למשל: מוזיקה, מחול, ציור, דרמה, עיצוב וכו')"
ב. "מתחילת השנה השתתפתי בחוג או באימון ספורט (למשל: כדורגל, כדורסל וכו')"
ג. "מתחילת השנה השתתפתי בחוגי העשרה אחרים (למשל: שחמט, נוער שוחר מדע, טיסנות, לגו, בישול, בע"ח וכו')"

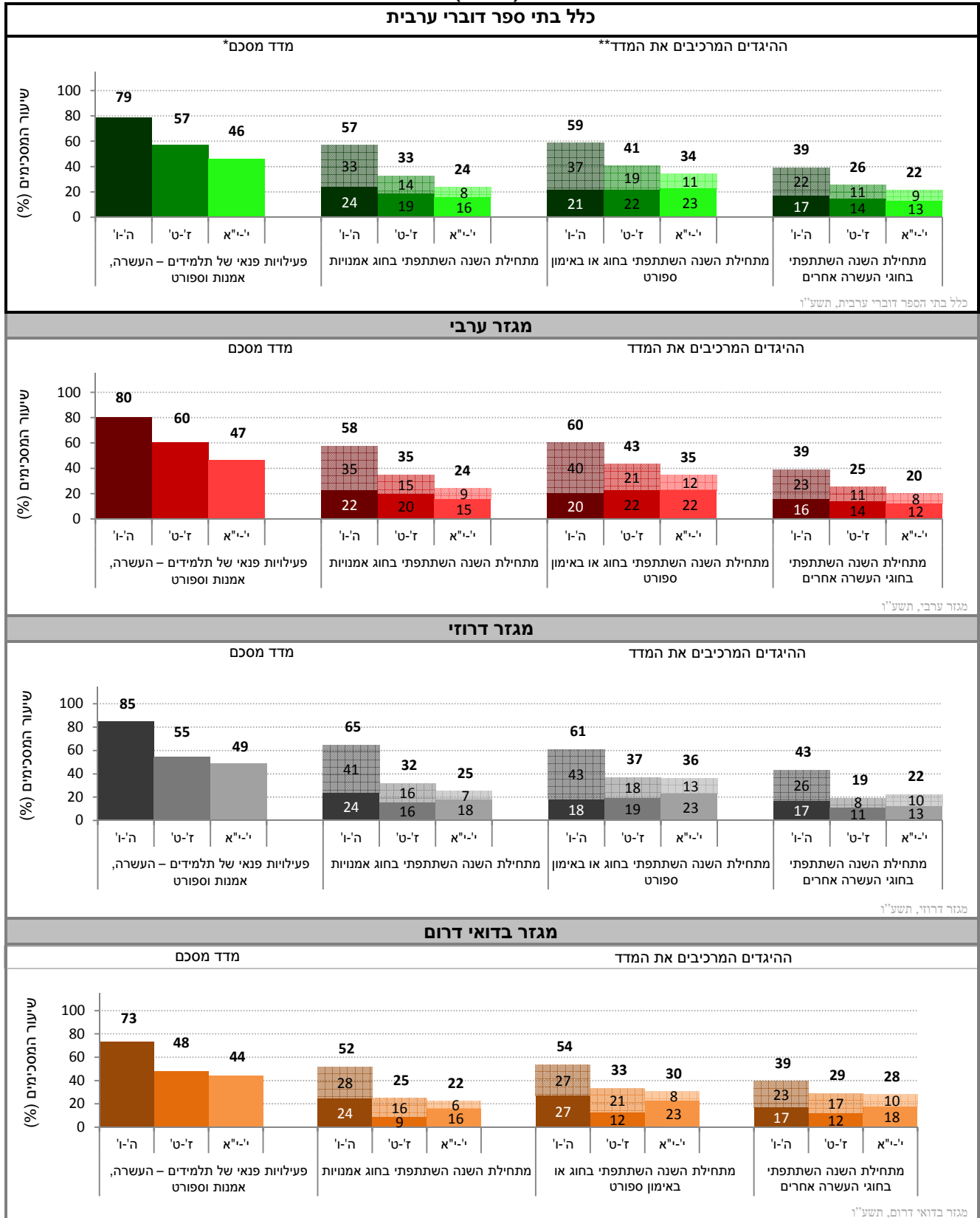
* עבור כל אחת מהפעילויות ברשימה לעיל התבקשו התלמידים לציין האם הם השתתפו בהן השנה באופן קבוע (כלומר, לפחות שעה בשבוע מתחילת השנה), באופן לא קבוע, או לא השתתפו כלל. לצורך הדיווח על הממצאים, סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (השתתפתי באופן קבוע או באופן לא קבוע) כמסכימים עם ההיגד.

** המדד המסכם "פעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט" מייצג את שיעור התלמידים שהשתתפו בלפחות פעילות פנאי אחת (דהיינו, ציינו לפחות פעילות אחת מתוך שלוש הפעילויות האפשריות במדד: חוג אמנויות, חוג ספורט או חוג העשרה)

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 82 מוצגים נתוני המדד המסכם "פעילויות פנאי – העשרה, אמנות וספורט" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 82: דיווחי התלמידים על השתתפותם בפעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)*

* המדד המסכם מייצג את שיעור התלמידים שהשתתפו בפחות פעילות פנאי אחת (באופן קבוע או לא קבוע).

** בעמודות המציגות את ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם, מוצגים שיעורי הדיווח של התלמידים בחלוקה לתלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילויות פנאי באופן קבוע (צבעים בהירים) ולתלמידים שדיווחו על השתתפות באופן לא קבוע (צבעים כהים). סך-כול התלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילות (באופן קבוע או באופן לא קבוע) מוצג מעל לעמודה.

11.2.2 פעילויות פנאי – חברה, מנהיגות והתנדבות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב

ובחט"ע

בפרק הקודם דווח על השתתפות של תלמידים בפעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט. בפרק זה נדווח על השתתפות של תלמידים בפעילויות פנאי-חברה, מנהיגות והתנדבות, שעשויות להיות משמעותיות בתהליך גיבוש הזהות וההישגים החברתיים והלימודיים של התלמידים. נתונים על פעילויות פנאי-חברה, מנהיגות והתנדבות נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה. כאמור, המדד המסכם מייצג את שיעורי התלמידים שדיווחו על השתתפות בלפחות פעילות פנאי אחת.

הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים את המדדים המסכמים זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: פעילויות פנאי – חברה, מנהיגות והתנדבות**
א. "מתחילת השנה השתתפתי בתנועת נוער או ארגון נוער"
ב. "מתחילת השנה השתתפתי בתכנית מנהיגות (למשל: מש"צים, מד"צים, "מנהיגות צעירה", "ליד קו הזינוק" וכו')
ג. "מתחילת השנה התנדבתי באופן קבוע (למשל: בחונכות, התנדבות בבתי חולים, איסוף וחלוקת מצרכי מזון לנזקקים וכו')

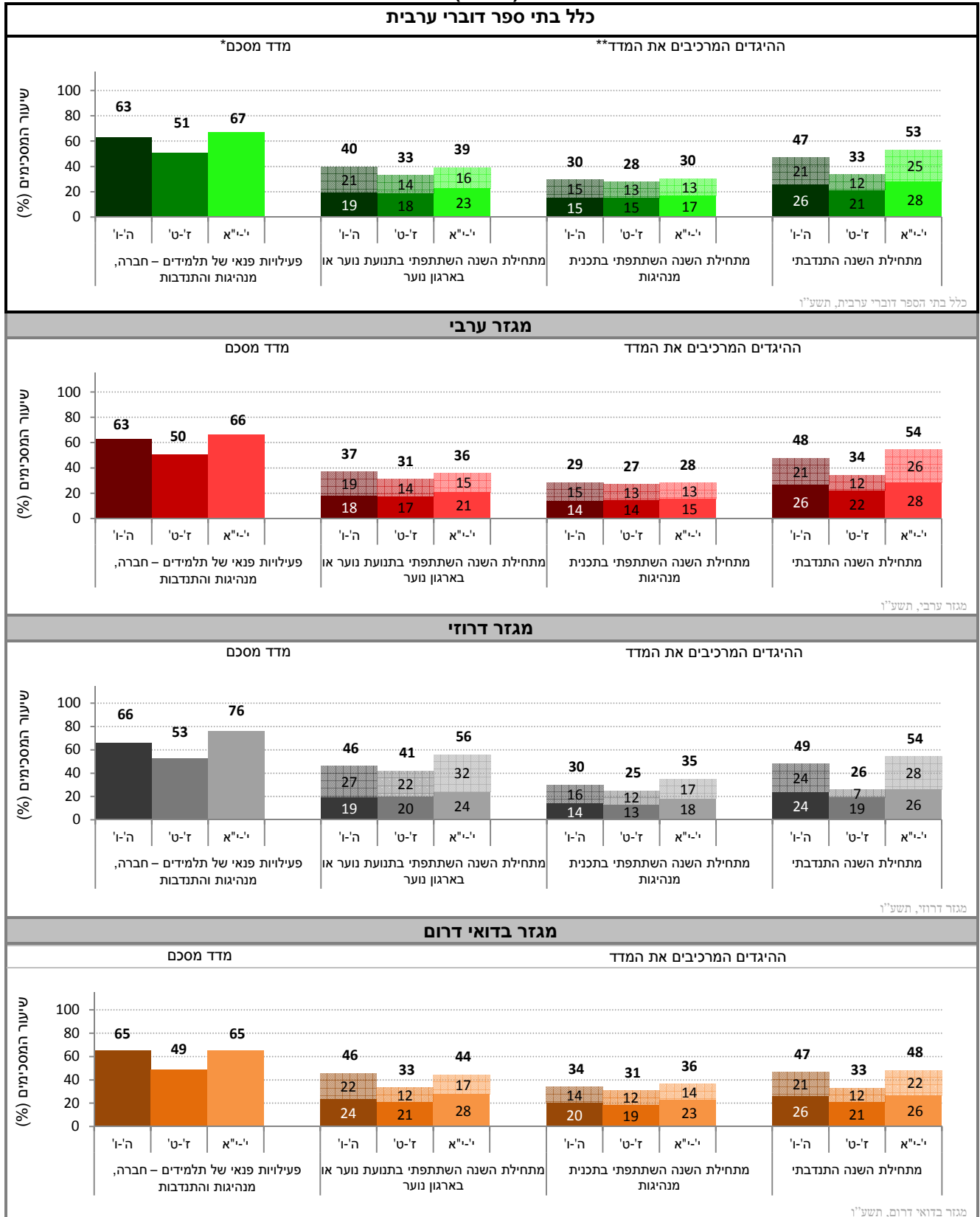
* עבור כל אחת מהפעילויות ברשימה לעיל התבקשו התלמידים לציין האם הם השתתפו בהן השנה באופן קבוע (כלומר, לפחות שעה בשבוע מתחילת השנה), באופן לא קבוע או לא השתתפו כלל. לצורך הדיווח על הממצאים, סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (השתתפתי באופן קבוע או באופן לא קבוע) כמסכימים עם ההיגד.

** המדד המסכם "פעילויות פנאי-חברה, מנהיגות והתנדבות" מייצג את שיעור התלמידים שהשתתפו בלפחות פעילות פנאי אחת (דהיינו ציינו לפחות פעילות אחת מתוך שלוש הפעילויות האפשריות במדד: פעילות נוער, תכנית מנהיגות, פעילות התנדבותית)

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 83 מוצגים נתוני המדד המסכם "פעילויות פנאי – חברה, מנהיגות והתנדבות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 83: דיווחי התלמידים על השתתפותם בפעילויות פנאי-חברה, מנהיגות והתנדבות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)*

* המדד המסכם מייצג את שיעור התלמידים שהשתתפו בלפחות פעילות פנאי אחת (באופן קבוע או לא קבוע).
 ** בעמודות המציגות את ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם, מוצגים שיעורי הדיווח של התלמידים בחלוקה לתלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילויות פנאי באופן קבוע (צבעים בהירים) ולתלמידים שדיווחו על השתתפות באופן לא קבוע (צבעים כהים). סך-כול התלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילות (באופן קבוע או באופן לא קבוע) מוצג מעל לעמודה.

11.2.3 עידוד תלמידים לפעילות בשעות הפנאי – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב

ובחט"ע

עידוד תלמידים להשתתף בפעילויות בשעות הפנאי וחשיפתם לפעילויות פנאי מסוגים שונים עשויים לסייע לקרב אותם להשתתף בפעילויות משמעותיות ומקדמות. לאור זאת, וכהשלמה לשאלות שבחנו השתתפות של תלמידים בשעות הפנאי, נשאלו תלמידים גם על המידה שבית הספר מעודד אותם להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר.

בלוח 11 שלהלן, מוצגים דיווחי תלמידים על ההיגד: "בבית הספר מעודדים תלמידים להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר" בבתי ספר דוברי ערבית, בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

לוח 11: דיווחי תלמידים על ההיגד: "בבית הספר מעודדים תלמידים להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר" בחלוקה לפי שלב חינוך ומגזר (תשע"ו) *

היגד	שלב חינוך	כלל בתי"ס דוברי ערבית	מגזר ערבי	מגזר דרוזי	מגזר בדואי דרום
בבית הספר מעודדים תלמידים להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר	יסודי	75%	75%	76%	73%
	חט"ב	56%	56%	55%	54%
	חט"ע	50%	48%	56%	53%

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

11.3 קידום סובלנות כלפי האחר והשונה

11.3.1 מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי תלמידים

ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

קודם לכן הוצגו דיווחי תלמידים על גילויים של חוסר סובלנות כלפי קבוצות תלמידים שונות. להלן יוצגו תפיסות התלמידים בדבר המאמצים שצוות בית הספר משקיע בקידום הסובלנות כלפי האחר והשונה (למשל, דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, משתייכים לדת אחרת וכד').

המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה" מנסה לבחון את המידה בה בית הספר פועל ומעודד תלמידים להתייחס בכבוד לתלמידים מקבוצות שונות, לשתף את כלל התלמידים בפעילויות חברתיות, לגלות סובלנות כלפי האחר והשונה ועוד.

נתוני המדד נאספו בקרב תלמידים בכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה" לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

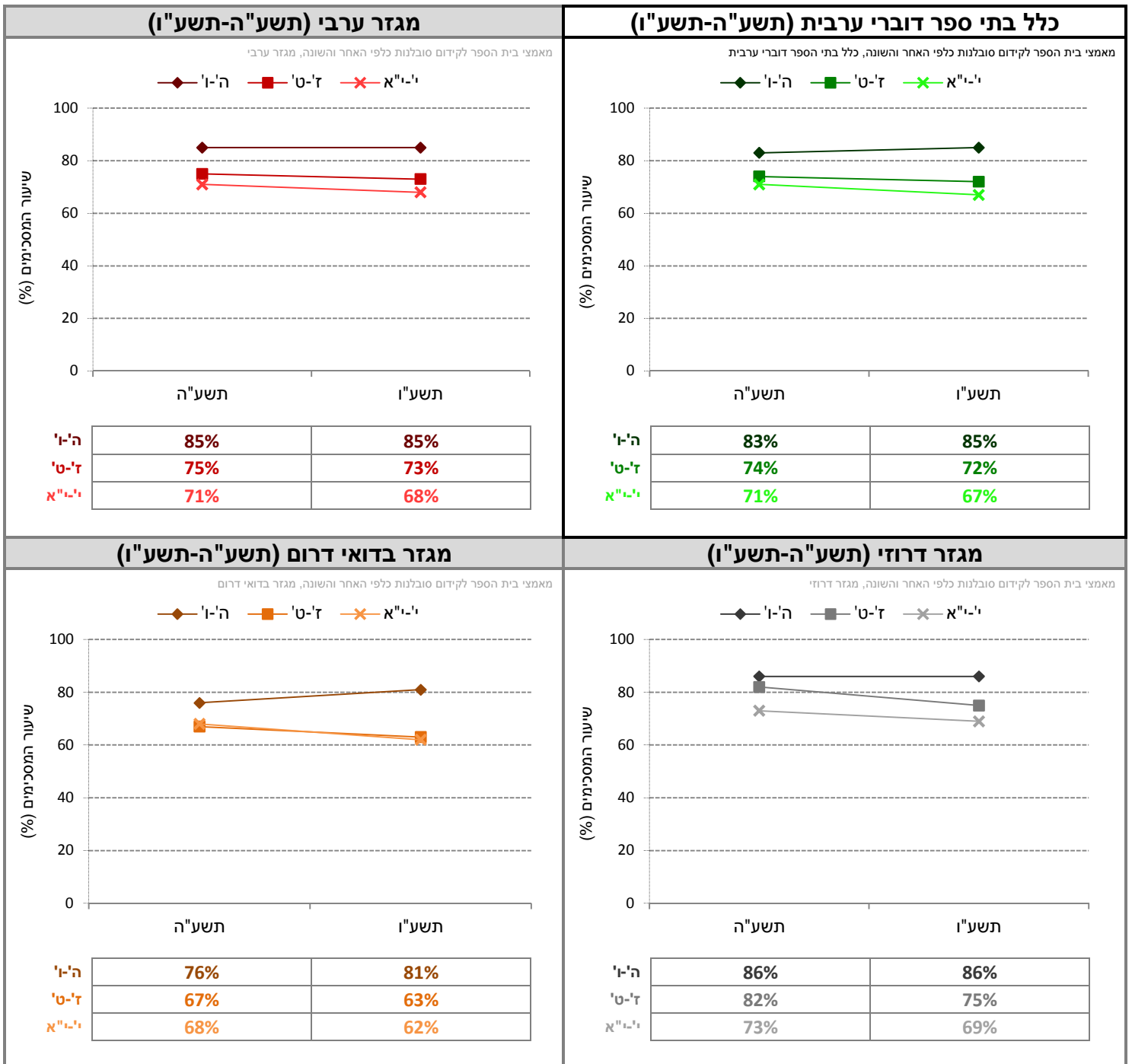
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה*
א. "בבית הספר מעודדים אותנו לגלות סובלנות כלפי האחר והשונה (למשל, דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, משתייכים לדת אחרת וכו')"
ב. "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד כלפי האחר והשונה (למשל: דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, בני דת אחרת וכו')"
ג. "המורים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד כלפי האחר והשונה (למשל: דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, בני דת אחרת וכו')"
ד. "צוות בית הספר עושה מאמצים כדי לשתף את כל התלמידים בפעילויות, ללא הבדלי מוצא, דת, מוגבלות וכו' (למשל מוודאים שכולם ישתתפו בפעילויות, שתלמידים יהיו חברים גם של תלמידים שונים מהם, שכולם יוזמנו לאירועים חברתיים וכד')"
ה. "כל התלמידים בבית הספר שלנו, ללא הבדלי מוצא, דת, מוגבלות וכד' משתלבים בחברה באופן מלא (משתתפים בפעילויות, יש להם חברים מהכיתה מוזמנים לאירועים חברתיים בבית הספר ומחוצה לו וכד')"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 84 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

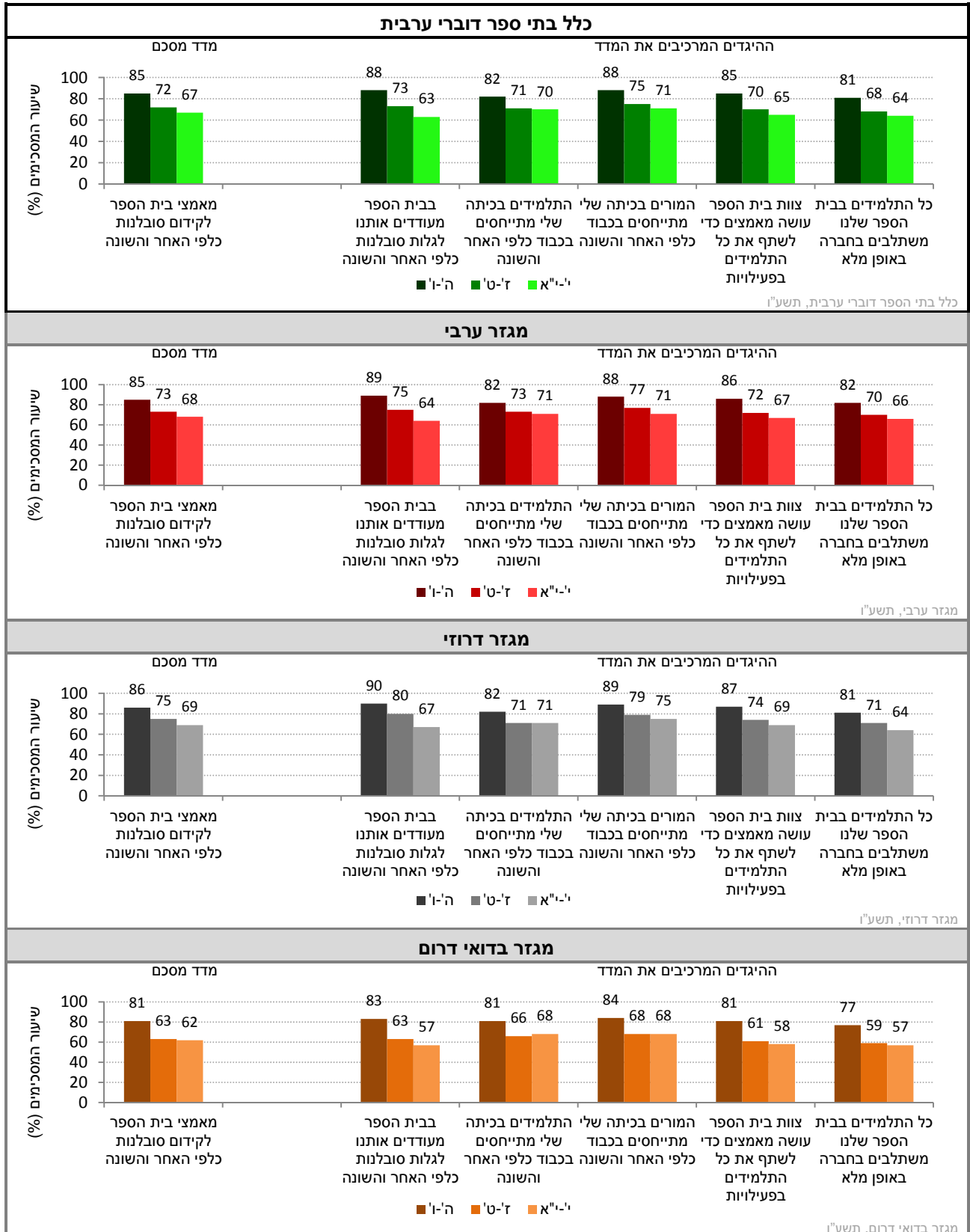
תרשים 84: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 85 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 85: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר ושכבות גיל (תשע"ו)

11.3.2 מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי מורים ביסודי,

בחט"ב ובחט"ע

כדי לקבל תמונה מלאה באשר למאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה, התבקשו גם המורים לדווח על עמדותיהם בנושא בנוסף לדיווחי התלמידים על המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה".

נתונים נאספו בקרב מורים משלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י"א). הנתונים מוצגים לאורך זמן בין השנים תשע"ד-תשע"ו בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר דוברי ערבית, וכן בחלוקה לפי מגזרים בקרב דוברי ערבית: מגזר ערבי, מגזר דרוזי ומגזר בדואי דרום.

להלן נוסח ההיגד כפי שהוצג בשאלון:

לא מדד מסכם: מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה*

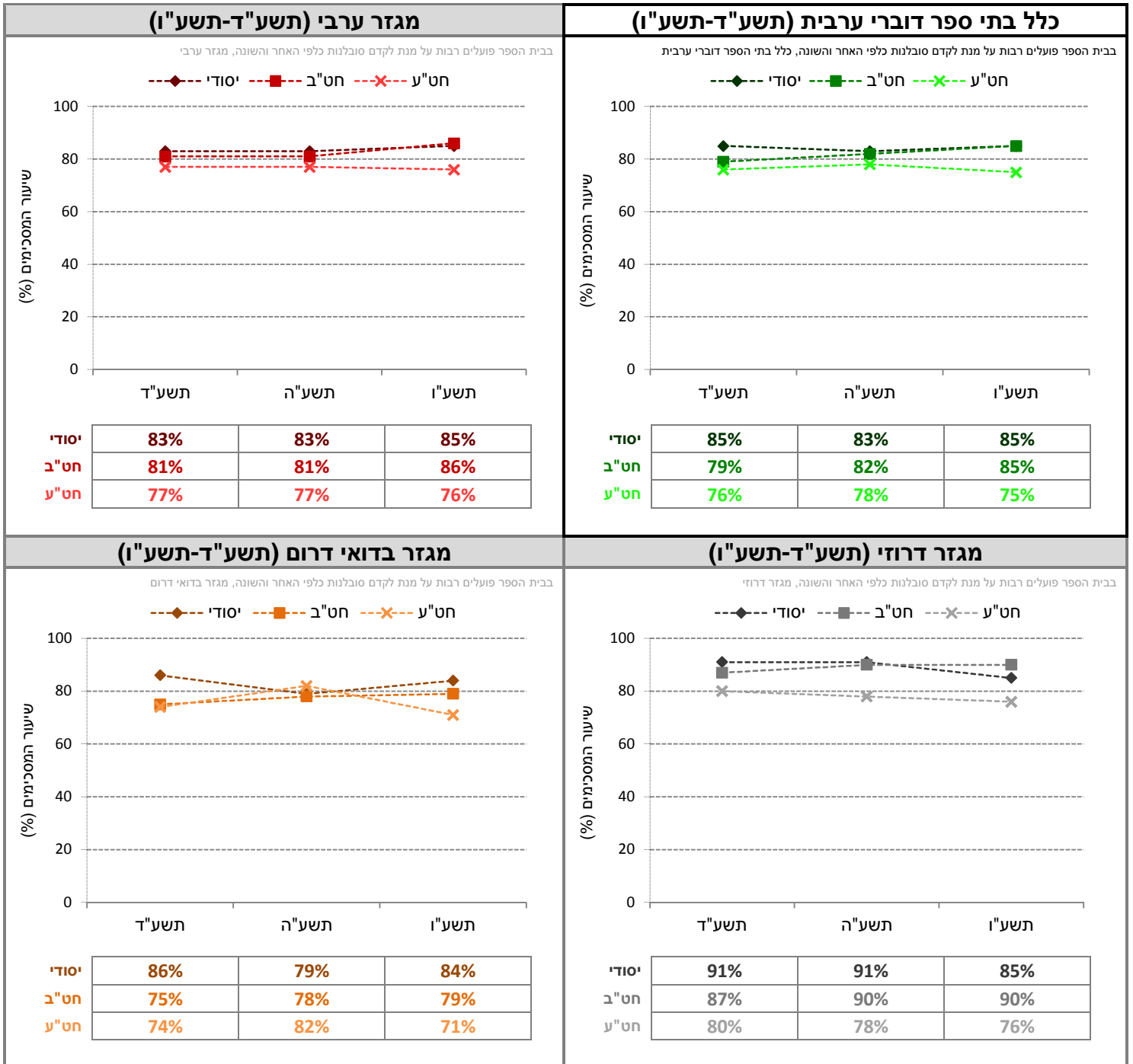
א. "בבית הספר פועלים רבות על מנת לקדם סובלנות כלפי האחר והשונה (למשל: דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, משתייכים לדת אחרת וכו')"

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של ההיגד (תשע"ד-תשע"ו)

בתרשים 86 מוצגים נתוני ההיגד "בבית הספר פועלים רבות על מנת לקדם סובלנות כלפי האחר והשונה" בשנים תשע"ד-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 86: דיווחי המורים על ההיגד "בבית הספר פועלים רבות על מנת לקדם סובלנות כלפי האחר והשונה" בשנים תשע"ד-תשע"ו

פרק 11: ממצאים עיקריים

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, שלושה רבעים מן התלמידים בשכבת הגיל יסודי וכ-60% מן התלמידים בשכבות הגיל חט"ב וחט"ע דיווחו כי בית הספר משקיע מאמצים לעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית. לא נרשמו הבדלים גדולים בשיעורי הדיווח בין המגזרים השונים בכל שכבות הגיל, למעט שיעורי הדיווח הנמוכים יחסית בחט"ע במגזר הערבי שעומדים על 55%.
- לאורך השנים בשכבת הגיל י"א נרשמה עלייה ניכרת בשיעורי הדיווח של התלמידים, בשלושת המגזרים, שעיקרה בין השנים תשע"ד לתשע"ה. בתשע"ו נרשמה יציבות יחסית לתשע"ה במגזר הערבי, עלייה של 4% במגזר הדרוזי וירידה של 4% במגזר הבדואי בדרום. בשכבות הגיל ה'ט' נרשמה יציבות בשנתיים בהם נמדד המדד המסכם למעט ירידה של 7% בחט"ב במגזר הדרוזי ועלייה של 5% ביסודי במגזר הבדואי בדרום.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה כי בשלושת המגזרים דיווחו התלמידים בשיעורים הגבוהים ביותר (בעיקר בבתי ספר יסודיים) על כך שמעודדים אותם לגלות מנהיגות, לעזור בפעילות התנדבותית ולקחת חלק במסגרות למעורבות חברתית.

חינוך חברתי ועידוד להתנדבות לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- נוסף על השאלות שבחנו את מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית, נשאלו התלמידים לראשונה בתשע"ו גם על המידה שבית הספר מעודד אותם ליזום פעולות של התנדבות וסיוע לזולת ועל המידה שבית הספר עוסק בנושאים חברתיים שחשובים לחיי התלמיד ומעניינים אותו במסגרת שיעורי חינוך.
- 84% מהתלמידים ביסודי לעומת כ-60% מתלמידי ז'י"א דיווחו כי בית הספר מעודד אותם ליזום פעילות של התנדבות וסיוע לזולת. שיעורי הדיווח בבתי ספר יסודיים ובחט"ב במגזר הדרוזי עולים בכ-7% על השיעורים המקבילים בבתי ספר במגזר הבדואי בדרום. הפער הגדול ביותר נרשם בשכבת הגיל ז'ט' (68% במגזר הדרוזי לעומת 60% המגזר בדואי דרום).
- 87% מהתלמידים בה'ו', 70% מהתלמידים בז'ט' ו-53% מתלמידי י"א דיווחו כי שיעורי החינוך (שעות המחנך) עוסקים בנושאים שחשובים להם ומעניינים אותם. לא נרשם הבדל גדול בשיעורי הדיווח בין שלושת המגזרים.

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- כדי לקבל תמונה מלאה באשר למאמצי בית הספר לקידום חינוך חברתי-ערכי, נוסף על התלמידים התבקשו גם המורים לדווח על עמדותיהם בנושא. קצת פחות משני שלישים מהמורים דיווחו על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית בשיעור דומה בשלושת המגזרים ובשלושת שלבי החינוך, למעט שלב חינוך חט"ב במגזר הדרוזי שם שיעורי הדיווח עומדים על 72%.
- לאורך השנים תשע"ב-תשע"ו שבהן נבדקו שיעורי ההסכמה עם המדד בקרב מורים בחט"ע נרשמה עלייה ניכרת בשיעורי ההסכמה של מורים בבתי ספר במגזר הערבי (עלייה של 16%) ובמגזר הבדואי בדרום (עלייה של 12%) ויציבות עם תונדותיות בקרב מורים במגזר הדרוזי. בקרב מורים ביסודי ובחט"ב נרשמה יציבות במגזר הערבי, עלייה של 5% במגזר הבדואי בדרום ומגמה מעורבת במגזר הדרוזי, במשך השנתיים בהן נבדק המדד המסכם.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר היו עם ההיגדים שעסקו ביוזמה של פעילויות של תלמידים למען הקהילה ובקידום השתתפות התלמידים במסגרות בית ספריות. ההיגד שנרשמו עליו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר (בשלושת המגזרים) עוסק בשיתוף נציגי התלמידים בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית ספרית (כ-45%).

פעילויות פנאי לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- המדדים המסכמים העוסקים בפעילויות פנאי בתחומי העשרה, אמנות וספורט ובפעילויות פנאי בתחומי חברה מנהיגות והתנדבות מייצגים את שיעור התלמידים שהשתתפו בפעילות פנאי אחת לפחות.
- באשר לפעילויות פנאי בתחומי העשרה, אמנות וספורט – 79% מהתלמידים ביסודי, 57%

מהתלמידים בחט"ב ו-46% מהתלמידים בחט"ע השתתפו בפעילות אחת לפחות (מבין חוג אומנויות, ספורט או העשרה). עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על המדד המסכם.

■ שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר נרשמו לגבי השתתפות בחוגי ספורט (59% ביסודי, 41% בחט"ב ו-34% בחט"ע).

■ בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד מגלה תמונה מורכבת בהשוואה בין שלושת המגזרים ושלוש שכבות הגיל. ככלל, בשכבת הגיל ה'ו' שיעורי הדיווח בקרב תלמידים במגזר הדרוזי הם הגבוהים ביותר יחסית לשני המגזרים האחרים. בשכבת הגיל ז'ט' שיעור הדיווח גבוהים יותר במגזר הערבי, פרט להיגד הנוגע להשתתפות בחוגי העשרה אחרים, שבו שיעור הדיווח הגבוה ביותר הוא במגזר הבדואי בדרום (29% לעומת 19% במגזר הדרוזי ו-25% במגזר הערבי). שיעור המדווחים על היגד זה גבוה במגזר הבדואי בדרום גם בשכבת גיל י'ו"א (28% לעומת כ-21% במגזר הערבי והדרוזי) ואילו ביתר ההיגדים בשכבת י'ו"א במגזר הבדואי בדרום שיעורי הדיווח נמוכים מיתר המגזרים בכ-4%.

■ באשר לפעילויות פנאי בתחומי חברה, מנהיגות והתנדבות – 63% מהתלמידים ביסודי, 51% מהתלמידים בחט"ב ו-67% מהתלמידים בחט"ע השתתפו בפעילות אחת לפחות (תנועת נוער, תכנית מנהיגות או התנדבות). שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר על המדד המסכם נרשמו בשכבת גיל חט"ב. תופעה זו חוזרת בשלושת המגזרים.

■ בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי התלמידים דיווחו בשיעורים הגבוהים ביותר על השתתפות בפעילויות של התנדבות, לאחר מכן על השתתפות בתנועות נוער ולבסוף על השתתפות בתכנית מנהיגות. בהיגד הנוגע להתנדבות נרשם פער בולט בין שיעורי המדווחים ביסודי ובחט"ע לבין שיעורי המדווחים הנמוכים יותר בחט"ב, בשלושת המגזרים. תופעה דומה חוזרת גם בהיגדים העוסקים בהשתתפות בתנועות נוער או בארגון נוער, אם כי בפערים קטנים יותר.

■ תלמידים נשאלו גם על בית הספר כגורם המדרבן לפעילויות פנאי. כשלושה רבעים מהתלמידים ביסודי וכמחצית מהתלמידים בחט"ב ובחט"ע (כ-53%) ציינו, כי בית הספר מעודד אותם להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר. שיעורי הדיווח דומים בשלושת המגזרים ביסודי ובחט"ב, ונמוכים מעט בחט"ע במגזר הערבי (48% במגזר הערבי לעומת כ-54% במגזר הערבי והבדואי בדרום).

מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

■ 85% מהתלמידים בשכבת גיל ה'ו', 72% בשכבת גיל ז'ט' ו-67% בשכבת גיל י'ו"א דיווחו כי בית הספר מקדם סובלנות כלפי האחר והשונה. בשלוש שכבות הגיל לא נרשמו הבדלים במדד המסכם בין תלמידים במגזר הערבי והמגזר הדרוזי. לעומת זאת שיעורי הדיווח במגזר הבדואי בדרום נמוכים באופן יחסי מן המגזר הערבי והדרוזי בפער של כ-7% בשלוש שכבות הגיל.

■ בשנתיים שבהן נמדד המדד המסכם לא נרשמו שינויים ניכרים בשיעורי המדווחים במגזר הערבי. במגזר הדרוזי נרשמו ירידות של כ-5% בחט"ב ובחט"ע ובמגזר הבדואי בדרום מצטיירת תמונה מורכבת – ביסודי נרשמה עלייה של 5%, ואילו בחט"ב ובחט"ע נרשמו ירידות של 4% ו-6%, בהתאמה.

■ התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר היו עם ההיגד "המורים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד כלפי האחר והשונה" ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר באופן יחסי היו עם ההיגד "כל התלמידים בבית הספר משתלבים בחברה באופן מלא". ככלל, בשלושת המגזרים נשמרת ההדרגתיות בשיעורי המדווחים על כל אחד מההיגדים, כך ששיעור המדווחים יורד עם העלייה בשלב הגיל.

מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

■ 85% מהמורים ביסודי ובחט"ב ו-75% מהמורים בחט"ע דיווחו שבבית הספר פועלים רבות על מנת לקדם סובלנות כלפי האחר והשונה. שיעורי הדיווח במגזר הדרוזי דומים לשיעורי הדיווח במגזר הערבי. במגזר הבדואי בדרום שיעורי הדיווח נמוכים מהם בחט"ב (פער של כ-9%) ובחט"ע (פער של 5%).

■ לאורך שלוש השנים שבהן נבדק ההיגד נרשמה יציבות במגזר הערבי עם עלייה בחט"ב בין תשע"ה לתשע"ו. במגזר הדרוזי נרשמה ירידה של כ-5% בשכבות הגיל יסודי וחט"ע ויציבות בחט"ב. במגזר הבדואי בדרום נרשמה מגמה מעורבת עם תנודתיות: בשכבת הגיל יסודי – יציבות עם תנודתיות, בחט"ב עלייה, ובחט"ע ירידה עם תנודתיות.

לסיכום

- מרבית התלמידים (כשלושה רבעים ביסודי וכ-60% בחט"ב ובחט"ע) ומרבית המורים (כמעט שני שלישים) מדווחים שבית הספר **משקיע מאמצים לעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית**. מאמצים אלו באים לידי ביטוי בעיקר בעידוד פעילויות התנדבותיות, בקיום פעילויות בית ספריות נוספות למען הקהילה והחברה וביוזמה של פעילויות התנדבות למען הקהילה. פעילויות אלו נפוצות יותר בבתי ספר יסודיים מאשר בחט"ב ובחט"ע ויותר בבתי ספר במגזר הדרוזי (לפי דיווחי התלמידים, בקרב המורים לא נרשם הבדל ניכר). לאורך השנים נרשמה עלייה בדיווחי התלמידים והמורים בחט"ע במאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית.
- כ-80% מבין התלמידים והמורים ביסודי ובחט"ב וכ-70% מבין התלמידים והמורים בחט"ע דיווחו שבתי הספר עושים **מאמצים לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה**. הן בקרב תלמידים והן בקרב מורים שיעורי המדווחים יורדים עם המעבר לחט"ע בשלושת המגזרים. כמו כן מגמת השינוי בין השנים הייתה מורכבת במגזר הבדואי בדרום, ואילו במגזר הערבי נרשמו שינויים קטנים או יציבות.
- השנה נבדקה לראשונה **השתתפות תלמידים בפעילויות פנאי** בתחומי העשרה, אמנות וספורט ובתחומי חברה, מנהיגות והתנדבות. בעבור פעילויות בתחום העשרה, אמנות וספורט נמצא, כי עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי ההשתתפות של התלמידים (79%, 57% ו-46% ביסודי, חט"ב וחט"ע בהתאמה), בשלושת המגזרים. באשר להשתתפות תלמידים בפעילויות מסוג חברה, מנהיגות והתנדבות שיעורי הדיווח בשכבות הגיל חט"ע ויסודי (כ-65%) היו גבוהים יותר מאשר בחט"ב (51%) בשלושת המגזרים.
- פעילויות הפנאי שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר (בקרב כמחצית מהתלמידים כל אחת) בכל אחד מתחומי הפנאי שנבדקו היו בהתאמה השתתפות בחוגי ספורט ביסודי והשתתפות בפעילויות של התנדבות בקרב תלמידים בחט"ע. כמחצית מהתלמידים בחט"ב ובחט"ע וכשלושה רבעים מהם ביסודי הסכימו כי בבית הספר מעודדים אותם להיות עסוקים ופעילים בשעות הפנאי. שיעורי הדיווח דומים בשלושת המגזרים ביסודי ובחט"ב ונמוכים מעט בחט"ע במגזר הערבי.